

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 14

ANDRA KAMMAREN

1960

26—28 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 26 april

	Sid.
Svar på fråga av herr Gansmoe ang. sättet för utbetalning av folkpension till vissa pensionärer	4
Svar på interpellationer av:	
herr Spångberg ang. nyanställning av partiellt arbetsföra	5
herr Carbell ang. en effektivisering av tjänstemannaförmedlingen, m. m.	10
herr Carbell ang. beivrande av vårdslös deklARATION	12
herr Senander i anledning av militär övning vid Ravlunda skjutfält	14
herr Persson i Appuna ang. skolans disciplinproblem och herr Helén ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser	16
herr Lundmark ang. militärinkallelser av läkare	37
Interpellation av herr Larsson i Norderön ang. den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14	40

Onsdagen den 27 april fm.

Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel:	
Kommerskollegium: Avlöningar	42
Näringsfrihetsrådet: Avlöningar	44
Näringsfrihetsrådet: Omkostnader	46
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar	46
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader	47
Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar	48
Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader	49
Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar	50
Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader	51
Statens konsumentråd	51
Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning	52

	Sid.
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi	53
Bidrag till företagareföreningar m. fl.	82
Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar	103
Lots- och fyrstaten: Avlöningar	105
Bidrag till handelshamnar och farleder	105
Byggande av fiskehamnar	106
Åtgärder för främjande av varuutbytet med främmande länder ..	111
Avsättning till fonden för idrottens främjande	112
Avsättning till fonden för friluftslivets främjande	120
Avsättning till lotterimedelsfonden	121
Interpellation av herr Braconier ang. Ystads läggande under landsrätt	126

Onsdagen den 27 april em.

Anslag till yrkesundervisningen:	
Högre tekniska läroverk: Föreläsningar och fortbildningskurser ..	128
Konstfackskolan: Avlöningar	129
Understöd åt handelsgymnasier	130
Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.	137
Bidrag till driften av lokala yrkesskolor	139
Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.	141
Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.	146

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 26 april

Val av ledamöter i särskilda utskottet	3
» » suppleanter i särskilda utskottet	3

Onsdagen den 27 april fm.

Bevillningsutskottets betänkande nr 50, ang. ändring i förordningen om allmän varuskatt, m. m.	42
Statsutskottets utlåtande nr 10, ang. utgifter under tionde huvudtiteln (handelsdepartementet)	42

Onsdagen den 27 april em.

Statsutskottets utlåtande nr 77, om anslag till yrkesundervisningen ..	128
— nr 78, ang. vissa med den norska nationalgåvan svenskhemmet Voksenåsen sammanhängande frågor	146
Andra lagutskottets utlåtande nr 20, ang. ändring i lagen om folk- pensionering, m. m.	146

Torsdagen den 28 april

Jordbruksutskottets utlåtande nr 26, ang. reglering av sockernäringen i riket	209
--	-----

Tisdagen den 26 april

Kl. 16.00

§ 1

Jämlikt kammarens den 22 innevarande april fattade beslut skulle val nu förrättas av ledamöter och suppleanter i särskilda utskottet. Ordet lämnades därvid på begäran till

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN**, som yttrade:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr andre vice talmannen för val av ledamöter i utskottet avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Olsson, fröken
Blidfors
Cassel
Helén
Fredriksson
Wahlund
Sjövall, fru
Regnéll.

Sedan herr talmannen uppläst denna lista och den av kammaren godkänts, förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till ledamöter i särskilda utskottet.

§ 2

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda ledamöterna i särskilda utskottet. Den av herr andre vice talmannen för detta val avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Bengtsson i Halmstad
Lewén-Eliasson, fru
Braconier
Rydén
Lundmark
Svensson i Stenkyrka
Lundkvist i Eskilstuna
Agerberg.

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de personer, vilkas namn funnos upptagna å listan, utsedda till suppleanter för ledamöterna i särskilda utskottet.

§ 3

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 1 och 2 omförmälda valen.

§ 4

Justerades protokollet för den 20 innevarande april.

§ 5

Upplästes ett till kammaren inkommet läkarintyg, avsett för vederbörande sjukkassa, varav inhämtades att herr Nilsson i Östersund vore sjukskriven från och med den 25 april tills vidare.

Herr Nilsson i Östersund beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med gårdagen tills vidare.

§ 6

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag får meddela, att kammarens plenum fredagen den 29 april är avsett att bli ett arbetsplenum och kommer att tagas sin början klockan 11.00.

§ 7

Svar på fråga ang. sättet för utbetalning av folkpension till vissa pensionärer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Gansmoe har frågat mig, om jag vill medverka till att folkpensionärer, som vistas på ålderdomshem och liknande hem för gamla, beredes möjlighet att av brevbärare direkt utkvittera sin folkpension i stället för att som nu är fallet nödgas ombesörja utbetalningen vid postanstalt. Som svar vill jag anföra följande.

Utbärning av medel och värdeförsändelser förekommer i princip endast till sådana adressater på landsbygden, som betjänas av s. k. lantbrevbärning. Pensionärer som bor invid en lantbrevbäringslinje kan således få sin pension utbetalad i bostaden. I övriga fall måste folkpensionsanvisningen avhämtas på postanstalt. Det är emellertid inte nödvändigt att mottagaren själv infinner sig. Liksom i fråga om ett vanligt utbetalningskort kan pengarna avhämtas av bud, varvid pensionstagaren i vanlig ordning kvitterar anvisningen och budet skriver på namn och adress. Uppdragsgivarens pensionsbrev kan av budet vid avhämtningen användas som legitimation. Om en pensionstagare vill att en annan person stadigvarande skall kvittera hans folkpension, kan han ansöka härom hos vederbörande pensionsnämndsordförande, som vidarebefordrar ansökan till pensionsstyrelsen. Om framställningen bifalles kommer anvisningarna i fortsättningen att skickas direkt till ombudet.

Avhämtningen av folkpensionen är ett av de många bestyr med vilka gamla människor kan vara i behov av hjälp. Genom möjligheterna att antingen tillfälligt eller stadigvarande använda ombud tror jag emellertid att problemet kan lösas relativt lätt åtminstone för sådana pensionärer som bor på ålder-

domshem. I de allra flesta fall kan säkerligen hemmets vaktmästare eller någon av personalen hämta ut pensionen för de pensionärer, som har svårt att själva gå till postanstalten. Att införa en särskild form av värdebrevbärning endast för denna kategori av postverkets kunder skulle medföra betydande kostnader och dessutom i många fall göra det nödvändigt att anställa extrapersonal.

Härpå anförde

Herr **GANSMOE** (h):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet vill jag framföra mitt tack för det givna svaret på min enkla fråga.

Det är dock inte den rent expeditionsmässiga delen av utbetalningen av pensionerna som är det väsentliga. Den går nog att ordna på det sätt, som statsrådet har nämnt. Saken är emellertid den, att de pensionärer, som på detta vis måste utnyttja bud, därför att de själva inte orkar stå på postkontoret och vänta i de långa köerna, vanligtvis får betala för denna budskickning. Pensionärernas förening har vänt sig emot att de skall behöva betala för att få ut en så liten summa som folkpensionen.

Här i Stockholm finns det på hemmet vid Handelsvägen ungefär 170 pensionärer, vid Sockenvägen ungefär 140 och vid Enskede Gård mellan 220 och 230 pensionärer. En hel del av dem har fel på balanssinnet, andra har hjärtfel och många lider av allmän svaghet. Åtskilliga av dem går med hjälp av kryckor och käppar.

Jag föreställer mig, att det inte skulle ha varit så svårt för postverket att ordna denna sak. Såsom statsrådet här nämnt förekommer det på landsbygden s. k. lantbrevbärning, varvid pensionärerna får sin pension utbetalad i bostaden genom postens försorg. Jag ifrågasätter om inte postverket skulle kunna utbyta en av sina ordinarie brevbärings-turer här i staden mot en lantbrevbäringstur. För det ändamålet skulle det

Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra

inte behöva anställas någon extra personal, utan saken skulle kunna ordnas genom anlåtande av den ordinarie personalen.

En annan möjlighet är att pensionerna postbefordras tillsammans med tjänsteposten till hemmen för gamla och att expeditionerna vid dessa hem åläggas att utbetala pensionerna vid viss angiven tid.

Jag tror alltså att det finns flera olika sätt att lösa problemet. Det väsentliga för de gamla är inte att de kan skicka efter pensionen med bud, utan de vill komma ifrån den utgift som är förenad med budskickningen. Jag vore därför tacksam om herr statsrådet i fortsättningen ville ha sin uppmärksamhet riktad på förhållandena och försöka finna en lösning som tillgodoser de gamlas önskemål. Alldeles säkert skulle herr statsrådet i samverkan med generalpoststyrelsen kunna få det hela ordnat på något av de sätt jag här angivit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8**Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Spångberg har frågat, om jag har observerat, att vissa företag vid minskning av arbetarantalet företrädesvis avskedar arbetare som på grund av något handikapp möjligen är förhindrade att utföra allt slags tungt arbete och att dessa arbetare förbigås vid nyanställning av arbetskraft. Herr Spångberg frågar vidare om jag kan ge några anvisningar på hur dessa förbigångna arbetare skall få rätt till återanställning med hänsyn till den tid de haft anställning inom företaget.

Frågan om företagen i allmänhet företrädesvis avskedar arbetare med han-

dikapp vid driftinskränkningar och om denna arbetskraft förbigås vid nyanställning kan inte besvaras generellt. Svaret blir bland annat beroende av vad för slags arbetshinder som avses. Erfarenheterna ger vid handen, att en individuell bedömning i regel sker från företagens sida. Även om undantag finns har arbetsmarknadsorganen inte märkt någon tendens att samtliga kategorier av partiellt arbetsföra behandlas särskilt ogynnsamt. Liksom i fråga om annan arbetskraft blir arbetsförmågan, yrkesskickligheten och den allmänna lämpligheten för den aktuella uppgiften vanligen avgörande.

Man kan inte säga att de handikappade regelmässigt avskedats tidigare än andra arbetstagare. Exempel finns på att handikappade med hänsyn till sina större svårigheter att få ett nytt lämpligt arbete inte avskedats eller permitterats, trots att deras anställningstid enligt gängse uppfattning borde ha ställt dem i tur att beröras av inskränkningen.

Erfarenheterna visar inte heller, att handikappad arbetskraft generellt intar någon särställning vid återanställning. I åtskilliga fall har dock företagen varit ointresserade av att återanställa personer med personliga anpassningssvårigheter. Det händer också att vissa arbetsuppgifter, som tidigare utförts av partiellt arbetsföra, bortfaller i samband med den omläggning av driften som en personalinskränkning medför. Vid återanställning uppstår svårigheter att finna nya lämpliga arbetsuppgifter åt dem.

Obenägheten att anställa personer med arbetshinder tilltog under konjunkturavmattningen 1958—1959. Arbetsmarknadsmyndigheterna har vid överläggningar med företag och arbetstagarorganisationer framhållit angelägenheten av att de speciella problem beaktas, vilka är förknippade med permittering och avskedande av sådan personal.

Herr Spångberg har som grund för

Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra

sin interpellation särskilt återopat förhållandena vid ammunitionsfabriken Zakrisdal i Karlstad. Jag har införsakat detaljerade upplysningar om vad som skett vid detta företag efter permitteringsarna 1958 och vill på grundval härav säga följande.

Nyanställning av arbetare vid fabriken efter permitteringsarna har enligt gällande kollektivavtal skett efter samråd med den lokala fackorganisationen, och samförstånd har därvid kunnat uppnås. Även med arbetsförmedlingen har samråd skett. Tidigare avskedade arbetare har inte fått träda tillbaka för arbetare med kortare anställningstid för såvitt vederbörande haft utbildning och i övrigt varit lämpad för de arbetsuppgifter, som det gällt att få utförda.

För den arbetskraft, som inte kunnat återanställas, har länsarbetsnämnden sökt ordna annan sysselsättning. Placering i beredskapsarbete har skett i några fall, i andra har tillfälle beretts till omskolning, och även placering vid arbetsträningsverkstad har förekommit. Först och främst har dock arbetsmarknadsmyndigheterna inriktat sina ansträngningar på att söka finna möjligheter till stadigvarande anställningar. Jag kommer så till frågan hur sådana arbetare, som avskedats vid driftinskränkning, skall få rätt till återanställning med hänsyn tagen till den tid de haft anställning inom företaget. På denna punkt vill jag hänvisa till att regler om hur det skall förfaras i dessa fall numera allmänt finns intagna i kollektivavtalen.

Det system för återanställning, som tillämpats vid Zakrisdal, förefaller mig vara sådant, att förutsättningar finns för en rättvis behandling inte minst av de handikappade. Det skulle vara bra om vi i samtliga fall på liknande sätt kunde få samförstånd mellan företagsledning, fackförening och arbetsförmedling vid återanställning efter driftinskränkningar.

Härefter anförde:

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag riktar ett tack till socialministern för svaret på min interpellation. Denna har visserligen aktualiserats av förhållandena vid ammunitionsfabriken i Zakrisdal men jag har ändå syftat något längre med den. Jag har önskat att få frågan belyst i ett större sammanhang, och jag är tacksam för att socialministern så utförligt behandlat problemet.

Jag anser att frågan om rätten för handikappade människor att få arbeta är mycket betydelsefull. Ofta har dessa fått sitt handikapp i arbetet — genom yrkessjukdom eller genom olycksfall eller på annat sätt. Det gäller för dem att få kvarstå i ett arbete, som ger dem försörjning, och att om uppsägningar förekommer ha företrädesrätt, då arbetskraft återanställes. Man möter problemet överallt. Det är ingalunda lokaliserat till Zakrisdal. Jag har arbetat så mycket inom industriella företag och företag med industriell karaktär, att jag är övertygad om att en undersökning skulle visa att det finns stora möjligheter att placera partiellt arbetsföra på ett normalt sätt inom produktionslivet. Jag bortser helt från så självklara saker som exempelvis avskaffande av åldersgränsen, vilken ändå för många — även i Zakrisdal — har utgjort en spärr vid återanställning. Jag tänker på många andra kategorier av handikappade, vilka man med god vilja kan placera i företagen.

Jag är ense med socialministern när han säger att man inte kan påstå att de handikappade regelmässigt avskedats tidigare än andra eller att de generellt intar någon särställning vid återanställning av arbetskraft. Socialministern säger vidare att det finns exempel på att handikappade med hänsyn till svårigheterna för dem att få nytt arbete inte avskedats trots att de stått i tur att beröras av en inskränkning. Jag är med på socialministerns beskrivning i detta fall. Den överensstämmer i stort med

Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra

mina egna iakttagelser. Det skall vara på det sättet, inte som undantag utan som regel. Detta skulle också överensstämma med föreskrifterna i kollektivavtalen. Tyvärr är det inte så i praktiken. I så fall vore ju min interpellation överflödig. De som vill misstolka ett kollektivavtal har möjligheter att göra det. Det finns falluckor, genom vilka man släpper ut de partiellt arbetsföra ur företaget, för att inte låta dem komma in igen. Man stöder sig på uttryck såsom »utbildning» och »i övrigt lämpad» o. s. v. Detta strider mot avtalets föreskrifter att de partiellt arbetsföra skall ha företrädesrätt i dessa fall. Sådant misstolkande går ut över den enskilda människan lika hårt vare sig det drabbar en enda eller många samtidigt.

Det verkar som om socialministern inte vore helt övertygad om att min beskrivning av förhållandena i det här aktuella fallet vid Zakrisdal är riktig. Tyvärr är den riktig. Även jag har undersökt förhållandena där. De är inte så bra som socialministern — han är säker i god tro — säger. Falluckorna har kommit till flitig användning, och de har fungerat rejält med hjälp av ord som »utbildning», »i övrigt lämpad» o. s. v. Vi skall komma ihåg att det här gäller arbetare, som — jag upprepar det än en gång — haft rätt att stå kvar i arbetet, då äldre arbetskraft har blivit avskedad. I enlighet därmed borde de haft företrädesrätt vid återintagning av arbetskraft.

När företaget försöker krypa bakom ryggen på fackföreningen, är det inte heller riktigt handlat. Om fackföreningen inte lyckats tillvarata de handikappade medlemmarnas intressen — och det är jag rädd för att fackföreningen inte har gjort i Zakrisdal — är det inte rätt att i stället tala om samförstånd.

Som jag framhöll i interpellationen möter man de här påtalade tendenserna även inom andra företag, ganska oberoende av om företagen är statliga eller

privata. Ofta beror det på den lokala arbetsledningen hur anställningspolitiken utformas. Jag sade att jag var enig med socialministern rörande de exempel han hade gett på bra metoder. Jag skulle kunna ge liknande exempel från mitt eget län, och jag skulle kunna ge exempel på olämpliga metoder. Det kan variera från plats till plats inom samma företag, tydligen beroende på den lokala arbetsledningens inställning.

Jag vet att det i Värmland finns stora företag som haft sysselsättningskriser men där återanställning har skett utan att någon har förbigåtts. Jag känner till andra företag där man har uteslutit personer på grund av handikapp eller av åldersskäl — det är äldre anställda som haft bara några år kvar till dess att de uppnått pensionsåldern. Icke heller den senare kategorien saknas bland de f. d. anställda i Zakrisdal som icke återanställts.

Denna behandling kan inte anses stämma väl överens med gällande avtal. Om avtalet tolkas på ett för de handikappade gynnsamt sätt skulle det inte förekomma sådan behandling, och det borde vara helt uteslutet att det får gå till så inom statliga företag. Även om man av alla företag måste kräva att de i sin anställningspolitik beaktar de handikappades krav måste vi ställa särskilt stora fordringar på hänsyn från de samhälleligt ägda företagens sida.

Sedan skall jag gärna medge att arbetsförmedlingen i Karlstad gjort allt vad den har kunnat. Detta har belysts vid tidigare tillfällen, i samband med frågor som tagits upp av fröken Sandell rörande denna grupp. Men det möter nästan oöverstigliga svårigheter för en arbetsförmedling att skaffa arbete åt avskedade, handikappade och åldriga personer, ett arbete likvärdigt med det som de lämnat. De partiellt arbetsföra som kastats ut från arbetsplatsen i Zakrisdal har, vad jag vet, inte några anmärkningar att göra mot arbetsförmedlingen. Men den saken hör inte hit.

Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra

Här gäller det återanställning inom samma företag.

Jag vet inte varifrån socialministern har hämtat uppgifterna beträffande Zakrisdal. Han har väl vänt sig till företaget och fackföreningen. Det är naturligtvis riktigt att dessa bägge skall få komma till tals. Men jag har hämtat uppgifter från den drabbade parten, och den har en något annan syn på de här problemen. Jag har samtalat med några av dem som inte fått återanställning och fått höra vilka handikapp som har hindrat att de har fått återgå i arbete. Det är i flera fall handikapp som de har fått vid olycksfall i företaget. Andra har skadats i försvarets tjänst. Någon har avskedats därför att han bara haft två eller tre år kvar till 60 års ålder. Dessa förhållanden kan ingalunda godkännas såsom skäl att icke låta vederbörande återinträda i arbete. Jag undrar om statsrådet har informerats om detta. Har man lämnat riktiga upplysningar? Det framgår i varje fall ingalunda av statsrådets svar att alla dessa förhållanden har redovisats. Men dessa ting måste komma in i bilden för att vad som förekommit i Zakrisdal skall få en riktig belysning.

Vad sedan beträffar frågan om lämpligt arbete har jag talat med de avskedade även om den saken. De kände väl till vilka arbetsuppgifter som finns att tillgå i ammunitionsfabriken och anser att det finns gott om uppgifter som de skulle kunna utföra. Vore det inte med de föreskrifter och överenskommelser som finns i kollektivavtalet på sin plats att de anställda själva finge ta del av vilka arbeten som förekommer i företaget för att om möjligt kunna peka på vad de kan åta sig att göra lika bra som andra. Nog vore det väl rimligt att behandla arbetare på det sättet. De här arbetarna kommer i en sämre ställning än många andra grupper i samhället, och det är särskilt orimligt om de har ådragit sig skador inom företaget i fråga. Jag kan inte se att det finns nå-

gon rimlig anledning att utestänga folk på det sätt som skett här uppe.

På min fråga om socialministern kan ge anvisningar på hur dessa avskedade skall få rätt till återanställning hänvisar socialministern till kollektivavtalet. Ja, socialministern liksom jag är gammal fackföreningsman, och vi tror på fackföreningens styrka. Jag vill ta vara på det värde som ligger i detta uttalande från de förutsättningar som socialministern har ansett råda i Zakrisdal, och jag tror att det kan bli till nytta för de avskedade handikappade arbetarna i ammunitionsfabriker.

Tillåt mig så, herr talman, att med några ord gå utanför det ämne det här gäller. Jag tror att kollektivavtalen behöver stödjas av en lagstiftning på det här området, en lagstiftning med vidare syften och som kan reglera de fall som inte kan klaras genom kollektivavtalen. Jag anser att man måste ställa krav även på företagen och få till stånd en ordning som innebär att människorna får sysselsättning, även de handikappade. I länder som har varit i krig och där man har många invalider har man i vissa fabriker vidtagit tekniska åtgärder för att kunna utnyttja även svårt handikappade människor. I Zakrisdal gäller det inga svårt handikappade, utan människor som drabbats av mindre olyckor, som kanske nedsatt deras arbetsförmåga med 15 procent eller så. Det är nästan omöjligt för dem att få sysselsättning annat än i samhälleliga beredskapsarbeten och andra sådana provisorier.

De handikappade är en grupp som inte får skuffas undan i vårt moderna demokratiska samhälle. När de i regel inte kan utöva något inflytande på industriens förläggning och bestämma sin arbetsplats, måste man med lagstiftningens hjälp ge dem möjlighet till arbete och utkomst. Jag upprepar ännu en gång att det i Zakrisdal finns arbeten vid fabriken som utestängda handikappade kan utföra.

Svar på interpellation ang. nyanställning av partiellt arbetsföra

Jag anser vidare att arbetsgivarna, vare sig de är privata eller statliga, måste genom lag bindas vid ett större ansvar för den levande arbetskraften. Jag vill föra fram den tanken att socialministern vid något tillfälle kunde undersöka om det inte vore möjligt att införa en lagstiftning som förpliktade vissa industrier att ta emot en viss procent — beroende på arbetets art och arbetsstyrkans storlek — partiellt arbetsföra och handikappade. Det finns tekniska möjligheter att realisera en sådan tanke.

När det gäller Zakrisdal finns det möjligheter att sysselsätta de arbetare som nu har blivit utestängda, men jag är rädd för att det närmast kan vara humanitet och god vilja som fattas hos arbetsledningen. Jag vill dock ta in den vinst som går att hämta ur socialministerens säkert med god vilja avgivna svar. Jag tror att de handikappade i Zakrisdal har anledning att med stöd av de antaganden som socialministern har gjort fortsätta sin kamp för upprättelse och rättvisa.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Herr Spångberg och jag har inga principiellt skilda uppfattningar om önskvärdheten av att de handikappade hålles kvar i produktionen, i all synnerhet om deras handikapp till äventyrs ådragits under arbete vid det företag där de varit anställda. Om så är förhållandet beträffande någon eller några som skulle ha blivit avskedade vid Zakrisdal, där man på grund av olika omständigheter tvingats bringa ned arbetsstyrkan, så har jag inte någon annan uppfattning än herr Spångberg, utan jag anser att de såvitt möjligt bör hållas kvar i arbetet. Principiellt är vi sålunda helt överens.

Emellertid måste jag säga att jag finner herr Spångbergs påpekande anmärkningsvärt med hänsyn till de erfarenheter jag själv har från min tid

i försvarsdepartementet och kontakterna med fackförbundet och fackföreningen i Zakrisdal. Om det var någonting som man inte var helt överens med arbetsledningen om, fanns det ingenting som hindrade att man tog kontakt med försvarsministern, och vid praktiskt taget alla de tillfällen då vi hade anledning att vara i förbindelse med varandra klarades frågorna upp.

Eftersom jag inte längre sysslar med dessa ting känner jag inte till huruvida i enskilda fall några som avskedats av de skäl som herr Spångberg här angivit inte har kunnat återtas, men när jag har tagit reda på detta har jag förvisso inte vänt mig bara till företagsledningen för att inhämta uppgifter, utan också till fackförbundet och arbetsförmedlingen. Det är på dessa sammanlagda uppgifter jag har byggt det svar som jag nyss har givit herr Spångberg.

Skälet till att jag fällde det omdömet, att Zakrisdal hade uppträtt på ett bättre sätt i det avseende som herr Spångberg och jag här talar om än vissa andra företag har gjort är att jag i likhet med herr Spångberg känner till fall i Värmland där företagen kanske har visat ganska stor brist på förståelse för att man bör ta vara på den arbetskraft som under en lång tid har varit sysselsatt i ens eget företag. Det var på dessa iakttagelser jag grundade min slutsats, att det vore bra om alla företag på samma sätt som Zakrisdal kunde ha överläggningar med fackorganisationerna och arbetsförmedlingen för att komma till ett positivt resultat. Allting är ju relativt, men om jag jämför med andra företag, särskilt i Värmland, måste jag säga att förhållandena i Zakrisdal får anses vara föredömliga.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Bara ett par ord!

Jag är övertygad om — och gav för övrigt uttryck åt det i mitt förra anförande — att socialministern har utgått från de synpunkter, som han nu fram-

Svar på interpellation ang. en effektivisering av tjänstemannaförmedlingen, m. m.

fört, och därmed anser jag att den tolkning han har givit gäller hur företagen förhandlar och ur den synpunkten är riktig. Att det i Zakrisdal inte har gått till så som socialministern har föreställt sig är nu inte hans fel.

Jag är tacksam för socialministerns senaste anförande. Det stärker den uppfattning jag gav uttryck åt i mina slutord i mitt förra anförande, att det kan bli ett stöd för de handikappade när de kan åberopa sådana skäl som jag och socialministern är eniga om, i sina strävanden för att få rättvisa och återanställning i företaget.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Att jag blandar mig i den här debatten beror på att jag under praktiskt taget hela min riksdagstid haft anledning att syssla med de handikappades problem.

Jag vill då först och främst säga, att jag icke har den uppfattningen, att denna grupp är betjänt av angrepp av den typ som herr Spångberg har presterat här i dag. Det kan hända att de lokala förhållandena inte är tillfredsställande — jag känner ingenting till om vad som har skett vid Zakrisdal — men jag har fått den uppfattningen, att staten under senare tid har gått före med gott exempel och på det hela taget uppträtt på ett sätt som inte ger anledning till någon anmärkning. De statliga verken har tagit hand om sina arbetare som på grund av olycksfall eller sjukdom eller av andra skäl blivit arbetshindrade — det är lika bra att erkänna den saken. I det fallet finns ingenting att anmärka mot statens sätt att uppträda.

Nyanställning av människor med arbetshinder vållar givetvis besvär — det är mycket svårt både hos statliga arbetsgivare och hos enskilda att få sådana människor anställda som anses ha något handikapp. Vi som sysslar med de här tingen har bara ett förslag till lösning, nämligen att samhället på olika sätt ger dem som har arbetshinder en

sådan utbildning att de icke längre är arbetshindrade utan blir en acceptabel arbetskraft. Det är där jag menar att arbetet bör sättas in.

Vad som föresvävar herr Spångberg tycks vara att vi även här i landet skall få någonting som krigsländerna har accepterat, nämligen en kvotlagstiftning som innebär att arbetsgivarna tvingas anställa en viss procent människor som har arbetshinder. Det kan vara en lösning för tillfället men är absolut ingen lösning för framtiden. Man skall aldrig tro att den arbetskraft som man genom lagstiftning tvingar in i företagen blir accepterad vare sig av arbetsgivarna eller av arbetskamraterna. Vi inom de partiellt arbetsförsä organisations i det här landet är motståndare till en sådan lagstiftning och menar, såsom jag tidigare sade, att de som har svårare än andra att erhålla och behålla ett arbete bör få en sådan skolning och yrkesutbildning att handikappet upphör — då löses ju en hel del av problemen.

Jag har bara velat göra denna principiella deklaration samtidigt som jag säger, att jag icke deltar i herr Spångbergs angrepp mot de statliga myndigheterna för deras sätt att behandla de partiellt arbetsföra.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara be herr Jonsson i Strömsund att han läser mitt anförande i protokollet. Då skall han finna hur sakligt felaktigt han tolkat min uppfattning i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. en effektivisering av tjänstemannaförmedlingen, m. m.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöi på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Carbell frågat dels om jag avser att

Svar på interpellation ang. en effektivisering av tjänstemannaförmedlingen, m. m.

vidtagna åtgärder för en mera omedelbar effektivisering av tjänstemannaförmedlingen, dels om jag finner det vara angeläget att vidtaga undersökningar om i vad mån åldersgränser tillämpas för anställning av tjänstemän och om möjligheterna att åstadkomma ett rimligare förhållande i detta avseende. I anledning av frågan om tjänstemannaförmedlingen kan jag meddela, att arbetsmarknadsstyrelsen har fått i uppdrag att framlägga utredning och förslag angående åtgärder för en effektivisering av arbetsförmedlingen för tjänstemän. Uppdraget skall fullgöras i samråd med representanter för arbetsmarknadens parter.

Även beträffande frågan om undersökningar rörande tillämpningen av åldersgränser vid anställning av tjänstemän kan jag fatta mig kort. Jag tillkallade för något över ett år sedan en utredningsman med uppgift att framlägga förslag till åtgärder i syfte att underlätta för äldre arbetskraft att erhålla anställning hos statliga verk och institutioner. Sedan interpellationen ställdes har utredningen slutförts, och betänkandet är för närvarande föremål för remissbehandling. En icke statlig utredning arbetar med motsvarande frågor beträffande den privata arbetsmarknaden och vissa delar av offentlig tjänst. I denna utredning medverkar representanter för arbetsmarknadens parter och arbetsmarknadsstyrelsen. Enligt vad jag erfarit kommer arbetet inom kort att ha slutförts. De av interpellanten framställda önskemålen om undersökningar är alltså redan tillgodosedda.

Vilka åtgärder undersökningarna kan komma att föranleda kan jag för dagen inte uttala mig om. För att belysa regeringens inställning vill jag emellertid omtala, att regeringen för en tid sedan hade att pröva ett ärende, i vilket ett av våra ämbetsverk hade tillämpat en principiell åldersgräns vid besättandet av vissa tjänster. På min föredragning avslöt regeringen återförvisa ärendet till

förnyad prövning under hänvisning till att ämbetsverket inte hade bort tillämpa någon sådan gräns.

Vidare anförde

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

Som jag tidigare framhållit, har interpellationen föranletts av att tjänstemannaförmedlingen under den senaste tiden varit föremål för en intensiv debatt. Det grundläggande i den här diskussionen har varit, att man allmänt anser att tjänstemannaförmedlingen inte på långt när har samma effektivitet som arbetsförmedlingarna i övrigt, och många tecken tyder på att denna uppfattning är riktig.

Det är med största tillfredsställelse som jag nu av statsrådets svar konstaterar att uppdrag lämnats åt arbetsmarknadsstyrelsen att framlägga utredning och förslag angående åtgärder för en effektivisering av tjänstemannaförmedlingen. Detta är så mycket mera tillfredsställande som uppdraget skall fullgöras i samråd med representanter för arbetsmarknadens parter.

Även min andra fråga — som aktualiserats genom pressuppgifter om att man på de offentliga tjänsternas område tillämpar en åldersgräns, som ställer personer över 35 år utan möjlighet att vinna anställning i statlig eller kommunal tjänst — har fått ett tillfredsställande svar. Herr statsrådet meddelar ju att särskilda utredningar tar sikte på dessa spörsmål. Även om det sålunda i detta fall är fullt klarlagt att regeringen så att säga har ett mycket gott samvete, kan jag likväl inte underlätta att komma med några marginalanteckningar.

Som framgår av svaret tillsattes redan för ett år sedan en utredningsman med uppgift att framlägga förslag till åtgärder i syfte att underlätta för äldre arbetskraft att erhålla anställning hos statliga verk och institutioner. Vidare

Svar på interpellation ang. beivrande av vårdslös deklaration

arbetar en icke statlig utredning med motsvarande syfte beträffande den privata arbetsmarknaden och vissa delar av offentlig tjänst. Man vill därför gärna föreställa sig att det skulle vara väl känt i varje fall för ämbetsverken att här nämnda intentioner gäller. Det exempel som statsrådet avslutningsvis anförde, att regeringen för en tid sedan hade att pröva ett ärende i vilket ett ämbetsverk hade tillämpat en principiell åldersgräns vid besättandet av vissa tjänster, visar emellertid med all önskvärd tydlighet att i varje fall inte alla ämbetsverk följt de enligt min mening klara anvisningarna som utredningsdirektiven på sin tid kunde anses utgöra.

Det synes mig synnerligen fördelaktigt att statsrådet i sitt svar nu kunnat hänvisa till att regeringen i de nyss omnämnda tillsättningsärendena återförvisat frågan till ifrågavarande ämbetsverk för förnyad prövning under hänvisning till att ämbetsverken inte hade bort tillämpa en dylik gräns. Det synes mig också självklart att många medelålders personer i mellantjänster ute i verken — och enkannerligen kvinnliga tjänstemän — med tillfredsställelse måste konstatera detta besked.

Genom interpellationssvaret har regeringens mening i detta avseende blivit känd även för de verk, som inte har den allra närmaste kontakten med socialdepartementet, och jag tackar socialministern i första hand för den saken i det lämnade svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. beivrande av vårdslös deklaration

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation till justitieministern har herr Carbell efterlyst åtgärder som är ägnade att effek-

tivare beivra s. k. vårdslös deklaration.

Till svar på frågan, som av justitieministern överlämnats till mig för besvarande, får jag anföra följande.

Vad herr Carbell syftar på är att de ifrågavarande brotten liksom andra bötesbrott preskriberas redan efter två år. I ett svar i första kammaren på en liknande interpellation av herr Yngve Möller har jag tillkännagivit som min avsikt att snarast möjligt upptaga frågan om en förlängning av preskriptionstiden för de vårdslösa deklaraationsbrotten. I övrigt ber jag att få hänvisa till det svar som jag givit herr Möller.

Härpå anförde

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på denna interpellation. Den kom ju till stånd med anledning av ganska uppseendeväckande pressuppgifter. Framför allt gällde det ett fall i Karlshamn, där en fabrikör underlåtit att uppge 400 000 kronor i intäkter och förmögenhet i sin deklaration och klarade sig från åtal för vårdslös deklaration därigenom att han inte kunde nås av stämning innan preskriptionstiden utgick.

Trots det klarläggande svaret vill jag, herr talman, ta kammarens tid i anspråk några minuter, särskilt med hänsyn till den vidsträckta betydelse denna fråga har.

Det är ju uppenbart att skattefusk är stöld. Förövarna av denna stöld är många gånger personer, som aldrig skulle komma på idén att snatta ens den obetydligaste lilla summa ur någon annans plånbok. Det kanske är personer, vilka oftast ondgör sig över andra brott som begås i samhället. De ondgör sig över att det förekommer bilstölder och annan tjuvnad, och även i fall då det gäller brott av relativt blygsam art anser de kanske att brottslingarna bör bestraffas hårdare än som oftast sker. Man kan höra samma män-

Svar på interpellation ang. beivrande av vårdslös deklARATION

niskor skryta över att de har lurat staten. De har lurat socialdemokraterna eller finansminister Sträng — det är en terminologi som används när man stöder den uppfattningen, som ofta förs till torgs, att skattetrycket är för högt och att det är staten som stjälar. Detta får fungera som ursäkt för att man låter falskdeklareringen utveckla sig till en tydligen ibland värderad sport.

Emellertid är det ju inte de här nämnda personerna som blir utsatta för stöld. Det är enskilda medborgare av annan skattedragarkategori som blir lidande. Det är de frivilligt eller nödtvunget hederliga skattebetalarna som blir bestulna, och skattefuskarna är tjuvarna.

Hur stort det undanhållna beloppet är har man diskuterat, men uppenbart är i varje fall att det är ansevärt. Det har nämnts att det skulle röra sig om en å två miljarder. Statliga undersökningar på området har företagits genom stickprov. Undersökningar av i runt tal 7 400 skattskyldiga har resulterat i att skatteexperterna i nära 6 400 fall kunde konstatera att inkomsterna var för lågt upptagna. Det föreslogs då höjningar på sammanlagt i runt tal 50 miljoner.

Jag behöver inte trötta med exempel. Inom kort kommer på kammarans bord en socialdemokratisk motion, som redovisar resultatet av några riksdagsmäns botaniserande i Statistisk årsbok. Enligt 1958 års taxeringsuppgifter är av den drygt halva miljonen företagare två tredjedelar inkomsttagare med 10 000 kronor och därunder — en fjärdedel har mindre än 5 000 kronor. Det är väl klart att man här kan konstatera, att det är bland rörelseidkare och utövare av fria yrken, kort sagt bland dem vilkas inkomster inte i huvudsak består av lön från arbetsgivare, som skattefusken finns. Att man säger detta innebär i och för sig inte att man utpekar icke löntagare som moraliskt speciellt tvivelaktiga. Man tar endast fasta på att det är bland dem som skat-

tefusket av naturliga skäl kan förekomma, eftersom de uppgifter, som ligger till grund för deklARATIONerna, är olika för löntagare och övriga skattskyldiga.

Man kan ju utan tvekan konstatera, att det finns en del yrken som erbjuder större möjligheter till skattefria inkomster än de flesta andra. Det kan gälla — utan att någon grupp behöver känna sig prickad — läkare, tandläkare, arkitekter, bönder och över huvud taget folk med egen rörelse. Det utmärkande är att deklARATIONER från sådana personer är besvärliga att granska, vilket automatiskt medför den situation jag nämnt. Detta förklarar också det annars obegripliga i att företagargrupper officiellt tjänar så litet att de knappt skulle kunna leva på det, när de i själva verket har det ganska hyggligt ställt. Detta gäller också tiotusentals småföretagare.

Det kan inte nog kraftigt inskräpas, att det här är fråga om stöld från andra skattebetalare. I interpellationssvaret har statsrådet givit det beskedet att grundproblemet i karlshamnssfallet skall kunna lösas genom att man förlängde preskriptionstiden. Det är gott och väl. Finansministern hänvisar ju också till att han avser att undersöka även andra möjligheter. Jag vill inte gå in på det i vidare mån än att jag vill peka på att det synes finnas en lucka som har utomordentligt stor betydelse för detta. Det är kanske den största luckan på det område dit karlshamnssfallet hör. Det gäller bokföringslagen. Felaktig bokföring eller underlåtenhet att i fall av skyldighet föra böcker är helt enkelt inte straffbelagd annat än vid konkurs. Bokföringslagen är därför en av de få lagar som inte är försedd med någon sanktionsregel.

Jag kan i detta sammanhang, herr talman, inte annat än konstatera att det är en uppenbar skillnad mellan å ena sidan löntagargruppen och å andra sidan icke löntagare. Det kan ur den synpunkten inte nog understrykas att

Svar på interpellation i anledning av militär övning vid Ravlunda skjutfält

skatteflykten måste bekämpas med allvar och energi. Den nuvarande klyftan mellan teori och praktik vid beskattningen innebär en klassgräns mellan dem som betalar skatt på sina verkliga inkomster och dem som kommer undan, en klassgräns lika orättfärdig och motbjudande som varje annan. Det är ingen tillfällighet att omsättningskatten tas ut av länsstyrelserna, där den vanliga skatteindrivningen också sker. Omsättningsskatten ger nämligen myndigheterna större möjligheter än hittills att fortlöpande kontrollera företagarnas omsättning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på interpellation i anledning av militär övning vid Ravlunda skjutfält**

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Senander frågat mig *dels* vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att förhindra en upprepning av vad som hände civilbefolkningen kring Ravlunda skjutfält vid bombfällningen mot fältet den 25 februari detta år, *dels* om en undersökning kan väntas av orsakerna till att de militära myndigheterna underlåtit att förvarna befolkningen om bombfällningen, *dels* ock hur eventuella skadeståndsanspråk i anledning av det inträffade kommer att behandlas av de militära myndigheterna.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Det s. k. Ravlundafältet, som är beläget vid skånska ostkusten mellan Simrishamn och Åhus, förvärvades enligt beslut av 1943 års riksdag såsom skjutfält för Skånska pansarregementet. Fältet, som därefter utvidgats, har en areal av cirka 1 450 hektar. I första hand är det avsett såsom pansarskjutfält, men det utnyttjas även av andra förband än pansarförband.

För fältet har utfärdats säkerhetsföreskrifter, av vilka framgår vad som före fältets utnyttjande skall vidtagas till skydd för bl. a. civilbefolkningen. Enligt dessa föreskrifter skall meddelanden om planerade skjutövningar i form av varningar utfärdas i radio och i dagspressen samt tillställas vederbörande marinkommando och publikationen Underrättelser för sjöfarande. Därjämte skall ortsbefolkningen varnas genom uppsatta anslag. Vidare har utfärdats säkerhetsbestämmelser för bombfällning. Dessa, som bygger på undersökningar av försvarets forskningsanstalt och flygförvaltningen, anger bl. a. hur riskzonen skall beräknas vid bombfällning. Som grund för uppskattandet av riskzonen ligger beräkningar av den sannolika spridningen av splitter samt utbredningen av tryck- och ljudvågor.

I syfte att ge deltagarna i en till Ravlunda skjutfält förlagd luftvärnsövning en realistisk bild av hur ett flyganfall går till beslöts i samråd mellan armé- och flygstaberna att i samband med luftvärnsövningen företaga ett flyganfall mot skjutfältet. Såsom bombmål bestämdes ett vid havsstranden beläget, ovalformat område med en största längd av cirka 250 meter och en största bredd av cirka 100 meter. Med utgångspunkt i bombmålet beräknades därpå läget och storleken av det möjliga nedfallsområdet. Med ledning härav beräknades riskzonen vid fällning av 500 kilos bomber sträcka sig 1 600 meter inåt land från medelpunkten av bombmålet. Eftersom närmaste bebyggelse ligger ungefär tre kilometer från bombmålet, ansågs någon risk för civilbefolkningen ej föreligga.

De i säkerhetsbestämmelserna för Ravlunda skjutfält föreskrivna säkerhetsåtgärderna vidtogs. Sålunda intogs meddelande om skjutövningen i dagspressen och skjutvarning upplästes i radio, varjämte ortsbefolkningen varnades genom uppsatta anslag.

Trots att skador på enskild egendom

Svar på interpellation i anledning av militär övning vid Ravlunda skjutfält

således erfarenhetsmässigt kunde anses uteslagna konstaterades efter övningens avslutande, att skador uppstått på fem olika byggnader, belägna på cirka tre kilometers avstånd från bombfällningsområdet. Sålunda hade fönsterrutor krossats på en del byggnader medan tapeter spräckts i andra. I ett fall kunde konstateras att sprickor uppstått i ett gipstak och i ett annat att en fönsterbåge förskjutits. Kostnaderna för reparation beräknades till ett par hundra kronor i varje skadefall, och redan några dagar efter händelsen hade samtliga skadeståndsyrkanden reglerats. Sammanlagda beloppet av vad som sålunda utbetalts uppgår till i runt tal 2 000 kronor.

Det inträffade är givetvis synnerligen beklagligt. Såvitt kunnat utrönas har gällande säkerhetsföreskrifter följts. Den troligaste orsaken till skadeverkningarna synes vara att speciella atmosfäriska förhållanden påverkat ljudhastigheten. Utredning pågår f. n. av de meteorologiska förhållandenas inverkan på ljudvågens utbredning. Det inträffade har enligt min mening visat, att de säkerhetsbestämmelser som gäller för bombfällning ej är helt tillfredsställande. Vilka åtgärder som bör vidtagas kan inte bedömas innan skadeverkningarnas orsaker klarlagts. I avbidan på resultatet av utredningen har fällning av 600 och 500 kilos bomber tills vidare inställts.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Senanders interpellation.

Härefter anförde:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation. Jag skulle kunna säga att jag i allt väsentligt är nöjd med svaret. Det förekommer nämligen i det inget bestriidande av de uppgifter jag lämnat i interpellationen. Det framföres ju också

synpunkter på frågan, som visar att vissa åtgärder förutses till förhindrande av ett återupprepande. Detta gör att jag inte behöver säga så mycket i anledning av svaret. Jag vill emellertid ändå göra några erinringar. Först kanske jag får förklara att min interpellation i första hand avsåg frågan om skyddet för civilbefolkningen mot de risker som denna löper att skadas till liv och lem. Det var det väsentligaste syftet med interpellationen.

De förklaringar, som lämnats i syfte att klarlägga hur något dylikt kunnat inträffa på grund av bombfällningen, är ganska märkliga. Det sägs sålunda att man torde kunna räkna med att atmosfäriska förhållanden kan ha inverkat och att de beräkningar man gjort beträffande riskerna därför inte har kunnat hålla. Jag är ingen vetenskapsman och kan naturligtvis inte yttra mig med bestämdhet om huruvida atmosfäriska förhållanden kan föranleda att en riskzon som man räknar med kan nära nog fördubblas, men jag finner det vara ganska egendomligt om så skulle vara fallet. Nu pågår emellertid en utredning av de meteorologiska förhållandenas inverkan på ljudvågens utbredning. Men här var det inte bara fråga om ljudvågens utbredning utan också tryckimpulserna, och det skulle vara intressant att veta om också de har med nära det dubbla överskridit de beräkningar av riskzonen som man gjort inom så framstående militära instanser som forskningsanstalten och flygförvaltningen.

Vid sidan av detta ämne vill jag hänvisa till att det oftast förekommer stora risker för civilbefolkningen vid de militära övningarna. Jag vill inte yttra mig om huruvida detta beror på vårdslöshet eller om det har andra orsaker. Jag läste emellertid i en av gårdagens göteborgstidningar följande. »För en tid sedan föll en oladdad övningsbomb i närheten av bebyggelsen utanför riskzonen vid bombmålet i Sönö. Anledningen var fel på planets bombinstallation.

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

Med anledning av det inträffade har kontrollfällningar förbjudits i riktningar över bebyggda områden i riskzonens närhet. » Jag tycker att detta verkar nästan kusligt. Visserligen var det en oladdad övningsbomb, men det kunde ju lika gärna ha varit en bomb av det slag som fälldes nere i Ravlunda. Man måste ägna all uppmärksamhet åt militärens övningar och se till att de förläggs på tillräckligt stort avstånd från civilbefolkning och dess bostäder, så att ett upprepande inte behöver ske vare sig av vad som inträffat vid Ravlunda eller av det jag sist anförde.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Eftersom jag kanske är den av kammarens ledamöter som bor närmast det här omtalade skjutfältet, anser jag mig ha rättighet att säga några ord i detta sammanhang.

Jag hälsar med tillfredsställelse försvarsministerns meddelande, att man nu håller på med en utredning och att man, innan den är färdig, inte kommer att fortsätta med bombfällning, i varje fall inte med så stora bomber.

Jag är också överens med försvarsministern om att mycket olyckliga omständigheter här samverkat. Man hade säkerligen räknat med fullt betryggande avstånd. Jag vet var dessa byggnader är belägna, och som lekman är jag förvånad över att detta har kunnat ske. Den byggnad som ligger närmast är skogvaktarbostaden, och den är skyddad av skog på alla sidor. Den trodde man skulle klara sig ganska väl. En av de övriga fastigheter som träffats är belägen på den nästan lägsta punkten i bygden. De övriga fastigheterna ligger ännu längre bort på slutningen, och under normala förhållanden skulle man inte anse att de låg i riskzonen.

Jag tror som sagt att det är angeläget att understryka att olyckliga omständigheter här samverkat.

Nu får vi också höra att skadorna in-

skränker sig till ungefär 200 kronor per fastighet. Det tycker jag är glädjande, ty av de första tidningsnotiserna kunde man få den uppfattningen att fastigheterna var till hälften förstörda. Jag har ju också lärt mig läsa tidning, och jag hade säkerligen på grund av att jag bor så nära fått vetskap om hur saken verkligen låg till.

Även om detta missöde är att beklaga tror jag att den kommande utredningen skall ge det resultatet, att sådana här händelser inte upprepas. Irritation kan uppkomma — det gick lyckligt denna gång men det skulle kunna bli värre följder. Fältet vill vi i alla fall ha kvar, det är jag angelägen att deklarerar. Det motstånd som restes när området skulle inköpas och iordningställas har nu fullständigt försvunnit. Jag har alltid haft den uppfattningen, att vi i Skåne måste ha detta fält för att ha någon som helst utsikt att kunna uppta ett försvar. Det vill jag säga försvarsministern, för att det inte skall råda någon tvekan om vad vi anser som bor i dessa trakter.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12**Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Persson i Appuna med hänvisning till några uppgifter i tidningspressen om disciplinupplösning i skolan och svårigheter för lärare i vissa fall att begagna anvisade korrektnsmedel, frågat om jag delar den uppfattning om disciplinen i skolan, som framkommit i de i interpellationen åsyftade tidningsorganen, samt om det förekommer att lokala skolmyndigheter

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

genom specialbestämmelser försvårar lärarkårens möjligheter att begagna anvisade korrektionsmetoder och, därest så skulle vara förhållandet, om jag är beredd att vidtaga eller föreslå åtgärder som tryggar tillämpningen av utfärdade anvisningar i detta hänseende.

Vidare har med kammarens tillstånd herr Helén frågat, om jag vill lämna kammaren en redovisning av de erfarenheter som hittills gjorts av den nya skolstadgans disciplinbestämmelser och vilka åtgärder jag ämnar vidtaga i syfte att från samhällets sida ge lärarna erforderligt stöd för upprätthållande av ordning och god arbetsmiljö inom skolan.

Frågan om ordningen och trivseln i skolarbetet har på senare tid fått en framskjuten plats i den allmänna debatten. Även om de akuta disciplinsvårigheterna omedelbart gäller endast ett relativt sett mycket litet antal barn och ungdomar i den nästan miljonhövadade skaran av skolelever, så får de problem, som dessa svårigheter medför, självfallet ingalunda förbises eller anses såsom mindre viktiga. Med hänsyn till frågans betydelse för skolans arbetsduglighet över huvud taget har jag ansett det påkallat att i anledning av de båda interpellationerna här lämna en tämligen utförlig redogörelse och kommentar i saken.

Innan jag från dessa allmänna utgångspunkter skall söka göra en bedömning av det aktuella läget i fråga om ordningsförhållandena i våra skolor vill jag i korthet erinra om karaktären av de åtgärder, som för närvarande kan tillgripas i direkt syfte att upprätthålla ordningen och tillrättaföra elev, som gör sig skyldig till förseelse eller uppträder olämpligt. Den grundläggande principen är naturligtvis att positivt fostrande anordningar och åtgärder skall prägla arbetet i skolan. Detta framgår bl. a. av de olika skolstadgornas föreskrifter om allmänna

grunder för undervisningen. Beträffande ordningsförhållandena bör, såsom framhålles i stadgorna, eleverna uppmuntras att i lämpliga former aktivt medverka till upprätthållandet av ordningen. Självfallet är det inte möjligt att i stadgor eller anvisningar ge detaljerade regler om de anordningar och åtgärder som här avses, utan dessa föreskrifter får inskränkas till att ange den allmänna inriktningen av arbetet och därtill någon exemplifiering. Detta innebär samtidigt att inom ramen för de stadgemässigt angivna allmänna grunderna utrymme finns — och det bör i mån av behov givetvis utnyttjas — för olika initiativ till nya och hittills oprövade åtgärder i elevfostrande syfte.

Vad gäller de egentliga tillrättaförande åtgärderna, så anges dessa i skolstadgorna vara samtal med den felande, utvisning från pågående lektion, kvarstannande efter skoldagens slut och, i allvarigare fall, varning eller avstängning för viss tid samt, i icke-obligatoriska skolor, förvisning. I den obligatoriska skolan finns dessutom möjligheter till särskild observationsundervisning för elever med anpassningssvårigheter av tillfällig art. Denna uppräkning i de nya skolstadgorna av olika åtgärder innebär emellertid inte — det vill jag understryka här — att lärarna skulle vara betagna möjligheterna att använda sig av andra slag av lindrigare tillrättavisningsmetoder som den enskilde läraren i en viss situation finner lämpliga att tillgripa. Detta framgår också — åtminstone indirekt — av skolöverstyrelsens anvisningar i ämnet, som uttryckligen anges vara *exemplifieringar* av lämpliga åtgärder — ej fullständiga förteckningar, vilket skulle vara direkt olämpligt. De skall ju ändå användas av personer med specialutbildning för uppfostringsuppgifterna.

Hurudana är då i dag ordningsförhållandena i våra skolor? För att söka ut-

**Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstad-
gans disciplinbestämmelser**

röna detta har skolöverstyrelsen nyligen riktat en rundfråga till samtliga länskolinspektörer och skoldirektören i Stockholm. Den har gjorts med erinran om bl. a. att flertalet länskolnämnder i sina årsredogörelser för läsåret 1958/59 meddelat, att ordningsförhållandena i skolorna under nämnda år varit normala. Av svaren på frågan, huruvida ordningsförhållandena i skolorna försämrats under innevarande läsår, kan sammanfattningsvis utläsas att i stort sett normala förhållanden synes råda och ordningen vara tillfredsställande. Från några län redovisas en förbättrad situation. På många håll synes emellertid svårigheter framträda; tätorterna dominerar i detta avseende. Det är tydligt att svårigheterna nu noteras med skärpt uppmärksamhet, såväl av föräldrar och lärare som av eleverna själva; det är en allmän erfarenhet inom skolan att eleverna starkt påverkas av uttalanden i den offentliga debatten, särskilt sådana som avser extrema situationer och fall.

Meningen att disciplinsvårigheterna skulle utbreda sig allt längre ned i åldersklasserna har vid överstyrelsens rundfråga endast i ringa omfattning verifierats. De problem av allvarlig art, som redovisats i de inkomna svaren, avser väsentligen den obligatoriska skolans högre årskurser.

Som jag inledningsvis framhållit, får dessa problem ingalunda förbises eller anses som mindre betydelsefulla. Det bör tvärtom vara alla berörda — främst föräldrar, lärare och skolmyndigheter — angeläget att aktivt medverka till att en god ordning i ordets vidaste bemärkelse upprätthålles i skolorna. Jag vill emellertid framhålla, att det inte är min mening att därmed yrka på att vi skulle införa en hårdare skoldisciplin, innebärande en verklig skärpning av skolans medel och metoder i dess arbete att främja elevernas fostran. Ett sådant steg är fullkomligt främmande för min

grundsyn på dessa frågor. Min uppfattning är i stället den, att vi genom ett ökat intresse och intensivare engagemang från alla berörda parter sida och med ett tillräckligt mått av fasthet i vårt handlande och i vår attityd över huvud taget till de unga bör sträva efter att åstadkomma över lag goda arbetsförhållanden i skolorna och därmed säkerställa att undervisningen kan leda till ett framgångsrikt resultat. Härvid bortser jag givetvis från det fåtal fall, som av olika skäl, främst medicinska eller mentalhygieniska, måste behandlas särskilt och som tyvärr väl alltid kommer att finnas.

Jag tvekar alltså inte i min uppfattning, att vi bör se med allvar på dessa frågor. Skulle vi inte lyckas med att vidmakthålla ordning och trivsel i skolarbetet, skulle det innebära ett allvarligt underkännande, inte av skolungdomen utan av den nuvarande föräldra- och lärargenerationens förmåga att fullgöra sin fostrargärning. De uppväxande barnen och ungdomarna är vår dyrbaraste tillgång. Värdet av övriga framsteg i samhället skulle väsentligt förringas, om vi inte också förmådde fostra den uppväxande generationen till goda medborgare i det samhälle, för vars utformning vi är ansvariga. I första hand är det föräldrarna och skolan som har att i samverkan svara för barnens och ungdomarnas fostran. Det synes mig angeläget att här understryka detta självklara förhållande, eftersom jag inte kan undgå känslan av att det i dag finns en viss tendens att vilja skjuta över en alltför stor del av fostraransvaret på skolan. För föräldrarna kan dock till slut intet vara viktigare än att deras barn får en god och riktig fostran och att de själva sätter in all sin kraft därpå. Det är min uppfattning att vi i ännu högre grad måste aktivisera intresset för de här aktuella frågorna hos den grupp, som ändå har

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

det yttersta ansvaret, nämligen föräldrarna.

Av väsentlig betydelse för framgång i arbetet på detta område är, att ett förtroendefullt *samarbete* råder mellan dem, som har det dagliga ansvaret för elevernas fostran och för ordningen och arbetstrivselen i skolorna. Det gäller inte bara lärarna emellan eller mellan lärare och skolans övriga personal, såsom skolläkare, skolsköterska, kurator och psykologisk expertis, utan även mellan skolan och hemmen. Jag vill i detta sammanhang erinra om skolstyrelsens stadgande, att skolstyrelse äger utse ett särskilt rådgivande organ, skoleråd, med uppgift att biträda styrelsen i frågor rörande samarbetet mellan hem och skola samt därtill anknyttande spörsmål. Jag har också i det föregående framhållit som min uppfattning att intresset hos föräldrarna för de här aktuella frågorna måste ytterligare aktiviseras. Av svaren på skolöverstyrelsens rundfråga framgår, att det på flera håll förekommit att de lokala skolmyndigheterna i samarbete med föräldrarna anordnat olika slag av kampanjer i anslutning till uppfostringsfrågorna. Vidare har man arrangerat diskussionsaftnar med föräldrarna eller utfärdat cirkulärskrivelser till dessa med vädjan att medverka till bekämpandet av skilda missförhållanden. Inom ett län kommer att arrangeras eller har kanske redan arrangerats en »Skolans vecka» i samtliga kommuner med utställningar av olika slag, föräldramöten och upplysningsmöten i skolfrågor m. m. Från flera håll rapporteras också positiva resultat som en följd av samarbete mellan skola och barnavårdsmyndigheter eller ideella föreningar. Jag vill hoppas att dylika uppslag kan tjäna som stimulans för andra orter att göra liknande insatser. Enligt vad jag inhämtat kommer skolöverstyrelsen att förmedla dessa uppslag till skolstyrelsernas kännedom.

En annan faktor som visat sig ha gynnsam inverkan på ordningsförhållandena är den *skolkuratorsverksamhet* som bedrivs i vissa kommuner. Kuratorstjänsterna har i viss utsträckning inrättats i samarbete mellan barnavårdsnämnd och skolstyrelse. Av stor betydelse som förebyggande faktor är vidare de åtgärder som av kommuner och sammanslutningar vidtagits för att åstadkomma en *ordnad fritidsverksamhet* för eleverna. En ytterligare intensifierad verksamhet i dessa hänseenden är naturligtvis angelägen.

Genom bestämmelser, som trädde i kraft den 1 augusti 1959, har det blivit möjligt att anordna *särskild specialundervisning för elever med anpassnings-svårigheter av tillfällig art*, s. k. särskild observationsundervisning. Genom överstyrelsens försorg har nu upplysningar inskaffats rörande vilken omfattning denna undervisningsform hittills erhållit och vilka erfarenheter som gjorts därav. Innevarande vårtermin användes särskild observationsundervisning i 9 län under sammanlagt 56 timmar per vecka. I samtliga fall gäller det städer eller andra tätorter. Som skäl för att man på andra håll ännu inte begagnat sig av särskild observationsundervisning har angivits, att anordningen är ny, att svårigheter förelegat att få lämpliga och villiga lärare, att undervisningen för att bli statsbidragsgrundande måste omfatta minst en hel termin eller att svårigheter uppkommit beträffande skolskjutsverksamheten.

Erfarenheterna av särskild observationsundervisning är således ännu relativt begränsade. Från samtliga skolor, där anordningen redan nu prövas, är emellertid de redovisade erfarenheterna positiva. Sälunda anges att en lugnande inverkan har förmärkts på de elever, som fått dylik undervisning, samtidigt som arbetsvillkoren för de övriga eleverna förbättrats. Att åtgärden tillgripits på vissa elever har också

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

uppgivits ha en återhållande verkan på andra elever, som tidigare uppträtt störande.

Även om alltså erfarenheterna av den särskilda observationsundervisningen hittills är ganska begränsade, synes det mig finnas anledning tro att denna form av undervisning kommer att få stor betydelse för uppträthållandet av goda ordningsförhållanden i skolorna. Det bör enligt min mening vara angeläget för kommunerna att, så snart behov därav inställer sig, anordna dylik undervisning. Statsbidrag till undervisningen utgår visserligen endast om den anordnats för minst hel termin. Statsbidragsmässigt gäller nämligen för denna undervisning samma förenklade schablonberäkning som för all annan undervisning i den obligatoriska skolan, allt i överensstämmelse med de principer härutinnan som antogs vid 1957 års riksdag. På vissa håll har man med hänsyn härtill tvekat att anordna särskild observationsundervisning för kortare tid än hel termin och man har ansett en ändring av statsbidragskungörelsen på denna punkt påkallad. Skolöverstyrelsen har också nyligen gjort framställning till Kungl. Maj:t i detta ämne. Denna framställning är nu under remissbehandling. Med hänsyn härtill anser jag mig inte böra här göra något uttalande i den frågan. Emellertid vill jag understryka betydelsen av att kommunerna, när det gäller nyskapande verksamhet och utprovande försöksvis av nya anordningar, inte låter sitt handlande bli på ett i betraktande av sakfrågornas angelägenhetsgrad orimligt sätt beroende på möjligheten att erhålla statsbidrag härför, särskilt om det gäller anordningar, för vilka kostnaderna måste anses som ganska blygsamma i förhållande till de kommunala skolkostnaderna i stort och till det för sistnämnda kostnader utgående statsbidraget. Ett sådant betraktelsesätt

skulle på ett olyckligt vis kunna hämma värdefulla lokala initiativ.

Beträffande användningen av de i stadgor föreskrivna korrektionsmedlen i övrigt har en av interpellanterna särskilt frågat, om det förekommer att lokala myndigheter försvårar lärarnas möjligheter att *begagna anvisade korrektionsmedel*. I skolöverstyrelsens rundfråga har begärts uppgifter i detta avseende. Från 23 av länen besvaras frågan klart nekande, medan från ett län framföres den uppfattningen, att skolstyrelses vägran att till rektor för det obligatoriska skolväsendet delegera rätten att besluta om avstängning fördröjer effekten av detta medel.

Härutöver innehåller de inkomna svaren vissa upplysningar rörande den åtgärd, som består i att elev får *kvarstanna* i skolan högst en timme efter skoldagens slut. Användningen av detta medel förutsätter, att eleven ställes under särskild uppsikt. I sina anvisningar uttalar skolöverstyrelsen bl. a., att åtgärden bör användas med återhållsamhet och endast om eleven därvid erhåller tillsyn och förhållandena i skolan i övrigt, t. ex. beträffande skolskjutsanordningar, gör kvarstannandet genomförbart och lämpligt. Rörande användningen av detta medel upplyses nu, att det i det övervägande antalet län ej alls använts på landsbygden, främst med hänsyn till skolskjutsförhållanden. Från många håll pekas emellertid också på att tillsynsfrågan inte lösts. I storstäderna, där åtgärden däremot kommit till användning, har erfarenheterna ansetts förhållandevis goda. En viss begränsning av användningen anges ha varit betingad av svårigheter att ordna tillsynen. Tillsyn har ibland utövats av rektor eller vaktmästare, ibland av lärarna. I några fall har kommunen ställt medel till förfogande för bekostande av tillsynen. I en kommun har åtgärden tillämpats i mer organiserad form så att alla de elever i

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

en och samma skola, som ålagts att kvarstanna en viss veckodag samlats till en plats för att där samtidigt fullgöra åläggandet.

I de fall kvarstannande begagnats inom skolskjutskommuner har hemsändandet som regel kunnat ordnas på något sätt. Antingen har eleven fått medfölja senare avgående skolskjuts eller också har han fått gå hem. I enstaka fall har, enligt vad som uppgives, eleven fått fara hem tillsammans med läraren i dennes bil. På några håll har aktualiserats frågor om hemsändande i taxebil av elev, som haft att kvarstanna. I ett sådant fall har det förekommit, att skolstyrelse vägrat att betala hemsändandet med påföljd att läraren krävts på kostnaden.

För egen del vill jag framhålla, att ifrågavarande korrektionsmedel — alltså kvarstannande — måste användas på ett förnuftigt sätt så att eleverna verkligen uppfattar det som en allvarlig tillrättavisning och ett ingrepp i den frihet och en begränsning av den fritid, som ett gott uppförande i skolan eljest berättigar till. Konsekvenser, som kan uppfattas som rent löjeväckande, måste självfallet undvikas. Särskild hemskjuts med taxebil bör därför självfallet inte förekomma, utom möjligen i rena undantagsfall. Kostnaden härför bör rimligtvis betalas av kommunen, inte av läraren. Vad gäller spørsmålet om tillsyn över elever, vilka ålagts att kvarstanna i skolan såsom en åtgärd inom ramen för skolans fostrande arbete och som därvid alltså skall stå under skolans omedelbara tillsyn, synes några generella normer inte böra uppställas utan det bör ankomma på de lokala skolmyndigheterna att i samarbete med skolans personal få fram praktiska lösningar.

Jag har nu, herr talman, behandlat det aktuella läget beträffande ordningsförhållandena i skolan och kommenterat en rad praktiska och aktuella frå-

gor, som har samband därmed. Det finns emellertid även vidare och mera långsiktiga perspektiv på dessa spørsmål. Målet för skolans arbete är att främja elevernas utveckling till harmoniska människor samt till dugliga och ansvarskännande samhällsmedborgare. En grundläggande förutsättning för att detta mål skall nås — oavsett vilka medel som används — är att kunskaperna och färdigheterna har ett innehåll som framstår såsom meningsfyllt. I möjligaste mån måste uppläggningsen vara sådan att undervisningens skiftande innehåll också från de olika elevernas eller elevgruppernas synpunkter kan uppfattas på detta sätt. Att ständigt söka att ännu bättre anpassa undervisningens innehåll till samhällsutvecklingen och till olika elevkategoriers förutsättningar att tillgodogöra sig innehållet är därför en central riktlinje för det mera långsiktiga och fortlöpande reformarbetet på skolväsendets område. Givetvis har detta betydelse också för arbetstrivseln i skolan, ty en god sådan förutsättning att elevernas intresse kan engageras positivt för skolarbetet. Det mera långsiktiga arbetet på att förkovra de medel, som behövs för att nå målet med skolarbetet, och på att förbättra skolans arbetsbetingelser över huvud taget inrymmer också strävanden, som har betydelse för ordningsförhållandena i skolan. Utan att här gå närmare in på dylika frågor vill jag nämna sådana spørsmål som sänkning av elevantalet i klasserna och ytterligare förbättring av lärarutbildningen och lärarfortbildningen.

Sammanfattningsvis vill jag till slut, herr talman, framhålla följande. Jag anser inte skäl föreligga att nu föreslå någon mera genomgripande förändring av skolstadgornas bestämmelser om de åtgärder och anordningar, som kan vidtagas i direkt syfte att upprätthålla ordningen och tillrättaföra elev, som gör sig skyldig till förseelse eller upp-

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

träder olämpligt. Det är i detta avseende i stället angeläget att skolmyndigheter och lärare söker att, i mån av behov, ännu effektivare än hittills tillämpa de medel, som nu står till buds, i syfte att vinna ytterligare erfarenheter av deras verkningsmöjligheter. Användningen av dessa korrektionsmedel skall självfallet vara tryggad, och jag är förvissad om att skolmyndigheter och föräldrar härvidlag skall lämna lärarna allt det stöd som fordras. Anvisningsvägen torde inte mycket mera vara att vinna, utan vad som nu bör komma till stånd över lag är en praktisk, sakkunnig och smidig tillämpning, präglad av sunt förnuft och ett tillräckligt mått av fasthet samt utförd i ett aktivt samarbete mellan hem och skola. Inom ramen för de allmänna grunderna för undervisningen i skolorna bör genom framför allt lokala initiativ ske en kraftsamling kring skolans fostrande verksamhet, där också nya uppslag till positiva ordningsfrämjande åtgärder bör prövas. Särskilt föräldrarnas intresse och engagemang synes böra ytterligare aktiviseras. Även eleverna själva måste stimuleras att medverka till ordningens upprätthållande och till en god arbets-trivsel.

Det synes mig också angeläget, att en vederhäftig och konstruktiv allmän debatt pågår i dessa frågor. Kanske är det först på grundvalen av en sådan balanserad debatt möjligt att skapa den mera bestämda och starka allmänna opinion, som förvisso behövs för att stödja och stimulera tiotusentals föräldrar och lärare i deras arbete för att vidmakthålla en god ordning och arbetstrivsel i våra skolor.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Edenman har lämnat ett utförligt, intresseväckan-

de och bitvis manande svar på min interpellation, och jag vill tacka honom för detta. Det är visserligen nu mer än två månader sedan interpellationen väcktes, och man skulle kanske ha önskat ett uttalande från herr statsrådets sida på ett tidigare stadium — tidsmässigt i närmare anslutning till den stundtals rätt laddade och affektbetonade pressdebatten — men jag ser av svaret, sådant det nu föreligger, att man företagit en rätt omfattande undersökning ute i skoldistriktet. Sådant tar naturligtvis tid, och jag tror det ligger en saklig vinning i att svaret kan grundas på en så omfattande utredning som statsrådet här vidtagit.

Jag är, herr talman, inte personligen engagerad i skolverksamheten — bortsett från det engagemang som ligger i varje riksdagsledamots deltagande i fattade beslut. Att jag tog upp frågan interpellationsvägen berodde på att jag som förälder kände oro över de förhållanden, som enligt pressuppgifter skulle råda inom den svenska skolan. Tidningarna talade om disciplinupplösning i *enhetsskolan* — jag är glad att statsrådet Edenman i sitt svar understryker att det väsentligen är den *obligatoriska skolan över huvud taget* som kan sägas ha några mer allvarliga disciplinproblem att brottas med i de högre årsklasserna. Det är alltså — så tolkar jag statsrådets svar — felaktigt och orättvist att särskilt utpeka enhetsskolan såsom varande en oroshärd. Jag tror det är väsentligt att få detta fastslaget, eftersom det inte saknats röster som utifrån enstaka fall av disciplinsvårigheter velat rikta generella angrepp mot den nya skolans form och innehåll.

Vilken omfattning har nu dessa disciplinsvårigheter? Statsrådet hänvisar till skolöverstyrelsens rundfråga och konstaterar att normala förhållanden i allmänhet råder och att ordningen är tillfredsställande. På en del håll redovisar man att det skett förbättringar men att

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadsgans disciplinbestämmelser

det finnes problem, främst i tätorterna, och jag skulle tro till största delen i de större städerna. Svaren på överstyrelsens rundfråga ger också vid handen att talet om »disciplinupplösningens utbredning till allt lägre åldersklasser» varit överdrivet. De allvarliga svårigheterna uppstår i de högre årsgrupperna.

Herr statsrådet säger sammanfattningsvis att han inte funnit skäl att nu föreslå någon mera genomgripande förändring av skolstadgorna. Jag tror att detta är en riktig bedömning. Men jag tror å andra sidan inte att statsrådet helt kan underlåta att vidtaga någon åtgärd i anledning av de svårigheter som finnes och som tydligen bekräftats av den genomförda undersökningen. Det finns ju tänkbara åtgärder på vägen mellan »mera genomgripande förändringar» och ingenting alls.

Jag tror exempelvis att det skulle vara av värde, att det principiella resonemang, som statsrådet Edenman för i sitt svar, kunde göras tillgängligt för en större menighet än riksdagens andra kammare. — Även om statsrådets svar blir utförligt redovisat i tidningspressen tror jag att det i valda delar borde tillställas inte bara skolorna och deras lärarkår utan också kommunala myndigheter och existerande föräldraorganisationer. Det borde vara en uppgift för exempelvis Målsmännens riksförbund att låta sina medlemmar ta del av ecklesiastikministerns redovisning.

När jag grundligt har studerat svaret har jag gjort följande reflexion: Det är intressant och värdefullt att få fastslaget att fallen av disciplinsvårigheter är förhållandevis ytterst fåtaliga. Det är betydelsefullt att få fastslaget att pressdebatten innehöll betydande överdrifter. Det är väsentligt att höra statsrådet uttala att användandet av tillgängliga korrekationsmedel skall vara tryggt. Allt detta är bra. Men den stora behållningen av interpellationssvaret ligger enligt min uppfattning på ett annat

plan. Den finner jag nämligen när statsrådet blickar framåt och så starkt understryker nödvändigheten av samverkan mellan lärare och föräldrar, mellan samhälle och skola, mellan skolan och barnen själva.

Jag delar statsrådets uppfattning att ett eventuellt misslyckande när det gäller att skapa ordning och trivsel i skolan skulle bero mindre på ungdomen än på lärare och föräldrar. Särskilt föräldrarnas ansvar bör här understrykas. En mera medveten insats från föräldrarnas sida för att i samarbete med lärarkåren göra skolan till en trivsskola måste nog begäras. Jag kan, herr talman, tyvärr inte komma ifrån den uppfattningen att alltför många föräldrar fortfarande betraktar skolan som något nödvändigt ont och att man vill få ut sina barn i förvärvslivet så fort som möjligt.

Denna inställning, så främmande för de krav som ställs på utbildning i vår tid, borde vi gemensamt söka få bort, till förmån för en positiv och aktiv föräldrainsats när det gäller skolan. Jag tror också i likhet med statsrådet att det kan vara befogat att kräva litet djärvare tag här och var av de kommunala myndigheterna. Visst har kommunerna stora kostnader på skolans område och visst är det förtjänstfullt med sparsamhet, men sparsamheten skall sättas in på ett förnuftigt sätt.

Vad statsrådet Edenman här sagt om den s. k. observationsundervisningen röjer enligt min mening en mentalitet, som inte är alldeles tilltalande. I arbetet på att göra vår skola till det centrala instrumentet för en medborgarfostran av hög klass är det ett vitalt intresse att hundra procentigt ha kommunerna med i detta arbete, även om statsbidraget inte skulle ligga klart för utbetalning omedelbart.

Herr talman! Med dessa funderingar vill jag än en gång tacka för det upplysande och klarläggande svaret. Jag skulle avslutningsvis vilja uttala, att även

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

om det i pressdebatten kring skolans disciplinfrågor fanns överdrifter och vissa obehagliga generaliseringar, hade denna debatt det positiva med sig, att den gav klarhet om att ännu mycket arbete återstår innan vi kan säga att vi i vårt land har en grundskola som är det vi innerst vill att den skall vara. Debatten väckte opinionen. Jag hoppas, att debatten lever vidare men att den skall föras i balanserade och konstruktiva former.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! När även jag tackar ecklesiastikministern för interpellationssvaret, sker det inte minst därför att hans svar har fått en personlig utformning, i det att han på ett stimulerande sätt inbjuder till vad han kallar en balanserad debatt. De kritiska reflexioner, som jag anser att jag måste komma med, gäller alltså inte det avsnitt av interpellationssvaret som innehåller en redogörelse för ecklesiastikministerns allmänna syn på skolarbetet och uppfostringsproblemen. Tvärtom delar jag därvidlag helt och hållet, såvitt jag kan förstå, hans synpunkter. Särskilt är jag glad över att ecklesiastikministern understryker hemmens stora ansvar i detta sammanhang. Jag är emellertid övertygad om att ecklesiastikministern har klart för sig att i en sådan tid av samhällsförändringar som den vi nu upplever kan man inte vänta sig att det över en natt skall ske en så glädjande utveckling att de föräldrar, som nu nonchalerar eller motarbetar skolans ansträngningar för barnens räkning, skulle komma till besinning.

Förre finansministern Per Edvin Sköld gjorde i samband med den stora debatt om nykterhetsreformen, som år 1954 hölls här i kammaren, ett uttalande som faller mig i tankarna. Det finns till sist, sade han, bara ett medel som vi kan lita till när allting annat ser svårt ut. Det är den uråldriga kulturkampen, som

visserligen inte avsätter spår på år eller ens på decennier men som i längden är det bästa instrumentet. Jag tror att det fordras något av denna mycket tålmodiga optimism, om man skall kunna via en föräldrafostran förändra själva skolproblemet.

Den debatt, som i dag skall föras, måste därför i stor utsträckning ta sikte på de faktiska förhållandena i skolan, även om jag inte misströstar om att en del resultat kan uppnås också på relativt kort sikt genom ett förbättrat samarbete mellan hem och skola. Jag har ingenting att invända mot herr Perssons i Appuna förslag att ecklesiastikministerns interpellationssvar skall distribueras till snart sagt alla medborgare i detta land, men jag tycker att det var något av en ödets ironi att herr Persson därvid måste lita till Målsmännens riksförbund, en organisation som självfallet borde ha apostroferats i ecklesiastikministerns svar men som inte omnämndes med ett enda ord, trots att jag vid den förra interpellationsdebatten för två år sedan fäste ecklesiastikministerns uppmärksamhet på att en sådan organisation existerade.

Nu gäller det alltså frågan om hur det ser ut i skolan och vad man kan göra i form av administrativa åtgärder och direkt opinionsbildande åtgärder inom skolan. Jag tror att det är klokt att ta de uppgifter, som lämnas via enkäter och frågeformulär, med åtskilliga nypor salt. På vägen från den konkreta skolsituationen via rektorsexpedition, länskolnämnd och skolöverstyrelse hinner nog den sanna bilden av händelseförloppet under en skolvardag bli ganska förtunnad innan den når fram till ecklesiastikministerns skrivbord.

Jag är också glad över att ecklesiastikministern själv underlät att här dra fram en uppgift som han i annat sammanhang har använt, nämligen att det inte skulle vara så farligt med denna sak, eftersom bara 3 procent av skolans

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

elever vållar svårigheter; alla övriga sköter sig utmärkt. Öven huvud taget finns det inte någon kungsväg när det gäller att åstadkomma en absolut korrekt och riktig återgivning av de många skiftande och svåra problem som dyker upp i det dagliga arbetet inom skolans värld. Man får hålla sig till en allmän värdering, till den allmänna insikt som man har fått, om man länge har sysslat med skolans problem, och ecklesiastikministern har ju en sådan insikt.

I dagens debatt måste vi tyvärr lämna åsido det kanske allra viktigaste problemet, som ligger i botten för de svårigheter det här gäller, nämligen frågan om klassavdelningarnas storlek. Det är en fråga som skall debatteras i kammaren om några veckor på grundval av statsutskottets förslag till åtgärder, tyvärr i en situation där ecklesiastikministern har skjutit problemet ifrån sig och lämnat över initiativet till riksdagen. När jag konstaterar att jag i dag är förhindrad att ta upp frågan, betyder det alltså inte, att jag ser lika passivt på den som ecklesiastikministern har gjort under senare år.

Det hade också varit önskvärt att ecklesiastikministern, tydligare än han gjort, pekat på mastodontskolans roll, på det förhållandet att skolbarn numera ofta kan operera i anonymitetens skydd inom en jätteskola. Det är dock någonting helt annat att efter ett busstreck bli uppmärksammas genom att någon i största allmänhet säger: »Du i den blå tröjan, du skall inte göra så där!» än att bli tilltalad med sitt eget namn och veta att detta namn stannar i den korrigerande lärarens minne.

När vi den 11 juli 1958 på sommarriksdagen diskuterade dessa problem var situationen den, att ecklesiastikministern just hade beslutat sig för att genomföra det s. k. agaförbudet och anbefalla nya korrektionsmedel, av vilka de tre mest apostroferade var utvisning från pågående lektion, kvarsittning ef-

ter skoldagens slut och avstängning från skolgång under en längre tid. Jag tror att vi då var överens om att intet av dessa tre korrektionsmedel ensamt eller ens de tre tillsammans skulle kunna lösa de problem, som man hade att räkna med. Samtidigt hyste åtminstone ecklesiastikministern ganska bestämda förhoppningar om att åtskilligt skulle kunna göras med hjälp av dessa korrektionsinstrument, som han kallade för de egentliga disciplinära instrument som vi har till förfogande. Då är det märkligt, att vi i dag — ett par år senare — är i en situation, där i varje fall de två viktigaste av medlen — kvarstannande efter skoldagens slut och avstängning — helt enkelt inte är möjliga att tillgripa annat än i begränsad omfattning, därför att de materiella och ekonomiska resurserna icke finns.

Jag kan påminna om att ecklesiastikministern i sitt svar den 11 juli 1958 sade, att skulle dessa egentliga disciplinära instrument »visa sig otillräckliga eller mindre lämpliga, så måste vi givetvis söka förbättra och komplettera dem». I det tillägg till det skriftliga svaret som han gjorde i debatten ytttrade han: »Och eftersom jag vågade mig på att göra den deklarationen inför lärarförbunden, kan jag väl göra den här också, nämligen att en politik, som i princip inleds med att man förbjuder kroppslig bestraffning i skolan och i stället rekommenderar andra metoder, måste naturligtvis underbyggas med åtgärder, som kommer att kosta en del pengar. På mig ankommer väl den otacksamma uppgiften att försöka skaffa fram dessa pengar.»

I dag sitter ecklesiastikministern här tomhänt — såvitt jag förstår — på just de pengar, som skulle behövas för att dessa instrument skulle kunna användas ute i det praktiska skollivet. Jag är mycket angelägen om att det inte blir en ny skolmåltidsvaktshistoria av denna

**Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstad-
gans disciplinbestämmelser**

fråga, så att det hela läggs upp som en debatt om var gränsen för lärarnas skyldigheter skall gå. Vill vi undvika en sådan långdragen och obehaglig procedur, måste vi emellertid se till, att det finns pengar och att det finns människor, som är villiga att åtaga sig tillsynen över de elever, som skall sitta kvar — det må sedan vara en rektor, en vaktmästare, en lärare eller ytterligare en annan person. Vi måste också se till, att det finns människor som kan ägna sig åt en elev under den tid han är avstängd från skolundervisningen. Annars blir det en ren parodi på korrektion, om man bara förbjuder en elev att komma till skolan och i realiteten tvingar honom att vistas ute på gatan utan tillsyn under denna tid. Jag menar alltså, att när statsmakterna ger anvisningar av den typ som det här är fråga om — låt vara att det är en exemplifiering, som statsrådet i dag understryker — är det också deras skyldighet att ombesörja att de disciplinära instrumenten kan fungera rent materiellt.

Vad gällde kvarsittningen betonade statsrådet hur svårt det är att använda en sådan bestraffningsform i landsbygdens skoldistrikt, där man är beroende av skolskjutsar. Jag håller honom verkligen räkning för att han utan minsta omsvep säger ut, att det är löjeväckande när en elev, som annars får finna sig i att åka med de kollektiva skjutsarna, just den dag han fått bestraffning skall skickas hem i taxibil. Över huvud taget förstår jag inte varför man skall behöva göra något undantag på denna punkt annat än möjligen för sådana elever, som dagligen reser i taxibil, därför att det är det enda sätt på vilket de kan komma till skolan.

I fråga om avstängning är det väl uppenbart, att den är ett instrument som användes i rätt liten utsträckning, bl. a. av det skälet att det innebär en omfattande och tidsödande apparat att

få ett beslut om avstängning fattat i skolstyrelsen. Det har i regel då gått så lång tid, att känslan hos eleven för sambandet mellan vad han gjort och den bestraffning som ådöms inte längre finns kvar. Då frågar man sig ju, om inte syftet helt har förfelats. Jag tror, att om skolstyrelserna begagnade den möjlighet som här finns att delegera även denna rätt till rektor, skulle man kunna räkna med att detta instrument, i de få fall där det skulle behöva komma till användning, också kunde sättas in i ett ögonblick, då tillrättavisningen betydde något.

Viktigare än de här tre nämnda instrumenten är emellertid enligt min uppfattning den s. k. särskilda observationsundervisningen. Jag tror att skolan här har ett av de få verkligt positiva arbetsmetoderna för att klara upp konkreta disciplinsvårigheter. Det är emellertid att märka, att fastän det snart har gått två läsår sedan de nya disciplinbestämmelserna infördes har inte den särskilda observationsundervisningen nämnvärt trätt i funktion. Detta förefaller inte heller så egendomligt när man noterar, att skolöverstyrelsens anvisningar gick ut så sent som den 1 augusti i fjol. Under första läsåret efter bestämmelsernas tillkomst kunde observationsundervisningen alltså inte utnyttjas. Inte heller under det andra läsåret kunde den till att börja med utnyttjas, enär man måste begära tillstånd till denna undervisning samtidigt med att man skickade in planeringsrapporterna för den kommande terminen. Det är väl inte heller så märkligt att många kommuner har dragit sig för att begära sådant tillstånd, då bestämmelserna är så pass byråkratiskt utformade, att man faktiskt måste veta i förväg att skolsvårigheter skall uppstå eller också in blanco begära att få anordna observationsundervisning.

Jag delar ecklesiastikministerns uppfattning, att kommunerna själva här kan

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

gå längre utan att avvakta statsbidragsbestämmelsernas utfärdande eller utan att ens avvakta möjligheten att få statsbidrag. Men detta betyder väl inte att statsmakterna utan vidare kan fränsäga sig ansvaret för att ompröva dessa bestämmelser, när man först genom en omprövning kan få fram ett smidigare handläggande.

Jag medger att det är skillnad mellan korrektionsinstrument, som statsmakterna direkt pekar ut, och anordnandet av den särskilda observationsundervisningen, som är ett erbjudande från statsmakternas sida. Men det viktiga är väl ändå, att man ser till att kommunerna inte i onödan undviker att ta emot det gjorda erbjudandet, och på den grunden vill jag alltså rekommendera ecklesiastikministern att positivt ompröva de nu gällande bestämmelserna.

I sitt svar efterlyser ecklesiastikministern den här gången indirekt — förra gången gjorde han det direkt — förslag till ytterligare positiva åtgärder i syfte att främja skolans fostrande verksamhet. Han har själv upprepat mitt ena förslag från juli 1958, i det att han knyter förhoppningar till den förbättring som uppstår när förenklade och mer realistiska kursplaner kan komma till användning. Inte minst med tanke på vårt arbete i skolberedningen är jag glad över att kunna notera vilken vikt ecklesiastikministern själv lägger vid att undervisningen för olika årskurser och olika kategorier måste vara meningsfull. Jag fäster särskilt avseende vid att han konstaterar, att olika elevkategorier har olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Detta innebär rimligen, att man inte kan gå på linjen att åt alla elever ge ett och samma kunskapsinnehåll och en och samma studiemiljö utan att man måste ta hänsyn till de olikheter som råder.

Jag vill inte gå in på de möjligheter till föräldrafostran som ecklesiastikmi-

nistern trycker på och vilka jag menar att man kan ytterligare utnyttja. Han betonar särskilt existensen av skolråden, alltså de specialinstitutioner som de lokala skolstyrelserna skulle kunna använda för att få bättre kontakt med hemmen. Jag är mycket skeptisk mot skolråden, vilka i praktiken inte innebär annat än dubblering av den på vanligt sätt valda skolstyrelsen och där arbetet mycket lätt stelnar i byråkratiska former. Jag tror att de spontant tillkomna föräldraföreningarna har ett helt annat värde för strävandena att nå kontakt även med föräldrarna till barn som har svårigheter i skolan eller rent av ställer till trassel. Det är via de aktiva och intresserade föräldrarna — de som inte drar sig för att åsamka sig obehag genom att diskutera med en granne som har svårigheter med sina barn, de som är villiga att offra kväll efter kväll på ett i början kanske otacksamt men småningom meningsfullt arbete — som man verkligen kan nå resultat.

Ur den synpunkten vore det angeläget att få en ändring på det förhållande som tycks ha rätt, nämligen att föräldraföreningarna haft en alltför exklusiv karaktär och att medlemmarna där företrätt ett alldeles speciellt föräldraskikt. I den mån det varit så beklagar jag det. Jag tror dock inte att det är så i dag. De många föräldraföreningar som nu bildas tillkommer i allmänhet i de obligatoriska skolorna och där träffas verkligen föräldrar av alla grupper och yrkeskategorier. Det är inte fråga om där att man skulle ha någon speciell skolpolitik eller allmän politisk värdering som grund för urvalet av förtroendemän, utan det finns nu nya och goda möjligheter till samarbete. Det vore beklagligt om statsmakterna och kommunerna skulle underlåta att utnyttja dessa möjligheter. Det finns nu möjlighet att i stället för att utse ett särskilt skolråd konstituera

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

föräldraföreningens styrelse med någon ledamot från skolstyrelsen som adjungerad, om man nu vill ge särskilt eftertryck åt föräldraföreningens auktoritet.

Jag vill därefter peka på ett annat uppslag som jag menar har förbisetts i diskussionen. Man går i dag så långt, att man i enlighet med nu gällande bestämmelser förelägger föräldrar vite om barnen skolkar från skolan. Senast i dag läste vi om att man beslutat i ett försöksdistrikt att hämta en elev i sista årskursen med polis dag efter dag till dess att vederbörande upphör att skola. Jag skall inte ta ställning till detta konkreta fall — det är möjligt att det kan vara motiverat med ett sådant beslut — men det vore väl rimligt att skolan innan man gick så långt finge möjlighet att komma till tals med föräldrarna. Polis och barnavårdsnämnd har i dag rätt att kalla föräldrarna till sig för överläggning. Skolmyndigheterna saknar den möjligheten och om en förälder vägrar, kan skolan inte sätta makt bakom orden. Det vore en betydligt mindre i privatlivet ingripande åtgärd än vitesföreläggande och polishämtning om rektor kallade till sig ett par föräldrar för att diskutera med dem. I den lag om rätt och plikt till skolundervisning som 1962 års riksdagsbeslut om skolfrågorna bör innehålla bör en sådan bestämmelse dras in. Den bör naturligtvis dessförinnan bli föremål för offentlig debatt. Med en sådan bestämmelse finge skolan möjlighet att komma i kontakt med en del föräldrar på gränsen till asocialitet.

Till sist upprepar jag mitt förslag från 1958 att i mera generös anda än hittills pröva möjligheterna att ge villkorlig dispens åt eleverna i de två sista årskurserna. Jag vet att detta är en brännbar fråga och att många i det förslaget ser ett attentat mot principen nioårig skolplikt. Jag är dock övertygad om att det icke kommer att dröja många

solvändor förrän den nioåriga skolplikten här i landet kommer att vara allmänt accepterad. Man kommer att notera behov av utbildning som går långt utöver den nioåriga skolans ram. Men åtminstone under 1960-talet kommer det ändå i trakter, där skolreformen uppfattas som en högst tvivelaktig vinst, att finnas tillräckligt många föräldrar som är obenägna att låta barnen gå så länge i skolan och med en axelryckning eller ett föraktfullt tonfall gör eleverna negativt inställda till skolundervisningen under pubertetsåren. Jag tror inte att man hjälper skolan genom att med tvång hålla kvar samtliga dessa elever. Det finns en typ av robusta 15-åringar, som uppenbarligen utvecklas personlighetsmässigt bättre, om de får pröva på praktiska arbetsuppgifter i friare former än den reguljära skolundervisningen. Ger man dem dispens — och samtidigt erinrar dem om att de icke bör underlåta att senare i livet skaffa sig fortsatt utbildning och dessutom ställer krav på att de skall kunna redovisa den sysselsättning de har under den återstående delen av skolpliktstiden — tror jag inte att man på något sätt har burit våld mot den bärande principen i 1950 års stora reform utan tvärtom hjälpt till att förankra denna skolreform i breda folkskikt.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att till herr ecklesiastikministern få rikta ett tack för det svar som jag utlovades för ett par veckor sedan och som gällde den särskilda observationsundervisningen. Att jag då frågade berodde kanske inte så mycket på att vi »bråkade» om detta vid tidigare tillfällen och att jag gärna ville veta om jag eller statsrådet hade rätt, utan det var närmast därför att jag hade läst ett uttalande av chefen för skolöverstyrelsen om att »ett gott framsteg är den särskilda observationsun-

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

dervisningen». Det kan man ju inte säga, föreställer jag mig, utan att man har erfarenhet av vad som har kommit ut av den. Det var skälet till min fråga då.

Det är ganska förbluffande att man nu får veta att det över huvud inte har satts i gång någon sådan undervisning förrän in på 1960. Att det är utformningen av statsbidragsbestämmelserna som lagt hinder i vägen visar ju bara att man i skolöverstyrelsen, då man föreslog att sådan undervisning skulle införas, inte hade samma känsla för betydelsen av denna nyhet som statsrådet gav uttryck för förra året, då han framhöll att många skolexpert, skolpsykologer och andra i ledande ställning liksom statsrådet var övertygade om att detta var en form för avhjälpande av disciplinsvårigheterna, som skulle vara så både kraftigt och snabbt verkande, att förslaget omedelbart skulle sättas i verket.

Jag har varit och är fortfarande mycket skeptisk, men jag skulle bli otroligt glad om observationsundervisningen kan ge någonting åt skolan. Skolan har många stora och viktiga problem för närvarande, men jag ifrågasätter om inte disciplinfrågan är dagens viktigaste fråga inom skolan. Vi lyckas aldrig fullfölja våra avsikter med skolarbetet, vare sig i fråga om kunskapsinhämtandet eller i fråga om individernas normala utveckling på det mentala planet, om vi inte skapar den trivsel och den miljö som är förutsättningen för ett framgångsrikt skolarbete, och den förutsättningen rubbas så snart disciplinen inte är sådan den skall vara. Jag vet nu inte vad statsrådet menar med normal disciplin, men jag förmodar han avser en *god* disciplin, inte en hård disciplin utan en sådan som växer fram, när barnen är fullt sysselsatta med arbete som de trivs med i en miljö där lärare och barn själva är så personligt engagerade i den gemensamma uppgiften, att barnen över huvud taget inte

har lust att på något sätt störa arbetet. Det är det jag betraktar som god disciplin.

Här har sagts att man överdriver disciplinsvårigheterna. När man anför enskilda exempel har man kanske så detaljrikt skildrat vad som försiggått, att man skjutit över målet, men personligen har jag den uppfattningen, att disciplinsvårigheterna är mycket mera utbredda och svårartade här i landet än vad vi vill erkänna. Jag är närmast bekymrad, eller skall jag säga besviken över att av landets 24 länsskolnämnder endast 3 har funnit anledning att ta upp frågan om disciplinärendena. De andra kanske menar att det nu råder normal disciplin och att det därför inte funnits anledning att tala om saken, men jag tror inte det är så. Jag misstänker att länsskolnämnderna har haft så mycket att göra under det första året med sin egen organisation, att de icke funnit tid till att ägna sig åt disciplinfrågorna, vilket jag mycket beklagar.

Har jag då rätt när jag säger, att disciplinsvårigheterna är mer utbredda än vi i allmänhet tror? Ja, de flesta lärare finner det nog inte lönt att ge sig på alla dessa smådetaljer som de skulle vilja rätta till, därför att de har en sådan arbetsbörda, att det över huvud taget inte går att beivra varje sak som man egentligen borde beivra, och de har dessutom inte den hjälp som de skulle behöva.

Universalmedlet är mindre klasser. Det blir inte så dyrt som man säger att det blir. Vi kan nämligen räkna med att det går bort en hel mängd kostnader för ungdomsvårdsskolor och dylikt. Kanske blir också en del barn arbetsovilliga, då vi inte kan sysselsätta dem fullt i skolan.

Jag är vidare en smula skeptisk — jag är kanhända den ende i landet som är det — mot det sätt som har rekommenderats i anvisningarna att visa ut barnen. Är det en befrielse från arbetet

**Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstad-
gans disciplinbestämmelser**

eller är det ett straff? Och om det gäller en svår förseelse, skall eleverna sitta kvar och alltså få förlängd arbetstid. De bestraffas med arbete som de egentligen skulle ha kärlek till, vilket de sannerligen inte får när arbetet ges i form av straff. Det är något fel med vårt sätt att använda korrektionsmedlen. Vi vet själva från riksdagen att vi ibland hotas med straffplenum, vilket vi inte tycker är så angenämt, även om hotet är vänligt framställt, men värre är det när barn bestraffas med det som de verkligen borde tycka om.

Jag kan tyvärr inte nu komma med något annat förslag som omedelbart kan realiseras, men jag tror att den enda riktiga och förnuftiga lösningen av skol-disciplinfrågorna är att åstadkomma mindre klasser. Om det lyckas kan vi ge varje barn inte en observationsundervisning i den mening, som statsrådet avsåg när ett förslag lades fram föregående år, nämligen att det skulle vara en särskild observationsundervisning för att föra besvärliga barn till rätta, utan en observationsundervisning på så sätt, att varje barn får en individuell undervisning som det kan tillgodogöra sig och egentligen har rätt att få.

På ett sätt tycker jag att det är tråkigt att statsrådet har givit sitt svar till dessa två herrar just i dag — det borde ha varit en dag då riksdagen varit hundraprocentigt samlad. Det är nämligen en fråga, som inte angår bara skolbarnen och lärarna utan som angår oss alla. Vi måste inse att skolfrågorna inte bara är en angelägenhet mellan hem och skola utan en angelägenhet för var och en av oss i detta land. Hjälper vi skolan, så hjälper vi oss själva.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Såväl beträffande disciplinproblemen som vi här närmast diskuterar som när det gäller skolans mål och medel i allmänhet är det enligt min mening angeläget att understryka bety-

delsen av förtroendefullt och kanske också organiserat samarbete mellan hem och skola. Det har också påpekats i det svar som har lämnats.

Det säger sig självt att den personliga kontakten, framför allt mellan de två fostrande instanserna, måste leda till bättre resultat i det fostrande arbetet än om kontakten bara blir mer eller mindre fjärrstyrd. Erfarenheterna visar också att där det råder ett verkligt gott och aktivt samarbete mellan föräldrar och skola, så att föräldrarna får se läraren och läraren får se och diskutera med föräldrarna, får man en helt annan förståelse för problemen än annars.

Därtill kommer också såsom här har påtalats, att den skola som håller på att växa fram inte riktigt har accepterats i alla hem. På föräldramötena kan man naturligtvis inte diskutera enbart disciplinproblemen. Såsom jag inledningsvis antydde har den nya enhetsskolan både en fostrande och en kunskapsgivande uppgift. Genom en på saklig grund uppbyggd informationsverksamhet, som aktivt engagerar såväl föräldrar som lärare, tror jag att mycket står att vinna. Skolans möjligheter att lära och fostra — kanske borde jag ha nämnt de sakerna i omvänd ordning — är i hög grad beroende av detta förtroendefulla samarbete.

När man går tillbaka till sin egen skoltid och försöker analysera de förhållanden som då rådde, finner man att det inte var tal om ett mindre antal elever för varje lärare. Jag gick själv i B 2, där läraren hade över 40 elever i fem klasser. Varför kunde han orka med det? Jo, han hade till sitt förfogande vissa disciplinmedel, som vi var rädda för. Därtill vågade vi inte heller komma hem och tala om att läraren hade uppfört sig på det ena eller det andra sättet — då fick vi mer stryk hemma.

Jag vill inte ha detta tolkat såsom ett krav på kroppsagans återinförande utan vill ha sagt det som en analys av vad

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

som verkligen har ägt rum. Kanske är det i dag alltför många barn i varje klassavdelning, men vi har också i snabb takt berövat lärarna en del av de disciplinmedel som tidigare stått till deras förfogande. Det kanske kan förtjäna att omtalas — jag säger det inte som mina egna ord — att en lärare för en tid sedan sade till mig: »Jag tror att åtskilliga fler barn har räddats genom en örfil från att komma in på brottets bana än som har förts in på den banan av en örfil.» Jag tror det ligger mycket i detta. Utan att vilja ställa krav på att lärarna skall få rätt att ge kroppssaga vill jag ändå säga, att en lärare bör kunna ge en elev ett eller annat litet nyp i örat eller en lugg utan att man behöver springa till skolstyrelser eller någon annan instans och anmäla att han har förgripit sig mot barnen.

Jag tror att de flesta som har barn i skolåldern har lagt märke till barnens benägenhet att gå alltför sent i säng. De vill gärna vistas ute om kvällarna och kommer inte hem på den tid som kanske är mest lämplig för barn i skolåldern. Om man bortser från de faror för att barnen lär sig dåliga vanor som en sådan utevistelse innebär, måste det också betyda en både kroppslig och själslig indisposition för morgondagens skolarbete. Denna sak diskuteras ibland föräldrar emellan på föräldramöten, och det finns de som inser att detta är fel, men andra inser det inte. De föräldrar som vill förbjuda sina barn att vara ute sent om kvällarna är i barnens ögon sämre, och barnen frågar ofta, varför de inte får vara ute när den eller den får vara det. När barnen sedan nästa dag kommer till skolan, har de läst sina läxor dåligt. Stämningen blir irriterad därför att de är trötta, och detta påverkar i sin tur läraren. Undervisningens atmosfär måste bli lidande av detta.

Jag ger ecklesiastikministern fullständigt rätt när han, om jag fattade rätt vid den muntliga föredragningen, i sitt

svar upprepade gånger betonade föräldrarnas del i ansvaret för att en god disciplin upprätthålles. Jag har här bara helt flyktigt försökt med några exempel belysa nödvändigheten av ett intimare samarbete mellan skola och hem såsom ett av grundvillkoren för upprätthållande av disciplinen och för att skolan över huvud taget skall kunna fylla både sin kunskapsförmedlande och sin karaktärsdanande uppgift så, att den kan fostra eleverna till dugliga medborgare.

Bestraffningsmetoderna i skolan har jag delvis vidrört. Jag blev glad när jag hörde statsrådet säga, att bestraffningsmetoder som närmast är löjeväckande bör undvikas — sådana metoder har i vissa fall inte saknats. Jag är också nöjd med att han slutade sitt anförande med att säga — vilket jag till sist vill understryka — att det behövs en opinionsbildande debatt om alla här berörda problem som siktar till en bättre förståelse både för lärarnas problem och för hemmens problem.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det väsentligaste i ecklesiastikministerns svar är kanske att själva frågan har återfått sina proportioner. Man har ju i pressdiskussionen tyckt sig kunna utläsa, att situationen i själva verket är hopplös, att disciplinupplösningen så till den grad kännetecknar skolans arbete, att det finns anledning att se mörkt på landets framtid. Nu har i detta svar klart ådagalagts, att disciplinupplösningen är begränsad, att den inte är allmänt kännetecknande för den obligatoriska skolan, inte ens för dess högre klasser, och att skolledningarna landet runt bedömer situationen optimistiskt.

Nu skulle jag gärna ha velat få en punkt närmare belyst: Var är det egentligen som svårigheterna förefinns? Vi fick det beskedet, att disciplinsvårigheter förekommer i den obligatoriska skolans högre årskurser — det betyder

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

alltså folkskolans och enhetsskolans högsta klasser — men kanske är detta svar ändå litet för allmänt hållet. Skolöverstyrelsen har tydligen inte gjort något försök att närmare analysera skolmiljöns betydelse i det här sammanhanget.

Om man ser på folkskolans högre klasser, låt oss säga klasserna 7 och 8, finner man att det är alldeles tydligt, i varje fall i storstäderna, att dessa klasser erbjuder ganska besvärliga disciplinproblem. Men vad är det för klasser det här är fråga om? Dessa klasser består ju av elever, vilka blivit kvar sedan alla som har kunnat det gått över till andra skolformer än folkskolan. De elever som är kvar känner sig alltså utestängda från studievägar som övriga kamrater, vilka gått sin väg, betraktat som önskvärda. De känner sig därför nedvärderade, nedklassade. De finner inte någon större mening i att arbeta i en skolmiljö av den typen, och det är inte så egendomligt om de grips av skolleda och bråkar och ställer till med besvärligheter för lärare och kamrater. Här är det också fråga om en mycket enhetlig skolmiljö, som består av negativt utgallrade elevgrupper. Felet synes alltså ligga i själva sammansättningen av klasserna.

Vi har motsvarande svårigheter i enhetsskolan. De har kanske inte kartlagts där heller, men det är uppenbart av de rapporter som finns, att disciplinsvårigheterna huvudsakligen förekommer i s. k. praktiska klasserna, klasser som har övergivits av de studieintresserade och studiebegåvade eleverna, vilka har gått till teoretiska studievägar. Speciellt gör sig detta gällande i skoldistrikt där man har tillgripit en hård och strikt differentiering av eleverna alltifrån sjunde klassen.

Jag tror att en mycket stor del av förklaringen till de aktuella disciplinsvårigheterna i folkskolans högre klasser och på enhetsskolans högstadium

ligger i att man till vissa klasser har samlat alla de elever, som har visat att de inte är särskilt intresserade av skolarbetet. Det hade varit mycket rimligare, om man hade tillämpat en annan princip och låtit dessa elever vara fördelade på samtliga förefintliga parallellavdelningar, om man med andra ord hade behållit de studiebegåvade och studieintresserade eleverna i de ursprungliga klasserna och inte berövat vissa grupper av elever den stimulans, både moraliskt och intellektuellt, som ligger i att det i klassen finns studieintresse och studiebegåvning.

Därför tror jag inte att lösningen ligger i vad herr Helén föreslår, att man skulle skapa olika miljöer för olika grupper av elever. Det beror naturligtvis på hur man gör det, men jag tror det ligger en utomordentligt stor fara i att isolera de s. k. praktiskt inriktade i särskilda klassavdelningar.

Jag menar alltså att det i första rummet är en miljöfråga. Till miljön hör också arbetssättet i skolan och i klassen. Om en lärare envisas med att alltså jämt bedriva gammaldags förhållningsundervisning, har han mycket svårare att få klassen med sig än om han i stället blir ledare av ett aktivt arbete från elevernas sida, blir arbetsledare i en klass där självverksamhet är en självklar sak. Jag tror alltså att man speciellt bör peka på betydelsen av den omdaning av arbetssättet, som för närvarande pågår inom det svenska skolväsendet.

Det är klart att både ecklesiastikministern och herr Helén har rätt i att det är viktigt att arbetet ter sig meningsfullt för eleverna. Men jag tror att herr Helén var litet för snabb att inregistrera en poäng på den punkten, ty jag tror att meningsfullhet i detta fall kan betyda två olika ting. Att vara engagerad i ett arbete, tycka att det är roligt och att det ger någonting, det är en sak. Men att detta arbete sedan

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

skall vara målbestämt på det sättet, att man siktar till ett bestämt yrke eller en bestämd utbildning och därmed får en mening i sitt arbete på en omväg, det är en annan sak. Jag tror att vad ecklesiastikministern menade i första rummet var att skolarbetet skall vara sådant, att det omedelbart griper eleverna och fångar deras intresse, och jag tror att detta är mycket väsentligt.

Det är en tredje punkt, som också hör till skolmiljön och som jag skulle vilja peka på i anslutning till herr Heléns anförande. Jag tror att det är utomordentligt viktigt, att föräldraföreningarna stimuleras till att åtaga sig att hjälpa till med disciplinproblemen i skolan. Jag tror inte att föräldraföreningar av den gamla typen kan göra det, men jag tror att det finns en möjlighet att med föräldrarnas hjälp komma rätt långt i arbetet på att åstadkomma bättre förhållanden. Det viktiga är att föräldrarna till barnen i en svårbehandlad klass själva tar initiativet till samarbete sinsemellan. Det finns alltid en grupp av föräldrar, som är intresserade av detta. Deras egna barn har råkat illa ut, och de känner kanske själva ansvaret. Det blir en uppgift för dem att söka samla samtliga föräldrar till barnen i klassen — även dem som inte brukar komma till skolan — för att överlägga om vad som kan göras för att skapa bättre anda, en riktigare miljö för barnen. Bygger man sedan upp föräldraföreningen med ombud från sådana klassföreningar — alltså ett demokratiskt val med hänsyn till den enskilde förälderns ådagalagda intresse för saken — så kan också föräldraföreningen i stort ingripa och kanske ordna bland annat fritidsverksamheten, varigenom man skulle kunna eliminera olägenheterna med att eleverna är ute på gatorna om kvällarna och bedriver ofog.

Jag håller med ecklesiastikministern och herr Helén om att det i första rum-

met fordras positiva åtgärder för att komma någonstans. För att skapa en mentalhygieniskt riktig skola krävs det samarbete mellan skolan och föräldrarna, men det krävs också att skolstyrelsen och skolans myndigheter ordnar skolarbetet på ett sådant sätt, att det blir möjligt för lärarna att ge eleverna hållning och stil samt att hos dem skapa intresse och aktivitet i klassen. Slutligen är det givetvis lärarens egen uppgift att orientera sig fram mot undervisningsmetoder och arbetssätt, som fångar elevernas intresse och låter deras aktivitet komma till uttryck i skapande arbete i stället för i revolt, bråk och disciplinupplösande handlingar, som ju så lätt smittar från elev till elev.

Sist och slutligen är det här alltså fråga om ett miljöproblem.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Efter det långa och utförliga svar jag här haft tillfälle att lämna skall jag självfallet inte nu vidga debatten. Dess bättre befinner jag mig också i det läget, att jag kan tacka samtliga debattörer, interpellanter och andra, för aktiv medverkan. Det vore ju också egendomligt, om inte en ecklesiastikminister — eller över huvud taget personer med intresse för skolan — skulle anamma alla nya uppslag och synpunkter som här kan komma fram. Ingen har heller fört agan på tal, i den meningen att han talat för våldet som bestraffningsmedel, och det är jag tacksam för. Jag vill därför bara nu på ett par punkter göra några rättelser eller tillägg.

Herr Helén påstod, att jag under senare år har varit passiv i fråga om elevantalet i klasserna. Det förstår jag inte. Tyvärr har jag inte kunnat skaffa fram de miljoner som varit nödvändiga, men det kan väl ändå inte kallas för passivitet att inbjuda riksdagen att ta ställning

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

till hela frågan om antalet elever i klasserna. Jag får tillfälle att senare återkomma i riksdagen i den debatten. Jag ger också fröken Karlsson rätt i att om vi får bättre ekonomiska resurser, så bör vi använda en del av dem till att förbättra skolmiljön, och att sänka elevantalet i klasserna är då en av de allra viktigaste åtgärder som anmäler sig.

Vad sedan beträffar korrekationsmedlen har jag under debatten om dessa frågor — inte kammardebatten i dag utan diskussionen i stort — sedan agaförbudet infördes ofta funderat över varför vi tidigare aldrig hade någon debatt om korrekationsmedlen, trots att alla lärare påstod att de aldrig använde aga. Jag har självfallet haft tillfälle att ställa frågan — inte bara till förbundsordförande och ombudsmän i lärarorganisationerna utan också till enskilda lärare i organiserade lärarsammanslutningar eller vid enskilda samtal — huruvida agan var nödvändig för att upprätthålla disciplin. De allra flesta förklarade dess bättre, att agan inte var något problem. Men när den så avskaffades i folkskolan — den var redan avskaffad på enhetsskolans högstadium, och jag har tidigare här i kammaren hyllat min företrädare i ämbetet för den insatsen — så blev det plötsligt en väldig debatt om vad man skulle sätta i stället, alltså i stället för någonting som man påstod sig inte använda.

Vi har ännu inte fått fram fler korrekationsmedel än de vi i dag diskuterat, och jag håller verkligen fröken Karlsson räkning för att hon uppriktigt och glatt konstaterade, att inte heller hon hade något förslag att komma med i det avseendet. Men vad man ofta glömmert bort är, att det vid sidan om korrekationsmedlen ju är hela miljön, hela arbetsmetodiken som är det väsentliga för skolans möjligheter att uppehålla disciplinen och främja arbetstrivseln. Den saken har herr Arvidson här senast framhållit.

Observationsundervisningen däremot är inte något korrekationsmedel. Den är inte något straff utan ett pedagogiskt hjälpmedel. Herr Heléns minne svek honom nog litet grand. Observationsundervisningen infördes dock vid 1959 års riksdag. Det är inte så länge sedan. Första terminen då den skulle ha kunnat tillämpas var alltså förra höstterminen, då den tyvärr inte kom till stånd därför att skolöverstyrelsen inte hann komma ut med anvisningar i tid. Men innevarande termin, andra terminen efter riksdagsbeslutet, är den i gång, vilket jag också nämnde i mitt interpellationsvar.

Sedan citerade herr Helén — den gången med gott minne — den tidigare debatten här i kammaren om disciplinsvårigheterna och angav, att jag skulle ha sagt — vilket nog är riktigt — att det är min uppgift att skaffa de nödvändiga medlen för att bygga under de olika korrekationsmetoderna. Detta har jag enligt herr Helén misslyckats med. Men den debatten gällde observationsundervisningen, som inte fanns till när agaförbudet infördes. Jag var helt medveten om att agaförbudet skulle komma att innebära krav från lärarna och skolöverstyrelsen på en del åtgärder bl. a. den s. k. observationsundervisningen. Den kostade en halv miljon då, och de pengarna kom ju också fram.

Skolråden har jag annan erfarenhet av än herr Helén. I Västmanland, det län som enligt av rapporterna att döma har haft de minsta disciplinbekymren och där stämningen övervägande har varit mycket positiv, är skolrådsinstitutionen allmän. Det synes vara en mycket lämplig väg att gå att inrätta sådana, om vi vill aktivisera föräldrar och målsmän i arbetet för skolan.

Jag vill sluta, herr talman, med att stryka under min tacksamhet för att ingen har stått upp här i debatten — eller tagit till orda i pressen — och mera oartikulerat ropat ut: »Gör någonting!», utan att tala om vad som skulle

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

göras. Ingen talar här om aga och det är vi glada åt. Debatten här i dag har just följt de linjer, som kanske är litet vaga men som är de enda riktiga, nämligen att se på disciplinfrågorna i ett större perspektiv på skolans uppfostran, med insikten att det är i arbetet dag för dag, i skola efter skola, i hem efter hem, som fostran av ungdomen skall ske. Det finns ingen myndighet, i varje fall ingen minister eller generaldirektör, som plötsligt kan »stå upp och göra någonting» för att återställa ordning och disciplin om dessa till äventyrs här och där någon gång skulle vara borta.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag vill först vända mig till herr Hansson i Önnarp och säga, att när man på den tiden utan svårighet kunde ha 40 barn i klassen, så berodde det väl på att man hade föräldrarnas fostran att bygga på i annan mån än nu för tiden. En av de största bristerna i barnens fostran i dag ligger, tror jag, i att barnen skall lära sig lyda först när de kommer till skolan. Läraren kunde förr i större utsträckning bara bygga vidare på uppfostran i hemmet.

Vidare visade man på den tiden helt annat förtroende för läraren och lärarens gärning än som nu är regel. Man vill så gärna misstänkliggöra läraren.

Det har också påpekats här, att först då man tog bort agan, började man tala om att den behövdes. Just det att man skrev så mycket om agans borttagande, propagerade på allt sätt för att det nu skulle bli en annan tingens ordning i skolan när agan skulle förbjudas, var tror jag en av de dumaste saker man har gjort. Jag tror att den publiciteten gjorde mycket större skada i skolan än det ringa mått av aga som efter vad jag förmodar förr användes i skolorna — jag är lycklig nog att själv inte ha behövt tillgripa den utvägen. Jag har en mycket stark

känsla av att just när den presskampanjen pågick blev barnen medvetna om att det inte fanns någonting de över huvud taget behövde vara ängsliga för. Därför blev det ett alltför kraftigt omslag.

Statsrådet sade att jag öppet och glatt erkänt, att jag inte kunde komma med något annat botemedel. Jag var inte precis beredd på att behöva leverera något uppslag nu, men jag kanske nu kan anföra ett förslag som jag motionsvis förde fram förra året. Man tyckte tydligen då att det var för enkelt, eller man kanske inte brydde sig om att sätta sig in i det. För att få föräldraföreningarnas enskilda medlemmar, föräldrarna själva, att arbeta med i skolarbetet föreslog jag, att man skule engagera föräldrarna som skolmåltidsvakter vid skolmåltiderna. Det var inte alls av besparings-skäl jag föreslog detta utan därför att föräldrarna skulle kunna få taga del av svårigheterna i skolans vardagliga och inre liv. Inte minst vid skolmåltiderna är det faktiskt ganska besvärligt, inte att hålla den hårda disciplinen, ty den vill man inte ha, men att skapa möjlighet att taga sig an barnen ett och ett. Jag tror att föräldrarna om de deltog på det sätt jag hade tänkt skulle uppleva en del av skolans svårigheter och behov och säga sig: »Så får det inte vara!» Kanske skulle de sedan kunna påverka barnen hemma.

Vi skall engagera så många föräldrar som möjligt i arbetet för skolan, men vi måste framför allt se till att barnen när de kommer till skolan har helt andra förutsättningar att anpassa sig till skolans krav än de nu har. Man uppskjuter barnens fostran alldeles för länge.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte befräa ecklesiastikministern från förebråelsen för att ha varit passiv när det gällt att få fram mindre skolklasser. Riksdä-

Svar på interpellationer ang. skolans disciplinproblem och ang. den nya skolstadgans disciplinbestämmelser

gen har 1956 och 1959 beställt utredningar, som ecklesiastikdepartementet inte har presterat. En enda liten futtig och tunn sak på några tiotal sidor, som gällde de speciella förhållandena i landsbygdens B-skolor, är allt som presenterats i fråga om utredningar, och så tror jag att det är 17 rader i årets statsverksproposition. Det kan man verkligen inte kalla svar på riksdagens beställning. Det är märkligt att den flitige man, som ecklesiastikministern är, på den punkten gjort så litet, då det ju verkligen gällt en stor sak. Jag kan inte annat än beklaga att det nu kommer att bli politisk strid i denna fråga.

Ecklesiastikministern frågar varför det nu plötsligt talas så mycket om korrektionsmedel, när det aldrig gjorts tidigare då man som ecklesiastikministern sade hade möjlighet att aga men inte utnyttjade den. Jo, det är en psykologiskt ny situation som uppkommit genom att eleverna i skolan kan säga: Magistern får inte röra mig! Det är alltså en högst normal och vardaglig situation mellan elever och lärare som plötsligt blommar ut i detta, att en elev slungar ut inför de andra: Magistern får inte röra mig! Naturligtvis kan man säga att det är överdrivet att fästa alltför stor vikt vid detta, men själva det förhållandet, att sådana situationer kan uppstå plågar många lärare och skapar en viss osäkerhet hos dem. Det är mot den bakgrunden som det blivit en så omfattande diskussion kring de av skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t godkända korrektionsmedel, som skulle så att säga träda i agans ställe, ett uttryck som även ecklesiastikministern har använt. Det är inte alla lärare förunnat att kunna klara sådana situationer med den humor som den lärare gjorde, som av misstag råkat ge en örfil och som svar på elevens förebråelse att det inte var tillåtet enligt nya stadgan sade: »Den här örfilen fick du enligt gamla stadgan.»

Till sist frågan om korrektionsmedlens materiella bakgrund. Jag tror att ecklesiastikministern bäddar för en ny lång och trist debatt av samma typ som skolmåltidsvaksdebatten, om han inte skaffar fram pengar för den som skall utöva tillsyn vid kvarstannande efter skolans slut och för dem som skall ta hand om eleverna vid avstängning. Det fordras inte många tusen kronor för att förhindra att sådana situationer uppstår.

Herr HANSSON i Önnarp (cp):

Herr talman! Fröken Karlsson missförstod mig i viss mån när jag talade om disciplinproblemen i dag i jämförelse med tidigare. Det var just vad hon bekräftade i sitt senaste anförande som jag ville ha fram, nämligen det önskvärda i ökad kontakt mellan skola och föräldrar. Nu nickar fröken Karlsson gillande. Då är vi på samma våglängd och detta missförstånd är ur världen.

Vad sedan beträffar ecklesiastikministerns yttrande, att alla hade tagit avstånd från kroppsagan, så var det kanske snudd på att det inte alldeles överensstämde med vad jag avsåg. Jag krävde inte kroppsagans återinförande. Men i anslutning till vad herr Helén nu sade vill jag säga, att om t. ex. en polis har rätt att bära batong och man vet att han kan slå med den, så har man större respekt för honom än om man vet att han inte får använda betong. Så är det också med lärarna. Är det så att de, om de känner sig nödsakade till det, kan ge ungarna en örfil, så är de i ett annat läge än om ungarna redan från början vet att de kan vara uppstudsiga därför att lärarna inte får slå dem. Jag tryckte också på att om en lärare i hastigt mod eller annars skulle göra ett eller annat mindre nyp i örat eller till och med ge en örfil, så behövde han inte därför anmälas om hans åtgärd visade sig klart befogad. Detta korrektionsmedel fick användas tidigare. Det blir skillnad om

Svar på interpellation ang. militärinkallelser av läkare

barnen har klart för sig, att det kvittar vad de gör eftersom lärarna inte får slå dem.

Märk väl, herr statsråd, jag kräver inte direkt aga, men jag vill ha balans mellan den s. k. friare formen och den mera stränga vi hade tidigare. Jag tror att barnen i viss mån skulle må bra av att veta att en lärare har rätt att om det behövs också kunna ingripa på annat sätt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag ber att få ta tillbaka mitt påstående, att herr Hansson i Önnarp var motståndare till agan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13**Svar på interpellation ang. militärinkallelser av läkare**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Lundmark har i en interpellation frågat mig, om jag vill medverka till att sådana bestämmelser införas att de militära myndigheterna först efter samråd med medicinalstyrelsen vidtager kommenderingar eller inkallelser av läkare vilkas civila tjänstgöring är synnerligen betydelsefull för den allmänna sjukvården.

Med anledning härav vill jag efter samråd med försvarsministern anföra följande.

Det är allmänt bekant, att sedan lång tid tillbaka brist på läkare råder i vårt land, och statsmakterna har genom olika åtgärder försökt minska olägenheterna av bristsituationen. I det rådande läget är det därför särskilt angeläget, att tillgängliga resurser användes på bästa möjliga sätt.

När det gäller värnpliktiga läkare utbildas de — liksom all annan värnplik-

tig personal — under sin militära tjänstgöring för sina uppgifter i krig. Detta är ändamålet även med den del av läkarnas värnpliktstjänstgöring, den s. k. facktjänstgöringen, som fullgöres i omgångar under hela värnpliktstiden dels i form av praktisk läkarverksamhet vid förbandens sjukvårdsavdelningar och dels i form av deltagande i olika övningar för militär sjukvårdsutbildning. De facktjänstgörande läkarna kan därför inte betraktas som någon reserv för den civila sjukvårdens behov. För att i någon mån minska olägenheterna av den rådande bristen på läkare inom provinsialläkarorganisationen har likväl genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 februari 1958 öppnats möjlighet att byta ut upp till två månader av facktjänstgöringen vid armén mot verksamhet som provinsialläkare i vissa glesbygder under motsvarande tid. Ur militär utbildningssynpunkt har detta motiverats med att tjänstgöringen i öppen vård i glesbygder kan anses ha visst värde för läkarnas tjänstgöring i fält. Den civila sjukvården har genom denna anordning tillförts ett icke obetydligt tillskott av arbetskraft, och svårigheterna att anskaffa vikarier på provinsialläkartjänsterna i övre Norrland har blivit något mindre. Under 1959 tillfördes provinsialläkarorganisationen sålunda på detta sätt 182 tjänstgöringsmånader.

Efter helt eller till större delen fullgjord värnpliktstjänstgöring kan läkare fast anställas, exempelvis som bataljonsläkare vid fältläkarkåren eller i dess reserv, för viss årlig tjänstgöring mot lön. Anställningen är frivillig, och mot de ekonomiska förmånerna svarar skyldigheten att bedriva sjukvård vid förbanden under utbildningen vid depåer eller under övningar av olika slag.

Från de militära myndigheterna utsänds varje år ett frågeformulär, vari såväl de fast anställda icke ständigt tjänstgörande läkarna som värnpliktiga läkare, tandläkare och apotekare har tillfälle att uttala sina önskemål angående

Svar på interpellation ang. militärinkallelser av läkare

tjänstgöring under påföljande år, beträffande såväl tid som placering. Till dessa önskemål tages sedan största möjliga hänsyn.

Läkare som inkallas till krigsförbandsvisa övningar förvarnas sex månader i förväg. Begär sådan läkare anstånd, vilket vanligen motiveras med svårigheter att anskaffa vikarie inom den civila sjukvården, beviljas denna framställning enligt vad generalläkaren meddelat mig i mån av möjlighet, och ersättare anskaffas.

I övrigt gäller enligt inskrivningsförrordningen att order om värnpliktstjänstgöring skall vara utsänd senast en månad före värnpliktstjänstgöringens början. Skulle inbeordad läkare få förfall för inställelse, t. ex. på grund av svårigheter på den civila sidan, iakttagas även här civilsjukvårdens krav.

Vad angår det speciella fall, som närmast föranlett interpellantens fråga, har jag inhämtat, att denne läkare, som är bataljonsläkare i fältläkarkårens reserv, den 15 oktober 1959 tillställdes förfrågan angående lämplig tid för fullgörande av obligatorisk tjänstgöring under 1960. I sitt svar härpå förklarade läkaren, att han kunde mottaga kommandering i februari—mars 1960. Den 23 oktober förvarnades han till tjänstgöring 19 dagar fr. o. m. den 27 februari 1960. Inkallelseorder utgick den 12 december 1959. Någon ansökan om anstånd med tjänstgöringen gjordes icke.

Av vad jag anfört angående det system med förvarning och inkallelse, som tillämpas för läkarnas militära tjänstgöring, torde framgå, att detta i realiteten möjliggör det samråd med den civila sjukvårdens företrädare som är önskvärt och som interpellanten efterlyser. Det naturliga tillvägagångssättet har på militärt håll ansetts vara att vederbörande läkare själv i förekommande fall tar kontakt med sin arbetsgivare, innan han förklarar, att order om inkallelse till viss tidpunkt icke är oläglig för den civila sjukvården. Från medicinal-

styrelsens sida har det ansetts värdefullt, om de inkallande militära myndigheterna i samband med inkallelser av tjänsteläkare tog direkt samråd med medicinalstyrelsen för att minska olägenheterna för den civila sjukvården. Ett sådant samråd i varje särskilt fall skulle enligt generalläkarens mening bli mycket omständligt och betungande såväl för den militära myndigheten som för styrelsen, utan att därför någon fördel skulle vinnas, eftersom förvarning måste utsändas till ett stort antal läkare, innan man får fram erforderligt antal läkare som kan frigöras. Enligt vad jag erfarit har generalläkaren och företrädare för medicinalstyrelsen helt nyligen enats om att det skulle vara till fyllest med ett påpekande från arméöverläkarens sida till förvarnad läkare, att denne i förekommande fall skall ta kontakt med medicinalstyrelsen, innan han förklarar sig villig att tjänstgöra. Detta förfarande kommer nu att prövas, och för egen del anser jag att man bör avvakta erfarenheterna därav innan några mera vittgående åtgärder övervägs. Några föreskrifter från Kungl. Maj:ts sida torde inte behövas för att systemet skall komma i tillämpning.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jag ber att till inrikesministern få framföra mitt tack för interpellationssvaret, som jag finner ganska gott.

Av statsrådets svar framgår att läkare i normala fall förvarnas i god tid om inkallelse till militärtjänstgöring för att vikariat i förekommande fall skall kunna ordnas för deras civila tjänst. Om tillgången på arbetskraft inom detta område vore normal, vore ett sådant förfarande tillfredsställande. Men nu är det ju inte så. Den pressande arbetsbörda som våra provinsialläkare ute i gles-

Svar på interpellation ang. militärinkallelser av läkare

bygderna har — de får ofta sköta dubbla distrikt — gör att en kortare militärinkallelse kan uppfattas som ett tacksamt avbrott i jäktet. Det är kanske då naturligt, om läkaren resonerar som så, att anskaffandet av vikarie icke är hans bekymmer utan medicinalstyrelsens. Den ordning som — enligt statsrådets svar — generalläkaren och medicinalstyrelsen nu har kommit överens om och som innebär att arméöverläkaren vid förvarning om inkallelse av läkare till tjänstgöring skall anmoda denne att kontakta medicinalstyrelsen, innan besked lämnas till den militära myndigheten, borde vara tillfredsställande. Det fall som närmast orsakat min interpellation hade sannolikt inte behövt medföra sådan oro, om denna regel tillämpats.

Som statsrådet anført är det synnerligen angeläget att i denna bristsituation kunna utnyttja tillgängliga resurser på bästa möjliga sätt. Det är självfallet mycket svårt att sköta denna fördelning av en fri yrkesgrupp, men jag vill passa på tillfället och be inrikesministern att söka utvägar att bättre kunna tillgodose ödemarksdistriktens behov. I en tätbygd blir ju avstånden till läkare ändå inte så stora, även om någon läkarmottagning är stängd. I ett ödemarksdistrikt kan däremot avstånden bli för stora då det gäller att nå första hjälpen i ett akut fall. Vi har i mina trakter helt nyligen haft en mycket tragisk händelse som bevisar detta.

Som jag framhöll redan i min interpellation har Kungl. Maj:ts åtgärd att låta värnpliktiga läkare utbyta två månader av sin facktjänstgöring vid armén mot verksamhet som provinsialläkare i glesbygderna varit av allra största värde. Jag kan försäkra att man ute i bygderna är mycket tacksam härför. Man frågar sig emellertid om inte ännu något mera kunde vinnas på denna väg. En månads tjänstgöring av de värnpliktiga läkarna betyder ungefär sju års läkartjänst.

Jag vill, herr talman, med detta ännu en gång tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14

Föredrogos var efter annan följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 792;

till behandling av lagutskott motionen nr 793; och

till statsutskottet motionerna nr 794—797.

§ 15

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 10 och 59—80, bevillningsutskottets betänkanden nr 41 och 46, bankoutskottets utlåtande nr 17, första lagutskottets utlåtanden nr 26—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 16, 19, 20 och 25, tredje lagutskottets utlåtanden nr 20 och 21, jordbruksutskottets utlåtanden nr 21, 24 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 25 och 26.

§ 16

Föredrogs den av herr *Levin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående planerad motorväg från Malmö till Vellinge.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 17

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtanden nr 77 och 78 samt andra lagutskottets utlåtande nr 20 i nu nämnd ordning måtte uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 10 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 18

Interpellation ang. den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14

Herr LARSSON i Norderön (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Kommunikationsfrågorna för Norrlands vidkommande är i skilda avseenden aktuella. För Mellannorrlands inlands utveckling är det synnerligen angeläget att vägnätets utbyggnad forceras så långt detta är möjligt. Med nuvarande medelstilldelning till nyanläggning och ombyggnad av vägar kommer det att ta avsevärd tid innan vägnätet i inlandet är tillfredsställande. Eftersom det torde vara svårt att vinna gehör för anspråk på ökad medelstilldelning till detta avsnitt i landet är det synnerligen angeläget att disponeringen av tillgängliga medel sker på ett sätt som kan betjäna så stort befolkningsunderlag som möjligt och att verkningarna av värdefulla förbättringar och åtgärder som genomförs i ett län inte förtas genom underlåtenhet att fullfölja motsvarande åtgärder i samma vägföretag i ett annat län.

För närvarande pågår utbyggnad av riksväg 14. Till den del utbyggnaden sker inom Jämtlands län bedrivs arbetet i snabb takt. Så är emellertid icke fallet med den del av vägen som ligger utanför Jämtlands län, i Västernorrlands län. Detta torde sammanhånga med att två riksvägar löper genom sistnämnda län, nämligen riksväg 13 och riksväg 14. Av olika skäl har det tydligen ansetts mera angeläget att utbygga riksväg 13, och riksväg 14 har därigenom eftersatts. Följden har blivit dels att befolkningen i berörda del av Västernorrland är missgynnad i fråga om vägstandarden, dels att riksvägens effektiva utnyttjande i Jämtlandslänsdelen försvåras.

Det är ingen överdrift att påstå, att riksväg 14 befinner sig i ett otillfredsställande skick i fråga om betydande delar av sträckningen genom Västernorrland. Detta konstaterande innebär ingen kritik av vägmyndigheterna i Väs-

ternorrland utan är ett konstaterande, som man får påtagliga bevis för vid färd mellan Bräcke och Sundsvall. De grundläggande förutsättningarna för en god väghållning kan nämligen inte skapas utan en mera genomgripande om- och utbyggnad.

Det kan med tillfredsställelse noteras att utbyggnaden av riksväg 14 inom Jämtlands län hittills har fortgått i snabb takt och att den fortsatta utbyggnaden beräknas vara genomförd inom överskådlig tid. Vägens betydelse som mellanriksväg har beaktats liksom de turistiska synpunkterna och dess värde för godstransporterna i Mellannorrland. De betydande investeringar som sker i denna väg måste så snabbt som möjligt nyttiggöras effektivt. Detta kan inte ske om inte vägens utbyggnad även i Västernorrland forceras. För Jämtlands län och dess näringsliv — skogsbruket och turismen — är det av största betydelse att vägförbindelserna med grannlandet blir tillfredsställande. För genomfartstrafiken söderut gäller samma förhållanden liksom för trafiken till Norge. Beräkningarna om trafikintensiteten bör rimligen inte få vara huvudsakligen avgörande i fråga om angelägenhetsgraden av respektive väg. För Mellannorrlands inland är riksväg 14 pulsådern. Dess standard måste snabbt bli sådan att vägen fyller denna viktiga uppgift. En översyn av planerna på utbyggnaden kan vara befogad liksom det kan vara befogat att möjligheterna till omDispositionering av tillgängliga anslag övervägs, i den mån inte extra anslag till denna riksvägs snabba utbyggnad kan utgå.

Den vägutbyggnad som här berörts torde ingå i de flerårsplaner, som regelmässigt tillämpas i fråga om vägutbyggnaden. Det torde föreligga möjlighet att utan genomgripande förändringar i de nu aktuella planerna vidtaga sådana justeringar att riksväg 14 inom en nära framtid blir färdigutbyggd i hela sin sträckning.

Med hänvisning till vad sålunda anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för

Interpellation ang. den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14

kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till sådana åtgärder att riksväg 14 kan färdigställas i hela sin sträckning inom en nära framtid?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m.

§ 20

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1960/61 till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut m. m.; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fråga om befrielse från viss betalningsskyldighet till kronan inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde; samt

från första lagutskottet:

nr 173, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen om avbrytande av havandeskap.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 174, i anledning av väckta motioner angående vissa trafiknykterhetsfrämjande åtgärder; och

nr 176, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om mopeder m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 21

Herr talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning angående vissa lönegradsuppflyttningar.

Denna anmälan bordlades.

§ 22

Tillkännagavs, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner, nämligen

nr 798, av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Svalöv, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120, med förslag i fråga om lokalisering av vissa statliga institutioner, m. m.,

nr 799, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120,

nr 800, av herr *Nihlfors*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 120,

nr 801, av herr *Rimmerfors* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 135, angående riktlinjer för en framtida statsunderstödd familjerådgivningsverksamhet, samt

nr 802, av fru *Lindberg* och herr *Fagerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 137, med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 23

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens Andra Kammare

I och för fullgörande av uppdrag som ledamot av Europarådet anholder jag härmed vördsamt om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 26—30 april.

Stockholm den 23 april 1960

Bertil Ohlin

Denna anhållan bifölls.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.11.In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 april

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets å kammarens bord vilande anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning angående vissa lönegradsuppflyttningar.

§ 2

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner. Därvid remitterades

till statsutskottet motionerna nr 798—801; och

till behandling av lagutskott motionen nr 802.

§ 3

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m.

Kammaren biföll till en början på framställd proposition av utskottet gjord hemställan att betänkandet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Sedan utskottets hemställan i övrigt föredragits biföll kammaren densamma.

§ 4

Föredrogs den av herr Larsson i Norderön vid kammarens nästföregående

sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående den fortsatta utbyggnaden av riksväg 14.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Utgifter under rikstatsens tionde
huvudtitel

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Kommerskollegium: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 (punkt 4, s. 22—31 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i personalförteckningen för kommerskollegium, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för kommerskollegium, att tillämpas tills vi-

Kommerskollegium: Avlöningar

dare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Kommerskollegium: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 588 200 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg* (I: 383) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 339), hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte dels godkänna i motionerna förordad avlöningsstat för kommerskollegium att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Kommerskollegium: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 3 538 200 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 383 och II: 339 samt I: 389 och II: 337, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för kommerskollegium vidtaga de ändringar, som angivits i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1960;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för kommerskollegium att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Kommerskollegium: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 588 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort i nedan angivna delar hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med avslag å motionerna I: 389 och II: 337 samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga,

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för kommerskollegium att

tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Kommerskollegium: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 538 200 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! I motionerna nr 338 och 339 har jag m. fl. föreslagit besparingar å vissa anslag under den huvudtitel som vi nu behandlar. Av de punkter jag berört i motionerna har alla utom två tidigare varit föremål för diskussion i kammaren. Av den anledningen torde jag nu kunna fatta mig relativt kort.

Vad först gäller frågan om näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnd har den meningsriktning som jag företräder yrkat att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till höstrikdagen om omorganisation av ifrågasvarande organ. Enligt vår uppfattning är det uppenbart att utvecklingen särskilt under de sista åren gått i riktning mot ett allt mindre behov av statlig övervakning av näringslivets pris- och konkurrensförhållanden. Införandet av omsättningsskatten har inte ändrat läget i detta hänseende. Tvärtom måste man räkna med att pris- och kvalitetskonkurrensen kommer att i betydande grad skärpas genom vår anslutning till sjustatsmarknaden och genom den planerade ökningen av takten i utbyggnaden av sexstatsunionen. Att döma av skrivningen i årets finansplan har den fortskridande handelsliberaliseringens betydelse även blivit uppenbar för finansministern. Vi anser därför att det i dagens läge finns all anledning att ompröva organisationen av dessa organ och inrymma dem inom en mindre kostnadsram.

Även beträffande statens institut för konsumentfrågor har vi anhållit om en omprövning av organisationen, emedan

Näringsfrihetsrådet: Avlöningar

vi ansett att behovet av en statlig konsumentupplysning inte längre är lika påtagligt med hänsyn till den skärpning av konkurrensen som skett såväl inom landet som på den internationella och därvid inte minst på den europeiska marknaden. Även här öppnar vår anslutning till sjustatsmarknaden nya perspektiv inför vilka man måste ifrågasätta om statens institut för konsumentfrågor har en i förhållande till behovet av forskning och upplysning på konsumentvaruområdet tillräckligt flexibel organisation samt lämplig omfattning.

Våra besparingsförslag beträffande kommerskollegium och sjöfartsstyrelsen motiveras främst av det statsfinansiella läget. Den insamling en korttidsstatistik inom industrien, för vilken departementschefen velat anvisa 50 000 kronor, bör mycket väl kunna undvaras med hänsyn till att den snabbstatistik som branschorganisationerna själva insamlar kan anses tillräcklig för bedömning av produktions-, order- och lagerförhållandena inom respektive industribranscher.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr 1 vid punkt 4 och ber att få återkomma med yrkanden vid följande punkter.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Från utskottets sida delar vi inte den uppfattning som kommit till uttryck i reservationerna. Vi är nämligen övertygade om att det fortfarande behövs en övervakning av priser och dylikt.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i punkterna 4, 10, 11, 12, 13, 14, 15 och 36.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen

vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 153 ja och 38 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 5—9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10**Näringsfrihetsrådet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 10, s. 37 och 38) att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för näringsfrihetsrådet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Näringsfrihetsrådet: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 130 500 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande

Näringsfrihetsrådet: Avlöningar

motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagberg* (I: 384) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 338), i vilka hemställts att riksdagen måtte dels för budgetåret 1960/61 anvisa under näringsfrihetsrådets, ombudsmannaämbetets för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnds avlöningsanslag tillhoppa 1 415 000 kronor samt under samma myndigheters omkostnadsanslag tillhoppa 321 500 kronor, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vid innevarande års höstriksdag framlägga förslag om sådan omorganisation av nämnda myndigheter att verksamheten under tiden den 1 januari 1961—den 30 juni 1961 kunde enligt i motionerna angivna riktlinjer rymmas inom en kostnadsram av omkring 538 000 kronor.

I fråga om nu förevarande punkt hemställde utskottet

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för näringsfrihetsrådet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Näringsfrihetsrådet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 130 500 kronor;

II. att motionerna I: 384 och II: 338, såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort med avseende å nu förevarande anslag hemställa

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av reservanterna fram-

lagd avlöningsstat för näringsfrihetsrådet, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Näringsfrihetsrådet: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 74 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vid 1960 års riksdags höstsession framlägga förslag till sådan omorganisation av näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnd, att verksamheten inom dessa under tiden den 1 januari 1961 till den 30 juni 1961 kunde bedrivas inom en kostnadsram av omkring 538 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10: o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herr Svärd m. fl.

Näringsfrihetsrådet: Omkostnader — Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 152 ja och 40 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 11

Näringsfrihetsrådet: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 11, s. 39) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 13 200 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat de under föregående punkt upptagna motionerna I: 384 och II: 338 i avseende å nu förevarande anslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Näringsfrihetsrådet: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 13 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den vid punkten 10 fogade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Näringsfrihetsrådet: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 10 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till reservationen.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid förevarande punkt fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 12

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 12, s. 39—41) att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 262 100 kronor.

Utskottet, som under denna punkt behandlat de i punkten 10 omförmälda motionerna I: 384 och II: 338, hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 262 100 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den under punkten 10 upptagna re-

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader

servationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 173 700 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 12: o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 4) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 155 ja och 40 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 13**Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 13, s. 41) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 25 200 kronor.

Utskottet, som i detta sammanhang upptagit de under punkten 10 nämnda motionerna I: 384 och II: 338, hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 25 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxång* och *Heckscher*, vilka under återopande av den till punkten 10 fogade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 18 000 kronor.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **THAPPER** (s):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 14**Statens pris- och kartellnämnd:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 14, s. 41—43) att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 972 400 kronor.

Utskottet hade under denna punkt behandlat de i punkten 10 upptagna motionerna I: 384 och II: 338.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 972 400 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den till punkten 10 fogade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga,

a) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Statens pris- och kartellnämnd:

Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 167 300 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig i det närmaste lika kort som herrarna tidigare gjort i denna debatt.

När man nu är efter år med sådan energi från högerens håll upprepar försöken att ta bort både näringsfrihetsrådet och pris- och kartellnämnden vill jag emellertid gärna säga, att det förvånar litet grand att man är blind för erfarenheten av dessa instanser. De tillkom på sin tid närmast efter kriget som en garanti för konsumenterna för att man skulle kunna konstatera om det fanns någon sanning i påståenden och insinuationer om oskäligen uppskörtning från företagarnas — inte minst handels — sida. Inrättningarna har fungerat ett antal år, och vi kan konstatera, att det inte bara är konsumenterna — hela den köpande allmänheten — utan kanske framför allt handeln och näringslivet som haft nytta och glädje av dem. Vi har på detta sätt fått bort mycket av den misstänksamhet som tidigare fanns. Dessutom har vi erhållit garanti för att här icke — som tidigare gjordes gällande — föreligger oskäligen prissättningar. Förekommer något sådant fall har vi nu möjlighet att gå till botten med det och få en undersökning till stånd.

När vi från vårt håll har anslutit oss till utskottets förslag har det i hög grad berott på att näringsfrihetsrådet och pris- och kartellnämnden visat sig ha värde och betydelse just för näringslivet självt. Det är därför som jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan även vid punkten 14.

Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag vill helt kort erinra om att motionärernas avsikt inte är att taga bort näringsfrihetsrådet och pris- och kartellnämnden, utan det har i motionen endast begärts en omprövning av dessa organ, syftande till förslag om en mindre kostnadskrävande organisation.

Till detta vill jag foga att i ett av de senaste meddelandena från pris- och kartellnämnden säger nämnden själv att »vid jämförelse mellan genomsnittspriser och -marginaler för icke riktprissatta och riktprissatta varor levererade av en och samma tillverkare framkommer inga större skillnader. De procentuella pålägg som tillämpats vid riktprissättningen är sålunda i stort sett desamma som de vilka i allmänhet tillämpas i detaljhandeln vid helt obunden prissättning».

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 14: o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 6) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning.

4 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 14

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 159 ja och 40 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 15**Statens pris- och kartellnämnd:
Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 15, s. 43 och 44) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 353 100 kronor.

Utskottet, som under denna punkt behandlat de under punkten 10 omförmälda motionerna I: 384 och II: 338, hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 353 100 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Svärd, Skoglund i Doverstorp, Staxäng och Heckscher, vilka under åberopande av den till punkten 10 fogade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 384 och II: 338, såvitt nu vore i fråga, till Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 293 500 kronor.

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 16—35

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36**Statens institut för konsumentfrågor:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 36, s. 85—88) att dels godkänna av föredragande statsrådet förordad avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 707 000 kronor.

Vidare hade i förberörda båda likalydande motioner I: 383 av herr *Hagberg* och II: 339 av herr *Nordgren m.fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte

dels för budgetåret 1960/61 anvisa till Statens institut för konsumentfrågor och Statens konsumentråd: Avlöningar 593 200 kronor, till Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader 179 600 kronor samt till Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning 400 000 kronor,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla att frågan om ny organisation för konsumentvaruforskningens och konsumentupplysningens bedrivande måtte utarbetas i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer att framläggas för höstriksdagen 1960.

Med avseende å nu förevarande punkt hemställde utskottet

I. att riksdagen måtte, med bifall till

Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 339, i vad de avsåge medelsanvisningen,

a) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

b) till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 707 000 kronor;

II. att motionerna I: 383 och II: 339, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, i vad de avsåge medelsanvisningen,

a) godkänna av reservanterna förordad avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare under budgetåret 1960/61;

b) till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 543 000 kronor;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att förslag till ny organisation för konsumentvaruforskningens och konsumentupplysningens bedrivande måtte utarbetas i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer och föreläggas 1960 års riksdags höstsession.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader — Statens konsumentråd

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 36:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 8) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 37**Statens institut för konsumentfrågor:
Omkostnader**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 37, s. 88—90) att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 222 000 kronor.

Vidare har i förenämnda båda likalydande motioner I: 383 av herr *Hagberg* och II: 339 av herr *Nordgren m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att förevarande anslag måtte uppföras med 179 600 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts för-

slag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 222 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den vid punkten 36 fogade reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Statens institut för konsumentfrågor: Omkostnader för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 179 600 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 38**Statens konsumentråd**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 38, s. 90 och 91) att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 60 200 kronor.

Vidare hade i förenämnda båda likalydande motioner I: 383 av herr *Hagberg* och II: 339 av herr *Nordgren m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte för budgetåret 1960/61 till Statens institut för konsumentfrågor

Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning

och Statens konsumentråd: Avlöningar anvisa ett anslag av 593 200 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Statens konsumentråd för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 60 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den under punkten 36 upptagna reservationen ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Statens konsumentråd för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 50 200 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 39**Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 39, s. 91 och 92) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 800 000 kronor.

Vidare hade i förenämnda båda likalydande motioner I: 383 av herr *Hagberg* och II: 339 av herr *Nordgren m. fl.* hemställts, såvitt nu vore i fråga, att fö-

revarande anslag måtte uppföras med 400 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka under åberopande av den under punkten 36 upptagna reservationen ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga, till Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 39:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 11) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nordgren begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 159 ja och 37 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 40 och 41

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42

Lades till handlingarna.

Punkterna 43—45

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46**Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 48, s. 99—120) att dels till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 98 100 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva bolaget att därutöver utlägga beställningar av utrustning för sammanlagt 20 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

1) två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 272) och den andra inom andra kammaren av herr

Hjalmarson m. fl. (II: 327), i vilka hemställts att riksdagen måtte

dels till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 88 100 000 kronor,

dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt Aktiebolaget Atomenergi att i samråd med företrädare för berörda industriföretag snarast möjligt framlägga program för det fortsatta atomenergiarbetet och till däremot svarande begränsningar av atombolagets interna organisation samt därefter förelägga riksdagen de förslag, vartill nämnda utredning och av motionerna föranledda ytterligare överväganden kunde leda,

2) två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Per-Olof Hanson* och *Axel Johannes Andersson* (I: 386) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström* och herr *Nihlfors* (II: 479), i vilka hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära

dels att en utredning tillsattes med uppdrag att utarbeta och framlägga förslag till en klarare målsättning och gränsdragning i fråga om Aktiebolaget Atomenergis uppgifter och andra därmed sammanhängande spörsmål i fråga om bolagets organisation samt berörande bl. a. samarbetet mellan enskild industri och staten inom atomenergiområdet,

dels ock att åt denna utredning uppdroges att skyndsamt utarbeta och framlägga förslag rörande en ändrad organisation av säkerhetskontrollen på atomområdet så att den strålningskontrollerande verksamheten jämte granskning och tillståndsgivning i vad gällde säkerhetsfrågor överflyttades till en med allsidig sakkunskap utrustad ojävig och oberoende institution, för vilken offentlighetsprincipen borde gälla,

3) en inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* väckt motion (II: 346),

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

vari hemställts att riksdagen av Kungl. Maj:t begärde en allsidig utredning av de problem som aktualiserades vid exploatering av atomkraften.

Utskottet, som beträffande anslag på kapitalbudgeten till bolaget förklarade sig komma att göra hemställan i särskilt utlåtande, hemställde, såvitt anginge här förevarande anslag,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 272 och II: 327, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 98 100 000 kronor;

b) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t medgiva Aktiebolaget Atomenergi att därutöver utlägga beställningar av utrustning för sammanlagt 20 000 000 kronor;

c) att motionerna I: 272 och II: 327, i vad de avsåge utredning rörande Aktiebolaget Atomenergis organisation m. m., samt motionerna I: 386 och II: 479, i vad de avsåge utredning rörande målsättningen m. m. för nämnda bolag, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionerna I: 386 och II: 479, i vad de avsåge utredning rörande kontroll- och säkerhetsfrågornas handläggning, samt motionen II: 346 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Svärd, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort under a) hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 272 och II: 327, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 88 100 000 kronor;

b) av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Ja-*

cobsson, Svärd, Skoglund i Doverstorp, *Staxäng, Ståhl, Hansson* i Skegrie, *Nihlfors, Hansson* i Önnarp och *Heckscher* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under c) hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 272 och II: 327 samt I: 386 och II: 479, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om en klarare målsättning för det fortsatta atomenergiarbetet och för Aktiebolaget Atomenergis verksamhet samt om de rationaliseringar och förändringar i bolagets organisation, som därav kunde föranledas;

c) av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Jacobsson, Svärd, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Ståhl, Hansson* i Skegrie, *Nihlfors, Hansson* i Önnarp och *Heckscher* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under d) hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 386 och II: 479, såvitt nu vore i fråga, samt motionen II: 346, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning angående kontroll- och säkerhetsfrågornas handläggning.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! En avgörande faktor i den välbefinningsökning, som vi räknar med för framtiden är utnyttjandet av atomenergien. Vi är ännu bara i begynnelsen av dess användning. Många problem återstår att lösa; det gäller den tekniska utformningen, det gäller utnyttjandet och det gäller säkerhetsfrågorna. Förklarligt nog har de senare kommit att intressera oss vanliga människor allra mest.

Vid varje nytt framsteg mänskligheten lyckats göra på olika områden har det väl varit så att några — ofta ett mindretal — har varit i nivå med utvecklingen och mogna att ta emot det nya, en mycket större del har varit

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

tveksamma om det egentligen var något framsteg man gjort och en del har rentav varit skräckslagna inför det nya.

Efteråt har dessa reaktioner tett sig obefogade. Vi står nu mitt uppe i en sådan historia igen. Hur våra efterkommande kommer att döma oss, det kan vi lämna därhän. Ingen är emellertid förvånad om människorna, som i vår tid upplever denna utveckling, känner en stor respekt inför de naturkrafter man satt i gång. Steget från respekt till skräck kan emellertid vara ganska litet och kan bäst förhindras om de olika sammanhangen klaras ut för människorna. Ett upplysningsarbete måste ske i takt med de rön och erfarenheter man gör. Av många skäl är det i våra dagar inte lämpligt att avvakta den påverkan på människors reaktioner som utvecklingen själv sörjer för i det långa loppet.

De faror som allmänheten här står inför har en annan karaktär än någon gång tidigare. De är icke på vanligt sätt iakttagbara, de är icke omedelbart verkande, men icke desto mindre vet vi att de har en verkningsförmåga av fruktansvärd grad, om de icke hålls under kontroll.

Även om man på det intensivaste arbetar både i vårt land och i världen i övrigt på dessa problem, så vet vi att någon färdig, entydig mening inte finns, som omfattas av de vetenskapsmän och andra som är kapabla att bedöma dessa frågor och som passar in på olika situationer. Uppstår diskussion mellan olika uppfattningar får det inte hindra en riktig och vettig upplysning. Uteblir en saklig sådan, lämnar man fältet öppet för vem som helst att informera, och då kan resultatet bli därefter.

Ser vi till förhållandena omkring reaktorbygget R3/Adam vid Ågesta, så kan vi nog konstatera att den tillspetsade situation man hamnat i till stor del just bottnar i att det saknats en riktigt utformad information. Om en liten

del av det man nu i dessa dagar satsar av pengar och energi från företagets sida för upplysning och reklam hade kommit tidigare, skulle mycket ha varit vunnet. Man lämnade fältet öppet och det togs också i bruk för en nog så egendomlig upplysning. Från anonymt, oansvarigt håll spreds uppgifter, som inte bara var osakliga och tendentiösa utan som inte hade med förhållandena i vårt land att skaffa. Då sedan ansvarigt folk i kommunala organ och olika organisationer tog upp saken, hade den redan kommit på sned.

De här försummelserna kan inte repareras för ågestareaktorns del, men de får inte upprepas på annat håll. I pressen synliga uppgifter om hur man använder andra informationsmetoder nere på Vikbolandet måste hälsas med tillfredsställelse.

För att återvända till människors reaktioner inför nya ting i allmänhet och den berättigade bävan de kan ha anledning till i just detta fall vill jag påstå, att det kan vara klokt att utgå ifrån att man vinner på att ge allmänheten en viss tid på sig för att anamma nyheter och i fråga om säkerhetsfrågorna en extra marginal för att känna trygghet och tillit till myndigheterna.

Om man från det betraktelsesättet ser på fallet Ågesta, finns det anledning att understryka vad statsutskottet i sitt utlåtande har sagt. Utan att — och detta med hänvisning till pågående domstolsprövning — ta ställning i sak framhåller utskottet att denna reaktor är förlagd till en mycket folkrik trakt. 60 000 människor kommer att bo i dess närhet. Det förtjänar att uppmärksammas att recipienten för spillvattnet, sjön Magelungen, är en liten sötvattensjö med dålig vattenomsättning.

Expertisen har härvidlag varit tveksam, och domstolens egen expert har föreskrivit rigorösa säkerhets- och kontrollkrav som klart utvisar att risker ändå kan föreligga.

Vattendomstolens utslag med uppta-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

gande av en lång rad sådana föreskrifter är till för att skapa trygghet och säkerhet. Men man skall inte blunda för att det även kan uppfattas som ett bevis för att stora faromoment finns. Jag tillåter mig att citera vad Huddinge kommun angav då den utvecklade sin talan inför domstolen den 2 februari 1960. Därvid framhölls att »ett stort antal människor, som vistas i närheten av sjön Magelungen, känner sig otrygga, även om ett utsläpp av radioaktivt avloppsvatten i nämnda sjö får ske endast under vissa villkor och säkerhetsföreskrifter och att nämnda villkor när som helst kan omprövas. Otryggheten grundar sig framför allt på att en eventuell felbedömning av det radioaktiva vattnets verkningar kan föreligga. Skador framför allt å den mänskliga organismen kan uppstå. Nämnda skador, som ofta kan betecknas såsom anonyma, kan uppstå efter förhållandevis lång tid och då icke vara möjliga att reparera eller bota».

Det är alltså fortfarande inte fråga om att påkalla någon prövning här i riksdagen i sakfrågan utan endast att fästa uppmärksamheten på hur opinionen är. Det ligger bakom detta inte något misstroende gentemot forskare, tekniker och andra som är engagerade i dessa frågor, men man hyser den meningen att företaget har ett olyckligt utgångsläge för att göra ett experiment just på denna plats. Jag tror att förtroendet för arbetet med atomenergiens utnyttjande på sikt vinner i mycket hög grad, om man prutar på sin prestige och om man satsar en del extrapengar för att lösa svårigheterna på detta område.

Jag vill sluta med en vädjan till departementschefen att han villfar statsutskottets begäran att han måtte ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga i alla dess aspekter.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! De problem det här är fråga om är delvis mycket komplice-

rade, och jag skall gärna erkänna att det inte är lätt att bilda sig en säker uppfattning om hur de skall lösas på bästa sätt. Jag vågar också konstatera att de motsättningar som kommit fram i motionerna och reservationerna inte är djupgående. Det finns alltså ingen anledning att förstora eller blåsa upp de meningskiljaktigheter som förekommit men inte heller någon anledning att dölja att meningarna brutit sig på olika punkter.

De skilda uppfattningar som kommit till uttryck gäller främst Aktiebolaget Atomenergis arbetsuppgifter, d. v. s. gränsdragningen mellan nämnda bolag och den enskilda industrien, vidare den statliga administrationen av atomenergifrågorna, kontroll- och säkerhetsfrågornas behandling samt anslaget för nästa år till atombolaget.

Jag skall gärna vitsorda att det är utomordentligt svårt att från intet bygga upp en egen atomenergiverksamhet i landet med våra relativt begränsade resurser. Det är inte på något sätt förvånande, att företaget i portgången ibland varit kärt och att man inte nått de resultat som man kanske stundom hoppats på. Motsvarande svårigheter har i stort sett förelegat även i andra länder.

Man kan naturligtvis nu — jag medger att det är lätt att vara efterklok — fråga sig om vi inte skulle ha nått längre om forsknings-, utvecklings- och konstruktionsarbetet varit mindre dirigerat av atombolaget än det i realiteten varit. På vissa håll anser man nog det, på andra håll är man mera tveksam. Men det är inte av det skälet eller i varje fall inte främst av det skälet som reservanternas i statsutskottet vill ha en omprövning av gränsdragningen mellan arbetsuppgifterna på atomenergiområdet, utan därför att utvecklingen nu nått den punkt där en sådan omprövning kan anses motiverad.

Då riksdagen 1956 godkände riktlin-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

jerna för utvecklingsarbetet på atomenergiområdet, sadet det uttryckligen ifrån att atombolaget »under utvecklingsskedet» skulle svara för målforskningen och den praktiska verksamheten. I andra avseenden var tredje lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande svårtolkat, men i det här hänseendet rådde ingen tvekan om tolkningen.

När statsutskottet nu redovisar 1956 års beslut har emellertid nämnda tidsbegränsning inte medtagits. Inte heller har utskottet påmint om att 1956 års s. k. aktieägaröverenskommelse, som ju tillkom därför att riksdagsbeslutet var svårtolkat, uttryckligen begränsade den tid, under vilken atombolaget skulle ha — som det hette — huvudansvaret för konstruktion och, i den mån så erfordrades för vinnande av erfarenhet, för uppförande av prototypreaktorer, till tre år, d. v. s. till juli 1959.

Den tiden har nu löpt ut. Visserligen har atombolagets styrelse, där ju den enskilda industrien också är representerad, i mars 1960, alltså helt nyligen, antagit nya principiella riktlinjer för företagets arbetsuppgifter och samarbetet med industrien och kraftproducenterna, riktlinjer som i stort sett förefaller förnuftiga, men de riktlinjerna är helt baserade på 1956 års ursprungliga riksdagsbeslut.

Jag vidhåller, att tiden nu bör vara inne för en mera förutsättningslös diskussion och utredning om hur arbetet i fortsättningen skall bedrivas, en utredning som kan leda till ett mera preciserat förslag för atombolagets verksamhet och också kanhända bolagets interna organisation. Tiden är uppenbarligen inne för en sådan omprövning.

I samband därmed måste det vara riktigt att diskutera ett sammanförande till ett enda departement av alla atomenergifrågor. Den nuvarande uppdelningen kan inte i längden vara an-

damålsenlig. Om ett sådant sammanförande kommer till stånd, kan också atomenergidelegationens ställning omprövas.

Utskottsmajoritetens argument emot de här förslagen är verkligen — för-låt, herr talman — dråpliga. Först säger utskottet, att ett sammanförande till ett enda departement av de industriella atomenergiärendena inte bör ske nu; diskussionerna i författningsutredningen om en allmän reform av departementsorganisationen bör i stället avvaktas. Sedan säger utskottsmajoriteten att den särskilda atomenergidelegationen alltså behövs. Varför? Jo, just bl. a. därför att atomenergifrågorna uppdelats på olika departement! Kan man på ett mera talande sätt erkänna, att motionärernas och reservanternas kritik mot den nuvarande statliga administrationen av de här ärendena är berättigad?

Vad sedan gäller frågan om en begränsning av atombolagets anslag för nästa budgetår skall jag gärna medge att det för närvarande, utan ingående utredningar, är svårt att precisera, hur mycket som skall kunna sparas utan olägenhet. Jag trycker särskilt på orden »utan olägenhet», eftersom vi alla är ense om att atomenergiprogrammets förverkligande inte bör ytterligare försenas. Vi har emellertid kommit till den uppfattningen, att en reducering med 10 miljoner kronor bör vara möjlig utan risk. Det bör också observeras att atomenergidelegationen ansett, att atombolagets höga utbyggnadstakt kan — som det heter — avsaktas. Bolaget har i år på driftbudgeten fått sig anvisat ett belopp av i runt tal 98 miljoner kronor. Om takten avsaktas, borde det alltså vara möjligt att åstadkomma en begränsning av beloppet för nästa år.

Vi får inte heller glömma att reservanterna har förutsatt, att den översyn av gränsdragningsfrågorna och atombolagets arbetsuppgifter som har be-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

gärts skall resultera i ett förslag om rationaliseringar och förenklingar i bolagets administration, vilka måste leda till ytterligare betydande besparingar. Vi anser, att en nedskärning med ungefär tio procent — det är vad det här är fråga om — skall vara möjlig under det framför oss liggande budgetåret.

Vad till sist gäller kontroll- och säkerhetsfrågorna skall jag fatta mig mycket kort, eftersom andra talare förmodligen kommer att gå in på dem. Det gäller att åstadkomma en sådan handläggning av de frågorna, att allmänhetens förtroende bevaras och stärks, och det gäller att tillse, att upplysningsverksamheten utövas på ett ändamålsenligt och klokt sätt. Man kan göra gällande, att det understundom kanske har brustit i det hänseendet. En förutsättningslös utredning om de problemen är därför påkallad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna a), b) och c) på den här punkten.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Att jag tar till orda i den här debatten beror sannerligen inte så mycket på vad som redan har anförts av föregående talare. Det har varit mycket korta anföranden, och om jag bortser från de synpunkter som framfördes av fru Lewén-Eliasson har det sannerligen inte framkommit något material som skulle inbjuda till någon mera utförlig diskussion.

Jag tycker, herr talman, att frågan om till vilket departement atomärendena bör höra är av ganska underordnad betydelse i detta stora och betydelsefulla sammanhang. Jag förstår uppriktigt sagt inte herr Bohman när han säger att atomfrågorna bör föras till ett annat departement. Jag vet inte vilket departement herr Bohman åsyftar, men förmodligen är det kommunikationsdepartementet. Nu förhåller det sig emel-

lertid så, att även bränslefrågorna, som ju har synnerligen stor betydelse för vår folkförsörjning, råkar ligga hos handelsdepartementet. Frågan är då, om man skall ta konsekvenserna och föra över även bränslefrågorna till det nya departement som herr Bohman tänker sig. Men jag skall inte fortsätta den diskussionen. Jag har tagit till orda i den här debatten, herr talman, närmast för att begagna tillfället till några klargöranden.

Efter att ha läst de reservationer, som är fogade till utskottets utlåtande på denna punkt, kan jag faktiskt inte frigöra mig från intrycket att det här föreligger flera missuppfattningar, och det finns all anledning att undanröja dessa innan riksdagen fattar sitt beslut. De upprepades också i viss mån i herr Bohmans anförande. Jag vill också samtidigt begagna tillfället att i anslutning till dessa reservationer göra ett par påpekanden.

Låt mig då först konstatera, att enighet alltså synes råda inom utskottet på en mycket väsentlig punkt. Man är överens om de allmänna riktlinjerna och målsättningen för atomenergipolitiken sådana de uppdrogs av en enhällig riksdag år 1956. Redan då framhölls, att med hänsyn till utsikterna för vår energiförsörjning och önskemålet att begränsa vårt framtida beroende av bränsleimport borde atomenergiverksamheten inriktas på att utveckla reaktortyper, som bäst motsvarade vårt behov och också våra naturliga förutsättningar. Bland experterna är man i huvudsak överens om att reaktorprogrammet mot denna bakgrund skall bygga på naturligt uran och tungt vatten. De skäl, vilka anförts härför av den utredning, som låg till grund för propositionen 1956, har sedan den tiden ytterligare förstärkts. Jag finner det givetvis mycket tillfredsställande — det vill jag säga först som sist — att kunna registrera denna allmänna samling kring programmet för atomteknikens utveckling.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Utvecklingsarbetet på detta område är ju både dyrbart och långsiktigt — det har erfarenheterna redan tydligt visat. Det erfordras avsevärda resurser av teknisk sakkunskap, som delvis får anskaffas under själva arbetets gång. Försöksverksamhet, forskning och utbildning måste gå parallellt, om resultat skall kunna nås inom rimlig tid. Mer än på något annat område kräver utvecklingsarbetet här ett intensivt och omfattande gruppssamarbete. Det är också uppenbart att den erforderliga instrumentutrustningen är utomordentligt kostnadskrävande. En ganska långtgående koncentration av resurserna är därför under det första utvecklingsskedet för ett litet land som Sverige ofrånkomlig.

Av skäl som jag skall komma tillbaka till har atomarbetet krävt större belopp än man för fyra, fem år sedan kunde förutse. Totalkostnaderna rör sig nu om 150 miljoner kronor om året. Att kostnaderna blivit större än man ursprungligen räknade med är emellertid ingenting unikt för vårt land. Förhållandena har varit likartade på andra håll, såvitt jag vet. I alla länder där atomarbete bedrivs är erfarenheterna lika dystra beträffande kostnaderna; de blir högre och högre.

Inte minst med hänsyn därtill är det väl fullt naturligt att man på detta område försöker tillvarata alla besparingsmöjligheter. Det rör sig om så stora pengar. Jag kan också försäkra kammarens ledamöter, att utgifterna för atomenergiarbetet vid regeringens budgetarbete är föremål för alldeles särskild uppmärksamhet. Varje tänkbar möjlighet till kostnadsbesparing iakttas.

Utgångspunkterna för dessa besparingsåtgärder måste givetvis vara följande två. För det första: Vilket program för verksamheten vill man godkänna? För det andra: Hur pass lång tidtabell är man beredd att acceptera? Självfallet är kostnaderna för ett mindre ambitiöst program lägre, och den

ärliga budgetbelastningen blir också mindre om tidtabellen utsträcks på längre tid. Vill man emellertid göra det möjligt att atomkraften såsom energikälla tas i anspråk i stor skala i vårt land från låt oss säga 1970-talets mitt — och även härom tycks enighet råda inte bara bland experterna utan glädjande nog också inom statsutskottet — så är det program, som ligger till grund för anslagsberäkningarna i propositionen, ett minimiprogram med hänsyn till innehållet och tidtabellen.

I högerreservationen yrkas nu på en nedskärning med 10 miljoner. Högern får förlåta mig, om jag även efter att ha lyssnat till herr Bohman betecknar motiveringen därför — för att inte ta till alltför starka ord — som både lättvindig och föga genomtänkt. Den sakliga argumenteringen lyser helt med sin frånvaro och har fått ersättas med löst framkastade påståenden.

Högern vill inte rubba programmet, säger man. Men det framhålles uttryckligen i reservationen, att även med fasthållande av den av Kungl. Maj:t angivna målsättningen en icke oväsentlig utgiftsbegränsning bör kunna ernås för nästa budgetår, och detta upprepar herr Bohman här. Reservanternas påstår i anslutning till detta, att det finns ett betydande utrymme för rationaliseringar och förenklingar — vilka de är nämner man inte närmare. Man har inte gjort sig stor möda att leda det påståendet i bevis, och det kunde sannerligen inte herr Bohman göra heller.

Det framgår av propositionen och det material i övrigt, som ställts till utskottets förfogande i detta sammanhang, att en begränsning av utgifterna måste få konsekvenser för atomenergiprogrammets genomförande i dess helhet. Jag skall här, herr talman, för att inte ta för mycket tid i anspråk, nöja mig med att hänvisa till detta.

Jag kan emellertid ändå inte underlåta att i sammanhanget fästa kammarens uppmärksamhet vid en omständig-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

het, som jag tror är betecknande för högerens sätt att manövrera i denna som i så många andra frågor, där man yrkar på begränsning av statsutgifterna.

Vid riksdagens början väcktes av högern en partimotion, som om jag minns rätt också har herr Bohman som undertecknare, om att anslaget skulle skäras ned med 10 miljoner. Det är dessa 10 miljoner som man alltså anser sig kunna spara. Vid den tidpunkten kunde emellertid högern komma med ett motiv. Pengarna skulle kunna sparas genom att planerna på uranverket i Ransstad reviderades. Ja, jag skall oförbehållsamt erkänna, att om man vill ta konsekvenserna av det, så kan utgifterna pressas ned med 10 miljoner kronor. Det innebär visserligen en försening av atomprogrammet i utvecklingsskedet — eller i varje fall en väsentlig omläggning av detsamma, till skada för framtiden — men det är i varje fall en logisk ståndpunkt. Men nu tycks högern ha frångått den ståndpunkten och vill inte längre rekommendera att det arbetet förskjutes och atomprogrammet därmed försenas. Angelägenheten härav understrykes för övrigt i en annan reservation, som högern har varit med om att underteckna, nämligen den där man begär en utredning av hela verksamhetens organisation på detta område. Man har med andra ord frångått sina egna utgångspunkter och de ursprungliga motiven. Man vill inte ta följderna av denna besparing, men anslaget skall lika fullt skäras ned. Jag behöver väl inte säga mer om den saken.

Låt mig härefter, herr talman, övergå till att något beröra den andra reservationen, till vilken utskottets samtliga borgerliga ledamöter har anslutit sig. Som jag nyss antydde, utmynnar den reservationen i ett yrkande om utredning rörande målsättningen för atomenergiarbetet och Aktiebolaget Atomenergis framtida verksamhet och organisation. Utgångspunkten har också där varit de motioner som väckts från hö-

ger- och folkpartihåll vid riksdagens början.

Jag brukar i allmänhet ta utredningsyrkanden med ganska stor ro. Men i och för sig vill jag inte förneka att det på detta område finns anledning att uppmärksamt följa utvecklingen av det program som i full enighet gjordes upp 1956 och som legat till grund för alla propositioner sedan dess. Inte förrän i år har heller programmet föranlett någon anmärkning från riksdagens sida. Den saken är värd att här understryka. Jag anser att man av detta förhållande kan sluta sig till att det rätt full enighet inte bara om målsättningen för atomprogrammet utan också om det sätt på vilket det administreras och handhaves.

Ännu så sent som i fjol var det som sagt ingen som ville ifrågasätta riktlinjerna för denna verksamhet och dess handhavande. Jag vill emellertid först som sist framhålla, att jag själv hela tiden har haft ögonen öppna för att det här rör sig om en försöksverksamhet på ett område, där även de internationella erfarenheterna är ganska begränsade. Formerna för denna verksamhet kan därför behöva överses, och skäl kan visst åberopas och uppkomma för att ändra programmet med hänsyn till de ändrade förhållanden som kan inställa sig. En översyn kan därför förr eller senare vara befogad. Och under alla omständigheter måste man ständigt ha uppmärksamheten riktad på att anpassa omfånget, inriktningen och organisationen av detta arbete efter de förändringar som läget kan komma att undergå. Att den tidpunkten nu har kommit har jag dock svårt att inse.

Framför allt är det nu en omständighet som åberopas som motiv för utredningskravet, nämligen att atomprogrammet har försenats och att det är angeläget att undvika ytterligare dröjsmål. Ja, vad kan man säga om det? I förhållande till den kanske väl optimistiska tidtabell man trodde sig

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kunna följa, när atomprogrammet första gången förelades riksdagen i sin nuvarande inriktning, har givetvis en tidsförskjutning inträtt. Det är obestridligt, och det erkänner vi alla. Enligt min uppfattning är det emellertid både oriktigt och orimligt att lägga skulden härför på atombolaget och dra den förhastade slutsatsen, att bolagets ställning måste ändras och hela ledningen av utvecklingsarbetet på detta område åtminstone delvis läggas i andra händer. Detta vittnar endast om bristande kunskap rörande dröjsmålets verkliga orsaker.

Jag skall här bara peka på ett par av de objektiva orsakerna till dröjsmålet. Till följd av de fördyringar av reaktorprogrammet som redan 1958 kunde förutses och som ingalunda är något för vårt land säreget utan har sin motsvarighet i andra länder, där ett mer avancerat utvecklingsarbete pågått, vidtogs en ändring i de ursprungliga planerna. Medan man från början avsett att parallellt med arbetet med reaktorn i Ågesta projektera och uppföra värmereaktorn Adam i Västerås, så fann man nu med hänsyn till kostnadsfördyringarna nödvändigt att sammanslå dessa två projekt till ett, numera kallat R3/Adam. Utan att här bli alltför teknisk kan jag kanske ändå säga att detta innebär vissa modifikationer i den ursprungligen planerade reaktorn i Ågesta. Den nya reaktorn är av mera komplicerad typ för både värme och elkraft. Att man i valet mellan denna reaktor och Adam stannade inför den mera avancerade typen berodde därpå att den ansågs vara mera värdefull för det fortsatta utvecklingsarbetet. Men som jag nyss sade, det betydde samtidigt att man bestämde sig för en mera komplicerad och därför också en mera arbets- och tidskrävande konstruktion än den ursprungliga ågestareaktorn.

Om denna omläggning av programmet blev alla parter överens: AB Atom-

energi, vattenfallsstyrelsen, Stockholms stad och den enskilda industrien. Givetvis är det jag som i sista hand bär ansvaret för denna ändring av atomprogrammet och för den uppkomna förseningen. Den vidtogs emellertid för att undvika ännu kraftigare utgiftsstegringar, och jag vill erinra om att frågan anmälades för höstriksdagen 1958 och då inte föranledde någon erinran från riksdagens sida.

En annan orsak till förseningen — om jag nu ser inte på hela programmet utan på ågestareaktorn — har varit att man under konstruktionens gång har skärpt säkerhetskraven, varvid man ansett sig böra kläda det berg- rum i vilket reaktorn skall inrymmas i ett stålhölje. Det vållar också en viss tidsutdräkt.

En tredje orsak till förseningen av programmet får sökas i de svårigheter som mött vid en del byggnads- och anläggningsarbeten i Ågesta. Bergras, som inte kunnat förutses, har nämligen inträffat, vilket gjort arbetena mera omständliga.

Ytterligare en omständighet som bidragit till dröjsmålet kan förtjäna omnämnas. Det metallhölje, som skall innesluta försöksreaktorn R2 i Studsvik och som beställdes hos amerikanska tillverkare med stora erfarenheter på detta område, visade sig efter mottagandet vid noggrann testning här i landet vara behäftat med så allvarliga brister att ett helt nytt hölje fick anskaffas. AB Atomenergi hade garderat sig häremot, varför ingen kostnadsökning inträffade, men en fördröjning av utvecklingsprogrammet kunde inte undvikas.

Jag är medveten om att flera orsaker kan anges som förklaring till förseningen, men jag skall inte trötta kammaren med någon ytterligare uppräknig. Vad jag redan anfört är väl ändå tillfyllest för att visa att man inte i dröjsmålet har tillräcklig grund för att sätta kompetensen hos atom-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

bolaget och hos ledningen för atomprogrammet i tvivelsmål. Jag erkänner gärna, som jag nyss antydde, att ingenting är så bra att det inte kan göras bättre. På detta område har, såvitt jag kunnat finna, ingenting framkommit som ger motionärerna eller reservanterna i utskottet stöd för de mer eller mindre förtäckta beskyllningar de riktat mot myndigheterna och mot de organ som handhar denna verksamhet. Jag vill på det bestämdaste tillbakavisa dessa anklagelser.

Jag skall emellertid inte lämna denna sida av saken utan att också ha sagt något om atombolaget mot bakgrund av de hittillsvarande erfarenheterna av dess verksamhet. Företaget är som bekant uppbyggt som ett samarbetsorgan, där staten har fyra sjundedelar av aktierna och de återstående tre sjundedelarna ligger hos 70 industriföretag, försäkringsbolag, kommunala och privata kraftföretag m. fl. Inom företaget har eniga beslut fattats angående såväl bolagets arbetsuppgifter som arbetsfördelningen vid industrien. År 1956 ingicks sålunda en aktieägaröverenskommelse som till stor del ännu är i kraft, och så sent som förra månaden antog atombolagets styrelse — också i full enighet — vissa principiella riktlinjer för arbetet och samarbetet med industrien och kraftföretagen. Att det tekniska samarbetet på det stora hela taget gått bra är också en förutsättning för att bolaget kunnat bestå med den utbyggnad som vi nyss angivit. Hade det varit samarbets svårigheter, skulle man blivit nödsakad överväga en annan organisationsform. Det kan här hänvisas till att man i utlandet har helt statliga institutioner för dessa ändamål. Vår samarbetsform torde egentligen vara ett unikt experiment på området, ett experiment som jag hoppas inte skall bli utan goda erfarenheter.

Atombolagets uppgift som samarbetsorgan är bl. a. att fördela arbetet till

olika svenska industriföretag. Eftersom effektivitetsskäl tenderar att föranleda en viss koncentration av uppgifterna till några stora industriföretag med speciella resurser, så blir en viktig uppgift för atombolaget att se till att även andra därtill lämpade företag får möjlighet att göra sig gällande inom atomtekniken. Det är naturligt att atombolaget, som har de största kunskaperna i landet i atomfrågor, får ett avgörande inflytande på hur statens pengar utnyttjas. Statsanslagen bör givetvis inte gå direkt till industrien utan via atombolaget. Detta utlägger beställningar på det sätt som nu sker. För att peka på ett jämförbart område, så är det väl ingen som ifrågasätter att de stora militära beställningarna hos industrien skall gå genom de militära förvaltningarna, som också är utrustade med egna vapenkonstruktörer för att man rätt skall kunna bedöma hur utvecklingsarbete och beställningar skall inriktas. Handen på hjärtat, ärade kammarledamöter! Är det någon som verkligen tror att atomprogrammet skulle bli billigare, ifall man, i stället för att anlita den väg vi nu går, direkt skulle betala ut pengarna till industrien utan någon som helst kontrollmöjlighet?

Jag skall försöka ge kammaren en konkret bild av hur samarbetet mellan atombolaget och industrien ter sig i praktiken vid de två största reaktorprojekten, R3 i Ågesta och R4 som vattenfallsstyrelsen planerar lägga vid Björnö på Vikbolandet. På R3 i Ågesta är för närvarande 670 man inkopplade, därav 110 tjänstemän och 21 kollektivavtalsanställda inom atombolaget. Det gäller i stor utsträckning speciell personal för bl. a. strålskydd och reaktorfysik. Av de 365 man som industrien fått engagera är en stor del tillverkningspersonal ute på olika verkstäder. Enbart ett järnverk har sålunda omkring 20 tjänstemän och 100 verkstadsarbetare i arbete med den

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

stora reaktortanken. Medan R3 i Ågesta befinner sig i byggnads- och tillverkningskedet, är den stora kraftverksreaktorn R4 ännu bara på projekterings- och konstruktionsstadiet. Som exempel kan jag nämna att atombolaget beräknas under första halvåret 1961 komma att sysselsätta 65 av sina tjänstemän på R4, varav 17 konstruktörer. Industriens insats ligger vid samma tid vid 150 man. Sedan bygget kommit in i tillverkningsstadiet kommer tyngdpunkten att i ännu högre grad förskjutas åt industrihållet. Beträffande det nu nedlagda reaktorprojektet Adam kan jag i fråga om arbetsfördelningen erinra om att atombolaget på sin tid lade ut hela dess konstruktion till Asea.

De här anförda exemplen på hur samarbetet på detta område i verkligheten ter sig hoppas jag givit kammaren en bättre uppfattning om förhållandena än de allmänna fraserna i högerns och folkpartiets motioner, som delvis upprepades i herr Bohmans anförande.

Låt mig slutligen, herr talman, bara i största korthet beröra det likaledes reservationsvis framförda kravet om en utredning av kontroll- och säkerhetsfrågornas handläggning. Jag skulle egentligen kunna nöja mig med att instämma i vad fru Lewén-Eliasson anfört, men jag vill göra några tillägg för egen del.

Det måste ligga i allas intresse, att dessa frågor prövas så omsorgsfullt som möjligt med anlitande av all den inhemska och internationella expertis som över huvud taget kan uppbringas. Var och en som vill göra sig mödan att sätta sig in i hur dessa frågor handläggs, skall också finna, att det sker på detta sätt.

De krav, som ur säkerhetssynpunkt ställs beträffande reaktorns förläggning, konstruktion m. m. liksom beträffande oskadliggörandet av avfallsprodukter uppgörs i enlighet med normer och föreskrifter utarbetade av den främsta expertisen på alla de områden som här är av

betydelse. Jag är övertygad om att myndigheterna i alla avseenden kommer att följa experterna. Det måste ju vara i allas intresse att såvitt möjligt eliminera alla risker. Skulle experterna mot all förmodan ibland komma till olika meningar — det har såvitt jag vet inte hänt i något fall här i landet — får de ta tid på sig och försöka resonera sig samman, och det lär för vetenskapsmän inte vara omöjligt att komma överens om konstaterbara fakta. Skulle man likväl misslyckas att uppnå enighet, kommer — det är jag övertygad om — myndigheterna alltid att vara benägna att föreskriva sådana anordningar, att de mest långtgående krav uppfylles.

Det var den ena saken jag ville framhålla. Den andra är följande. Det är naturligtvis av utomordentlig vikt att det avgörande bedömandet får ligga hos ett organ som är obundet och objektivt. Det slutliga avgörandet har regeringen men först efter hörande av delegationen för atomenergifrågor. I den delegationen sitter inte någon som är bunden till något som helst intresse på området. Jag vill understryka det.

Ehuru mitt anförande redan blivit längre än jag tänkt, vill jag ändå säga några ord i anslutning till det anförande som fru Lewén-Eliasson hållit här i kammaren. Jag vill då bara först erinra om att jag haft anledning att diskutera den frågan vid ett tidigare tillfälle i samband med en interpellationsdebatt, men det är nu rätt länge sedan, och en del nya omständigheter har väl tillkommit.

Vid drift av varje atomreaktor får man en viss liten mängd radioaktivt avfall, som man på något sätt måste disponera. Spillvattnet kontrolleras och renas vid behov innan det släpps ut. För ågestaverket står två reningsmetoder till buds, nämligen rening i s. k. jonbrytare eller genom indunstning. Vilken metod man än väljer, erhålles en höggradig rening av vattnet, som kan ligga mellan tiotusen gånger och en mil-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

jon gånger beroende på variationer i spillvattnets sammansättning och på vilket sätt reningen utförts. Detta är uppgifter som jag inhämtat från experter. Det vatten som lämnar reningsanläggningen har en mycket låg radioaktivitet, en som närmar sig den naturliga radioaktiviteten och som alltid kontrolleras på nytt innan vattnet släpps ut i mottagaren. Mottagarens vatten står även under löpande kontroll. För att bestämma vilken mängd radioaktivitet som kan tillåtas i avloppsvattnet behöver man givetvis ha en norm att gå efter. I hela den västliga världen tillämpas, har det sagts mig, de s. k. ICRP-normerna, som utarbetats av ett antal erkända experter, International Commission of Radiological Protection.

Resultat av undersökningar och utredningar som gjorts av bästa tänkbara tillgänglig internationell expertis står sålunda till förfogande när det gäller bedömningen av vilket radioaktivt utsläpp från en reaktor som kan tillåtas. Det är angeläget att normerna även följs i de fallen, och beräkningarna beträffande utsläppningen har därför gjorts i enlighet med dessa normer, varvid hänsyn tagits till vattnets omsättning och andra lokala förhållanden.

De beräkningar som gjorts i samband med ågestareaktorn har godkänts av medicinalstyrelsens strålskyddsnämnd och annan oberoende expertis samt av vattendomsstolen, som i första instans haft att ta ställning till vattenmålet. Nu är ärendet föremål för prövning i vattendomsstolen.

När det gäller att bedöma vilken metod som man skall använda för att disponera det radioaktiva avfallet, måste man först utgå från den förutsättningen, att ingen risk skall uppstå för befolkningen i trakten vid oförändrad användning av sjön Magelungen för rekreations- och andra ändamål. Man måste också ta hänsyn till vilken metod som blir den mest ekonomiska. Den metod som preliminärt valts för utsläpp av det renade

och kontrollerade vattnet i Magelungen har den lägsta kostnaden. Men även andra alternativ för säker disponering av avfallet är givetvis möjliga att genomföra. Men även då krävs utslag av vattendomsstolen, varvid man får räkna med att tillämpa samma normer. Alldeles oavsett utgången i vattendomsstolen förutsätter jag att den självklara principen följes, att atomenergianläggningen skall få ett sådant utförande, att några risker för omgivningen inte uppstår.

Jag beklagar om det verkligen förhåller sig så att informationsverksamheten, som fru Lewén-Eliasson sade, varit bristfällig på detta område. Jag har vissa uppgifter som ändå tyder på att man från atombolaget, liksom från parterna över huvud taget, varit angelägen att bedriva informationsverksamhet men att den förening, som tagit på sig uppgiften att bevaka befolkningens intressen, hittills inte visat så stort intresse. Jag är emellertid övertygad om att även i fortsättningen de i Ågesta intresserade parterna kommer att vara villiga att lämna fortlöpande information om reaktorkonstruktionen och de säkerhetsåtgärder som vidtas vid anläggningen — detta såväl i den kommitté som finns för kontakt med Intresseföreningen Magelungen som när det gäller övriga intresserade. Ur den synpunkten tror jag att denna diskussion ytterligare inskräppt vikten av att informationsverksamheten på dessa nya och sannerligen i många avseenden känsliga områden inte försummas.

Herr talman! Jag har redan tagit kammarens tid för länge i anspråk med detta något utdragna anförande och skall nu sluta.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt långa och pedagogiskt upplagda anförande har statsrådet Lange på åtskilliga punkter polemiserat mot uppfattningar som inte förts fram i motionen och som inte heller återfinnes i reservationen. Statsrådet

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Lange framhöll vidare att han skulle undanröja en del missuppfattningar som vi gjort oss skyldiga till. Jag tycker emellertid, att han i sitt anförande mera gav uttryck åt andra bedömningar än vi gjort och att han inte kunde påvisa några missuppfattningar i sak.

Vad först gäller den högermotion, i vilken man varit inne på frågan om möjligheterna att importera naturligt uran — en motion som jag inte skrivit under; på den punkten får jag alltså rätta herr statsrådet — vill jag understryka att detta spörsmål — som för övrigt var ganska vagt utformat i motionen — icke sammankopplats med de föreslagna besparingsåtgärderna. Besparingsåtgärderna rör närmast atombolagets verksamhet och organisation. I propositionen finner man en utförlig katalog över de utgifter atombolaget räknar med för nästa år — en specificering av atombolagets petita alltså — men det kan inte vara vår sak att här i kammaren eller i en reservation eller i en motion precisera punkt efter punkt, hur mycket man skall ta i det ena och det andra hänseendet; det överläter vi med varm hand åt handelsministern. Jag vill erinra om att atombolaget för nästa budgetår begärt i runt tal 173 miljoner kronor. Detta belopp har departementschefen prutat ned till 118 miljoner plus vissa beställningsbemyndiganden. Man kan ju inte gå hur långt som helst, men att den rätta gränsen går just vid det belopp handelsministern stannat för, kan man inte vara säker på. Vid en annan gränsdragning mellan den enskilda industrien och atombolaget skulle man, har vi menat, kunna göra besparingar — man skulle exempelvis kunna minska konstruktionsarbetet inom atombolaget och lägga över sådana uppgifter på den enskilda industrien. Man skulle därigenom kunna minska atombolagets interna organisation och spara pengar på det sättet. Vi är alltså övertygade att det går att åstadkomma en tioprocentig reducering av begärda belopp för det

kommande året. Man kan också åstadkomma vissa begränsningar genom beställningsbemyndiganden.

Beträffande den principiella frågan om gränsdragningen mellan statlig och enskild verksamhet vill jag endast säga, att ingen har bestritt att här behövs samverkan. Staten kan inte klara sig utan den enskilda industriens resurser och insatser, och det är lika klart, att staten måste göra stora åtaganden. Vad saken nu gäller är om bättre och snabbare resultat kan nås med en annan arbetsfördelning än den som tillämpats enligt 1956 års riksdagsbeslut. Vi menar att den frågan är så betydelsefull att den bör utredas, och detta tror jag att man anser även inom näringslivet i allmänhet. Vi har svårt att förstå varför man sätter sig emot ett så välmotiverat utredningsyrkande.

Fru LEWEN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att tacka departementschefen för hans inlägg — jag tror att statsrådets uttalanden hälsas med största tillfredsställelse av alla berörda och kommer att verka i hög grad lugnande på opinionen.

Jag vill emellertid tillägga, att jag kan för departementschefen demonstrera ovederhäftigt material som anonymt spritts inom området i fråga under flera månader och som inte mötts av några vederhäftiga uppgifter från företaget. Jag tror att detta utgör en stor del av grunden till den oro som råder. Dessutom finns exempel på att ansvariga personer från företaget inte förstått att lämna upplysning vid sammankomster, anordnade bl. a. av kommunala myndigheter i Huddinge, på ett sådant sätt att det gick in hos befolkningen, utan tvärtom satt sig på så höga hästar, att de mera skadat än främjat sin sak — vilket senare de naturligtvis var ute för att göra, det är jag övertygad om.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Bohman lär inte kunna bestrida, att i motionen II: 327, där man begär denna tioprocentiga nedskärning av det i propositionen äskade beloppet, hänvisas också till Ranstadprojektet. Det heter uttryckligen: »Övervägas kan också, huruvida den under senaste tid ökade konkurrensen på den internationella uranmarknaden och de möjligheter detta kan medföra för friare, villkorslös import och lagerhållning av uran bör föranleda en revidering av planerna för uranverksanläggningen i Ranstad.»

Herr Bohman säger vidare att man kanske kan begagna sig av beställningsbemyndiganden. Ja, det vill jag inte bestrida. Det är möjligt att man i så fall detta budgetår formellt skulle kunna få ned beloppet. Men det blir ingen verklig besparing, herr Bohman. Det lönar sig väl emellertid knappast att anföra sakliga argument gentemot herr Bohman, eftersom han tror det är möjligt att göra dessa besparingar genom rationaliseringsåtgärder, som han inte närmare anger; här är det för hans del mera fråga om en ren trossak.

Jag kan inte förstå att det skulle bli billigare om man, i stället för att anlita atombolaget och genom detta bolag den enskilda industrien, skulle på något sätt lägga ut direkta beställningar och arbetsuppgifter till industrien. Om man följer herr Bohman och tar en ingenjör från atombolaget och flyttar över honom till ett industriföretag och om staten fortfarande betalar fiolerna på löpande räkning, inklusive 75 procents omkostnadspålägg på lönerna, såsom nu sker — tror verkligen herr Bohman att detta skulle bli billigare för staten?

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Handelsministern slutade sitt stora anförande med självanklagelser för att han tagit kammarens tid i anspråk alltför länge. Jag skall be

att få börja med att trösta honom på den punkten. Det finns ingen anledning till dessa förebråelser, ty det var ett intressant och beträffande handelsministerns och regeringens uppfattning i atomfrågan klargörande anförande, som jag tror att vi alla lyssnade till med intresse.

Däremot gjorde jag under detta anförande följande iakttagelse. Handelsministern började med ett mycket erkännamt och riktigt konstaterande av att det i allt väsentligt råder enighet om den svenska atompolitiken, men efter en stund övergick statsrådet till ytterst hårda anklagelser mot reservanterna för att vi — som han sade vid något tillfälle — gjort oss skyldiga till miss-tänkliggöranden och framkastat anklagelser, vilka statsrådet kände det som en plikt att tillbakavisa.

Jag läste som hastigast igenom reservationerna — jag vet inte för vilken gång i ordningen — när statsrådet yttrade detta. Jag letade förgäves, i varje fall i de båda senare reservationerna, efter någon som helst ansats till miss-tänkliggörande eller anklagelse. Vi har bara en annan uppfattning än statsrådet i vissa delfrågor, och jag skall strax återkomma till dem. För övrigt har statsrådet vidgått att till exempel en översyn av den organisatoriska sidan kan i långa stycken vara befogad — precis vad reservanterna begärt men vad utskottsmajoriteten motsatt sig.

I anslutning till den första högerreservationen, som vi på vårt håll inte givit vår anslutning, är jag angelägen om att med ett par siffror belysa hur hård nedprutningen av atomprogrammet redan är. Petitaframställningen slutade på 198,4 miljoner kronor. Kungl. Maj:t föreslår nu sammanlagt 118,1 miljoner. En prutning har alltså gjorts med ungefär 40 procent. Högern vill nu göra ytterligare en nedskärning av denna summa med i runt tal 10 miljoner.

Jag måste ge statsrådet rätt i att varken högerreservanterna eller högermo-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

tionärerna konkret har visat var man vill pruta. Mot bakgrunden av det faktum, som här konstaterats både av herr Bohman och av statsrådet, att atomprogrammet är försenat och har fördyrats, har vi icke kunnat ta på vårt ansvar att medverka till en ytterligare nedbänkning, vars resultat icke kan överblickas. Jag kan gott säga att när vi under föredragningarna i utskottet liksom under utskottsbehandlingen över huvud taget försökt få en klar bild av hur dessa prutningar skulle verka, har vi kommit till samma slutsats som statsrådet angav finnas antydd i högerreservationen, nämligen att det skulle komma att gå ut över Ranstad-verket.

När det ligger så till och när vi vet vilka växlande ståndpunkter som intagits till frågan om fyndigheterna därnere, har vi ansett att vi inte kunde stödja detta yrkande i högerreservationen. Därmed har jag ingalunda velat säga att det inte är möjligt att göra ytterligare besparingar — detta ligger utanför min kompetens. Men om det skulle vara möjligt att göra besparingar, utgår jag ifrån att detta kommer att ske under alla förhållanden.

Frågan om organisationen och arbetsfördelningen, som behandlats i den andra reservationen, har redan belysts. Jag måste emellertid uttala min förvåning över att statsrådet på den punkten frågar: Anser kammarens ledamöter att det skulle vara riktigt och ansvarigt att lägga ut beställningar på den privata industrien utan statlig kontroll? Det vet väl herr statsrådet att ingen som sysslat med dessa frågor hävdar något sådant. Vad är det då som fortfarande brister i organisationen på detta område och som av många omständigheter att döma — man får uttrycka sig försiktigt på ett område där man inte är fackman och som är så svårt som detta — har bidragit till förseningen? Ja, den gränsdragning, som vi i principbeslutet 1956 tänkte oss mellan å ena sidan atombolagets verksamhet och å andra sidan de

enskilda företagen, har fortfarande inte kommit till stånd. Här råder oklarhet. Jag har ett klart minne av att även statsrådet var inne på tanken att atombolaget skulle begränsa sig till i princip en kontrollerande verksamhet. Det är klarhet härom som efterlyses i den av folktoppartiet, centerpartiet och högern avgivna reservationen under b).

Den enskilda industrien skulle däremot få överta i allt högre grad både konstruktions- och tillverkningsarbetet. Jag bestrider inte att det har skett i viss utsträckning — jag har frågat experterna om utvecklingen på detta område, och de säger, att så har skett i ökad omfattning. Trots detta måste jag emellertid säga, att organisationen på denna punkt alltså är oklar och att man borde få sådana instruktioner från atombolaget, att man hade möjlighet att mera bestämt eftersträva en sådan lösning.

Därtill kommer — och det tycker jag är en avgörande synpunkt — att så knapp som tillgången här i landet är på expertis i dessa tillverknings-, konstruktions- och även kontrollfrågor, så nödvändiggör även detta sparsamhet med, om jag får kalla det så, arbetskraften på detta område. Därför är en översyn och en utredning nödvändig. Jag tar i detta sammanhang fasta på vad handelsministern sade — det kanske kom mera i förbigående, men det innebär faktiskt en anslutning till reservationen — att en översyn kan mycket snart framstå som befogad.

Det är ju just en sådan översyn som vi har efterlyst.

Om jag sedan får säga ett ord om den sista reservationen, som gäller säkerhetsfrågan, vill jag framhålla, att jag har litet svårt att förstå fru Lewén-Eliassons framträdande här i kammaren. Hon har kanske mera energiskt än någon annan inom avdelningen arbetat för att vi skulle skriva hårt på säkerhetsfrågorna, helt enkelt av det skälet att hon är bosatt i den

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kommun där ågestaanläggningen placeras och därför känner oron i Huddinge bättre än de flesta andra som sysslar med detta. Vad som förvånar är, att fru Lewén-Eliasson under sådana förhållanden har anslutit sig till utskottsmajoriteten, som har skrivit svagare på denna punkt än vad reservanterna har gjort. Jag tog för alldeles givet att fru Lewén-Eliasson redan i utskottet skulle ansluta sig till reservanterna. När så inte skedde, konstaterade jag med en trött suck, att här har ambitionen att vara lojal mot det egna partiet varit starkare än logiken. Jag har ingen anledning att blanda mig i detta. Det är fru Lewén-Eliassons ensak. Men egendomligt är det, att hon efter allt det arbete hon nedlagt på att få säkerhetsfrågorna tillgodosedda anslutit sig till utskottsmajoriteten.

Med detta vill jag ingalunda ha sagt att inte även utskottsmajoriteten skrivit relativt bra. Men när man hör handelsministern tala om utsläppet i Magelungen, som vi reservanter ändå drar oss för på ett annat sätt än utskottsmajoriteten — det föreligger ju en viss skillnad i fråga om vårt och utskottsmajoritetens sätt att skriva om den saken — så får man en känsla av att handelsministern inte är särskilt rädd för att det renade vattnet släpps ut i Magelungen. De föredragande som vi hade från kommunen som varit i kontakt med expertis på detta område, var djupt oroliga för detta. När man vet att kostnadsfördyringen vid utsläpp direkt i Saltsjön i stället för i Magelungen blir relativt liten, anser vi, att det är inte bara riktigt utan också tillbörligt, att man från början projekterar så, att man ordnar utsläpp i Saltsjön.

Därtill kommer den principiella synpunkt som man var inne på och som jag också finner vara riktig, nämligen att när vi sätter i gång med att bygga atomverk och projektera sådana på

olika håll i landet, så är det viktigt, att man från början går så till roten med den oro som finns vad gäller säkerhetsfrågorna och garantierna för befolkningen i detta avseende, att man från början undanröjer varje tillstymmelse till sådan oro. Vi måste få fram garantier för att, när vi projekterar atomverk, dessa också är ofarliga. Vi vill ingalunda utdöma de instanser, som nu har hand om säkerhetsfrågorna, men vi vet, att de inte har lyckats stilla allmänhetens oro. Förden skull anser vi att man bör gå ytterligare ett steg för att se vad som kan göras på detta område. Vi anvisar bl. a. möjligheten att anlita utländsk expertis, eftersom vi, efter de undersökningar vi har gjort, anser att mycket talar för att den svenska expertis vi har tillgång till inte räcker.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till de båda under b) och c) anförda reservationerna.

Allra sist vill jag gärna säga till handelsministern, när han nu i allt väsentligt fått anslutning till programmet, att vi är lika rädda som han för förseningar på detta område, för att vi, när vi kommer till slutet av 1960-talet eller in på 1970-talet, skulle kunna säga, att vi har sinkat efter i fråga om atomkraften. Ingen vet nämligen hur vår energisituation är om 10 å 15 år. Men vi anser att det finns utrymme för olika syn på hur vi bäst skall gå till väga. När vi vill ha en mera effektiv och kanske också, som jag tror, en mera ekonomisk arbetsfördelning än handelsministern mellan det enskilda näringslivet och det statliga atombolaget — som gjort stor nytta på detta område — är det ingalunda att misstänkliggöra, utan det är att lämna ett konstruktivt bidrag till diskussionen. Jag tycker att det skulle ligga i handelsministerns eget intresse att reservationslöst vidgå detta.

Detsamma gäller när man är mån om att ta fasta på säkerhetsfrågorna

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

så att vi här inte får en orosfaktor bland befolkningen för många år framåt. Vi gör klokt i att redan från starten försöka undanröja varje anledning till sådan oro.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag började mitt anförande, som jag vet att herr Ståhl lyssnade till, med att oförbehållsamt uttrycka min tillfredsställelse över att det alltjämt förelåg en uppslutning kring målsättningen och den huvudsakliga inriktningen av atomprogrammet. Det är nu en sak. Men jag tror inte att herr Ståhl ur vad jag rent allmänt framhöll om min förståelse för utredningens krav kan utläsa, att det illa överensstämde med den kritik som jag riktat mot de motiv som legat bakom det av reservanterna framförda utredningskravet, i första hand det som gäller atombolagets ställning. Det må väl ursäktas mig om jag utgått från de motiveringar som står i reservationerna. Jag skall gärna erkänna att det skett en liten glidning — kanske en ganska väsentlig glidning för övrigt — sedan reservationerna skrevs. Men herr Ståhl, som ju har en mycket rik erfarenhet av publicistisk verksamhet, har väl ändå inte kunnat undgå att ta del av den diskussion som pågått i pressen beträffande atombolaget, delvis med utgångspunkt från de motioner som väcktes vid riksdagens början. Jag har ansett att jag här har fått ett tillfälle att något klargöra den verkliga innebörden av de mer eller mindre förtäckta anklagelser, som riktats mot ledningen för atomprogrammet, och jag har inte skäl att ta tillbaka ett enda ord av vad jag sade i mitt inledningsanförande på den punkten. Men om de toner, som herr Ståhl nu anslår i debatten, också är betecknande för motionärerna i allmänhet, skall jag gärna ta fasta på det och säga, att det gläder mig mycket att denna om-

svängning ägt rum. Jag är mycket mera tillfredsställd, när jag nu lyssnar till diskussionen, än jag var för bara några månader sedan. Det erkännandet, herr Ståhl, skall jag gärna tillfoga till det första som jag gav här i debatten.

Herr Ståhl säger vidare, att den gränsdragning som 1956 gjordes beträffande atomprogrammet kanske inte har hållits, i varje fall kan man inte överblicka den. Jag vill då bara återigen hänvisa till vad jag sade i mitt första anförande. Jag visade på att i de aktuella projektet det är fråga om väsentligt större grupper av experter och anställda från det enskilda näringslivet är inkopplade än som finns från atombolaget, och, herr Ståhl, när jag säger att en kontroll måste finnas måste man — och det erkänner herr Ståhl — också se till att de organ som har att handhava den kontrollen har sådan utrustning och erfarenhet, att denna kontroll effektivt kan utövas. Det är bland annat av den anledningen som man, när atomprogrammet 1956 uppgjordes, bestämde sig för att huvudansvaret för konstruktionen av prototypen för reaktorer skulle åvila atombolaget. Där har sedan nya överenskommelser mellan aktieägarna, som jag framhöll i mitt ganska utdragna anförande, ingåtts.

Sedan endast några ord om säkerhetsfrågorna. Jag försökte även beträffande dessa visa, att de handläggs med uppmärksammande av alla de omständigheter som kan inträffa och med anlitan av all expertis som finns tillgänglig. Jag har litet svårt att förstå att vi, om vi tillsätter en utredning, skulle kunna få ny expertis till vårt förfogande, som skulle kunna skänka de aktuella säkerhetsfrågorna en annan belysning än den expertis kan göra som står till buds i samband med de aktuella reaktorprojekten.

Sedan undrar jag — men det är närmast fru Lewén-Eliassons sak att svara på det — om inte herr Ståhl har miss-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

förstått även henne. Fru Lewén-Eliasson talade om Ågesta-reaktorn och de problem som sammanhänger med den. Såvitt jag kunnat finna efter flerfaldiga genomläsningar av reservationen på den punkten finns inte ett ord nämnt om de speciella problemställningarna i den reservationen. Därför är det väl inte så underligt, om fru Lewén-Eliassons underskrift saknas under utredningskravet i den reservationen, som jag inte heller ansett vara så sakligt grundat.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl har mycket väl förstått mina ambitioner. Jag anser själv att jag i rätt hög grad har lyckats vinna förståelse för dem genom att jag har fått ett enigt utskott att skriva så pass mycket om Ågesta-reaktorn och i de ordalag, som det har gjort. Men sedan detta skett kunde det inte gärna finnas anledning för mig att påkalla någon särskild utredning om säkerhetsfrågorna i stort, eftersom jag har utgått ifrån att man ändå har uppmärksamheten riktad på dessa frågor och i fortsättningen kommer att göra allt vad som är möjligt med hjälp av den expertis som vi här i landet förfogar över.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter den förklaring, som fru Lewén-Eliasson här lämnat, förstår jag henne bättre — det skall jag medge, herr statsråd. Jag trodde nämligen att hon satt i utskottet för att inte bara tillvarata rent lokala huddingeintressen och därför ansåg sig kunna vara nöjd bara dessa intressen blev tillgodosedda, utan jag utgick ifrån att hon liksom vi andra kände sig representera ett allmänintresse och således i likhet med reservanterna ville söka verka för att erfarenheterna från ågestafallet kunde bli vägledande när det gäller alla övriga anläggningar på

detta område som under den närmaste framtiden kan förväntas.

Jag konstaterar alltså, att jag nu förstår fru Lewén-Eliasson, men jag kan inte säga att jag har odelade sympatier för hennes betraktelse- och tillvägagångssätt.

Till herr statsrådet vill jag bara säga, att det är självklart att kontrollen bör ligga hos atombolaget — därom har aldrig rätt någon strid. Men statsrådet vet lika väl som vi att under uppbyggnadstiden, med den oklarhet som då i vissa avseenden har rätt, har det även legat en rad andra uppgifter hos atombolaget, och detta har vållat dubbelarbete och ganska betydande trassel och svårigheter. Det är med hänsyn till behovet av att komma till rätta med detta och att erhålla enklare och mer klara linjer beträffande arbetsfördelning och uppgifter som vi reservanter anser, att det nu efter dessa fyra år finns anledning att göra en ny översyn. Det hela har, såsom jag tidigare sagt, utvecklat sig åt rätt håll, men det är på tiden att göra en ytterligare klarläggning och gränsdragning.

Till sist vill jag säga, att även vi reservanter har varit bekymrade för tillgången till expertis här i landet när det gäller en utredning av säkerhetsfrågorna. Det finns ju — det vet statsrådet bättre än jag — högklassig expertis utanför vårt lands gränser. Detta är en av anledningarna till att vi i reservationer har pekat på möjligheten att hämta expertis utifrån.

Innan jag slutar vill jag uttala min tillfredsställelse med den anda som genomströmmade herr statsrådets andra anförande, i motsats till vad som var fallet med hans första.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Då debatten här i stor utsträckning redan har rört sig om säkerhets- och kontrollfrågorna, som jag speciellt engagerat mig för, kan jag fatta mig mycket kort.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Jag bor själv — det vill jag deklarera för kammaren — i det område som av en del kallats för ågestareaktorns riskområde, och jag är tacksam för den enighet som beträffande uttalandet om det radioaktiva spillvattenutsläppet i sjön Magelungen utmärker utskottet. Jag tror att statsrådet Lange missuppfattat reservationen, när han sade att den icke innehöll någonting om ågestareaktorn och de problem som speciellt fru Lewén-Eliasson i sitt anförande uppehöll sig vid. Reservanterna har, såsom kammarens ledamöter i övrigt förmodligen redan konstaterat, anslutit sig även till det yttrande från utskottets sida som fru Lewén-Eliasson talade om och endast velat lägga till ytterligare ett stycke, där man framhåller att det behövs en förutsättningslös utredning angående kontroll- och säkerhetsfrågornas handläggning. Jag vill understryka ordet »handläggning», och jag vågar göra detta med höjd röst, eftersom statsrådet Lange här använde sin kraftiga stämma för att starkt betona det ena och det andra i sitt anförande.

Det är just den hittillsvarande handläggningen av säkerhetsfrågorna som varit så upprörande och som skapat en sådan oro och rent av förtvivlan hos många människor i det stora område, som beröres av ågestareaktorn och där befolkningsunderlaget är i ständigt växande på grund av den nya bebyggelse som kommer till. Man kan kanske säga, att oron är överdriven och att det finns folk, som alldeles onödigtvis ställer sig skeptiska så snart de hör talas om något med ordet atom i. Det har vi inte minst en del ledamöter av denna kammare att tacka för. Lika fullt måste det konstateras, att skepsis i detta fall bottnar i att expertisens agerande inför befolkningen i dessa säkerhetsfrågor — som också fru Lewén-Eliasson särskilt i ett tillägg till sitt anförande underströk — har varit minst sagt egendomligt. Mycket brister i vad man brukar kalla public relations från AB

Atomenergis sida. Jag tror emellertid, att det inte finns någon möjlighet att komma från det läge, vari denna skall vi säga förtroendefråga hamnat, om man inte tar det steg, som reservanterna i reservationen c) vill, nämligen att man tillsätter en förutsättningslös utredning beträffande handläggningen av kontroll- och säkerhetsfrågorna.

Att Intresseföreningen Magelungen har vänt sig till en utländsk expert på högsta nivå — t. o. m. en nobelpristagare — är väl ett belägg för att man kan gå ganska långt bland dem, som känner ansvar för framtiden, för att få frågorna utredda, när man märker att man icke tycks kunna få ett förtroendefullt samarbete med de inhemska instanserna. Jag tror, att det ur flera synpunkter är olyckligt, att den svenska riksdagen har delat upp sig i två läger, av vilka det ena — oppositionen mot regeringen — har ansett, att vi bör tillmötesgå denna befolknings behov av ökad insyn och kontroll och dess krav på bättre handläggning av kontroll- och säkerhetsfrågorna. Naturligtvis har vi på oppositionens och reservanternas sida även känt ett behov av att för framtiden försöka få dessa problem klarlagda på ett sätt, som gör att inte samma situation skall uppstå på andra håll i landet, när man går vidare med förverkligandet av atomkraftverksprogrammet.

Det är beklagligt, att man trots alla tidigare försummelser på detta område på regeringssidan tycks ställa sig ganska liknöjd inför de stora perspektiv på denna fråga som måste anläggas, om allmänhetens förtroende för det atomkraftverksprogram, som vi har beslutat oss för att genomföra, skall kunna bli så helhjärtat som det bör vara. Ett sådant förtroende finns inte för närvarande, och med den uppläggning som frågan tycks få måste reservanterna säga sig, att det finns anledning att strida om den i fortsättningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till re-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

servationerna b) och c) vid denna punkt.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Den grupp jag representerar kan inte på alla punkter i detta ärende följa statsutskottet och regeringen. Det gäller naturligtvis inte den första reservationen från högern; därvidlag ligger självklart vår mening betydligt närmare regeringens och statsutskottets än den kan ligga nära högerns. Det är väl t. o. m. representativt för högerns allmänna inställning, att den vill pruta 10 miljoner kronor på ett program för atomenergiens fredliga utnyttjande men å andra sidan är beredd att sätta in det dubbla — och kanske mera om det behövs — för dess militära användning. Detta är en karakteristik så god som någon — tycker jag — av innehållet i den allmänna ståndpunkt, som högern företräder härvidlag.

Jag kan inte heller följa reservanterna i reservationen b). Jag anser, att efter de förklaringar som har getts av regeringen i denna fråga är det inte vad reservanterna där för fram som i dag är viktigast, när det gäller handläggningen av detta ärende.

Reservationen c) om hur man skall kunna skydda sig mot radioaktiviteten är jag emellertid särskilt intresserad för, och den grupp jag företräder har beslutat att ge den sina röster, när frågan nu avgöres.

Jag vill erinra om att de krafter, som frigöres genom att atomenergien ställes i den fredliga utvecklingens tjänst, är så omfattande och öppnar så stora perspektiv, att inga ansträngningar kan betraktas som för stora, om man verkligen skall kunna tillgodogöra sig dem. Dessa krafter har dock vissa destruktiva följdeverkningar, som man ännu tillräckligt kunnat neutralisera. För att illustrera hur svävande läget är på detta område vill jag påminna om den interpellation, som jag väckte i fjol, och det svar som

från regeringens sida genom handelsministern avgavs i anledning av densamma. Interpellationen var föranledd av de avancerade planerna att bygga anläggningen vid Magelungen. I sitt svar förklarade handelsministern, att man hade gjort upp planerna på grundval av en internationell bedömning av riskerna för radioaktiv smitta. Jag påpekade gentemot detta, att denna norm hade undergått stor förändring och att man hade skurit ned den tillåtliga mängden radioaktiv strålning inte mindre än 30 gånger, om jag nu får använda ett sådant uttryckssätt när det gäller en reducering. Att döma av handelsministerns uttalande förelåg det då från regeringens sida ingen benägenhet att ta hänsyn till denna verkligt omvälvande förändring av beräkningsgrunderna, vilken i sin tur varit grundad på de nya erfarenheterna.

Nu säger utskottet i en skrivning, som i och för sig representerar ett framsteg jämfört med den ståndpunkt regeringen intog i fjol, att det är nödvändigt att vidta åtgärder för att upplysa befolkningen om hur farligt — eller skall jag säga hur riskfritt — det är. Jag läste snarare ut ur utskottets utlåtande, att utskottet rekommenderar åtgärder för att upplysa folk om hur riskfritt det hela är. Men är det det som är frågan? När jag diskuterade med handelsministern förra året avvisade han exempelvis tanken på ett indunstningsförfarande för att undvika radioaktiv besmittelse av Magelungens vatten. Han gjorde det med hänvisning till att det skulle kosta några tiotusental kronor om året. Men är det inte på denna punkt man egentligen skulle sätta in stöten? Såvitt jag förstår kommer det inte att lyckas för regeringen — eller de myndigheter som skall sköta denna sak — att endast med propaganda övertyga folk som bor i närheten av Magelungen att det hela går bra, även om man inte vidtar några särskilda åtgärder.

Utskottet har pekat på tre åtgärder,

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

däribland detta indunstningsförfarande. Det är viktigt att man får fram ett klart besked på denna punkt om vad som skall göras. Det kan väl ändå inte vara rimligt att man skall fullfölja dessa planer utan att i tid vidta åtgärder för att skapa säkerhet på detta område. Jag tycker inte att sådana åtgärder är vidtagna. Tvärtom. När jag hör på handelsministerns redogörelse för hur mycket som redan satts in — 650 man arbetar direkt på att bygga ågestaverket — tycker jag att det är i allra högsta grad oroande att man inte kommit fram till en lösning av detta spörsmål.

Frågan om radioaktiviteten är långt ifrån löst. Det finns en riktning inom den vetenskapliga forskningen som hävdar, att åtminstone något tiotal miljoner nu levande människor kommer att dö i förtid på grund av de experiment med kärnvapen som redan har försiggått. Nu kan man kanske säga, att man väl inte skall jämföra dessa experiment med åtgärder för att exploatera atomenergien på fredlig väg här utanför Stockholm. Nej, vi skall inte göra formella jämförelser. Det gör inte jag heller, men om man i en liten insjö dagligen preparerar vattnet med radioaktivt avfall, är det då inte anledning till oro för att verkningarna inom detta begränsade område kan bli långt större än verkningarna av den radioaktivitet som följer med luftströmmarna runt jorden?

Jag hoppas därför verkligen, att handelsministern tar upp frågan ännu en gång och inte nöjer sig med, om nu vattenöverdomstolen eventuellt skulle bekräfta vattendomstolens beslut, att bara låta det hela basa på utan att åtgärder vidtas för att hindra att sjön Magelungen blir bemängd med radioaktivitet i en sådan grad, att det kan skada människor, djur och växtlighet i detta område. Det behövs verkligen mer än propaganda här.

I den grupp jag företräder anser vi, att man inte kan göra tillräckligt när det

gäller att vidta åtgärder för att hindra, att atomenergiens utnyttjande leder till skador för levande varelser. Därför ber jag här för min del att få yrka bifall till reservationen c).

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och endast replikera de talare som förut haft någonting att säga om vad utskottet skrivit.

Jag vill börja med herr Bohman, som kritiserade utskottets skrivning när det gällde atomfrågans handläggning i Kungl. Maj:ts kansli. Det beror alldeles på hur man läser utskottets motivering, herr Bohman. Den är inte alls motsägelsefull på denna punkt. Från utskottets sida erinrar vi först om att 1956 års statsrevisorer, liksom författningsutredningen, i samband med frågan om en allmän reform av departementsorganisationen behandlat energiärendenas handläggning. Vi anför att då spörsmålet redan är föremål för uppmärksamhet, torde anledning här saknas att uppta det till närmare behandling. Sedan svär inte alls vårt efterföljande uttalande om atomenergidelegationens inrättande mot vad vi i övrigt sagt. Ett av skälen för dess inrättande var uppdelningen på flera departement, men det finns även andra skäl. Även om ärendena skulle komma att överföras till ett departement — vilket vi inte haft anledning att ta ställning till — så finns det ändå motiv för ett bibehållande av delegationens verksamhet, åtminstone såvitt jag förstår.

Sedan vill jag säga ett par ord i säkerhetsfrågan. Utskottsmajoriteten har också understrukit angelägenheten av att alla rimliga säkerhetskrav skall tillgodoses. Nu påstår herr Ståhl, att reservanternas skrivning är starkare än utskottsmajoritetens på denna punkt. Ja, det kan man tvista om. Jag har en alldeles motsatt uppfattning. Jag vill dock gärna säga, att skillnaden inte är större än att enighet borde ha kunnat uppnås

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

på denna punkt. Att på något sätt försöka göra säkerhetsåtgärderna till en politisk fråga tycker jag är synnerligen malplacerat.

När sedan reservanterna vill öka den enskilda industriens och kraftproducenternas inflytande på atomenergifrågorna, så vill jag understryka angelägenheten av att staten behåller det avgörande inflytandet här — inte minst med hänsyn till de stora ekonomiska engagemang som ändå skett från samhällets sida på detta område.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND (h)**:

Herr talman! Det var statsrådet Langes huvudanförande som gjorde att jag begärde ordet för ett litet inpass. Jag vet inte om det är statsrådets numera stora internationella umgänge, som gjorde att han yttrade sig jag vågar säga så aggressivt som han gjorde eller om det berodde på inflytande från någon han träffat sedan han landade på Bromma.

Statsrådet tog först upp frågan, om man skulle kunna begränsa utgifterna för anläggningen i Ranstad, och förundrade sig över högerpartiets yrkande på den punkten. Jag tycker att vi skulle kunna lämna den saken åt sidan, utan särskilt moraliserande, ty ingen har haft så vacklande hållning, av olika skäl, just till ranstadprojektet som Kungl. Maj:t, det vet både statsutskottet och riksdagen. När vi nu för Ranstad har kommit fram till ett arbetsprogram som jag tror har vunnit bred anslutning, tycker jag att vi skall vara tacksamma för detta. Sedan kan man naturligtvis hysa något olika uppfattning om det bör ske en förskjutning i tiden av arbetet.

Går vi sedan vidare kommer vi till frågan om begränsning av utgifterna för AB Atomenergi och hela administrationen av hithörande ärenden i övrigt. Är det så märkligt, herr statsråd, om vi

skulle våga ge uttryck åt en annan mening också i det fallet? Det är väl inte ovillkorligen Kungl. Maj:t som finner den riktiga avvägningen under alla förhållanden! AB Atomenergi begärde till en början jag vill minnas 173 miljoner kronor, och sedan har Kungl. Maj:t stannat vid ett avsevärt mycket lägre belopp. Om vi då ifrågasätter att man skulle kunna rubba också det som Kungl. Maj:t har kommit fram till, är väl inte detta något högmålsbrott.

Jag värdesätter mycket en frejdig departementschef som tar ansvaret och inte ställer honom underordnade organ i skottgluggen, men han behöver inte ta ansvar i vilken utsträckning som helst. På detta arbetsområde, det måste vi ändå erkänna, har verksamheten för alla de organ som sysslar med ärendena en ganska ovanlig form. Först och främst är ju ärendena uppdelade på två departement. Det föreföll som om statsrådet var litet granntyckt på den punkten och undrade om det eventuellt var handelsdepartementet som man ville skjuta åt sidan. Jag har stort förtroende både för statsrådet Lange och för min namne kommunikationsministern, men jag tycker endera av er borde vara så pass mycket karl, att han ensam kunde stå som huvudman för denna verksamhet.

Följer man organisationen längre träffar man på en mycket exklusiv krets som heter atomkommittén, vilken säkerligen är ett urval av dugliga människor med stark vilja. Och så når man sedan fram till atombolaget, som har en samling av experter vilka både forskar och konstruerar och på samma gång också bedömer dessa frågor.

Efter alla de föredragningar jag har varit med om och fått höra atombolagets mycket skickliga företrädare har jag den allra största respekt för arbetet inom atombolaget. Men det hindrar inte att atombolaget har en sådan växtkraft då det gäller öka ut sin stora arbetskrets, att man ibland undrar om inte

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kraften är alltför stark. Jag vet att statsrådet själv ibland har haft betänkligheter på den punkten.

Till alla dessa organ kommer så de som sysslar med dessa problem på den enskilda industriens håll. Både statsrådet och jag vet vilken energi som behövs för att få alla dessa krafter samordnade och skapa möjlighet att gemensamt utnyttja alla de forskningsresultat som man anser sig ha uppnått.

Jag kommer fram till att fastän statsrådet nästan förefaller att ta illa upp när man granskar det här området från besparingssynpunkt, så borde Kungl. Maj:t vara tacksam över riksdagens stöd när Kungl. Maj:t försöker hålla verksamheten inom en måttlig ram och kontrollera hur pengarna används.

Jag vill sluta med att understryka vad statsrådet tidigare sade, nämligen att vi dock i så mycket har en gemensam linje när det gäller denna fråga. Det tycker jag är det väsentliga. Sedan kan vi ju utan att använda alltför starka ord tala om de skiljaktigheter som förefinns på det här området.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Tonfallen får väl bli någonting där vars och ens eget temperament faller utslaget. Även om jag icke har uppnått en lika aktningsvärd ålder som herr vice talmannen, har jag dock numera kommit upp i så hög ålder, att jag har svårt att ändra min egen läggning. Det är nu en sak för sig, men jag vill understryka att jag sannerligen inte har utsatts för några påtryckningar att ta till orda på det sätt som jag gjorde i denna kammare. Det är i stället omständigheterna själva som har föranlett det, inte minst reservationerna och framför allt de motioner, som är utgångspunkten för de yrkanden som föreligger på denna punkt i statsutskottets utlåtande nr 10.

Jag vill inte alls vägra högern rätten att försöka uppnå ytterligare besparing-

ar genom att skära bort 10 miljoner kronor. Det är inte det jag har talat om — jag är ledsen om mitt anförande blev missförstått på den punkten. Vad jag har sagt är att man i så fall måste vara beredd att också ta konsekvenserna. En konsekvens hade varit den som finns omnämnd i den ursprungliga högermotionen, nämligen att skjuta Ranstad ytterligare på framtiden, men det är en konsekvens som man glädjande nog inte nu är beredd att ta. En annan möjlighet hade varit att på något annat sätt försöka utsträcka tiden för atomprogrammet eller ändra dess verkliga innehåll. Inte heller den konsekvensen vill man ta — det sägs uttryckligen av reservanterna.

Om man begär 10 miljoner kronors sänkning av ett anslag, anser jag att man ändå har en viss skyldighet att peka på vilka konsekvenser denna minskning kan komma att få. Det anser jag att man inte har gjort i reservationerna, och den mening som jag här har framfört tycker jag inte på något sätt har motsagts heller i det senaste anförandet.

Jag tror att jag varken i mitt huvud-anförande eller i mitt senare inlägg i debatten använt större våld än nöden kräver. Om det är någonting jag har lärt mig när jag har varit utomlands, herr Skoglund, är det att spara krafterna och ibland även temperamentet till de lämpligaste taktiska tillfällena. Jag gjorde det också här. Herr Skoglund är emellertid inte obekant med vad som har stått att läsa i pressen bl. a. mot bakgrunden av den något tillspetsade argumentering, som fördes i motionerna när de framlades här i riksdagen vid årets början. Jag vill bara hänvisa till det. Det var naturligt för mig att försöka begagna detta tillfälle att för kammarens ledamöter försöka klargöra det verkliga och sakliga förhållandet, och jag hoppas, herr talman, att jag nu slipper att flera gånger ta till orda i denna debatt.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Jag vill sluta med att ännu en gång säga, att jag är tillfredsställd med att uppslutningen kring målsättningen synes vara ganska enig och likaså att man nu talar om atombolagets verksamhet på ett helt annat sätt än som framskymtade t. ex. i diverse pressuppgifter, delvis stödda på nog så oförsiktiga uttalanden i motioner som väcktes vid riksdagens början.

Herr WEDEN (fp):

Jo, herr handelsminister, jag vill instämma i herr förste vice talmannens uppfattning, att de tonfall som användes av handelsministern i ett par fall var mycket högre än som var av behovet påkallat.

Får jag först med samma tillfredsställelse som de föregående talarna i debatten notera enigheten omkring huvudlinjerna för det svenska atomenergiprogrammet. Men får jag sedan tillägga, herr handelsminister, att det är just därför att takten i fullföljandet av dessa huvudlinjer ingalunda har synts tillfredsställande som utredningskravet har kommit fram.

Handelsministern sade att ingenting naturligtvis är så bra att det inte kan göras bättre, men det är ju ett sådant där allmänt och till intet förpliktande formellt omdöme.

Utan att vilja bli beskylld att komma med ohemula anklagelser och insinuationer måste jag nog säga direkt till handelsministern, att det finns mycket på det här området som kan bli *avsevärt* bättre. Man bör t. ex. kunna få en annan grund för det nödvändiga samarbetet mellan staten och industrien än den som lades genom 1956 års riksdagsbeslut. Om man skall få till stånd ett idealiskt samarbete måste man ha en annan grund, och det är det andra skälet till vårt utredningskrav.

Ett tredje skäl som ligger bakom utredningskravet är att åstadkomma besparingar framför allt på konstruktionsidan och genom en omfördelning av

arbetsuppgifterna mellan atombolaget och den enskilda industrien. Om man går igenom AB Atomenergis verksamhet och organisationsplan ordentligt, tror jag att det går att åstadkomma besparingar, men jag vill inte ta på mitt ansvar att just nu i detalj ange var de besparingarna bäst kan sättas in. Det bör få bli en av de första uppgifterna för utredningen att undersöka den saken.

Vidare, herr talman, vill jag göra ett kort påpekande med anledning av ett avsnitt i handelsministerns anförande, som jag tyckte hade en nästan sensationell karaktär. Handelsministern sade här helt plötsligt — jag tror att jag hann anteckna det rätt — att kammarens ledamöter väl inte kan föreställa sig, att det skall bli billigare om statens utgifter för atomenergiprogrammet betalas direkt till industrien. Handelsministern drog i detta sammanhang en parallell med de militära förvaltningsarna och deras upphandlingsverksamhet. I en följande mening sade handelsministern någonting sådant som att man inte kunde uppnå någon större effektivitet i användningen av medlen om man gick direkt på industrien.

Kanske kunde en och annan av kammarens ledamöter av handelsministerns sätt att uttrycka sig få den uppfattningen, att det finns något inslag av subvention till industrien i de pengar som staten anslår till atomenergiprogrammet. För att undanröja varje missförstånd vill jag säga, att det såvitt jag känner till inte finns något sådant subventionselement. Tvärtom är det så, att industrien själv bekostar de ansträngningar den gör på detta område, till skillnad från vad som i viss utsträckning är fallet i en del andra länder. Men framför allt vill jag i anledning av vad handelsministern här yttrade säga, att jag tror att det i många fall kan bli icke oväsentligt billigare om förbindelsen mellan beställare, som skall utnyttja en atomenergianläggning, och tillverkarna

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

av olika små och stora detaljer, som skall användas i denna anläggning, kan gå direkt utan att passera AB Atomenergi. Att kontroll behövs framför allt på skyddssidan vet vi, men den nuvarande ordningen medför enligt min mening i en hel del fall en onödigt kostsam omgång, som det är angeläget att för framtiden undvika. Däri ligger sannernligen inte någon anklagelse mot någon som kan ge anledning till sådana indignerade tonfall som handelsministern här använde.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa ett par frågor till handelsministern, även om jag i och för sig förstår att han inte vill yttra sig mer i ärendet. Det är nästan frestande att insinuera, att det är högfärd eller kanske rädsla som gör att handelsministern inte tar upp de bekymmer och de spörsmål som jag vidrörde.

Jag skall be att få svar på två frågor. För det första: Står handelsministern kvar på den ståndpunkt i säkerhetsfrågorna, som han företrädde vid den diskussion vi hade i anledning av min interpellation förra året? För det andra: Ämnar statsrådet i anledning av statsutskottets skrivning innan Ågestaverket färdigställs se till att någon av de tre åtgärder som där omnämns vidtas för att förhindra att Magelungen blir nedsmittad med radioaktivt spill?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har förklarat för herr Hagberg både i dag och för ungefär ett år sedan, då vi hade en interpellationsdebatt i dessa frågor, att myndigheterna och i sista hand även jag måste vara angelägna om att vidta varje åtgärd som är nödvändig för att förhindra en farlig utfällning av radioaktivt spill i Magelungen. Jag vill upprepa det beskedet en gång till, för den händelse herr Hagberg inte har för-

stått det nu eller vid det tillfälle då jag förut diskuterade frågan med herr Hagberg.

Jag vill vidare säga, att det inte finns anledning för mig att i dag ta en bestämd ståndpunkt till vilken metod man bör välja för att nedbringa riskerna till ett minimum. Det gäller helt enkelt att eliminera alla tänkbara risker för en förgiftning av vattnet i Magelungen. För att kunna ha en bestämd uppfattning i den frågan måste vi lyssna till experternas råd.

Dessutom är frågan, såsom herr Hagberg vet, föremål för vattenöverdomstolens prövning. Det är sannernligen inte bara en prövning från formella utgångspunkter utan till överdomstolens förfogande står all den expertis som kan finnas tillgänglig för att ge råd på detta område. Innan domen har fallit finns det ingen anledning att göra någonting annat än jag har gjort i dag, nämligen att kraftigt understryka huru viktigt det är att skyddssynpunkterna beaktas till det yttersta. Det understrykandet vill jag än en gång upprepa. Därmed tror jag att jag har besvarat herr Hagbergs frågor.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det har som bekant i diskussionen hittills bara förekommit tre möjliga lösningar för att skapa trygghet för att Magelungens vatten inte blir förstört. Jag måste tolka statsrådets svar så, att han vill förbehålla sig rätten att vid ett senare tillfälle ta ståndpunkt till hur man skall göra. För mig är det inte en fråga om huruvida det kan komma fram en fjärde metod som visar sig mera ändamålsenlig; för mig är det av större betydelse att få klarlagt, att statsrådet är inställd på att innan Ågestaverket görs färdigt vidta åtgärder för att på ena eller andra sättet förhindra att Magelungens vatten blir förstört — jag lägger in den tolkningen i hans förklaring.

Sedan vill jag erinra om att stats-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

rådet när vi diskuterade frågan senast påpekade att ärendet låg hos vatten-domstolen och att han inte ville föregripa dess utslag. Nu är ärendet avgjort där, och avgörandet måste uttolkas så, att man har godkänt de höga av tidigare och nuvarande expertis förkastade normerna för utsläppet av radioaktivt spillvatten i sjön Magelungen. Lita inte — herr statsråd — för mycket på vattenöverdomstolen heller!

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Herr Nihlfors ställde sig i sitt anförande kritisk till säkerhetsfrågornas handläggning i fråga om Ågestaverket, och han hoppades att detta inte skulle upprepas i framtiden när vi får nya atomkraftverk. Han var även kritisk inför bolagets agerande mot befolkningen.

Det är möjligt att atomenergibolaget har varit opsykologiskt i sin kontakt med allmänheten — det vet jag ingenting om, och jag kan inte yttra mig om det. Men detta problem måste i varje fall bedömas vara artskilt från bolagets handläggning av säkerhetsproblemen vid planeringen av reaktorn.

Det finns över huvud taget inte något vetenskapligt problem, som är så genomdiskuterat som säkerhetsfrågorna i samband med joniserande strålning, och det finns heller inte något område, internationellt sett, där det lagts ned en så betydelsefull forskning som just på detta område. Bakgrunden är givetvis svårigheterna att svara på frågan hur pass farliga dessa saker kan vara nu och för framtiden. Det ligger ändå en viss säkerhetsgaranti i att detta är ett av de mest observerade problem vi har för närvarande.

Jag vill fråga herr Nihlfors, hur han tror att detta planeringsarbete har skett från bolagets sida och på vad sätt han menar att det skulle ha handlagts annorlunda. Man måste väl utgå ifrån att bolaget tillämpat strikt vetenskapliga normer vid bedömningen av de risker

som finns och vid iakttagandet av de säkerhetsåtgärder som bolaget är skyldigt att vidta. Bolaget har måst utgå från det vetenskapliga material som existerar, och man har dragit sina slutsatser av detta. Hur tror herr Nihlfors, att den kontroll som sedan skall ske, oavsett om den sker genom vattenöverdomstolen, strålskyddsnämnden eller något annat organ som vi tillskapar, skall fungera annat än med hjälp av samma vetenskapliga material som bolaget hade till sitt förfogande när det planerade anläggningen? Några andra framkomstmöjligheter finns inte, och herr Nihlfors' påstående om att bolaget borde ha handlat annorlunda hänger därför i luften. Jag tror också att man måste ha rätt att utgå ifrån att bolaget har den ansvarskänsla, som man kan kräva i detta sammanhang, och att det har både forskarens och vetenskapsmannens syn på det allvarliga problem det är fråga om.

Herr Ståhl säger i sitt anförande, att man önskar att det skall skapas verkliga garantier för att ett atomkraftverk kommer att vara ofarligt, och herr Hagberg vill att statsrådet skall vidta åtgärder även om vattenöverdomstolen kommer att fria i detta mål. Talar man inte då om två olika saker, varav den ena är en sorts önsketänkande, eftersom man icke kan komma fram till att det icke blir någon ökning av radioaktiviteten i och med att man bygger ett atomkraftverk? Det är omöjligt att få garantier för att ingen ökning sker, och ställer man det målet skall ett atomkraftverk över huvud taget inte konstrueras. Problemet måste ju vara, att den ökning av radioaktiviteten det blir fråga om skall hålla sig inom ofarlighetsgränserna med en mycket säker marginal. Såvitt jag kan bedöma vad bolaget här har svarat, har bolaget gjort detta och därvid gått efter de internationella normer vi för närvarande har möjlighet att lita till.

I detta sammanhang blir det ju inte

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

någon förändring i problemställningen, om man vill att utsläppet skall gå till Saltsjön. Man skapar andra vetenskapliga problem och andra vetenskapliga bedömningsfrågor. Man kommer inte heller fram till absolut ofarlighet, om man vill byta ut detta system med jonbytare mot en indunstning. Då uppkommer omigen likartade vetenskapliga värderingsfrågor som i det aktuella läget.

Jag tror att man måste ha fullt klart för sig att problemet rymmer vissa risker. Men dessa risker får inte övervärderas på det sätt som här skett, framför allt i herr Hagbergs senaste anförande, när man fordrar att vi skall nå fram till någonting som är absolut ofarligt, eftersom detta icke går att uppnå. Och hur skall vi över huvud taget klara frågeställningen, om vattenöverdomstolen friar? Skall man ha något slags evig misstroendestridd kring dessa frågor? Vattenöverdomstolen har ju då, som statsrådet poängterar, litat till vad vi äger av expertis.

Jag begriper heller inte vad herr Ståhl menar med att vi skall tillkalla utländsk expertis. Här sker ett intensivt vetenskapligt samarbete på detta område, och vi får väl ändå utgå ifrån att våra experter här hemma sätter sig ned och läser om det arbete som skett utomlands och på den vägen, liksom vetenskapsmän annars brukar göra, inhämtar det kunnande som finns att få.

Jag tycker att hela problemet i viss grad har kommit dithän, att det liknar många andra brännande problem i samhället. »Visst skall vi ha atomkraftverk, men det skall inte ligga i min egen kommun utan någon annanstans. Visst skall vi ha skyddshem för ungdomarna, men inte där jag bor.» På det sättet har man övervärderat det psykologiska problemet.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den sista delen av fru Sjövalles anförande riktades närmast till

fru Lewén-Eliasson, och jag har därför ingen anledning att ta upp den. För henne var det närmast fråga om ett huddingeproblem.

Den större fråga som fru Sjövall berörde är emellertid mera väsentlig, och jag vill därför säga några ord om den, eftersom jag fick en ganska bestämd känsla av att fru Sjövall missuppfattat hela frågeställningen.

Det är ingen som har anklagat AB Atomenergi för att inte ha hyst allt tillbörligt intresse för säkerhetsfrågorna. I den mån jag kunnat följa frågan har bolaget tvärtom tillgodsett kraven i det fallet så långt bolagets verksamhet sträcker sig. Men denna angelägenhet är för det första inte atombolagets centrala uppgift. Bolaget har helt andra uppgifter. Och för det andra — och detta är huvudsaken — har reservanterna velat få till stånd en kontrollinstans när det gäller säkerhetsfrågorna, en instans som är fristående gentemot både beställaren och tillverkaren och som därför på ett objektivt och för den stora allmänheten betryggande sätt kan bedöma säkerhetsfrågorna från fall till fall. Det är just för att det inte skall behöva bli några lokala orosvågor, som vi i reservationen har yrkat på en utredning om tillskapandet av en kontrollinstans, som verkligen förmår lugna oron hos de människor som bor i närheten av atomverken. Jag kan alltså inte förstå annat än att reservation c) vid denna punkt tillgodoser just de synpunkter som fru Sjövall här anlade.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Eftersom frågan om Ågestaverket ligger under vattenöverdomstolens prövning, skall jag här endast säga några ord i anslutning till diskussionen om vad statsmakterna bör göra och inte göra i detta fall. Jag är inte expert på detta område, men även en lekman kan ju ha sina funderingar.

Vi är alla överens om att säkerhets-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kraven bör tillgodoses. Det är för oss alla en självklar utgångspunkt. Men det kan råda delade meningar om hur långt man där bör sträcka sig. Om jag fattade fru Sjövall rätt, så menade hon att det inte kan finnas motiv för att man i syfte att minska riskerna bör på sökandesidan påtaga sig kostnader som kan förefalla omotiverade, därför att vederbörande domstol inte gjort något åläggande för sökandeparten. Jag kan inte dela den uppfattningen. Här uppföres nu den första kommersiella reaktorn mycket nära en planerad och mycket omfattande bebyggelse. Det rör sig om ungefär 80 000 människor som skall bo därute. Kanske är siffran något för högt tilltagen, men i varje fall skall 10 000 lägenheter betjänas av detta värmeverk. Och bebyggelsen ligger som sagt ganska nära Ägestaverket.

Jag skall självfallet inte här kritisera vattendomstolens handläggning av detta ärende eller komma med någon kritik av den dom som fällts. Men även om en domstol prövat frågan och inte funnit sig böra ställa de krav som yrkats från vissa sakkunniga myndigheter och från sakägarsidan, så kan det ju ändå finnas psykologiska motiv för att staten visar sitt intresse på ett annat sätt än som skett i detta fall och att staten därför tar på sig kostnaderna med att skapa psykologiskt gynnsamma förutsättningar för atomkraftverkets uppförande.

Man skall enligt vattendomstolens dom få släppa ut radioaktivt spill i Magelungen under hänsynstagande till vissa internationella normer. Från vatteninspektionens och sakägarnas sida har man däremot yrkat att så inte skall få ske, utan att det radioaktiva vattnet i stället bör gå i en separat ledning ut till Saltsjön. Sökanden har i det sammanhanget förklarat, att frågan skulle kunna klaras billigare genom fullständig indunstning. Det skulle enligt sökandens egna beräkningar bara kosta 65 000 kronor. Jag frågar mig då, var-

för inte AB Atomenergi — jag har anledning tala om detta, därför att staten är intresserad i bolaget — har gått in för att lugna opinionen i det fallet. Orsaken härtill är väl den, att bolaget inte har ansett det nödvändigt ur säkerhetssynpunkt, men förmodligen ligger det också bakom, att man vill akta sig för att skapa ett prejudikat.

Magelungen är en ytterst liten söt-vattensjö med ringa utflöde. Vattnet rinner genom en del andra smärre sjöar innan det kommer ut i Saltsjön. Här kommer det att bli en stor bebyggelse. Sjön används som badplats, och i viss mån används vattnet för hushållsändamål och för bevattning av trädgårdarna. Det föreligger en djup och allvarlig oro bland befolkningen. Det är mot den bakgrunden som jag menar att det kan finnas skäl att sträcka sig en bit längre än vad domstolarna kan komma till.

Jag vill inte på något sätt ta upp detta spörsmål för att uppträda som advokat för intresseföreningen i Magelungen, utan jag gör det därför — vilket jag har klargjort i en motion — att vi allesammans har ett stort intresse av att atomkraftens fredliga utbyggande kan ske utan stora friktioner. Jag har i detta sammanhang bara den drivfjädern, att allt som kan göras med rimliga kostnader för att minska befolkningens oro är enligt min mening ägnat att underlätta en utbyggnad av atomkraften, något som ur samhällelig synpunkt är ytterst angeläget.

Det är förmodligen många, inte bara i Farstaområdet, som är oroliga för att man här gör det första försöket med en högttemperaturreaktor. Det är den som skall ge oss de första erfarenheterna på detta område. Man kan undra om det inte hade varit klokare att placera den första högttemperaturreaktorn på en avlägsen plats vid kusten i stället för att lägga den inom ett tätbebyggt område.

Jag vill med dessa ord understryka att kan man för denna — i jämförelse med de 200 miljoner som anläggningen

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kostar — blygsamma kostnad på 65 000 kronor göra något för att minska oron bland befolkningen — även om den enligt experterna är obefogad — så bör det göras.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till den reservation som gäller kontroll- och säkerhetsfrågor.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I anledning av det på sakliga synpunkter rika anförande som vi nu lyssnat till vill jag bara framställa ett par frågor till herr Eliasson i Sundborn.

Är herr Eliasson medveten om att även om man använder indunstningsmetoden, så uppkommer vissa avfallsprodukter? Herr Eliasson tycks inte vara det; han vill i varje fall inte att några sådana produkter skall placeras i närheten av Huddinge, inte ens om alla säkerhetskrav som kan ställas är uppfyllda. Jag undrar om herr Eliasson skulle föredra att dessa produkter placerades i Söderbärke.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Jag vill bara anknyta till vad statsrådet Lange sade. Ty om det blir en indunstning och man placerar detta intorkade fortfarande aktiva stoff i så vitt möjligt strålsäkra cementtunnor, så skall dessa läggas i Studsvik. Då uppkommer Studsviksbornas problem. De odlar också grönsaker etcetera.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Handelsministern menar tydligen att den som har en avvikande mening inte kan ha en sakligt grundad uppfattning.

Jag är ingen expert på dessa saker, men jag har velat ge uttryck för uppfattningen att det är oriktigt att ej vidta åtgärder, som inte drar större kostnader men varigenom man kan lugna befolkningen som är orolig.

6 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 14

Sedan vill jag svara herr statsrådet.

Det grövre avfallet skall mig veterligt inte placeras på den plats vi talat om. Vad beträffar indunstningen, skall vattnet renas innan det släpps ut i Magelungen. Det finns ingen anledning att här ta upp frågan om det grövre avfallet skall placeras i Söderbärke — jag bor inte där, men det är min gamla hemkommun. Man kunde väl välja ett mera avlägset område, där riskerna är minimala.

Jag har ingen anledning att ändra min uppfattning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 12 a) av herr Svärd m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 46:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 12 a) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst om-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

röstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 41 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. c

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 12 b) av herr Boman m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herrar Bohman och Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 46:o) mom. c) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 12 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. d

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 12 c) av herr Boman m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 46:o) mom. d) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 12 c) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 109 nej.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen 12 c) av herr Boman m. fl.

Punkten 47

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 48***Bidrag till företagareföreningar m. fl.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 50, s. 122—169) att dels godkänna av departementschefen förordad sammanslagning av vissa fonder till en gemensam fond, benämnd Statens hantverks- och industrilånefond, dels be-
myndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser för nämnda fond

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna riktlinjer, dels medgiva att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. finge under budgetåret 1960/61 beviljas intill ett belopp av 35 000 000 kronor, dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt på grund av statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m., dels ock till Bidrag till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 186) och den andra inom andra kammaren av herr *Persson* i Appuna *m. fl.* (II: 232), i vilka hemställts att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta att för budgetåret 1960/61 under anslaget till bidrag till företagareföreningar m. fl. anvisa 1 milj. kronor till företagareföreningarnas administrationskostnader samt 0,5 milj. kronor till föreningarnas risktäckning, eller sammanlagt 1,5 milj. kronor,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Söderberg* och *Kristiansson* (I: 274) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jacobsson* i Sala och *Jönsson* (II: 329), i vilka hemställts att riksdagen måtte dels till Bidrag till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor, varav 1 000 000 kronor till administrationsbidrag och 500 000 kronor till subventionsmedel, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning rörande företagareföreningarnas organisation i enlighet med vad i motionerna framförts,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av

herr *Ragnar Bergh* (I: 381) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 477), i vilka hemställts att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta att för budgetåret 1960/61 under anslaget till bidrag till företagareföreningar m. fl. anvisa ett reservationsanslag av 1,1 milj. kronor, varav 800 000 kronor till administrationsbidrag och 300 000 kronor till täckande av förluster på föreningarnas långivning,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (I: 382) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson m. fl.* (II: 478), i vilka hemställts att riksdagen måtte dels medgiva att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. finge under budgetåret 1960/61 beviljas intill ett belopp av 135 000 000 kronor för i motionerna angivna ändamål, dels för förberedelse av åtgärder i syfte att underlätta näringslivets anpassning till den europeiska frihandelsmarknaden anvisa förslagsanslag om 500 000 kronor, dels uttala att kreditgaranti skulle få beviljas även försäljningsorganisation på länsplanet i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte godkänna den av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1960 förordade sammanslagningen av vissa fonder till en gemensam fond, benämnd statens hantverks- och industrilånefond;

II. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser för nämnda fond i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 382 och II: 478, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföre-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

tag m. m. finge under budgetåret 1960/61 beviljas intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämde, att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt på grund av statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m.;

V. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 186 och II: 232, I: 381 och II: 477 samt I: 274 och II: 329, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor;

VI. att motionerna I: 274 och II: 329, i vad de avsåge hemställan om utredning rörande företagareföreningarnas organisation, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 382 och II: 478, i vad de avsåge anvisande av ett förslagsanslag av 500 000 kronor för förberedelse av åtgärder i syfte att underlätta näringslivets anpassning till den europeiska frihandelsmarknaden, icke måtte av riksdagen bifallas;

VIII. att motionerna I: 382 och II: 478, i vad de avsåge hemställan om uttalande att kreditgaranti skulle få beviljas försäljningsorganisation på länsplanet, icke måtte av riksdagen bifallas;

IX. att motionerna I: 298 och II: 376 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

X. att motionen II: 233 icke måtte av riksdagen bifallas.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat

å sidan 51 i sitt tryckta utlåtande:

»Vad angår det i statsverkspropositionen redovisade betänkanDET angående statligt kreditstöd till hantverk och småindustri har utskottet i stort sett icke något att erinra mot de av departe-

mentschefen i anslutning därtill gjorda ställningstagandena»; samt

å sidan 53 i utlåtandet:

»I fråga om räntesättningen har föreslagits, att den nuvarande tvååriga räntefriheten för företagareföreningarna slopas och att föreningarna skola erlägga ränta enligt de grunder, som gälla vid lån ur statens utlåningsfonder. Utskottet har icke något att erinra mot detta förslag. Dess genomförande kommer — som beröres i det följande — att minska föreningarnas nettoinkomster men hindrar icke, att föreningarna även i fortsättningen kunna förväntas få högre ränteinkomster än ränteutgifter.

Vad härefter angår frågan om storleken av de statliga insatserna på förevarande område vill utskottet först uppehålla sig vid lånemedelsanslaget på kapitalbudgeten. Härvid må erinras om att kapitaltillgångarna i den statliga lånefonden — inberäknat lånemedelsanslaget för innevarande budgetår om 6 miljoner kronor — uppgå till närmare 67 miljoner kronor. Läggas här till tillgångarna i de övriga mindre fonder, vilka med ingången av nästa budgetår föreslås sammanslagna med nyssnämnda fond till en gemensam hantverks- och industrilånefond, uppgå de sammanlagda lånemedelsresurserna till 86 miljoner kronor. Av detta belopp kunna ca 20 miljoner kronor beräknas vara disponibla för långivning under budgetåret 1960/61. Härtill kommer det av departementschefen för nämnda budgetår föreslagna lånemedelsanslaget om 4 miljoner kronor, vilket innebär, att de totala disponibla låneresurserna uppgår till ca 24 miljoner kronor. Då långivningen under det sistförflutna budgetåret uppgick till drygt 14 miljoner kronor, torde medelsbehovet för direkt långivning kunna anses vara väl tillgodosett.»

Reservationer hade avgivits

a) beträffande statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m.

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

1) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet bort under III. hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 382 och II: 478, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. finge under budgetåret 1960/61 beviljas intill ett belopp av 135 000 000 kronor;

2) av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Ståhl och Nihlfors* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 382 och II: 478, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. finge under budgetåret 1960/61 beviljas intill ett belopp av 50 000 000 kronor;

b) av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Jacobsson, Söderberg, Åkerström, Thapper, Ståhl, Lundqvist* i Trollhättan, *Hansson* i Skegrie, *Nihlfors* och *Hansson* i Önnarp, fröken *Vinge* och herr *Gustafsson* i Uddevalla, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 186 och II: 232, I: 381 och II: 477 samt I: 274 och II: 329, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till företagareföreningar m. fl. för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor;

c) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet bort under VII. hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 382 och II: 478, såvitt nu vore i fråga, till Förberedelse av åtgärder i syfte att underlätta näringslivets anpassning till den europeiska frihandelsmarknaden för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

d) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson,*

Hansson i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet under VIII. bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 382 och II: 478, i vad de avsåge hemställan om uttalande att kreditgaranti skulle få beviljas försäljningsorganisation på länsplanet, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

e) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att till ovan intagna stycke i utskottets yttrande på s. 51 bort fogas en mening av följande lydelse:

»Härigenom tillskapas enligt utskottets mening en grund för den vidgning av verksamheten, som av omständigheterna nu påkallas.»

f) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att sista meningen i det stycke i utskottets yttrande på s. 53, som började med »I fråga» och slutade med »än ränteutgifter», bort ha följande lydelse:

»Utskottet förutsätter emellertid, att utvecklingen uppmärksammas och att vid eventuellt negativa verkningar för företagareföreningarna de åtgärder vidtagas, som kunna anses påkallade.»

g) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att sista meningen i det stycke i utskottets yttrande på s. 53, som började med »Vad härefter» och slutade med »väl tillgodosett», bort utgå.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! I en reservation under denna punkt har vi från vårt håll föreslagit en ökning av ramen för kreditgarantien för småföretag och hantverk. Vi anser nämligen att situationen nu är sådan att det är motiverat med en dylik höjning och förbättring av kreditmöjligheterna för denna mycket betydelsefulla del av vårt näringsliv. Det råder

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

ju en mycket bestämd skillnad mellan småindustrien och den större industrien till småföretagarnas nackdel i fråga om möjligheterna att skaffa erforderligt kapital.

De stora företagen i vårt land, som huvudsakligen är begränsade till träförädlingen och metallindustrien, är i regel mycket väl konsoliderade med goda möjligheter att utnyttja den vidgade marknad som sjustatsunionen kommer att erbjuda. Det är också känt att dessa större företag har lättare än de mindre att självfinansiera sig. Det råder inte heller någon tvekan om att de större företagen har utnyttjat denna möjlighet till självfinansiering, något som ur näringslivets synpunkt i och för sig är att hälsa med tillfredsställelse.

Gentemot de relativt goda förutsättningar som storindustrien har inför frihandeln ter sig problemen för småföretagsamheten mera bekymmersamma. Dessa företag är i inte ringa utsträckning baserade på hemmamarknadsproduktion men är i varje fall delvis beroende av importerade råvaror. Dessutom är de i ganska stor utsträckning inriktade på sådan produktion som kommer att möta hård konkurrens utifrån. Om man vidare tar i betraktande att småföretagsamheten svarar för cirka 40 procent av den svenska industriens produktionsvärde och sysselsätter en ganska stor del av dess arbetskraft, blir det nödvändigt att vi bereder denna företagsamhet så goda betingelser som möjligt vid sidan om den bättre lottade delen av näringslivet.

Ansvariga representanter för småindustrien har emellertid framhållit, att man på det hållet ser optimistiskt på den vidgade marknaden trots dess ökade konkurrensrisker, men man kräver såsom ett bestämt villkor för en sådan optimistisk syn möjlighet till de krediter som behövs för att rationalisera och rusta upp företagen och för att kunna bygga ut erforderliga handelsförbindelser inom den vidgade marknaden. Man

har framhållit att denna anpassningsprocedur för den mindre industriens vidkommande i stor utsträckning är ett kapitalproblem.

Det råder ingen tvekan om att man har rätt i ett sådant bedömande. Anslutningen till frihandelsområdena kommer att kräva mycket kapital och stora investeringar från alla företags sida, från både de större och de mindre. Utomlands finns exempel på att man ökar investeringarna per anställd inom företagen så pass mycket, att de i vissa fall ligger två à tre gånger högre än hos oss. Man frågar sig därför rent allmänt om vi i Sverige gör vad vi kan för att bereda vårt näringsliv motsvarande investeringsmöjligheter. För oss tycks det ibland vara så att byggandet av bostäder måste gå före alla andra intressen när det gäller investeringar. Inför andra länders ändrade investeringspolitik kanske det inte vore så omotiverat att tänka om på den punkten.

Den bästa kapitalanskaffningen sker emellertid genom företagens självfinansiering, men den vägen är — som jag förut sagt — inte framkomlig för de mindre företagen. Under senare år, senast under denna riksdag, har riksdagens majoritet motsatt sig flera förslag som syftat till en dylik finansieringsmöjlighet för de mindre företagen. Dessa förslag har exempelvis gällt bättre avskrivningsmöjligheter på byggnader och inventarier, rätt till vinst- och förlustutjämning och ändrade beskattningsregler, som hade kunnat innebära en bättre avpassning av skattebördan efter bärkraft. Dessutom har vi från vårt håll föreslagit att småföretagen skall få möjlighet att kollektivt utge obligationslån.

Alla dessa krav på ökade finansieringsmöjligheter för hantverk och småindustri har emellertid avvisats av riksdagens majoritet. Det är mot denna nu skisserade bakgrund som vårt krav på en väsentligt vidgad låneram skall ses. Kravet är ur detta perspektiv synnerligen välmotiverat.

Det är möjligt att man på annat håll tycker att utvidgningen av låneramen från av Kungl. Maj:t föreslagna 35 miljoner till 135 miljoner kronor är kraftigt tilltagen. Det är emellertid en ganska liten förstärkning av kreditstödet, om man tänker på vad som behövs.

I annat sammanhang har vi på centerpartihåll sagt ifrån, att vi inte godkänner den kreditpolitik som nu bedrivs — med en stor del av kapitalmarknaden prioriterad för huvudsakligen konsumtionskrediter och därtill räntesubventionerad, medan den del som disponeras för produktionskrediterna är belagd med restriktioner och med hög ränta. Vi har därför krävt en minskning av krediterna till bostadsbyggandet med ungefär 4 procent. Nu tar investeringarna för bostadsbyggande i anspråk ungefär 3 000 miljoner på kreditmarknaden. Den överflyttning från bostadskreditsektorn till lånegarantierna av 100 miljoner som vi begär utgör inte mer än cirka 3 procent. Den relativt lilla inskränkning, som därigenom behöver göras på bostadsproduktionen område, kan inte jämföras med de risker för sysselsättningen som en bristande möjlighet till utnyttjande av de nya marknaderna kan innebära vid en snäv kredittillgång för näringslivet.

Detta om låneramen.

När det gäller bidragen till företagareföreningarna har vi tillsammans med representanter för övriga partier i reservation 13) b) begärt en förstärkning av anslaget från 700 000 kronor till 1 miljon kronor. Motivet för höjningen är att det med största sannolikhet kommer att ställas ökade anspråk på företagareföreningarnas tjänster inför anpassningen till det nya marknadsläget. Allt talar för att man kommer att begära en vidgad rådgivningsverksamhet — man kommer att i större utsträckning kräva serviceverksamhet rent allmänt. Enligt reservanternas mening har varken departementschefen eller utskottsmajoriteten tagit någon hän-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

syn till verkningarna av avskaffandet av den tvååriga räntefrihet som företagareföreningarna tidigare åtnjutit. Utskottsmajoriteten tycks emellertid vara på det klara med att en förstärkning varit behövlig, men trots detta menar den att företagareföreningarna bör utnyttja de besparingar som de tidigare kan ha gjort. Samtidigt säger emellertid utskottsmajoriteten att den också är medveten om att det framöver kan komma att behövas ökade anslag till denna verksamhet. Det är svårt att finna någon konsekvens mellan handling och resonemang från utskottsmajoritetens sida på denna punkt. I det läge som företagsamheten nu befinner sig i inför de vidgade marknaderna och alla de problem som därvid reser sig kan vi från vårt håll inte vara med om att beröva föreningarna eventuella besparingar, och vi kan därför inte acceptera att föreningarna skall belastas på det sätt som utskottsmajoriteten föreslår.

I reservationen 13 c) har vi från centerpartiet begärt ett speciellt anslag på 500 000 kronor att användas till förberedelser i syfte att underlätta näringslivets anpassning till de fria marknaderna. Vi avser här den verksamhet som för närvarande är förlagd till kommerskollegium. Med största säkerhet kommer den verksamhet som nu förekommer där att också ställas inför ökade belastningar. Det är med hänsyn till dessa sannolika ytterligare belastningar som vi menar, att denna verksamhet bör kunna intensifieras, vare sig den i fortsättningen skall förläggas till kommerskollegium eller den skall, som vi i andra sammanhang uttryckt önskemål om, förläggas till ett speciellt organ, som skulle handha dessa.

Herr talman! Med denna motivering skall jag be att få yrka bifall till reservationerna nr 13 a) 1) av herr Ivar Johansson m. fl., 13 b) av herr Boman m. fl. samt 13 c), d), e), f) och g) av herr Ivar Johansson m. fl.

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit förhandlingarnas ledning.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det är ju allmänt bekant att vi har en hel del besvärligheter beroende på bristen på kapital, att vi inte har en tillräckligt stor kreditmarknad. I olika sammanhang har högerpartiet krävt en annan ekonomisk politik, som skulle ha gjort det säkert och lönande att spara, så att man hade fått större tillgång på kapital. Vi är medvetna om att framtiden kommer att ställa krav på kapital. Därför menar vi att det är nödvändigt, att det föres en politik, som skapar förutsättningar för att bygga upp en bättre kreditmarknad.

Vi har också krävt att den statliga prioriteten på lånemarknaden skall upphöra. Därjämte har vi krävt, att man när det gäller bostadspolitiken skulle gå in för ett kreditgarantisystem, så att man därigenom skulle kunna skapa en större lånemarknad för det övriga näringslivet. Vi har vidare krävt stora minskningar i den statliga verksamheten. Dessa minskningar skulle ha kommit att medföra, att staten skulle ha fått ett mindre lånebehov. Jag tror att alla kan vara överens om att 1950-talet utgör ett avskräckande exempel på hurudan utvecklingen kan bli, när man låter det allmänna, samhället, ställa för stora krav på det sparande som har kunnat åstadkommas.

Det är mot bakgrunden av allt detta som vi från högerns sida säger, att det är nödvändigt, att man går till grunden för att rätta till de skadeverkningar som uppkommit. Det viktigaste är enligt vår mening, att man lägger om den ekonomiska politiken och över huvud taget den statliga verksamheten på ett sådant sätt, att det enskilda näringslivet får en större andel av kreditmarknaden för att kunna bygga ut sina investeringar i framtiden.

Här föreligger nu bland annat ett för-

slag om att kreditgarantierna för småföretagsamheten skulle ökas från 35 miljoner till 135 miljoner kronor. Det är alltså fråga om en mycket avsevärd ökning. Jag förstår inte det resonemang, som ligger bakom ett sådant här krav, alldenstund kreditmängden som sådan inte kommer att öka det allra minsta, även om staten på detta sätt lämnar garanti för de lån det här är fråga om. Förslaget innebär i stället, alldeles särskilt för småföretagsamheten, stora våldor beroende på att man överlåter åt samhället att i fortsättningen i större utsträckning dirigera och bestämma över hur krediterna skall komma till användning. Eftersom man i stort sett kräver bankmässiga säkerheter för dessa krediters fullgörande, innebär dessa garantier säkert inte så särskilt stora fördelar. Företagarföreningarnas förtroenderåd har ju begärt ett belopp på 35 miljoner kronor, och det har departementschefen också föreslagit. Jag har mycket svårt att förstå, att den sakkunskap som är samlad i detta förtroenderåd inte skulle förstå detta problem bättre än ett politiskt parti i Sveriges riksdag. Det är därför som jag för mitt vidkommande menar att sistnämnda belopp bör vara tillräckligt för de ändamål som här avses.

Jag vill understryka att den verksamhet som företagarföreningarna bedriver sätter jag det allra största värde på. Jag tror att de spelar en stor roll när det gäller att fördela en del krediter till småföretagsamheten. Men det är en annan sak än att man nu så här kraftigt skulle lägga över en stor del av kreditgivningen från den vanliga öppna marknaden till den kreditmarknad som dirigeras av samhället.

För företagsamheten, och alldeles speciellt för småföretagsamheten, är det angeläget att det finns tillgång till en kreditmarknad, som effektivt och snabbt kan stå till dess förfogande. Inom företagarvärlden är vi inte alls betjänta av ett system, som skulle komma att

innebära långsamma och tidsödande remisser från olika myndigheter för att få fram de pengar som erfordras. Alla som något sysslat med dessa problem vet att det är nödvändigt, att man effektivt och snabbt kan få till förfogande de pengar som är nödvändiga för att i visst ögonblick bevaka en affärsuppgörelse.

Det har också krävts en ökning av administrations- och subventionsbidragen för förluster. Jag tror att utskottet har visat att det i varje fall för närvarande inte föreligger behov av att ställa ytterligare pengar till förfogande. Inom företagarkvärlden är vi inte särskilt intresserade av att det på detta sätt inom föreningarna byggs upp en alltför stor administrativ organisation, som i det långa loppet kommer att bli ganska tungrodd. Om en stor del av den vanliga kreditgivningen från våra bankinrättningar skall läggas över på företagareföreningarna, kommer det givetvis att behövas en fantastiskt stor organisation. Inom företagarkvärlden — och detta gäller speciellt för småföretagsamheten — är man inte intresserad av att få subventioner från samhällets sida. Man anser i stället att det är samhällets skyldighet att se till att det förs en politik som gör det möjligt att driva ett företag på ett effektivt sätt.

Det har vidare framhållits, att det skulle bli behov av en ökad service från dessa föreningar. Jag vill betona att det är fråga om att föreningarna skall lämna råd och på det sättet ge företagen en service. Jag anser att den rådgivning och den rationaliseringsverksamhet, som dessa föreningar skall bedriva, bör vara sådan att den kan betala sig själv. Med andra ord, de företag som utnyttjar dessa fördelar kan givetvis betala vad det kommer att kosta, och det är också företagarnas önskan att få göra detta.

Det är inte till fördel, varken för samhället eller för företagarna, att man försöker skapa företag som inte byg-

ger på sunda företagsekonomiska grunder. Det är nödvändigt att se till att de investeringar, som i fortsättningen göres, kommer att vara räntabla och på det sättet skapa förutsättningar för en ökad produktion.

Jag tror inte heller att man skall låta alltför mycket till de statliga anslagen, när man i framtiden skall försöka att klara upp de omställningsproblem som kommer att uppstå för det enskilda näringslivet på grund av anslutningen till sjustatsmarknaden. Det är enligt mitt förmenande inte samhällsorganen och de statsanslag som ställs till förfogande, som kommer att visa sig vara den verkliga styrkan och bereda möjlighet att lösa dessa problem, utan jag tror att det är nödvändigt, att vi i stället försöker skapa sådana allmänna förutsättningar för näringslivet att det självt och genom sina egna organisationer får möjlighet att klara upp situationen.

Jag har, herr talman, med dessa ord velat motivera den inställning som jag har till dessa problem. Jag vill understryka att vi på ett naturligt sätt vill skapa förutsättningar för att småföretagsamheten skall kunna utvidgas ytterligare. Vi vill att näringslivet självt i större utsträckning skall få svara för utvecklingen. Av den orsaken anser vi det vara en olycklig utveckling, om man genom sådana här åtgärder skall försöka skapa ett större samhällsinflytande på hur vårt näringsliv och speciellt småföretagsamheten i fortsättningen skall utvecklas.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås hänvisade till den allmänna politik som högern gjort sig till tolk för och ansåg att det behövdes en helt annan ekonomisk politik än den nuvarande för att skapa förutsättningar för bättre krediter åt näringslivet. Samtidigt sade emellertid herr Magnusson att det nu behövdes snabba åtgärder för att ställa

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

pengar till näringslivets förfogande. Jag tycker inte att detta stämmer riktigt med hans hänvisning till en långsiktig ekonomisk politik. Såvitt jag förstår finns det över huvud taget en klyfta mellan å ena sidan dessa allmänna talesätt om näringslivets svårigheter, som man kommer med, och å andra sidan villigheten att medverka till konkreta åtgärder som på kort sikt skulle kunna medföra lättnader och bereda möjligheter för småföretagarna att skaffa sig de krediter som de med största säkerhet behöver inför starten av frihandelsområdet.

Jag hade inte tänkt ta upp polemik med något parti, men jag kan inte underlåta att säga att det förefaller som om man från det håll, som herr Magnusson i Borås företräder, många gånger skulle sakna intresse för att verkligen lösa dessa kreditfrågor. Högern är aldrig så kungatrogen som när det gäller att inta en restriktiv attityd i de för småföretagsamheten så viktiga spörsmålen om kreditförsörjningen.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill i all stillhet erinra om att de åtgärder, som herr Hansson i Skegrie och hans parti har rekommenderat, inte på något sätt skulle snabbt förbättra kreditmöjligheterna för småföretagsamheten. Någon ökad kreditmängd ställs ju inte till förfogande bara därigenom att staten tecknar borgen på lånen, utan kreditknappheten kommer även i fortsättningen att vara precis lika stor.

Jag vill också understryka vad jag tidigare sagt om nödvändigheten om att det snabbt sker en förändring av den ekonomiska politiken. Från högerens sida har vi inte minst vid årets riksdag lagt fram förslag som innebär snabba och direkta åtgärder i detta avseende och som omedelbart skulle förbättra möjligheterna för de enskilda småföre-

tagarna när det gäller att ordentligt ordna sin kreditförsörjning.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vårt förslag måste ses mot bakgrunden av alla de åtgärder vi föreslår beträffande kreditförsörjningen. För det första har vi föreslagit att prioriteringen för bostadskrediter skall upphöra och krediterna i lika stor utsträckning fördelas på hela näringslivet. För det andra har vi begärt en nedskärning av bostadsproduktionen och att motsvarande kreditutrymme skall kunna ställas till förfogande för kreditgarantier. Om dessa propåer hade godtagits, hade det kunnat ske snabba åtgärder för att förbättra småföretagens kreditmöjligheter.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt herr Hanssons i Skegrie senaste inlägg. Högerpartiet har ju krävt att frågan om bostadskrediterna hädanefter skall lösas genom ett kreditgarantisystem. Prioriteringen på detta område skulle med andra ord försvinna och man skulle ute på den vanliga marknaden få slåss om de krediter som där kommer att finnas tillgängliga. På denna punkt är vi alltså överens.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Eftersom de föregående talarna har rört sig över hela det område det här gäller, må det kanske också tillåtas mig att göra detta.

Jag vill då först framhålla att det tydligen föreligger vissa missförstånd från herr Magnussons i Borås sida rörande arten av stödaktionerna. Det är här fråga om en annan typ av krediter än rent bankmässiga. Meningen med verksamheten är ju att man skall kunna i särskilda fall, undersökta och klarlagda av vederbörande företagareförening, lämna småföretagare krediter utan att kräva

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

bankmässiga villkor. Skulle man, såsom tycks föresväva herr Magnusson, gå över till en rent bankmässig prövning, finns det över huvud taget inte någon anledning för oss att syssla med denna sak, ty då skulle hela kreditgivningen hänvisas till bankerna. Det måste emellertid, herr talman, konstateras att därigenom skulle småföretagsamheten på många platser i landet tillfogas obotlig skada. Under nuvarande förhållanden är det oundgängligen nödvändigt att småföretagsamheten lämnas ett visst stöd från statens sida då det gäller att ordna dess kreditförsörjning. Sedan kan man ju diskutera formerna och även omfattningen av detta stöd.

Innan jag går vidare skulle jag vilja göra en allmän reflexion som kanske är viktig speciellt i år, när det ju har inträffat vissa rena ekonomiska tragedier inom småföretagsamheten — jag syftar närmast på den tråkiga historien i Morjärv som väl norrbottensbanken i synnerhet har anledning intressera sig för. Det kan inte nog understrykas från riksdagens sida — jag skulle vilja göra det litet extra, och jag är övertygad om att vi i utskottet på den punkten är eniga — att företagareföreningarnas krediter absolut inte får förväxlas med något slags statliga garantier för hela företaget. Vad är företagareföreningarna? De är inga statsinstitutioner ute i länen — och får inte bli det — utan enskilda föreningar, som arbetar med statligt stöd, och ingenting annat.

I år har väckts en motion, som utskottet enhälligt har avstyrkt, om en statlig utredning rörande företagareföreningarnas verksamhet. Jag tror, herr talman, att det är väsentligt att understryka, att den har försvunnit helt enkelt därför att utskottet icke delar den principiella uppfattning om företagareföreningarnas natur, som ligger till grund för en sådan motion.

Därför kan det inte heller få förekomma sådant som åberopats nu i efterhand i Morjärv-fallet, nämligen att

man från företagareföreningens sida hade ställt i utsikt, att om företaget bara gjorde så och så och investerade en och annan miljon, skulle staten komma efter och ställa krediter till förfogande. Så leddes — enligt de skildringar som varit tillgängliga för mig — detta företag till konkurs och total ekonomisk ödeläggelse för dess nominelle ägare och även för åtskilliga andra, honom närliggande. Detta berodde på att det — såvitt jag kan se — här föreligger en ödesdiger missuppfattning av företagareföreningarnas uppgifter. De måste begränsas till vad de är, nämligen enskilda föreningar som icke på något sätt kan lämna utfästelser om några nya krediter. Det vore ytterst olyckligt, om det skulle insmyga sig missförstånd på den punkten.

Herr talman! Av själva kreditverksamheten har vi två olika former, dels direkta lån och dels lån med statlig garanti. Här kan man ha delade meningar — enligt centerpartiet t. o. m. mycket delade. I fråga om kreditgarantiens ram föreslår centerpartiet i år en ökning från av statsrådet föreslagna 35 miljoner kronor till 135 miljoner kronor. Vi från vår sida har i en reservation yrkat på en höjning från 35 miljoner kronor till 50 miljoner kronor. I långa stycken kan jag dela den principiella resonemang, som herr Hansson i Skegrie anförde för en utökning i någon mån av denna kreditvolym, utlämnad — herr Magnusson i Borås — på annat sätt och på andra villkor än rent bankmässiga. Vi har kommit in i en situation, där vi står mera rådvilla inför framtiden än förut. Vi vet inte vad EFTA kan komma att medföra. Vi vet inte vad sexstatsunionen kan komma att ställa för krav. Vi vet att de större svenska företagen är kreditvärda och i regel i hög grad likvida. De klarar dessa saker, eventuellt med bankmässig hjälp. Vi vet emellertid också, att det i vissa delar av landet finns företag av mindre typ, som är mycket svaga. Vi vet

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

dessutom, att det finns vissa branscher inom småföretagsamheten som är mycket känsliga. Skulle det bli betydande övergångssvårigheter vid omorienteringen till de nya handelsorganisationerna, har vi — och därvidlag har vi stöd även från företagareföreningarnas håll — fog för att säga att under en sådan övergångstid skulle en något utökad kreditram för småföretagarna innebära en trygghet av betydande värde. Så långt är jag alltså överens med herr Hansson i Skegrie. Om jag fattade honom rätt, var detta i stort sett även hans huvudskäl för höjningen av kreditramen.

När det sedan gäller ökningen måste jag nog ställa frågan: Gör man verkligen, herr Hansson i Skegrie, den svenska småföretagsamheten någon tjänst med att ställa ett yrkande på en ökning från 35 miljoner kronor till 135 miljoner kronor? Vittnar det verkligen om någon insikt om hur småföretagen har det ställt att ta till så mycket pengar, när man föreslår en kreditram? Nu medgav ju herr Hansson i Skegrie, att han själv i någon mån darrade på manschetten inför detta belopp. Han sade, att det är möjligt att kreditramen i reservationen är tilltagen i kraftigaste laget. Jag tillät mig säga detsamma i utskottet, när vi behandlade frågan där, men jag gick ännu ett litet steg längre och sade, att det verkade att ha snudd på demonstration när man ville höja kreditramen på detta sätt. Jag vill påminna herrarna om att efterfrågan på dessa medel i fjol inskränkte sig till — jag vill minnas — 24 miljoner kronor.

Kungl. Maj:t har nu höjt ramen till 35 miljoner kronor. Vi har föreslagit en höjning till 50 miljoner kronor. Då kommer centerpartiet och påstår, att det behövs 135 miljoner kronor. Jag tror, att detta vittnar om att centerpartiet allför litet känner till de villkor, under vilka denna typ av företagsamhet arbetar. Denna låneram på 135 miljoner kronor är — det anser man även på

småföretagarhåll — orealistiskt tilltyxad och har därför ingen relevans.

Jag vill inte heller påstå att det är säkert att 50 miljoner är det adekvata beloppet. Det är möjligt att det räcker med 35, det är också möjligt att det kommer att behövas 40. Det är svårt att säga vad som kan vara riktigt. Men vad som är väsentligt, herr Hansson i Skegrie, är att 50 miljoner är en gräns som ligger relativt högt i förhållande till de antagliga behoven under det kommande året medan däremot 135 miljoner är flera gånger mera än vad som över huvud taget är möjligt att utnyttja enligt nuvarande regler.

Det är emellertid väsentligt att kreditramen inte redan från början är för trång, om den mindre företagsamheten skulle komma i nu oförutsedda svårigheter med anledning av bl. a. världsmarknadsläget. Det är fördenskull vi har yrkat att gränsen skall sättas vid 50 miljoner.

Anslaget till subventioner och administration är upptaget med ett belopp som sannolikt är för litet. Jag är förvånad, herr Magnusson i Borås, över att högern har motsatt sig den lilla ökning vi föreslår från sammanlagt 700 000 till 1 miljon kronor. Kungl. Maj:t, företagareföreningarnas förtroenderåd och kommerskollegium är ju alla överens om att de medel som ställs till företagareföreningarnas förfogande kommer att avsevärt minska, då nu staten höjer sin ränta, så att marginalen mellan räntan på inlånade och utlånade medel kommer att krympa, denna marginal som hittills varit företagarföreningarnas kanske väsentligaste möjlighet att finansiera sin verksamhet.

Däremot finns vissa reserver fonderade på det ena eller andra sättet, hos vissa företagareföreningar mera, hos andra mindre, och dessa reserver kan givetvis disponeras. Härmed kommer man in på en komplicerande faktor, som inte blivit ordentligt utredd under utskottsbehandlingen, nämligen risken

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl sade att jag från denna talarstol hade sagt att vårt yrkande är i kraftigaste laget. Nej, herr Ståhl, jag sade att det är en kraftig ökning, och det är det också avsett att vara.

Sedan beklagar jag att herr Ståhl talar om demonstration. När man på folkpartihåll talar om demonstration i detta sammanhang tycker jag det finns anledning att fråga sig om folkpartiet verkligen menar allvar med det allmänna talet om näringslivets och småföretagsamhetens svårigheter på kapitalmarknaden. Menar man allvar med sitt intresse för den saken borde man akta sig för att kalla vår hållning för en demonstration. Syftet med de statliga kreditgarantierna är ju att de skall utgöra komplement till de vanliga kreditinstitutens verksamhet. Då vårt ställningstagande i bostadspolitiken har skapat utrymme för att bevilja dessa krediter, kan jag inte förstå att det skall kallas för överbud eller demonstration att framföra det förslag vi har utformat.

Sedan sade herr Ståhl, att man i föl inte efterfrågade mer än så och så mycket i kredit. I år har vi dock en speciell situation när vi står inför frihandelns anpassningssvårigheter. Då behövs det mera krediter.

Sedan bör man ha klart för sig att det här rör sig om en låneram, inom vilken krediterna kan ges. Det betyder, att om lån mot kreditgaranti endast efterfrågas till en viss del och inte upp till hela summan, 135 miljoner, som vi vill ha den till, så kommer inte heller kreditmarknaden att belastas med större summa än som verkligen efterfrågas för dessa produktiva investeringar. Något slags överskottskredit som kan bli inflationsdrivande kommer inte i fråga.

Nu menar folkpartiet, att 50 miljoner

för att man inte kan mobilisera fonderade medel för löpande utgifter utan att drabbas av beskattning m.m. Utan att gå in på detaljer tror jag att man med utgångspunkt från det faktum, att alla instanser är överens om att det blir en krympning av de medel företagareföreningarna har till förfogande för att bestrida sina utgifter, kan finna skäl att göra den måttliga höjning av detta anslag som centerpartiet och folkpartiet och några socialdemokratiska reservanter har föreslagit. Det rör sig som sagt om en höjning med 300 000 till 1 miljon kronor, och man vågar påstå, att detta är försiktigt beräknat men i stort sett torde komma att förslå. Jag beklagar att vi därvidlag inte har kunnat få majoritet i utskottet. Det var inte långt ifrån men det gick inte.

Med dessa åtgärder tror jag vi kan säkra företagareföreningarnas verksamhet, men jag vill än en gång understryka att detta inte är detsamma som att staten ställer sig som garant bakom mindre företag som får stöd av företagareföreningarna för sin expansion. Det kan inte nog betonas att denna verksamhet måste hålla sig inom en sund ram. Redan detta gör att man måste gå fram med viss försiktighet. Det bör inte finnas någon tvekan om att de företag som anlitar denna kreditmöjlighet i första hand skall vända sig till bank på vanligt sätt. Men jag har med egna ögon sett företag som blivit utmärkta och gett arbetstillfällen i sin bygd av största betydelse, vilka räddats över till framtiden endast tack vare hjälp av det slag vi här arbetar på att möjliggöra. Därför behövs detta kreditstöd. Det är rimligt att ge det stöd som erfordras men inte att ta till i överkant på ett sätt som bara vittnar om obekantskap med företagareföreningarnas verksamhet.

Herr talman! Med stöd av vad jag här har sagt om denna punkt ber jag att få yrka bifall till reservation 13 a) 2 och 13 b).

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

kronor räcker för denna garantilånegivning. Nåja, herr Ståhl, om det nu skulle visa sig att inte hela denna ram som vi begärt — 135 miljoner — behöver tas i anspråk men utnyttjas utöver de 50 miljoner som folkpartiet föreslagit, menar då herr Ståhl att den kreditgivning som eventuellt skulle beviljas utöver folkpartiets 50 miljoner skulle vara onödig? I vårt krav finns det ju utrymme för krediter utöver de 50 miljonerna. Jag ber herr Ståhl svara på frågan om all eventuell kredit över 50 miljoner kan betraktas som onödig.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall med nöje svara på herr Hanssons i Skegrie fråga.

Det har från början förvånat mig, att centerpartiets krav på 135 miljoner kronor som kreditram icke kompletterats med någon kommentar rörande ändrade villkor eller ändrad praxis beträffande utlåningen. Med nuvarande praxis från företagareföreningarnas sida finns det inga möjligheter att lämna ut 135 miljoner kronor. Vi har ju under det senaste året — som jag tidigare sade — legat på 24 miljoner. Vill man från centerpartiets sida släppa de säkerhetskrav man hittills uppställt och lämna ut pengar endast vid anfordran från företagareföreningarnas sida? Då kan man ju hamna var som helst och det kan väl, såvitt jag begriper, inte vara meningen.

Om man håller fast vid nuvarande praxis beträffande säkerheterna — och detta har varit vår mening — då kan man rimligtvis icke heller komma längre än till ungefär en fördubbling av lånebehovet. Det är denna summa som vi från vår sida föreslagit.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Ståhl, att de förtroendekrediter som utlämnas från föreningarna som direkta lån är en sak för sig. En annan sak är

de kreditgarantier som lämnas via kommerskollegium.

Hittills har det, herr Ståhl, krävts mycket starka borgensåtaganden för de lån som den vägen utlämnats. Detta är väl i och för sig också rätt naturligt. Jag förmodar att herr Ståhl inte heller menar att dessa lån skall lämnas ut hur enkelt som helst, utan att det skall finnas några säkerheter och garantier för att pengarna verkligen kommer till rätt användning. Jag vill emellertid understryka, att företagareföreningarnas förtroenderåd ansett, att 35 miljoner kronor är ett rimligt och tillräckligt belopp för kreditgarantier. Folkpartiet säger att det behövs 50 miljoner och centerpartiet att det behövs 135 miljoner kronor.

Jag ställer nu den frågan: Representerar företagareföreningarnas förtroenderåd eller dessa två politiska partier den största sakkunskapen?

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl sade, att praxis skulle förbjuda företagareföreningarna att låna ut mera pengar än nu. Hur kan herr Ståhl då förklara, att det finns garanti för möjligheten att låna ut den ökning man nu begär från folkpartiets sida — man har ju föreslagit 50 miljoner kronor? Jag skulle tro att praxis inte lägger hinder i vägen för detta. I vår reservation har vi sagt, att Kungl. Maj:t skall utfärda bestämmelser för den utvidgade användning som vi här kräver för kreditgivningen.

Jag har den bestämda uppfattningen, att vi i nuvarande läge bör göra allt vad vi kan för att bereda småföretagsamheten kreditmöjligheter över garantilånen. Sådana möjligheter har de förvägrats i vissa andra sammanhang, vilket jag tidigare gett exempel på. Såväl vi som andra meningsriktningar har föreslagit sådana men riksdagen har tyvärr avvisat dem.

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min replik skall bli mycket kort.

Herr Hansson i Skegrie frågar mig om folkpartiet har någon garanti för att de 50 miljonerna kommer att utlånas. Det är väl inte fråga om den saken. Vi önskar naturligtvis att de icke skall behöva tas i anspråk. De 50 miljonerna är ett tak som är satt tillräckligt högt för att det skall räcka för de nya påfrestningar som har inträffat. Ju längre herr Hansson i Skegrie driver denna diskussion, desto mer ger han ett intryck av att faktiskt inte riktigt veta vad han talar om. Är det fråga om att centerpartiet till varje pris skall ha ut sina 135 miljoner kronor? I så fall måste centerpartiet ändra praxis och lånebestämmelser för hela denna låneverksamhet, vilket man inte har föreslagit.

Får jag sedan bara säga till herr Magnusson i Borås att det var på ett tidigt stadium i höstas som företagareföreningarnas företroenderåd skrev om de 35 miljonerna. Det var innan EFTA hade kommit till stånd och innan man kunde överblicka läget sådant detta nu ter sig. Utan att här vilja namnge någon vill jag återropa att jag har varit i kontakt med ledande kretsar på det håll, där man efter vad som har inträffat särskilt detta år känner oro över huruvida taket vid 35 miljoner är tillräckligt högt. Jag skall därvidlag inte återropa någon källa, eftersom jag tycker att så många objektiva skäl talar för att vi med anledning av vad som inträffat sätter lånetaket något högre än Kungl. Maj:t vid årets början föreslog.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt att jag måste ta till orda ännu en gång, men herr Ståhl försökte inför kammaren göra gällande att företagareföreningarnas förtroenderåd i höstas, när det avgav det här yttrandet, inte skulle känna till att vi stod inför en EFTA-

marknad. En sådan sak går det inte att få oss att tro.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Det står väl alldeles klart för alla att den s. k. mindre företagsamheten i vårt land nu har en sådan omfattning och sådan betydelse för vår produktion, att vi med uppmärksamhet måste följa dess centrala problem. Till de centrala problemen hör utan tvivel kapitalanskaffningen och kreditförsörjningen. Det man nu diskuterar är olika former för hjälp till denna kreditförsörjning.

Jag har inte tänkt gå in på de olika yrkanden som har kommit fram i reservationerna, eftersom de har berörts tidigare, men jag känner mig föranlåten att säga några ord till herr Magnusson i Borås. Herr Magnusson säger att det måste föras en sådan ekonomisk politik att vi slipper statens inblandning i näringslivets kapitalförsörjning. Det låter naturligtvis bestickande, och jag skulle i princip kunna instämma i hans argumentering i långa stycken, men herr Magnusson i Borås vet lika väl som alla andra ledamöter av kammaren att vi inte befinner oss i den situationen. Tvärtom har med den knapphet som har rått på kapitalförsörjningens område företagareföreningarnas verksamhet utan tvivel varit till stort gagn för den s. k. mindre företagsamheten. Vi värdesätter denna verksamhet och måste alltså räkna med dessa föreningar såsom ett verksamt instrument för att få ett differentierat och så rikt näringsliv som möjligt i varje fall på landsbygden och i glesbygderna, där det finns fullgoda motiv för ett näringsliv av den här typen, som kanske inte alla gånger haft möjlighet att få kreditfrågan ordnad på annat sätt än genom företagareföreningarna.

Jag tycker alltså att vi inte i dag kan stiga upp och säga att vi inte vill ha denna form av kredithjälp utan i stället behöver en ekonomisk politik som

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

gör den onödig. Jag tror inte heller att man inom högern i alla delar är överens med herr Magnusson, eftersom det säges i en högermotion att företagareföreningarna har en uppgift att fylla. Framstående företagare inom högergruppen har ju motionerat om ett anslag till företagareföreningarna på 1,1 miljon. I den reservation som herr Ståhl och flera andra talat för här föreslås det 1 miljon. Jag förutsätter alltså att det finns ledamöter även i högerns riksdagsgrupp som kan rösta på den framförda reservationen när vi kommer dit.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, herr talman, utan för att ställa en fråga. I och med att vi fattar beslut om bidrag till företagareföreningarna beslutar vi också om vissa omläggningar, bl. a. om en sammanslagning av vissa fonder, till en statens hantverks- och industrilånefond. Jag tror att denna organisatoriska omläggning är bra i långa stycken och att vi kan vara tillfredsställda med den, men en punkt har jag tillsammans med en annan ledamot av kammaren velat ta upp till litet närmare diskussion, nämligen huruvida man skulle kunna tänka sig att ta med detaljhandeln när det gäller de lånemöjligheter som man här vill skapa för hantverket och de mindre industrierna. På den punkten vill utskottet inte diskutera vad som har framförts i motionen. Departementschefen säger i propositionen att beträffande frågan om vilka företagsformer den kreditstödjande verksamheten skall avse bör huvudregeln självfallet vara att endast hantverk och småindustri kommer i fråga. Längre fram säger departementschefen att han i likhet med utredningsmannen avser att direkta lån genom företagareföreningarna och kreditgarantigivning icke bör ifrågakomma för att tillgodose kommande kreditbehov inom distributionsledet såsom detaljhandeln. Departementschefen avvisar här att detaljhandeln över huvud taget skulle kunna få komma med i en pröv-

ning hos företagareföreningarna om en kreditgivning av denna form. Utskottet har tagit fasta på departementschefens framförda synpunkter och säger att vad angår kommersiell verksamhet synes — oavsett angelägenheten i kreditbehoven på förevarande område — principiella och sakliga skäl tala för den i propositionen gjorda avgränsningen. Här erkänner man alltså att det finns ett visst kreditbehov.

Jag skulle vilja fråga vad det är för principiella och sakliga skäl som gör det omotiverat att ge företagareföreningarna rätt att till prövning ta upp även ansökningar från distributionen. Jag är inte alldeles övertygad om att kreditbehovet är lika stort där som hos hantverket och den mindre industrien, men jag tycker ändå att man inte på detta sätt bör diskriminera en viss näringsgren genom att säga att någon kreditgivning till den gruppen icke kan komma i fråga. Jag tycker att man borde ha låtit frågan stå öppen för en prövning ute hos företagareföreningarna. Därför har vi också i vår motion hemställt att Kungl. Maj:t skulle göra ett uttalande med den innebörden att föreningarna kunde ta upp och granska även eventuella anspråk från det hållet till hjälp med kreditförsörjningen. Nu har inte utskottet beaktat detta, och jag skall inte yrka bifall till motionen, eftersom inte dess krav har tagits upp i någon reservation, men jag har ändå velat passa på tillfället att under debatten ställa denna fråga.

Häri instämde herr Agren (fp).

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag behöver inte särskilt understryka företagareföreningarnas stora betydelse när det gäller att genom allmänt stöd åt hantverk och småindustri tillgodose lokaliserings- och sysselsättningspolitiska intressen. Det finns många vackra exempel på vad företagareföreningarnas arbete har betytt och betyder för vår export och för

lokaliserings- och sysselsättningspolitiken. Det är därför glädjande att det råder enighet om att staten bör stödja denna verksamhet. Man kommer emellertid inte ifrån att vi även här måste pröva från ekonomiska synpunkter vad samhället orkar med. Det blir alltså fråga om en avvägning.

Kreditgarantiramen är för innevarande budgetår bestämd till 30 miljoner kronor, men departementschefen föreslår en höjning till 35 miljoner, som motsvarar vad företagareföreningarnas förtroenderåd har yrkat och som är 5 miljoner kronor mer än vad kommerskollegium har förordat. Förslagen om en väsentlig ökning av det här anslaget, med inte mindre än 100 miljoner kronor, som har föreslagits från centerpartihåll, eller med 50 miljoner, som har föreslagits från folkpartihåll, med motivering att det gäller att göra en omställning till den europeiska frihandelsmarknaden, tycker vi inom utskottsmajoriteten är för tidigt väckta. Utskottet framhåller angelägenheten av att de här problemen beaktas men säger att det nu inte är möjligt att bedöma de krav som ändrade konkurrensförhållanden kan föranleda. Jag yrkar på den punkten bifall till utskottets förslag.

Beträffande administrationsbidrag till företagareföreningarna har Kungl. Maj:t föreslagit ett belopp av 700 000 kronor. Här är statsutskottet delat. Halva utskottet, som med lottens hjälp blev majoritet, har föreslagit 700 000 kronor, alltså lika mycket som Kungl. Maj:t, medan den andra hälften har reserverat sig för ett anslag på 1 miljon kronor. Motionsledes har det yrkats ett anslag på 1,5 miljon, och reservationen innebär alltså ett försök till kompromiss. Jag yrkar bifall till den reservationen och vill anföra några skäl för detta mitt ståndpunktstagande.

Det råder inget tvivel om att företagareföreningarna och särskilt de små och relativt nybildade dras med ekonomiska bekymmer. Avskaffandet av den

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

tvååriga räntefriheten kommer att medföra en icke obetydlig belastning på föreningarnas ekonomi. Jag kan av egen erfarenhet säga att det är bekymmersamt. Jag är ledamot av en sådan relativt nybildad företagareförenings styrelse, och vi har flera gånger drabbats av nedprutningar av administrationsbidraget.

Det förefaller som om utskottet också nu är inne på i stort sett samma linje, ehuru det inte har velat ge pengarna i år. Jag vill här gärna citera vad den del av utskottet som segrade i lottningen säger: »En minskning i inkomsterna kan förväntas äga rum, men ränteinkomsterna komma alltså att överstiga ränteutgifterna. Utgår man från administrationskostnader å 3 miljoner kronor och inkomster av angiven eller eventuellt något mindre storleksordning uppstår ett visst underskott, vilket emellertid väl synes kunna täckas genom anlitande av besparade ränteinkomster från tidigare år.» Men så slutar man med att säga: »Om sålunda utskottet finner administrationsbidraget för nästa budgetår kunna beräknas till oförändrat belopp, vill utskottet dock icke utesluta möjligheten av att en ökning längre fram kan te sig nödvändig.»

Vad vi vill med reservationen är att ge de ökade möjligheterna redan innevarande år. Min erfarenhet säger mig att det är berättigat att göra denna lilla justering framför allt med hänsyn till de mindre och nybildade föreningarna, som otvivelaktigt har det besvärligt. Vi försökte få en ökning av administrationsbidraget redan föregående år, men det lyckades inte. I den företagareförening jag tillhör finns det stort behov av att anställa ytterligare en arbetskraft, men det finns inte medel här för. När man inte får pengar från staten försöker man vanligen få dem från landstingen eller kommunerna.

Det är alldeles riktigt att det här inte är fråga om en statlig institution. Jag är angelägen att understryka det, och

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

jag instämmer på den punkten med herr Ståhl. Men å andra sidan kommer man här inte ifrån, när alla uttrycker sitt positiva intresse för saken, att man måste stödja föreningarnas verksamhet. Jag tror det är angeläget att åtminstone denna uppjustering av bidraget kommer till stånd.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 13 b) av herr Bohman m. fl. men på övriga punkter yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Appuna, *Jacobsson* i Sala, *Jönsson* och *Johansson* i Norrköping (alla s).

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag skall ta till orda helt kort. Uppriktigt sagt måste jag, när jag lyssnade till herr Thappers anförande, ställa mig en smula frågande inför den motivering, som här anförts för en höjning av administrationsbidraget till företagareföreningarna. Jag är lika väl som de 15 av utskottets ledamöter, som står bakom denna reservation, helt medveten om den gagneliga verksamhet som dessa föreningar bedriver. Jag vill inte heller bestrida att dessa föreningar understundom kan ha önskemål, som överstiger för dem tillgängliga resurser när det gäller att anställa nya konsulenter eller vidga verksamheten. Men här liksom på andra områden är det väl skäl i att gå en smula försiktigt fram. Och jag vill kraftigt understryka att det hittills faktiskt inte förelegat några större svårigheter från Kungl. Maj:ts eller myndigheternas sida att tillgodose alla rimliga anspråk, som företagareföreningarna rest beträffande olika utvidgningsändamål av den art det här är fråga om. Det förhåller sig tvärtom så, att även om vissa föreningar i dag kan peka på att de dras med större svårigheter än andra föreningar, finns medel tillgängliga hos

Kungl. Maj:t för att möta dessa svårigheter.

Under sådana omständigheter måste jag säga, att vad som av herr Thapper presenterats som en kompromiss på en miljon kronor i administrationsbidrag har ganska litet fog för sig. Jag har en bestämd känsla av att även om dessa pengar läggs i Kungl. Maj:ts hand, är det mycket osäkert om de över huvud taget kommer att behöva tas i anspråk.

En annan sak är de motiveringar, som framförts för en mera vittgående ökning av dessa anslag. Där har man hänvisat till eventuella förluster på långivningsverksamheten. Men även om de beräkningar, som gjorts efter så goda grunder som möjligt, visar sig slå fel, är det givet att en korrigering även här kan ske i efterhand. Om det skulle visa sig uppkomma ett betydande oförutsett utgiftsbehov på detta område, är det ju inte uteslutet att man får anmäla det till riksdagen och eventuellt på tilläggsstat begära ytterligare pengar för dessa ändamål. Men som läget ser ut i dag kan jag inte få klart för mig att det verkligen erfordras mera pengar än de för administrationsändamål begärda 400 000 inom ramen för en medelspost på 700 000 kronor. Under sådana omständigheter undrar jag verkligen om det kan vara så klokt av kammaren och riksdagen att på budgeten uppföra ett sådant belopp, när det finns ganska stor sannolikhet för att det över huvud taget icke kommer att utgå.

Medan jag ännu har ordet för detta anförande, som jag lovat skall bli kort, herr talman, vill jag bara därutöver säga, att det är med en viss förvåning som jag också noterat yrkandena om en ökning av ramen för kreditgarantierna från föreslagna 35 miljoner kronor till 135 respektive 50 miljoner kronor. Det högsta budet står givetvis centerpartiet för.

Nu förhåller det sig så, att redan ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära en ökning av ramen för kredit-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

långivningen med inte mindre än 5 miljoner kronor. Därmed skulle man komma upp till ett tre gånger så stort belopp som det som fanns tillgängligt för denna verksamhet så sent som 1956/57. Hittills har inte mer än 25 miljoner kronor tagits i anspråk. Det är möjligt att man innevarande år kommer upp till ett något högre belopp. Men så länge de nuvarande riktlinjerna för verksamheten bibehålles — och det finns ju knappast något direkt yrkande om en ändring härvidlag — har jag svårt att föreställa mig att mera pengar kommer att erfordras än vad som kan rymmas inom den av utskottsmajoriteten angivna ramen på 35 miljoner kronor. Jag undrar, herr talman, om det inte här föreligger ett rent demonstrationsyrkande, som egentligen saknar all praktisk betydelse. Man skall ju komma ihåg, att för denna utlåningsverksamhet står också till förfogande de belopp, som i annan ordning ställs till företagareföreningarnas förfogande för direkt utlåning. Med den omläggning, som i propositionen föreslagits för denna verksamhet, och med det tillskott av fondmedel, som också föreslås och som utskottet anser sig för sin del kunna biträda, kommer i själva verket, såvitt man nu kan se, att inom företagareföreningarna för nästa budgetår finnas tillgängligt för utlåning ett belopp, som med cirka 10 miljoner kronor överstiger det belopp, som tagits i anspråk för motsvarande verksamhet 1958/59 och 1959/60. Redan här har man sålunda ett avsevärt tillskott som stöd för hantverk- och småindustri, vartill kommer den ökning av kreditramen som jag redan angivit.

Under sådana omständigheter tror jag i likhet med herr Thapper att det är klokt att se tiden an, innan vi går i författning om att öka beloppet till det, jag hade så när sagt astronomiska tal, som föreslagits i centerpartireservationen. Redan 50 miljoner kronor tror jag är ett belopp, som vida överstiger vad som

med nu tillämpade riktlinjer kan komma att utgå för denna verksamhet.

Det kan ju ändå inte vara meningen att det statliga risktagandet på detta område skall göras ännu mer omfattande än det är för närvarande. Med den prövning och med de grunder efter vilka låncansökningarna nu granskas finns det väl heller ingen risk för att det belopp som är föreslaget i reservationen kommer att tagas i anspråk.

Sedan vill jag slutligen tillägga att jag har en debatt rörande 10:de huvudtiteln pågående också i medkammaren, och jag blir kanske därför tvungen att avstå från ett eventuellt replikskifte i denna fråga.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Statsrådet gav företagareföreningarna rådet att gå försiktigt fram när det gäller kostnaderna. Ja, herr statsråd, det är just vad vi har fått göra, i varje fall i mitt län, därför att pengarna inte har räckt till!

Jag har så mycket större anledning att säga detta som herr Magnusson i Borås förklarade det vara ett företagarintresse att föreningarna inte växer ut alltför starkt. Med den politik som hittills förts är den risken mycket liten. Om herr Magnusson i det fallet har försökt göra sig till tolk för samtliga företagare, så har han därför misslyckats. Ty efter tre—fyra års verksamhet kan vi nu se att vi inte har kunnat biträda företagarna ens med de råd och upplysningar som önskats. Vi skulle därför ytterst väl behöva anställa en konsulent till, men det har hittills varit omöjligt. Om vi skulle göra det, så fick landsting och kommun släppa till pengarna. Om därför herr statsrådet har så gott om pengar, så måste han se till att de också släppes till på ett annat sätt än hittills.

För innevarande budgetår har man inte ens disponerat något av de administrationsbidrag som står till förfogande. Detta betyder att företagareför-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

eningarnas besparingar får tas i anspråk för att åstadkomma den riskfond vi här vill skapa. Jag tror sålunda att det finns all anledning att se till att det finns tillräckligt med pengar både för subventions- och administrationsändamål.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande vid denna punkt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Bara ett par ord i anledning av herr Thappers senaste anförande.

Bara under de två—tre senaste åren har verksamheten på detta område växt från ett omkostnadsbelopp av två miljoner till tre miljoner, och redan med det av utskottet förordade beloppet kan en ytterligare utökning av föreningarnas verksamhet möjliggöras.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Herr Ståhl sade att 50 miljoner kronor är ett tillräckligt högt tak, men det finns i dagens läge inga garantier för att det är tillräckligt högt. Den ram vi i det fallet har föreslagit, 135 miljoner kronor, innebär enligt vår mening en rimlig avvägning i kreditbehovet mellan bostadsbyggandet och näringslivet.

Sedan sade herr Thapper att förslaget om denna ökning är för tidigt väckt, men jag är av den uppfattningen att det är bäst att i god tid vara rustad för omställningen i samband med den större marknaden. Det är bättre att vi redan från början kan erövra nya marknader och bygga ut våra affärsförbindelser samt rationalisera våra företag än att rusta upp i efterhand, sedan marknaderna erövrats av andra.

Det finns exempel på att man i andra länder inför den förestående frihandeln har prioriterat krediterna till näringslivet, just därför att man vill att detta skall vara rustat på bästa sätt. Jag tror att vi också bör se till att underlätta

den kreditgivning som är nödvändig på grund av företagens oförmåga till självfinansiering.

Sedan sade handelsministern att vårt förslag skulle innebära att anslaget höjdes till ett tre gånger så stort belopp som förut, och jag vill då bara erinra om att det inte är första gången som vi i så fall höjer beloppet tre gånger. Det gjorde vi 1956 också. Då höjde vi från 10 till 30 miljoner kronor. Om detta förslag förts fram i annat sammanhang, så tror jag att man skulle ha rest precis samma invändningar mot det som man gjort i dag, då vi föreslår en motsvarande höjning.

Enligt vår mening är endast en ökning av produktiviteten i landet en säker borgen mot inflation, och vi menar att en ram för kreditgivningen på detta område på 135 miljoner kronor är en garanti, som gör att vi inte behöver riskera att säga nej till sådana produktiva investeringar som är nödvändiga inte minst för att möta inflatoriska verkningar.

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Det är ganska anmärkningsvärt att det som i en morgontidning i dag framställts som den stora sensationen, nämligen att bönderna kommer att genomdriva en separat linje i riksbanksfrågan, om de inte får sin vilja fram beträffande kreditgarantierna för småföretagsamheten, inte har spökat i denna debatt.

Jag vill för vår del säga att vi är anhängare av största möjliga stöd åt småföretagarna. Jag är dock inte övertygad om att det är precis på detta område som stödet är särskilt viktigt. Jag tror att statliga åtgärder för att exempelvis lösa småproduktionens lokalfrågor och dylikt är av ett ännu större intresse. Vi har emellertid kommit till den slutsatsen, att vi skall rösta för den reservation som avser att öka detta garanti-belopp till 50 miljoner kronor.

Det har som skäl för centerpartiets

förslag om 135 miljoner anförts *dels* att anslutningen till sjustatsblocket kommer att skapa så stora svårigheter för småproduktionen att en ökning av de statliga insatserna är nödvändig, *dels* att man bör ta från hyresgästerna för att öka småproducenternas möjligheter att överleva den väntade krisen. Jag vill här notera det märkliga i att flera partier som har biträtt EFTA-konventionen, Sveriges anslutning till sjustatsblocket, nu hyser en sådan fruktan för de konsekvenser det kommer att medföra. Naturligtvis skall jag inte vara så ohövlig att jag säger att man har gjort den upptäckten *efter* anslutningen. Jag tror man kan konstatera att centerpartiet och folkpartiet när de understödde förslaget om Sveriges inträde i sjustatsblocket var fullt medvetna om vilka skadeverkningar det skulle kunna få bland annat för den svenska småproduktionen. En sådan brasklapp som förslaget om en höjning till 135 miljoner i verkligheten innebär kommer inte att göra det lättare för vederbörande att förklara varför man intog den positionen i kärnfrågan.

Argumentet att man skall ta från hyresgästerna finner jag helt enkelt upprörande. Det är asocialt och det vittnar om vilket starkt tryck som högern utövar bland annat på centerpartiet när det gäller att radera uppnådda sociala framsteg.

Vi tänker i enlighet med detta resonemang också rösta för reservationen om anslaget till företagareföreningarna.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Ivar Johansson m. fl. avgivna reservationen 13 a 1); samt 3:o) bifall till re-

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

servationen 13 a 2) av herr Boman m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade dock herr Ståhl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 48:o) mom. III) i statsutskottets utlåtande nr 10 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ivar Johansson m. fl. avgivna, med 13 a 1) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 13 a 2) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ännu en gång upplästs, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 95 ja och 35 nej, varjämte 77 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Bidrag till företagareföreningar m. fl.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48:o mom. III) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13 a 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 27 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 13 b) av herr Boman m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Thapper begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48:o mom. V) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13 b) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Gustafsson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 81 ja och 118 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Boman m. fl. avgivna reservationen 13 b).

Mom. VI

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 13 c) av herr Ivar Johansson m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48:o mom. VII) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13 c) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 32 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VIII

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen 13 d) av herr Ivar Johansson m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 48:o) mom. VIII) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 13 d) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Ske-

grie begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 171 ja och 35 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IX och X

Vad utskottet hemställt bifölls.

Beträffande *motiveringen* gav herr förste vice talmannen först propositioner i avseende å ovan intagna del av utskottets yttrande å sidan 51 i det tryckta utlåtandet, nämligen dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på godkännande av det i reservationen 13 e) framlagda förslaget till yttrande; och beslöt kammaren bifalla förstnämnda proposition.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande den del av utskottets yttrande å sidan 53, som började med »I fråga» och slutade med »än ränteutgifter», propositioner dels på godkännande av yttrandet, dels ock på bifall till reservationen 13 f); och godkändes utskottets yttrande.

Slutligen gav herr förste vice talmannen i fråga om den del av yttrandet på sidan 53, som började med »Vad härefter» och slutade med »väl tillgodosett», propositioner dels på godkännande av utskottets förslag, dels ock på bifall till reservationen 13 g); och fattade kammaren beslut i enlighet med den förra propositionens innehåll.

Punkterna 49—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53

Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 56, s. 174—180) att dels godkänna av departementschefen förordade

Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar

ändringar i personalförteckningen för sjöfartsstyrelsen, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61, dels ock till Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 893 200 kronor.

I förenämnda båda likalydande motioner I: 383 av herr *Hagberg* och II: 339 av herr *Nordgren m. fl.* hade, såvitt nu vore i fråga, hemställts, att riksdagen måtte dels godkänna i motionerna förordad avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1960/61, dels till Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 859 360 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för sjöfartsstyrelsen, som angivits i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 januari 1960;

b) godkänna av utskottet förordad avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1960/61;

c) till Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 893 200 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svärd*, *Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort i nedan angivna delar hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 383 och II: 339, såvitt nu vore i fråga,

b) godkänna i reservationen framlagd avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1960/61;

c) till Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar

för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 4 859 400 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Åberopande mitt tidigare anförande ber jag få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Det gäller här ett par ur teknisk synpunkt viktiga tjänster i sjöfartsstyrelsen, som utskottet inte anser sig kunna ta på sitt ansvar att slopa. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 53:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid punkten fogade reservationen 14) av herr Svärd m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-

Lots- och fyrstaten: Avlöningar — Bidrag till handelshamnar och farleder

positionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 54

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 55**Lots- och fyrstaten: Avlöningar**

Efter punktens föredragning yttrade

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! Jag gör mig inga illusioner om att vinna bifall till min motion genom att ställa yrkande därom, och jag skall därför avstå från det. Jag anser mig emellertid böra foga några kommentarer till detta ärende.

Man kanske först bör i förbigående se på vad utskottet har sagt. Utskottet framhåller att i motionen har indragningarnas berättigande ur lotsningssynpunkt icke ifrågasatts. Det beror på vad man menar. I fråga om Käringsöns lotsplats har sjöfartsstyrelsen föreslagit, att man skulle bibehålla denna lotsplats tills vidare vilket åberopades i motionen. Då sjöfartsstyrelsen föreslagit bibehållandet av lotsplats, är det väl fråga om inte styrelsen sneglat litet grand på lotsningarna.

Den lilla framgången ur motionärernas synpunkt har man i alla fall vunnit, att utskottet rekommenderat Kungl. Maj:t att vid sina överväganden om dessa indragningar ta hänsyn till sjösäkerhetsintressena. Jag kanske därför bör upplysa om att även beträffande Käringsön finns en viss orsak att ta hänsyn till lotsplatsens behövlighet ur sjöräddningssynpunkt. På Käringsön har livräddningssällskapet placerat en livräddningskryssare, Justus A. Waller, men av ekonomiska skäl är denna livräddningsstation underbemannad. Man har därför måst lösa svårigheterna i fråga om utkik genom att lotsarna på lotsplatsen tjänstgör som utkik även för livräddningskryssaren. Lotsarna har givetvis till uppgift att vid sidan av liv-

räddningskryssarens verksamhet bistå i nödläge komma fartyg. För ungefär ett år sedan — jag kan inte exakt säga tiden, men det spelar ju heller ingen större roll — kunde lotsarna söka rätt på en dansk fiskebåt med ett par mans besättning. Motorn hade stoppat och båten drivit tvärs över Skagerack. Lotsarna hittade männen i sista stund för att rädda dem till livet. De var nära att omkomma på grund av köld och andra umbäranden. Sådant bör också tas i betraktande vid bedömande av frågan om indragning av lotsstationer. Över huvud taget har jag den uppfattningen att på lotsorganisationen kan man inte rimligtvis lägga samma synpunkter som på t. ex. handelsfirmor, där man överväger om en filial bär sig eller inte och drar in den, om inkomster och utgifter inte går ihop. Med lotsstationer är andra värden förknippade, där kan människoliv och därmed jämförbart stå på spel.

Jag hoppas att Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t skall ta ställning till dessa frågor, ägnar all uppmärksamhet åt inte bara den ekonomiska sidan av saken utan även dessa andra synpunkter.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* (h) och *Carlsson* i Bakeröd (cp).

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 56—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73**Bidrag till handelshamnar och farleder**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp):

Herr talman! I anslutning till denna rubrik om bidrag till handelshamnar och farleder har vi några motionärer föreslagit, att riksdagen måtte medgiva att särskilt bidrag får utgå till utbyggnaden av Visby hamn. Departements-

Byggande av fiskehamnar

chefen har inte tagit ställning till den frågan utan hänvisar till att för närvarande två miljoner kronor finns disponibla för den ifrågasatta utbyggnaden.

Den närmaste anledningen till motionen har emellertid varit, att vederbörande kommun, som självfallet måste lämna bidrag till detta, svårigen kan igångsätta detta hamnbygge, innan det finns någon garanti för att särskilt bidrag utgår. Jag vill erinra om att redan 1944 års hamnutredning föreslog utbyggande av denna hamn och att denna fråga på sätt och vis har samband med frågan om sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet, i vilken fråga riksdagen 1945 beslöt att begära utredning.

Statsutskottet har inte utan välvilja behandlat detta spörsmål men tar för närvarande inte ställning utan hänvisar till den utredning beträffande båtmaterialet som pågår.

Den s. k. lokala kommittén har nu slutfört sitt arbete, och inom den närmaste tiden kommer förslaget att presenteras. Dessa båda frågor hör otvivelaktigt intimt samman. Den förståelse som utskottet här har visat tar sig också uttryck i motiveringen, där utskottet säger att beträffande Visbyfallet »torde vissa skäl kunna anföras för att frånga de fastställda bidragsreglerna». Detta är som sagt en synpunkt, som sjöfartsstyrelsen också tidigare anfört. Utskottet slutar med att säga: »Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att sedan underlag för en slutlig bedömning av bidragsfrågan föreligger, framlägga de förslag, som kunna visa sig motiverade.» Jag förutsätter att Kungl. Maj:t med denna förståelse från utskottets sida — jag hoppas att riksdagen också godkänner utskottets skrivning — vidtager de åtgärder som är erforderliga för att vi så småningom skall kunna få en lösning på detta nu 15-åriga problem med dels utbyggnaden av Visby hamn och dels förbindelserna mellan Gotland och fastlandet.

Jag hoppas alltså, att Kungl. Maj:t välvilligt skall pröva detta ärende.

I detta anförande instämde herrar *Arweson* (s) och *Henningson* i Visby (h).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 74

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 75**Byggande av fiskehamnar**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 78, s. 224—226) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Yngve Nilsson* (I: 187) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Darlin* (II: 228), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att Branteviks hamn upptoges i sjöfartsstyrelsens utbyggnadsplan för fiskehamnar,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Gunnar Berg* och *Ernst Olsson* (I: 188) och den andra inom andra kammaren av herr *Levin m. fl.* (II: 227), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hermansson m. fl.* (I: 189) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Öckerö m. fl. (II: 226), i vilka hemställts att riksdagen måtte till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

Byggnad av fiskehamnar

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 188 och II: 227 samt I: 189 och II: 226, till Byggnad av fiskehamnar för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 187 och II: 228 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Jacobsson, Rikard Svensson, Staxäng, Ståhl, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under a) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 188 och II: 227 samt I: 189 och II: 226, till Byggnad av fiskehamnar för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Under denna punkt har statsutskottet behandlat flera motioner, och då jag står som första namn på en av dem vill jag anförda några synpunkter.

Vi har i denna motion föreslagit att riksdagen skulle besluta att sjöfartsstyrelsen får i uppdrag att ta med Brantevik i utbyggnadsplanen för fiskehamnar. Detta har utskottet avstyrkt, och i motiveringen skriver utskottet bl. a. följande: »I fråga om Branteviks fiskehamn gäller — enligt vad utskottet inhämtat — att denna är belägen inom Simrishamns stadsgräns och ca fem kilometer söder om stadens egen hamn, där en särskild fiskehamnsutbyggnad för närvarande pågår.»

Det är ju utskottet välbekant — och jag förmodar även en stor del av kam-

marens ledamöter — att ett större hamnbyggnadsarbete för närvarande pågår i Simrishamn. När det arbetet blir slutfört kommer det utan tvekan att betyda mycket för staden. När utskottet deklarerar att Brantevik ligger inom Simrishamns stadsgräns, är detta visserligen sant, men det ligger i södra ändan av staden och emellan Brantevik och den övriga delen av staden finns knappast någon bebyggelse. Simrishamn fick nämligen i samband med den slutliga kommunindelningen mycket stort omland. Flera landskommuner lades till staden, och denna lilla stads yta är av en storlek som man nog inte räknar med, om man inte känner till förhållandena.

Jag har gått på denna linje därför att jag känner till förhållandena. Jag har resonerat med människorna där. Jag vet vad de önskar. De önskar ingen ny hamn, men de önskar att den som finns skall kunna fördjupas. När denna hamn en gång iordningställdes, hade man inte så djupgående båtar som nu. Det behövs numera ett vattendjup på fyra meter. Därjämte bör tilläggas att Branteviks hamn är en av de få hamnar som aldrig besväras av sanddrift, och det är enligt min mening en stark motivering för att en utbyggnad av denna hamn bör ske.

De människor, som bor i detta samhälle, har inte heller suttit med armarna i kors. De har startat en fiskförädlingsfabrik som omsätter en miljon kronor per år. När jag ser att människor på en ort tar egna initiativ till förbättringar, tycker jag att även statsmakterna kan visa så god vilja som möjligt. Det kan inte vara riktigt att bara hålla på med att vid vissa högtidliga tillfällen göra vällovliga uttalanden om hur mycket landsbygden betyder för människorna. Det räcker inte med detta; det måste till något även av praktisk gärning! Det är därför, herr talman, som jag anser, att det finns en stark motivering för att motionen bort tillstyr-

Byggnad av fiskehamnar

kas. Jag ber därför redan nu att få yrka bifall till motionen I:187 och II:228.

Den andra frågan under denna punkt gäller hur mycket pengar som statsmakterna skall anslå till byggnad av fiskehamnar. För innevarande budgetår utgår ett anslag på 2 miljoner kronor. Efter besparingsutredningens rekommendation har statsrådet sänkt detta anslag för det nya budgetåret till 1,5 miljon kronor. I motionen har framförts förslag om 3 miljoner kronor, men reservationen i statsutskottet lyder på bifall till 2 miljoner kronor, d. v. s. samma anslag som innevarande år.

Här är det fråga om precis samma sak som jag försökte snudda vid tidigare. Om vi skall göra något för att få människorna att stanna kvar på landsbygden och ute i de små tätorterna, kan vi inte bara ställa oss negativa och säga, att det ordnar sig självt. Vi måste även satsa några kronor. I detta fall är det inte tal om något nytt högt anslag utan om att bibehålla det förut utgående anslaget.

Det skulle, herr talman, naturligtvis kunna vara skäl att fördjupa sig i detta, men föredragningslistan är mycket lång i dag, och därför skall jag be att få sluta med att på denna punkt yrka bifall till den vid utlåntag fogade reservationen.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Vad herr Nilsson i Bästekille här sagt om Branteviks hamn har tillämpning, inte i de konkreta detaljerna men i princip beträffande en hel rad av andra fiskehamnar med stor betydelse för fiskarna och deras utkomst. Nu har emellertid Kungl. Maj:t i år prutat ytterligare en halv miljon kronor på det anslag som utgår till byggnad av fiskehamnar och som tidigare har varit icke oväsentligt större. Inom utskottet har lämnats den uppgiften att om man, såsom utskottsmajoriteten gjort, på denna punkt följer Kungl. Maj:t, blir konsekvensen att arbeten som i och för sig är betydelsefulla för fisket

och fiskarbefolkningens utkomstmöjligheter skjutes på en osäker framtid. Där emot skulle även med en blygsam ökning av anslaget de viktigaste arbetena kunna hållas i gång. Därtill kommer att riksdagen genom att på detta sätt öka anslaget säger ifrån, att man inte helt och hållet får förbise att det är statens uppgift att sörja för att fiskehamnarna hålls i rimligt skick.

Detta är, herr talman, bakgrunden till den reservation som finns fogad till punkt 75 och som innebär att av Kungl. Maj:t föreslagna 1,5 miljon kronor skulle ökas till 2 miljoner kronor, d. v. s. samma belopp som utgår under innevarande budgetår.

Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Häri instämde herr *Staxäng* (h).

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Eftersom jag har mitt namn under en av de motioner, som väckts i denna fråga, skall jag ta upp kammararens tid några minuter.

Under en följd av år utgick detta anslag med ett belopp av 3 miljoner kronor. År 1959 sänktes det till 2 miljoner kronor, därför att sjöfartsstyrelsen ansåg, att verksamheten ändå skulle kunna hållas i gång, emedan man hade avsevärda reservationer.

I år har emellertid sjöfartsstyrelsen begärt, att beloppet åter skall skrivas ut på 3 miljoner kronor, och den har sagt ifrån, att detta är minimum om verksamheten skall kunna fortsättas och utbyggandet av fiskehamnarna ske i sådan takt, att pågående rationalisering inom fisket inte äventyras.

De större och mera djupgående fiskebåtar, som numera används, kräver hamnar med större djup, vilket i sin tur medför att fisket koncentreras alltmer till ett mindre antal hamnar. Därför är det så mycket angelägnare att dessa hamnar utan alltför lång väntan sätts i stånd att ta emot den ökade tillförseln av fisk.

Byggnad av fiskehamnar

Handelsministern tycks inte alls ha tagit hänsyn till de framförda önskemålen utan har utan någon motivering — eller rättare sagt med en motivering på en eller ett par rader — i stället för att gå med på förslaget om höjning till 3 miljoner kronor prutat ned anslaget ytterligare med en halv miljon kronor, så att vi nu är nere i hälften av det belopp, som utgick före år 1959. Samma negativa ståndpunkt intar utskottet, även om det vågat sig på en något välvilligare skrivning. Utskottet säger, att det »är väl medvetet om att utbyggnaden av landets fiskehamnar hållits tillbaka under senare år. Den av sjöfartsstyrelsen slutförda översynen av 1944 års fiskehamnsutredning har också visat, att det föreligger ett starkt behov av fiskehamnsförbättringar för att underlätta rationaliseringen av fiskerinäringen». Ändå kommer utskottet med den sedvanliga klyschan om att »nuvarande statsfinansiella läge» omöjliggör en höjning utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Som ett annat skäl för sin negativism anför utskottet, att medel till detta ändamål även anvisas på beredskapsstat. Nu förhåller det sig emellertid så, att beredskapsarbeten inte alls utväljs med hänsyn till var man bäst behöver hamnar utan — vilket också är nödvändigt — med syfte att bereda sysselsättning åt arbetskraft inom vissa områden. Vi har erfarenhet av att dylika beredskapshamnar har byggts där det för närvarande över huvud taget inte bedrivs något fiske, medan samtidigt välbehövliga hamnarbeten på andra håll har fått stå tillbaka. Detta är kanske naturligt och riktigt, eftersom ändamålet med dessa arbeten framför allt eller uteslutande har varit att bereda sysselsättning. Dessutom är det dess bättre ovisst, när beredskapsarbeten åter kommer i gång, ty vi har nu ett sådant sysselsättningsläge — och vi hoppas att vi skall få det även i fortsättningen — att beredskapsarbeten i någon större utsträckning inte behöver tillgripas.

Vi har emellertid inte tid att gå och vänta på att läget skall bli sådant, att det på nytt blir aktuellt att bygga fiskehamnar såsom beredskapsarbeten. I våra grannländer rustar man för fullt i syfte att ge fiskarna möjlighet att bättre hävda sig under nya marknadsförhållanden. Norge, Danmark och Västtyskland liksom alla våra andra tidigare och blivande konkurrenter inom den nya marknaden satsar hårt på utbyggnaden av fiskehamnarna för att ge fiskarna bättre utkomstmöjligheter inom det nya frihandelsområdet. Vad exempelvis gäller vår närmaste granne i sydväst, Danmark, har den danska riksdagen i år beslutat att bygga ut enbart på Jyllands västkust Esbjergs fiskehamn för en kostnad av 4 miljoner kronor och Hirtshals fiskehamn för en kostnad av 2,5 miljoner kronor. Vidare skall Thyborøens fiskehamn repareras och förbättras för en kostnad av 500 000 kronor och Vide Sands fiskehamn skall upprustas för 100 000 kronor. Allt detta arbete skall utföras i år. Dessutom har danska riksdagen för rätt kort tid sedan fattat beslut om två andra stora fiskehamnsanläggningar. Römö hamn skall om- och tillbyggas under en tid av tre år för 6 miljoner kronor, och hamnen i Hanstholm skall utbyggas för en kostnad av 103 miljoner kronor. Den senare hamn skall inte användas enbart som fiskehamn utan också som handelshamn, men $\frac{3}{4}$ av beloppet beräknas gälla fiskehamnsanläggningen. Utbyggnaden skall ske under en tid av fem år.

Skall vi verkligen här i Sverige, när vi ser vad som pågår i grannländerna, ytterligare försämra möjligheterna för de svenska fiskarna att hävda sig i den hårdnande konkurrensen? Vad utskottet och departementschefen föreslår innebär ju en sänkning av anslaget till hälften av det belopp som tidigare utgått. Att i en tid, då priser och löner stiger, på detta sätt sänka anslagen måste betyda en minskning av kapacite-

Byggande av fiskehamnar

ten till väsentligt mer än hälften. Kan det över huvud taget vara en god form av besparing att minska anslaget så att det inte blir möjligt att ändamålsenligt utnyttja de maskiner och den arbetskraft som på detta område står till förfogande?

Till utskottets utlåtande är knuten en reservation, nr 16, under vilken återfinnes ledamöter från samtliga partier som är representerade i utskottet. Denna reservation går ut på en höjning av anslaget för innevarande år till 2 miljoner kronor. Även om jag är medveten om att detta är ett alltför lågt belopp vill jag ändå yrka bifall till reservationen, då det tydligen är meningslöst att yrka bifall till motionen som innebär ett anslag på 3 miljoner kronor. 2 miljoner kronor är ändå mer än 1,5 miljoner kronor, låt vara att 2 miljoner kronor som sagt är ett alldeles för lågt anslag.

Jag yrkar således bifall till reservation nr 16.

Innan jag går ned från talarstolen vill jag säga några ord om en annan fråga som en av de föregående talarna tog upp. Herr Nilsson i Bästekille anförde här några synpunkter med anledning av sin motion om att Branteviks hamn skulle upptas i sjöfartsstyrelsens utbyggnadsplan för fiskehamnar. Utskottet har avvisat denna motion under åberopande av att Brantevik ligger inom Simrishamns stads område och att man i Simrishamn håller på att bygga ut en fiskehamn. Det är riktigt att en sådan utbyggnad pågår, men hamnen i Simrishamn kommer inte att kunna klara den alltmer ökade trafiken med båtar och den ökade tillförsel av fisk som sker genom att fiskare, bosatta både på orten och på andra håll, söker sig till dessa fiskevatten. Bortåt hundratalet trålare kan ligga samlade i Simrishamn och båtarna får trängas i många led utanför varandra. Det har numera skett en koncentrerings av fisket just till detta hörn av Skåne, och närheten till de stora

fiskefälten i södra Östersjön har sålunda gjort att de tre hamnarna på sydostkusten, Skillinge, Brantevik och Simrishamn har fått en så dominerande ställning som fallet nu är.

Jag tror inte att det är klokt att utan vidare avvisa önskemålen från Brantevik. Tvärtom lär det vara så, att man till ovanligt billigt pris per kajmeter kan utöka och fördjupa den hamnen. Om så är bör inte närheten till Simrishamns hamn utgöra hinder för förstärkt investering. Jag är övertygad om att Simrishamns hamn redan innan den blir färdigbyggd pockar på utvidgning. Jag är alls inte övertygad att det är klokare att ytterligare utöka Simrishamns hamn än att ge Branteviks hamn större kapacitet. Jag tror därför att sjöfartsstyrelsen borde ta ytterligare en titt på problemet. Jag hoppas eller rättare sagt jag är övertygad om att sjöfartsstyrelsen, om den verkligen gör en översyn av hamnfrågorna i Simrishamn och Brantevik, kommer att stanna för att det är klok investering att våga ett eller annat hundratusental kronor på att utvidga och fördjupa Branteviks hamn.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning, instämde herrar *Arweson* (s), *Johansson* i Öckerö (fp) och *Hedin* (h).

Herr **HEDQVIST** (s):

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Levins yrkande.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Statsutskottet har ingalunda gått förbi denna fråga utan att ganska ingående sätta sig in i den. Man kan förstå skälen för högre anslag, men vi har kommit fram till att med de förhållanden som råder på det statsfinansiella området och de pengar som står till förfogande är det inte tillrådligt att gå längre än Kungl. Maj:t här har före-

Åtgärder för främjande av varuutbytet med främmande länder

slagit. Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Levin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammar**en** bifaller statsutskottets hemställan i punkten 75:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammar**en** bifallit den vid punkten fogade reservationen 16) av herr Boman m. fl.

Sedan kammar**ens** ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammar**ens** ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 107 nej, varjämte 7 av kammar**ens** ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammar**en** hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen 16) av herr Boman m. fl.

Mom. b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta

motionerna I: 187 och II: 228; och biföll kammar**en** utskottets hemställan.

Punkterna 76—89

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 90**Åtgärder för främjande av varuutbytet med främmande länder**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 96, s. 247—251) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 200 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammar**en** av herr *Mattsson m. fl.* (I: 70) och den andra inom andra kammar**en** av herr *Darlin m. fl.* (II: 70), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att förevarande anslag höjdes med 35 000 kronor för att möjliggöra en planerad utvidgning av den av småindustriens exportbyrå och småindustriens exportråd bedrivna verksamheten.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 70 och II: 70, till Åtgärder för främjande av varuutbytet med främmande länder för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 200 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Ivar Johansson, Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng, Ståhl, Hansson* i Skiegrie, *Nihlfors* och *Heckscher* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 70 och II: 70, till Åtgärder för främjande av varuutbytet med främmande länder för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 235 000 kronor.

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Reservationen vid punkt 90 grundar sig på en önskan från småindustriens exportbyrå och småindustriens exportråd om ett ökat bidrag. Det gäller endast 35 000 kronor. Man skulle med denna anslagsökning kunna i utlandet ordna mässor och utställningar speciellt för småindustrien. Denna skulle på så sätt få tillfälle att inför utlandet visa vad man kan åstadkomma. Det anses av experterna på detta område, att ett bidrag till sådana mässor och utställningar skulle kunna bli av mycket stort värde för de mindre företagen att göra sig gällande utomlands, inte minst på de nya marknaderna.

Med hänsyn till den långa tid debatten på denna huvudtitel pågått skall jag inskränka mig till att påpeka, att det är ett i högsta grad legitimt och angeläget ärende som reservationen talar för. Beloppet gäller ju också en så blygsam summa som 35 000 kronor.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Det är på samma sätt med detta som med de andra anslagen vi resonerat om beträffande den statliga bidragsgivningen. Liksom departementschefen tycker utskottsmajoriteten att frågan är för tidigt väckt. Förhållandena är ännu svåra att överblicka. Med hänsyn till detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i an-

ledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 90:o) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 17) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 101 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 91—109

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 110**Avsättning till fonden för idrottens främjande**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 117, s. 288—291) att till ifrågasvarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 11 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fem motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru Hamrin-Thorell m. fl. (I: 385) och den andra inom andra kammaren av herr Hamrin m. fl. (II: 225), hade hemställts,

Avsättning till fonden för idrottens främjande

att riksdagen i anslutning till behandlingen av anslaget till fonden för idrottens främjande måtte besluta, att ingen del av detta anslag finge disponeras för stöd åt boxningssporten.

I en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 128) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1960/61 anvisa ett belopp av 16 873 900 kronor.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 128, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 11 500 000 kronor;

b) att motionerna I: 385 och II: 225 icke måtte av riksdagen bifallas;

c) att motionerna I: 109 och II: 129 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herr *Akerström*, som ansett att utskottet bort under b) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 385 och II: 225, besluta, att icke någon del av anslaget till avsättning till fonden för idrottens främjande finge disponeras för stöd åt boxningssporten,

b) av herr *Ståhl*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HAMRIN** (fp):

Herr talman! Jag är angelägen att framhålla, att jag med vad jag kommer att säga under den här punkten denna gång har ett dubbelt ärende.

Fastän jag är medveten om att av kända skäl den s. k. boxningskonjunkturen just nu inte utan vidare inbjuder till några aktioner som syftar till att belysa arten och innebörden av den statsunderstödda sportverksamhet som det här är fråga om, så me-

nar jag att dessa aktioner självfallet är lika nödvändiga ändå. Jag har heller för egen del ingen som helst anledning att frångå mitt tidigare här i kammaren flera gånger ställda yrkande, som går ut på att just boxningen, men också bara den sporten — jag är av särskilda skäl angelägen att understryka det — skall hållas utanför vid fördelningen av idrottsanslaget. Detta yrkande är identiskt med yrkandet i den vid punkt 110 framförda reservationen av herr *Akerström*, som jag ber att omedelbart få yrka bifall till.

Jag ämnar, herr talman, inte här upprepa eller närmare precisera mina argument — jag gissar att de vid det här laget är rätt väl kända, och de finns för övrigt redan inskrivna i kammarens protokoll. Bara ett par påpekanden skall jag ändå tillåta mig göra som hastigast.

Vi tvingas här i riksdagen oavslåtligen att göra avväganden — en del ändamål finner vi värda att stödja och uppmuntra, andra säger vi nej till. Varför skulle man i det avseendet förfara annorlunda, när det gäller en viss sportgren? Jag kan verkligen inte förstå att det, såsom utskottet tycks mena, för den sakens skull behöver framföras kritik för obehörig inblandning i idrottens angelägenheter. Något sådant är det alls inte fråga om. Varför skulle man inte ha rätt att utmönstra en sport, som bevisligen är av så utomordentligt låg kvalitet, att den är föremål för speciell observation? Den betygsättningen gäller — antingen boxningen bedöms från rent medicinsk synpunkt eller om den bedöms från synpunkten av vad som kan vara god kulturpolitik att stödja och främja — i bägge dessa hänseenden har boxningen eftertryckligt dömt sig själv.

Utskottet låtsas inte om att det, alldeles oberoende av ytterligare utredningar, redan nu finns klara fakta som gör att man har anledning att mycket hårt driva tesen att något statligt stöd

Avsättning till fonden för idrottens främjande

inte bör utgå i detta fall. I årets motion har det varit möjligt att hänvisa till en tungt vägande medicinsk kommentar, hämtad ur en över hela världen känd och erkänd läkarpublikation, som efter att ha noterat att under fyra års tid 64 dödsfall inträffat inom boxningen, därav 22 bland amatörboxare, gör detta skarpskurna och obesløjade konstaterande: »De medicinska skälen mot boxningen är nu så starka att det är läkarnas klara plikt att kämpa för att den helt avskaffas.» Har sådana domar ändå ingenting att säga, när man går att ta ställning till det rimliga kravet att åtminstone undandra boxningen allt statligt stöd?

Jag kan inte underlåta att här fästa uppmärksamheten på en passus i utskottets skrivning, som jag tycker är ganska pikant. När utskottet hänvisar till att inrikesministern tillkallat en särskild sakkunnig, säger utskottet att denne sakkunnige har »att i samråd med Sveriges riksidsrottsförbund och Svenska boxningsförbundet följa» — observera! — boxningssportens skadliga verkningar». Här har utskottet alltså direkt skrivit ut, att det är fråga om en sport, som uppenbarligen drar med sig allvarliga skadeverkningar. Jag vet inte, om det är ett olycksfall i arbetet, men menar utskottet verkligen vad här står, tycker jag, att det är klart utsagt, att boxningen är en sport som samhället inte har anledning att ekonomiskt stödja.

Herr talman! Jag har med mitt inlägg under den här punkten i dag också ett annat ärende. Medan jag har ordet skall jag, låt vara med någon utvikning — jag är angelägen att betona, att det inte alls har med anslagsfrågan att göra — be att få fästa uppmärksamheten på en företeelse inom idrottens värld, som i dessa dagar har väckt många förvåning. Idrottsanslaget ges generellt utan några villkor. Det är naturligtvis i princip alldeles i sin ordning att så sker, men denna omständighet kan inte

hindra oss från att både ha våra meningar om ett och annat som tilldrar sig på idrottens område och att ge offentlighet åt dessa våra meningar.

Svensk tennissport bereder sig i dessa dagar, som om ingenting hade hänt, för att ställa upp i tävlan med ett land, där på grund av regimens inställning människovärdet bestäms efter hudfärg, där rasförtrycket gjorts till en central politisk princip och där rasföljelseerna just nu tycks på ett för oss alla avskyvärt sätt gå mot sin kulmen. När man från svensk sida bereder sig att ställa upp i tävlan mot ett sådant land, är det anledning att indignerat reagera och att säga ifrån med skärpa. Jag är övertygad om att reaktionen i det fallet är inte minst hård inom de stora medborgargrupper, som aktivt bär upp idrottsrörelsen och som med rätta glädjer sig åt att denna folkrörelse existerar som en faktor av största betydelse i ungdomsarbetet och för strävanden att förbättra folkhälsan. Den roll man nu inom svensk tennissport går att spela i ett lika uppmärksammat som smärtsamt sammanhang, hade vi önskat få slippa att bevittna — jag tycker, att det bör sägas från denna talarstol. Låt mig få tillägga, att vi upplevt det som en förnekelse av just de ideal, som hör ihop med all sund idrott.

Herr talman! Jag har haft behov av att förutom mitt nyss framställda yrkande också göra denna kommentar till en brännande aktuell och med rätta mycket omstridd idrottshändelse.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* (fp), *Larsson* i Luttra (cp) och *Johansson* i Öckerö (fp), fröken *Elmén* (fp) samt herrar *Åkerström* (s), *Gustafsson* i Borås (fp), *Brandt* i Sätilla (cp), *Rimmerfors* (fp), *Gansmoe* (h), *Svensson* i Vä (cp), *Carlsson* i Huskvarna (fp), *Johansson* i Gränö (cp), *Nilsson* i Lönsboda (fp) och *Ågren* (fp).

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Jag vill instämma i den

Avsättning till fonden för idrottens främjande

senare delen av herr Hamrins anförande, beträffande tennismatchen mot Sydafrika, men däremot icke i den första delen. Herr Hamrin var i dag mera dämpad än vi är vana att finna honom i denna fråga. Jag vet inte om det beror på den match som han med andens vapen nyligen har utkämpat med Ingemar Johansson eller med Radiotjänsts tvärvändning, men i varje fall är ändringen påfallande.

Den blygsamma del av idrottsanslaget det här gäller går ju inte till den hårda proffsboxningen. Den går till ungdom överallt i vårt land som utövar en erkänt konditionsstärkande sportgren, som både poliser och barnavårdare menar är till stor nytta, särskilt när det gäller att föra svårhanterlig och aggressiv ungdom in på hyggligare vägar. Detta har inte alls någonting med den hårda proffssporten att göra — ishockey och fotboll kan ibland vara lika hårda.

Jag har också svårt att finna något sinne för proportioner hos dem, som nu utan att blinka voterar hundratals miljoner till de mest fruktansvärda förintelsevapen för krigsmakten men ryggas tillbaka för litet näsblod i en boxningsring.

Det finns ännu en motion utöver vår, nämligen av Carl Albert Anderson m. fl. om stöd till schackspelet, alltså till en intellektuell idrott. Vi kommunister motionerade om samma sak för några år sedan men vann icke riksdagens bifall. Och det gör tydligen icke motionerna i år heller. Men jag tycker att detta är en sak som departementschefen borde ta upp till ett annat år. Den fysiska idrotten får sitt; träningen av intellektet bör ihåggkommas, men pengarna bör icke tas av idrottsanslaget utan utgå i form av ett särskilt anslag.

Den motion vi har framfört nr II: 128, som jag närmast skall tala om, sammanfaller helt med yrkandet från idrottsförbundets ledning, att idrottsanslaget skall höjas med något över 5 miljoner kronor.

Det avfördes av utskottet, som går med på den av departementschefen föreslagna summan, som innebär en halv miljon kronor i ökning, med det sedvanliga argumentet att utskottet icke kan biträda en höjning av anslaget i nuvarande statsfinansiella läge. Denna hänvisning till det statsfinansiella läget har blivit ungefär som restriktionsärtorna på restaurangerna under motbokstiden, som åkte in och ut mellan köket och gästerna — det uttrycket åker in och ut på samma sätt i massor av utskottsutlåtanden. Men jag tycker att det är särskilt illa anpassat nu när herr Sträng fått in över en halv miljard mer än han räknade med. Det statsfinansiella läget kan väl då inte vara så hårt ansträngt, att 5 miljoner utgör någon fara. Det kan väl inte vara så att man har reserverat denna summa för den niomannakommission, som tillsatts för fortsatt upprustning och som man inte gärna vill skall redovisa sina förslag före valet? Då talar man nog inte så mycket om det ansträngda statsfinansiella läget som när det gäller anslaget till idrotten.

Här är det för övrigt snarare idrotten som understöder staten än tvärtom. Vi kan i aktiebolaget Tipstjänsts egen 25-årsskrift läsa, att staten i tipsmedel och skatt på tipsvinster har fått in över en miljard kronor, eller 1 016 990 816 kronor och 25 öre för att vara exakt. Från början var det utlovat att idrotten skulle få 70 procent. Det hade varit något att hämta det! Och då skulle kanske vår idrottsrörelse och våra resultat på främmande arenor ha sett annorlunda ut än i dag. Men idrotten har som bekant inte fått ens en tiondel.

Staten har sålunda en skuld genom löftesbrott på över 600 miljoner kronor till idrottsrörelsen, och då tycker man ju att 5 miljoner kronor är en mycket ringa avbetalning på denna skuld. Enbart under sistförflutna budgetår fick staten i radskatt, nettovinst och vinstavdrag in 117 216 000 kronor. Nu får

Avsättning till fonden för idrottens främjande

idrotten tillbaka 11,5 miljoner kronor. Svenska staten profiterar sålunda i mycket hög grad på spel och dobbel men är mycket snål mot de rörelser som driver de spel staten profiterar på. Detta gäller också om lotterimedlen och om inkomsterna från totospel o. s. v., men jag tycker ändå att idrotten är mera missgynnad än andra.

Om nu tipsförtjänsterna går ner, så får ju staten i stället in så mycket mera pengar på V 5-spel och andra spel på kapplöpningsbanor — jag har för övrigt i dag sett en uppgift om att herr Sträng kommer att öka skatten där till 35 eller kanske rent av 40 procent. Men enligt Sven Lindhagen i Idrottsbladet får hästsporten och hästsportorganisationerna dock inte mindre än 12 miljoner kronor av dessa monopoliserade totomedel. Den uppgiften har jag inte sett bestridd någonstans. Dessutom ger staten ett anslag på 2 miljoner kronor till hästaveln. Det är mycket mer än vad idrotten får. Jag tycker att staten borde satsa mera på den sportande ungdomen än på travhästarna på våra travbanor.

Representanterna i Riksidrottsförbundets ledning — även de som sitter här i kammaren — samt departementschefen och utskottet talar så vackert om hur fin och värdefull idrottsrörelsen är. Det säges då att inte mindre än 796 000 svenskar utövar idrott, därav sju åttondelar ungdomar, och att detta är oerhört betydelsefullt både när det gäller att motverka ungdomssuperi och ungdomskriminalitet och att fostra och syselsätta vår ungdom. Men sedan man sagt allt detta vackra och talat om de 130 000 ledarnas i stort sett oavlönade slit, förklarar man att det ansträngda statsfinansiella läget inte tillåter o. s. v.

Men man medger att anslaget i realiteten har gått ned. Det har höjts bara från 4: 94 till 5: 62 kronor per medlem, vilket med hänsyn till penningvärdeförsämringen i verkligheten betyder en avsevärd sänkning. Man medger att idrottens ordinarie inkomster sjunker och

att kravet på anslag därför blir starkare, men ändå säger man nej.

Jag har som sagt väckt en motion i denna fråga, och kravet i densamma sammanfaller med vad herrar Stenberg och Allard och andra i Riksidrottsförbundets ledning har krävt. Idrotten skall ju skapa en sund själ i en sund kropp, men ibland kan man tydligen också få en kluven själ i den sunda kroppen. Jag har nämligen år efter år märkt, att herrarna i Riksidrottsförbundets ledning har ställt krav i denna sin egenskap av idrottsledare men inte gjort någonting för att vinna gehör för kraven i denna kammare — eller rent av gått emot vad de själva föreslagit. Vi kanske borde undersöka denna kluvenhet litet närmare genom att utöver votering av herr Hamrins yrkande även ta en votering om yrkandet i motion II: 128, till vilket jag yrkar bifall.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och har i sin motivering hänvisat till riksdagens ställningstagande föregående år. Vidare har utskottet erinrat om att chefen för inrikesdepartementet i föl med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat en sakkunnig för att i samråd med Sveriges riksidrottsförbund och Svenska boxningsförbundet följa boxningssportens skadeverkningar samt därefter särskilda åtgärder befinnas påkallade inkomma med lämpliga förslag. Det senare påminner jag om med anledning av herr Hamrins yttrande.

Herr talman! Jag känner mig förpliktad att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ALLARD** (s):

Herr talman! Jag hade inte haft för avsikt att delta i dagens debatt om idrottsanslaget, men ett yttrande av herr Hamrin gör att jag anser det nödvändigt att här lämna en förklaring. Herr

Avsättning till fonden för idrottens främjande

Hamrin tog upp den tennismatch som skall spelas mellan representanter för Svenska tennisförbundet och ett lag från Sydafrika. Jag tror det kan vara angeläget att förklara hur det internationella tävlingsutbytet regleras av de förbund som är anslutna till Sveriges riksidsrottsförbund. De anslutna specialförbundens tävlingsutbyte regleras genom bestämmelser för vederbörande specialförbund och bestämmelser för de internationella specialförbunden. Riksidsrottsförbundet har alltså i det fallet inte någon bestämmanderätt över specialförbunden. Normalt begär heller aldrig specialförbunden några råd från Riksidsrottsförbundet när det gäller det internationella tävlingsutbytet. I det här fallet begärde emellertid Tennisförbundets verkställande utskott ett råd av Riksidsrottsstyrelsen. Det var inte möjligt att samla Riksidsrottsstyrelsen till sammanträde, varför frågan avgjordes medelst omröstning per telefon. Resultatet av denna omröstning blev att majoriteten av Sveriges riksidsrottsstyrelse gav Tennisförbundet rådet att inte spela matchen. Majoriteten av Riksidsrottsstyrelsen har alltså tagit ställning i denna fråga på det sätt, som herr Hamrin och jag skulle tro de flesta, kanske alla, av kammarens ledamöter anser lämpligt och riktigt.

Medan jag har ordet skall jag kanske också säga något i den årligen återkommande boxningsdebatten. Jag hyser samma respekt för herr Hamrins uppfattning i år som jag deklarerade föregående år, liksom jag också hyser respekt för den energi varmed han här i kammaren framför sin uppfattning. Men jag kan inte tycka annat än att herr Hamrin endast ser de negativa sidorna av boxningssporten. Det är angeläget att erinra sig, att den sporten också har positiva sidor. Boxningssporten har visat sig kunna samla vissa ungdomar, framför allt i storstäderna, till en fritidssysselsättning som har passerat dem: en fritidssysselsättning som har inneburit

boxningsträning och kamratskap inom en boxningsklubb. Vad dessa ungdomar skulle ha sysslat med om de inte kommit in i en sådan kamratkrets — kanske den för dem lämpligaste — vet man ingenting om. Men det är i varje fall mycket troligt, att en hel del av dem kommit på drift och då skulle ha orsakat samhället betydligt större problem än de i dag gör. Jag vet att den uppfattning, som jag här för till torgs, delas av många ungdomsvårdare, vilka anser att boxningssporten ur den synpunkten har en uppgift att fylla, framför allt i våra storstäder. Detta bevisas också av att i ett flertal fall kommunala anslag utgår till boxningssporten liksom till övriga idrotter.

Jag har kanske anledning att säga något även om anslaget, i synnerhet som herr Johansson i Stockholm påpekade, att herr Stenberg och jag varit med om att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ett betydligt större anslag än det som föreslagits i statsverkspropositionen och som nu tillstyrkts av utskottet. Vi är självfallet inte tillfreds med det anslag som utskottet föreslår, då det ej är tillräckligt. Men samtidigt anser vi, att vi inte skall bedöma denna anslagsfråga enbart som ledare inom idrottsrörelsen utan att vi också har anledning att ta ställning som ledamöter av riksdagen och då avväga idrottsanslaget med tanke på de möjligheter som finns till beviljande av anslag även för andra ändamål.

Med den motiveringen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Växjö (s), *Johansson* i Norrköping (s), *Andreasson* (s), *Kristenson* i Göteborg (s), *Edlund* (h), *Stenberg* (fp), *Ekström* i Iggesund (s), *Fredriksson* (s) och *Brandt* i Aspabruk (s).

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Beträffande motiveringen för idrottsanslaget under oförändra-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

de villkor ber jag att få instämma i vad herr Allard nyss sade. Utskottet var för några år sedan i kontakt med ungdomsvården och fick då just dessa synpunkter understrukna. Därtill kommer den principiella synpunkten: svårigheten för riksdagen att diktera vilka idrottsgrenar som skall ha stöd och vilka som inte skall ha stöd. I varje fall så länge utredningen pågår torde det vara bäst att akta sig för att frångå den uppställda regeln.

Till herr Johansson i Stockholm, som till intäkt för sitt anförande tog det gamla ordspråket en sund själ i en sund kropp, kan jag kanske få säga, att herr Johansson får sporta grundligt både med andliga och kroppsliga idrotter, om han ens skall närma sig detta ideal.

Jag har, herr talman, fogat en blank reservation till denna punkt. Den rör en helt annan fråga. Med anledning av att så stora anslag måste lämnas till ombyggnad av Stadion i Stockholm, vilket i hög grad gick ut över bidragen till en rad små idrottsplatser i landet som är i största behov av hjälp för att hållas i stånd och för att fylla moderna krav, skrev riksdagen för tre år sedan till Kungl. Maj:t och hemställde om en annan ordning, som innebar att man inte skulle ta pengarna för ombyggnad och finansiering av Stadion ur idrottsanslaget. Sammanlagt har till detta ändamål lämnats något över 4 300 000 kronor under de sista åren.

Jag vill med några korta ord här i kammaren bara höra efter om dessa förhandlingar och andra åtgärder för Stadions finansiering i annan ordning än via idrottsanslaget är i gång och om de i så fall framskridit så långt, att man inom rimlig tid kan vänta sig resultat. Det finns fog för riksdagens uttalande, att så betydande belopp ur det i och för sig rätt rymliga men ändå hårt ansträngda idrottsanslaget inte bör gå till detta ändamål.

Nu är handelsministern inte i kam-

maren — han är upptagen på annat håll — men jag hoppas att vad jag nu sagt skall ge en stimulans till att förhandlingarna upptas eller — om de är i gång — intensifieras för att få en mera tillfredsställande ordning än hittills.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Allard var vänlig nog att illustrera den personlighetsklyvning som jag talade om. Han visste väl ändå, när han satt i Riksidrottsförbundets ledning, att han samtidigt var riksdagsman. Först sitter han i förbundsstyrelsen och har en mening, och sedan kommer han till riksdagen och har en helt annan mening, ty då inträder han i en annan funktion. Denna klyvning är ett mycket invecklat problem. Herr Allard visste väl hela tiden lika mycket om statsfinanserna. Herr Sträng har ju fått en halv miljard mer än han beräknat, så nog finns det pengar. Hur skall man få respekt för en mening, om den inte hävdas konsekvent?

Herr Ståhl rådde mig att sporta och hänga med, även om jag kommit litet till åren. Det kommer mig att tänka på ett av de bästa skratt jag fått vid årets riksdag. Det var när herr Allard sände ut ett meddelande om skidtävling mellan riksdagsmännen och om tävlingen »Gå till jobbet!», där det särskilt framhölls att maningen gick till de fyra demokratiska partierna. Jag skrattade inte bara därför, att historien visar att vi höll i kampen för demokratien när de fyra partier som kallar sig demokratiska under Hitlers glansdagar stiftade så många fullmaktslagar på löpande band, att Hitler inte skulle ha behövt stifta en enda ny. Om herr Allard vill häva sitt tabu, så skall vi försöka hänga med så gott vi kan.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag har lyckligtvis ingen anledning att polemisera mot herr Al-

Avsättning till fonden för idrottens främjande

lards anförande i den del som rörde den svenska tennissportens sätt att i dessa dagar agera i ett plågsamt sammanhang.

Emellertid uppträder herr Allard också i dag som en varm försvarare av boxningen. Han gör det med den argumenteringen, att det här skulle vara fråga om en sportverksamhet, som hade betydelse i det ungdomsfostrande och ungdomsvårdande arbetet.

Ja, men då återstår det för herr Allard att leda i bevis, att en verksamhet, som utdöms av den främsta läkarexpertis vi har och som medicinalstyrelsen bestämt har avrått riksdagen från att stödja, likväl skulle ha betydelse i ett ungdomsfostrande arbete. Det är väl ändå här fråga om en uppenbar motsägelse. Det finns inga möjligheter att förena dessa ståndpunkter.

Nej, herr talman, jag har den bestämda meningen, att det är bättre att ta livet av boxningen än att låta boxarna fortsätta att ta livet av varandra.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Endast en kort replik till herr Johansson i Stockholm.

Det måste ändå vara ett stort missförstånd från herr Johanssons sida, om han fått den uppfattningen att inbjudan till folklandskampen i skidor och propagandan »Gå till jobbet!» inte skulle ha gällt herr Johansson och hans partivänner. Jag vet att det inte skickats ut någon inbjudan som varit så avfattad, att herr Johansson och hans partivänner inte hade möjlighet att vara med.

Kan det möjligen vara så, att det är en efterhandskonstruktion av herr Johansson som en förklaring till att varken herr Johansson eller någon av hans partivänner deltog. Det kan ju vara ett lämpligt försvar, när han i dag försöker göra sig till en idrottens förespråkare.

Herr Hamrin vill ha något bevis för att boxningssporten kan ha ett berätti-

gande i vårt samhälle. Jag har ett uttalande framför mig som just gäller åtgärder beträffande den s. k. missanpassade ungdomen. I det uttalandet framhålls bl. a.:

»De mera tuffa typerna kan få sin energi kanaliserad genom kampidrotter som brottning och boxning eller prestationsidrotter som tyngdlyftning och annan kraftsport. Det kan enligt utredningens mening inte råda tvivel om att även den s. k. missanpassade ungdomen utan svårighet kan ges rätt sysselsättning inom idrottsrörelsens ram.»

Denna utredning är bl. a. underskriven av byråchefen i socialstyrelsen Lars Bolin, som också är inspektör för skolor som tillhör barna- och ungdomsvården.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Eftersom herr Gustav Johansson i denna debatt framställt sig själv som något slags monopolinnehavare av demokrati, vill jag säga till honom, att han vid en tävlan i demokrati inte lär ha den ringaste chans till det minsta lilla mästerskapstecken.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Den formulering jag citerade fanns i dagspressen samma dag som tävlingen utlystes. Jag går inte i god för borgarpressens sanningsenlighet. Jag har emellertid inte någon anledning att bestrida herr Allards dementi och frikänner honom personligen men han får rikta sin replik till pressen.

Herr Ståhls replik till mig om demokrati hör egentligen inte hemma i denna debatt, men om herr Ståhl vill se sig om i vad han kallar den fria världen med Sydkorea under Syngman Rhee, för vilken man utkämpade ett blodigt krig, samt Sydafrika, så skall vi gärna ta en diskussion också om den saken.

Herr ALLARD (s):

Herr talman! Jag vill till herr Johansson i Stockholm ytterligare säga,

Avsättning till fonden för friluftslivets främjande

att inbjudan till deltagandet i propagandan »Gå till jobbet!» fortfarande finns kvar på andra kammarens anslagstavla. Herr Johansson kan där studera inbjudan och se om den är så avfattad, att herr Johansson och hans partivänner inte är lika välkomna som riksdagens övriga ledamöter.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 128; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 110:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 128.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 191 ja och 7 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Åkerström; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 110:o) mom. b) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 18 a) av herr Åkerström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 55 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. c

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 111***Avsättning till fonden för friluftslivets främjande**

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Herr Kellgren har väckt

en motion om utredning av vissa fritidsfrågor. Tyvärr behandlades den här i kammaren vid en sådan tid på dagen, att den inte kunde bli föremål för den ingående debatt den faktiskt förtjänat. Herr Kellgrens motion har blivit illa åtgången på en del håll i pressen — såvitt jag kan förstå absolut utan fog. Skulle den ha haft något fel vore det, att den spände över ett alltför stort problemkomplex.

Under punkt 111 behandlar statsutskottet en fråga, som även herr Kellgren snuddat vid i sin motion. Anslaget till fonden för friluftslivets främjande har växlat starkt under åren, från maximalt 2 miljoner kronor budgetåret 1947/48 till året därefter endast en halv miljon, och har sedan efter diverse turer upp och ned nu hamnat på 1 400 000 kronor. Det är därför svårt att få någon utgångspunkt för en bedömning, huruvida detta anslag följt med i den allmänna kostnadsfördyringen. Så mycket är dock klart, att fonden för friluftslivets främjande inte på långt när fått den andel av tipsmedel, som riksdagen bestämde att den skulle ha när den en gång skapades. Än mindre har anslaget följt med, om vi tar hänsyn till arbetstidsförkortningen och fritidens därmed ökade betydelse.

Statens fritidsnämnd vill inte i detalj reglera användningen av denna fritid och det ville inte heller herr Kellgren i sin motion, men det gäller att se till att var och en får tillfälle att i möjligaste mån tillbringa fritiden efter *sitt* kynne.

Bebyggelsen går snabbt fram över ur fritidssynpunkt värdefulla, kanske omistliga områden. Statens fritidsnämnd, som ju får sina pengar ur fonden för friluftslivets främjande, har här ett av sina viktigaste arbetsfält — att genom fredande av sådana områden bevara deras värde för friluftsfolket. Nämnden har också efter måttet av sina blygsamma resurser lyekats mycket bra. Detta är väl använda pengar som gör

dubbel nytta — både ur rekreations- och ur naturvårdssynpunkt. Det är viktigt, att fritidsnämnden får möjlighet att skydda fritidsområden medan lämpliga sådana ännu finns kvar.

Herr talman! Det föreligger varken någon reservation eller någon motion på denna punkt, och jag skall inte heller ställa något yrkande. Men jag har med det anförda velat uttrycka förhoppningen, att handelsministern nästa år skall ha möjlighet att bättre tillgodose fonden för friluftslivets främjande.

I detta anförande instämde herr *Lothigius* (h).

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag vill bara rikta några tacksamhetens ord till den senaste ärade talaren för hans mycket vänliga och välvilliga uttalande om min fritidsmotion. Jag förstår så väl, att en representant för ett sådant vackert och leende landskap som det talaren företräder måste hysa mycket stark och djup känsla för alla fritidsfrågor, och jag delar hans förhoppning och önskan, att fritidsfrågorna efter hand skall vinna den uppskattning i denna kammare, som de verkligen är värda.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 112

Avsättning till lotterimedelsfonden

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen (punkt 119, s. 292 och 293) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 24 100 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 24) och den andra inom andra kammaren av herr *Christenson* i Malmö (II: 38), i vilka hemställts, att

Avsättning till lotterimedelsfonden

riksdagen måtte besluta att öka avsättningen till lotterimedelsfonden för budgetåret 1960/61 med 15 procent,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Andersson m. fl.* (I: 380) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahlund* (II: 457), i vilka hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om åtgärder och förslag snarast till genomförande av kulturfondsutredningens principbetänkande beträffande lotterimedlens användning och fördelning, dels om förslag att den föreslagna fonden för särskilda kulturella ändamål skulle erhålla ett väsentligt förhöjt grundbelopp, eventuellt genom ett engångslotteri, samt om att — därest en dylik fond inrättades — densamma i likhet med teater- och musikfonden skulle administreras av ecklesiastikdepartementet, dels ock om framläggande av förslag till nästa års riksdag om avsättning till lotterimedelsfonden med minst 25 procent av lotteriinkomsterna att fördelas till den föreslagna teater- och musikfonden samt till fonden för särskilda kulturella ändamål.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 24 och II: 38, till Avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 24 100 000 kronor;

b) att motionerna I: 380 och II: 457 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ivar Johansson, Pålsson, Hansson* i Skegrie och *Hansson* i Önnarp, vilka ansett att utskottet bort under b) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 380 och II: 457, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

1) om åtgärder och förslag snarast till genomförande av kulturfondsutred-

ningens principbetänkande beträffande lotterimedlens användning och fördelning;

2) om förslag att den föreslagna fonden för särskilda kulturella ändamål skulle erhålla ett väsentligt förhöjt grundbelopp, eventuellt genom ett engångslotteri, samt om att — därest en dylik fond inrättades — densamma i likhet med teater- och musikfonden skulle administreras av ecklesiastikdepartementet;

3) om framläggande av förslag till nästa års riksdag om avsättning till lotterimedelsfonden med minst 25 procent av lotteriinkomsterna att fördelas till den föreslagna teater- och musikfonden samt till fonden för särskilda kulturella ändamål;

b) av herr *Bergman*; och

c) av herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Heckscher*;

de båda sistnämnda reservationerna utan angivna yrkanden.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **CHRISTENSON** i Malmö (fp):

Herr talman! Utskottet säger i sitt utlåtande, att lotterimedelsfonden tillförts en »ganska betydande förstärkning» för teater- och orkesterverksamheten. I själva verket är det så — om jag inte tolkat propositionen fel — att de ökade bidragen avser nya anslag till stadsteatern i Stockholm och automatiska kostnadsstegringar.

Av statsfinansiella skäl anser utskottet, att det inte är möjligt att bifalla motionen II: 38 om ökad avsättning till lotterimedelsfonden med 15 procent. Att åberopa statsfinansiella skäl är knappast relevant när det rör sig om lotterimedelsfonden. Om man tar hänsyn till det totala statsfinansiella sammanhanget är detta en blygsam begäran, då det i statskassan inflyter över 500 miljoner kronor mer än man beräknat i prognoserna och därtill kommer omsättnings-

skatten med cirka 1 400 miljoner kronor. I ett sådant läge kan det inte vara riktigt att vara småsnål i fråga om anslag till kulturlivet. Musik och teater befinner sig i en allvarlig kris, som inte minst framkallats av den statsägda televisionen.

Den fria teaterverksamheten behöver allt det stöd och all den uppmuntran den kan få i en tid då konkurrensen är hård och omkostnaderna stora. För de stats- och kommunalägda teatrarna är förhållandena också oroväckande. Löneförhållandena exempelvis är utomordentligt bekymmersamma. På inga andra områden inom den allmänna sektorn får de anställda i lönehänseende sitta emellan när företagen går med förlust.

I tidningspressen har teateranställda uttalat, att förhållandena är miserabla. Det är orimligt att låta låglönegrupper inom skådespelarfacket, musik, kör och balett bilda ett proletariat. Enligt uppgifter som bekräftats har vissa grupper av dem månadslöner som ligger mellan 700 och 1 000 kronor. Därtill kommer, att många ofta har endast åttamånaderskontrakt. Hur skall de kunna klara sig själva och hur skall de kunna klara sig som familjeförsörjare? Ifrågasvarande yrkesgrupper har i regel en dyrbar utbildning bakom sig, och dessa blötda idealister offerar sig på konstens altare.

Från Musikerförbundet säger man: Folkhemmet kan inte i längden hålla på att svältföda en konstnärlig minoritet.

I riksdagen har lotterimedelsfonden kommit i blickpunkten. Den svenska allmänheten har börjat intressera sig för fonden med hänsyn till att den flyter in 115 miljoner kronor årligen, och det väckte därför stor uppmärksamhet, när Malmö stadsteater häromåret inte kunde få ett anslag på 40 000 kronor för gästspel i Paris.

Det bör erinras om att statsmakterna principiellt ansett, att hälften av vinsten från lotterimedlen bör gå till allmän-

Avsättning till lotterimedelsfonden

nyttiga kulturella ändamål, medan andra hälften skulle tillföras statsbudgeten. Under sådana förhållanden borde teater, musik, museer, konsthantverk och liknande kulturell verksamhet erhålla 57 miljoner kronor i stället för som nu 24 miljoner kronor.

Att riksdagen ämnat tillämpa fifty-fiftyprincipen när det gäller avsättning till lotterimedelsfonden framgår av att sedan Svenska penninglotteriet aktiebolag bildats 1938 använde man följande år denna fördelningsgrund. Så kom kriget, och då var ju allt tillåtet. Nu har vi däremot normala förhållanden, och då bör spørsmålet diskuteras, men även principerna för fördelningen mellan olika teaterföretag bör på nytt övervägas. Operan och Dramaten får som bekant huvudparten av teateranslagen.

Det är, herr talman, en betydelsefull samhällsinvestering att satsa på god konst, teater, sång och musik som en allmänbildningsfrämjande uppgift, och önskemålet för framtiden bör vara att skapa intresse för dessa konstarter som kulturfaktorer. Här måste göras effektiva insatser från statsmakternas sida med tanke på ungdomen. Det måste, bildligt talat, byggas upp ett beredskapsprogram i fråga om musik och teater för barn och ungdom. Ett väl disponerat program skulle kunna föra över många av våra ungdomar på samhällets solsida i stället för att de nu fylkas i raggargäng och andra tvetydigheter. Teater och musik är enligt internationella psykologer av utomordentlig betydelse för karaktärlivets daning, men det fordras miljonanslag för denna uppgift. Får ungdom i god tid smak för god teater och god konst sitter detta i hela livet igenom. Iakttagelser från teaterlivet i Malmö och Helsingborg visar med vilket intresse ungdomarna följer en teaterpjäs. Men våra teatrar har inte tillräckliga resurser att i nödig utsträckning ge föreställningar, som lämpar sig för dessa åldrar.

Det är således många skäl som talar

Avsättning till lotterimedelsfonden

för ökad avsättning till lotterimedelsfonden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 38.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag skall i all korthet motivera den reservation som vi har anfört på denna punkt. Det gäller en annan fördelning av de medel som går till lotterimedelsfonden.

Det är ju nu fem år sedan som kulturfondsutredningen lade fram sitt betänkande, där den föreslog en sådan fördelning av dessa medel, att de sannolikt skulle ha åstadkommit ett bättre tillgodoseende av kulturlivet inom de mindre tätorterna och på landsbygden.

Jag vill framhålla, att till den kategorien, mindre tätorter och landsbygd, räknas även städer med upp till 60 000 invånare. Det är bara de tio största städerna som kommer i en annan kategori. Tyvärr har emellertid en lösning enligt kulturfondsutredningens förslag inte åstadkommits. Utskottets utlåtande på denna punkt ger heller inte anledning till förhoppning om ett påskyndande av en sådan lösning. För närvarande är det nämligen så att huvudparten av dessa medel för teater och musikverksamhet går till de största tätorterna, eller som jag nämnde, till de tio största städerna.

Någon omfördelning med reducering av de pengarna torde inte kunna ifrågasättas — det anser inte heller vi — eftersom dessa pengar tycks vara disponerade för s. k. fasta utgifter. Om kulturfondsutredningens förslag skall kunna realiseras, behövs det både en omorganisation av den nuvarande fonden och ett ökat anslag från lotterimedlen. Vi begär en ökning upp till 25 procent. Om den uppdelning på två fonder, som kulturfondsutredningen förordade, genomföres, tror vi, att de anspråk man kan ha rätt att ställa från de mindre tätorterna och landsbygden i fråga om främjande av de kulturella intressena

där, skall kunna bli bättre tillgodosedda. De ökade medel som tillförts fonden under senare år har tyvärr fördelats enligt samma principer som tidigare och alltså gått den kategori som jag nämnde förbi. Det är därför som vi finner en annan organisation motiverad. Skulle emellertid en sådan lösning enligt kulturfondsutredningens förslag inte kunna genomföras eller skulle den låta vänta på sig alltför länge, kan även andra dispositioner övervägas. En sådan ändrad disposition kan tänkas vara t. ex. att anslagen till s. k. nationalscener eller till stödjande av sådan musikutövning, som kan sägas vara ett riksintresse, i stället överflyttas till åttonde huvudtiteln som fasta bland de övriga permanenta anslagen. Det skulle då medge en bättre och rättvisare fördelning inom fondens ram av de medel som är kvar.

Kulturlivet i dessa tätorter, landsbygden och städer med upp till 60 000 invånare, kan också vara i behov av de förstärkningar som skulle kunna ges med denna fond. Det finns t. ex. starka ungdomsorganisationer, som skulle kunna vara lämpliga instanser för att bära upp dessa kulturyttringar. Jag vill framför allt peka på en sak, nämligen att när riksdagen för några år sedan ändrade kyrkomusikerorganisationen, betydde det för landsbygden och mindre orter en väsentligt minskad möjlighet till en god musikutbildning för ungdomen där. Det har nämligen inte lämnats någon ersättning för vad dessa ungdomar då berövades i kulturellt avseende.

Ett mera vittomfattande stöd åt kulturlivet i landet i dess helhet torde vara motiverat också av det skälet att vi har fått en förkortad arbetstid. Denna bör kunna ge möjligheter till konstnärligt utövande inom såväl musik- som teatervärlden — som väl är följer begåvningen härför inte på något sätt sociala gränser.

Herr talman! I den reservation vi har framfört har vi begärt snabba åtgärder

Avsättning till lotterimedelsfonden

för att realisera kulturfondsutredningens förslag och för att ge möjligheter till ökad medelsavsättning. Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att lämna en kort deklaration.

Det föreligger ett behov av en systematisk upprustning på det kulturellt konstnärliga området. Tyvärr försvåras en sådan systematik av att anslagen är fördelade på olika huvudtitlar och att olika departementschefer har ansvaret fördelat sinsemellan. Trots detta har en upprustning kommit till stånd under den åttonde huvudtiteln — en begynnande upprustning som tacksamt bör registreras. Det förekommer också på den punkt, som vi nu behandlar, en upprustning av kulturanslaget under tionde huvudtiteln. Ändå är de belopp det här rör sig om utomordentligt otillräckliga. Jag har haft tillfälle att överblicka situationen på det konstnärligt kulturella området som ordförande i en samarbetsnämnd, där elva författar-, tonsättar-, konstnär- och teaterorganisationer är representerade. Från denna utgångspunkt kan jag vitsorda att den mörka bild av läget, som herr Christenson i Malmö här har tecknat, är riktig — missförhållandena sträcker sig bara över mycket vidare områden på detta kulturella fält.

Jag kan också i stort sett dela de synpunkter, som herr Hansson i Skegrie har anfört.

Denna samarbetsnämnd för de elva konstnärliga organisationerna har framlagt ett tjugufyrapunktprogram, vartill jag vid annat tillfälle skall återkomma.

I dagens läge och inför den förestående omröstningen i den nu aktuella frågan kan jag inte göra något annat än att i princip instämma i de synpunkter, som herr Christenson i Malmö framfört, samt yrka bifall till den reserva-

tion som bl. a. herr Hansson i Skegrie har undertecknat.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Med all respekt för vad här sagts om detta anslags betydelse för svenskt kulturliv anser jag mig dock böra yrka bifall till utskottets tillstyrkan av Kungl. Maj:ts proposition, som dock innebär en inte oväsentlig uppräkning av anslaget.

Till denna punkt har jag tillåtit mig att foga en blank reservation, och jag vill bara med få ord tala om vad som är anledningen till denna. Det är min tveksamhet beträffande fördelningen av dessa anslag. Jag är inte alldeles övertygad om att det är riktigt att så mycket pengar stannar i Stockholm som under nuvarande förhållanden sker.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. a

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i de i ämnet väckta motionerna I: 24 och II: 38; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Christenson i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 112:o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 24 och II: 38.

Interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Christenson i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 138 ja och 44 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ivar Johansson m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 112:o) mom. b) i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 19 a) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst om-

röstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 141 ja och 42 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 113—115

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 6**Interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BRACONIER** (h), som anförde:

Herr talman! Sedan flera år pågår förberedelser för att Ystads stad skall läggas under landsrätt. För ett par år sedan gjordes efter beslut av Kungl. Maj:t en utredning om verkningarna av landsrättsläggningen med avseende på rättsvården och stadens förvaltning och ekonomi. Utredningen utmynnade i förslag att Ystad skulle förenas med Vemmenhög, Ljunits och Herrestads domsaga. Frågan blev därefter föremål för remissbehandling.

Sedan remissbehandlingen avslutats har justitiedepartementet under år 1960 fört förhandlingar med staden angående de ekonomiska villkoren för landsrättsläggningen. Därpå har staden i februari beslutat att hos Kungl. Maj:t anhölla om landsrättsläggning.

Under överläggningarna mellan departementet och staden lär det från de-

Interpellation ang. Ystads läggande under landsrätt

partementets sida ha förklarats, att beslut om landsrättsläggning — vilket enligt 1932 års lag i ämnet kan fattas av Kungl. Maj:t — skulle kunna fattas i nuvarande läge endast om frågan inte behövde behandlas i riksdagen, något som förutsatte att beslutet inte formellt och direkt medförde kostnader för statsverket. Tillvägagångssättet skulle bli att beslutet skulle träda i kraft den 1 januari 1961 och att de nya statliga tjänster, som skulle behövas under första halvåret, skulle finansieras med tillgänglig medelsreserv och sedan inarbetas i budgeten för budgetåret 1961/62. Jag kan nämna, att det för domsagens del är fråga om en tingsdomarbefattning och tre befattningar för icke rättsbildade biträden. Dessutom finge man räkna med två nya tjänster hos vederbörande landsfiskal och vissa andra kostnadsökningar. Den årliga merkostnaden för staten skulle säkerligen komma att överstiga 100 000 kronor.

Om de anförda uppgifterna angående det planerade tillvägagångssättet är riktiga, skulle riksdagen ställas inför ett fait accompli och i realiteten vid nästa års budgetbehandling inte kunna göra någon sakprövning. Detta skulle innebära ett klart brott mot konstitutionell sedvanerätt.

En fråga som naturligt nog uppmärksammades vid förhandlingarna mellan justitiedepartementet och staden var vem som skulle svara för avlöningen och pensionen till de nuvarande befattningshavarna vid rådhusrätten, i den mån dessa är ordinarie och inte är skyldiga att underkasta sig placering i annan verksamhet. Det är här två befattningshavare som närmast kommer i fråga, nämligen borgmästaren och en rådman. Staden har, som ett resultat av förhandlingarna, i sin framställning till Kungl. Maj:t åtagit sig att svara för löne- och pensionskostnaderna för båda dessa befattningshavare och inte bara för en av dem, vilket staden tidigare hade åtagit sig.

Men detta är inte hela sanningen. I motiveringen till drätselkammarens förslag i ärendet finns följande passus: »Vid överläggningarna diskuterades ingående möjligheterna att bereda nuvarande befattningshavarna vid rådhusrätten tjänster inom den statliga förvaltningen. Härvidlag kunde stadens representanter med tillfredsställelse notera justitieministerns och departementets välvilliga inställning att i görligaste mån vara behjälplig i detta avseende».

Det har inte saknats antydningar om att chefen för justitiedepartementet skall ha avgivit direkt löfte om att en av de nämnda två befattningshavarna skulle få den nya tingsdomarbefattningen om han så önskade och att detta rent av skulle ha varit en förutsättning från stadens sida att gå med på landsrättsläggningen.

Aldeles bortsett från frågan om denne befattningshavare fyller de uppställda formella kompetenskraven — en fråga som i detta sammanhang är utan betydelse — är det ytterst anmärkningsvärt, om vederbörande departementschef i förväg gör några utfästelser om tillsättning av en tjänst som skall tillsättas efter ansökningsförfarande. Särskilt stötande är det om en sådan utfästelse, såsom möjligen har varit fallet i detta ärende, varit en förutsättning för en underhandsöverenskommelse.

Jag vill tillfoga, att frågan är av stor betydelse för framtiden, eftersom man kan räkna med att förfarandet i detta ärende kan bli prejudicerande för behandlingen av många andra ärenden om landsrättsläggning; i första hand lär det bli fråga om Alingsås och Visby.

Med anledning av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Avser statsrådet att föreslå Kungl. Maj:t att förelägga riksdagen proposition angående landsrättsläggning av Ystad och de utökningar av den statliga

tjänsteorganisationen som blir en följd därav?

2. Har det från justitiedepartementets sida gjorts några utfästelser angående tillsättning av statlig domartjänst i samband med den planerade landsrättsläggningsen? Om så icke är fallet, har uttalandet i drätselkammarens skrivelse om »justitieministerns och departemen-

tets välvilliga inställning att i görligaste mån vara behjälplig i detta avseende» någon grund och i så fall vilken?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.21.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 27 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Anslag till yrkesundervisningen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till yrkesundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Högre tekniska läroverk: Föreläsningar och fortbildningskurser

Efter punktens föredragning anförde

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Under denna punkt i utskottsutlåtandet återfinnes en blank reservation. Låt mig i all korthet förklara och motivera densamma.

Ur förevarande anslag bestrides kostnaderna dels för föreläsningar vid de tekniska läroverken i bl. a. tekniska,

humanistiska och sociala ämnen, arbetsmarknadsfrågor m. m., dels fortbildningskurser vid de högre tekniska läroverken. För sistnämnda ändamål framstår en höjd medelstilldelning som önskvärd.

Uppenbarligen föreligger det ett stort behov av en fortbildningsverksamhet på det tekniska området. Den fortgående utvecklingen gör, att enskilda och även landet har behov av att möjlighet att så långt som möjligt hålla sig å jour med dagens rön erbjudes våra tekniker. Ett stort intresse för sådana fortbildningskurser har dokumenterats. Låt mig här i dag hänvisa till uppräkningsen i de aktuella motionerna.

För innevarande budgetår lär omkring 60 000 kronor disponeras för sådana fortbildningskurser. Det föreliggande förslaget torde innebära att motsvarande belopp nästa budgetår endast blir omkring 22 000 kronor — en utveckling motsatt den som är angelägen.

Herr talman! Då jag till sist avstått från att ställa något yrkande om en anslagsförstärkning är det med den förhoppningen, att departementschefen trots den snäva anslagsramen skall söka utvägar, så att kursverksamheten för fortbildning på det tekniska området ej så kraftigt skall strypas, och att det nästa år skall kunna framläggas en

Konstfackskolan: Avlöningar

statsverksproposition, som ej är så snål härvidlag.

I förhoppning att så skall ske avstår jag från att ställa något yrkande.

Häri instämde fröken *Vinge* (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7**Konstfackskolan: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Under denna punkt föreslår statsutskottet avlöningsanslag för konstfackskolans verksamhet. I det sammanhanget har utskottet behandlat en av mig och andra representanter för de fyra demokratiska partierna väckt motion, som går ut på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en allsidig översyn av konstfackutbildningen i syfte att göra denna mera ändamålsenlig för vårt moderna samhälle.

I anledning av denna motion har utskottet förklarat, att utskottet under hand inhämtat att det redan pågår en översyn i den av oss motionärer angivna riktningen. Den översynen omhändertas i första hand av överstyrelsen för yrkesutbildning. Konstfackskolan har erhållit i uppdrag att till överstyrelsen inkomma med förslag rörande konstfackutbildningens målsättning, innehåll och utformning.

Det är ganska naturligt att utskottet med sådana informationer funnit sig kunna utan vidare avslå motionen, eftersom motionens syfte till synes blivit tillgodosett. Jag har inget annat yrkande än utskottets, men jag vill i alla fall göra en randanmärkning i detta sammanhang, eftersom det är en fråga som tilldragit sig mycket stort intresse både i dagspressen och i denna kammare, där vi hade en debatt förra året i anslutning till en av mig framställd interpellation, som besvarades av statsrådet

Edenman.

Jag har nog det intrycket, att denna fråga om översyn av konstfackutbildningen inte helt kan klaras genom någon mer eller mindre intern undersökning om olika framkomstvägar. Framför allt tror jag, att det som finns omnämnt i motionen om konstfackutbildningens målsättning i och för sig är ett debattämne av stora mått, där många synpunkter kan göra sig gällande och enligt min mening borde få göra sig gällande i anslutning till denna nu påbörjade mera interna undersökning.

Herr talman! Jag har, som jag förut sade, inget annat yrkande än utskottets men jag vill dock stryka under vad statsrådet Edenman sade förra året i sitt interpellationssvar. Bland mycket annat, som visade att han var positiv till frågan om en allmän översyn, sade han, att konstfackskolan själv borde komma med dylika förslag till översyn och till undersökning av sin målsättning m. m. Jag citerar vidare ur statsrådet Edenmans svar: »Denna översyn bör givetvis på vanligt sätt ske i intim kontakt med industri och hantverk, företrädda bl. a. genom skolans styrelse, och med övriga av dessa utbildningsfrågor berörda myndigheter och andra organ.» Bland dessa andra organ nämnde statsrådet särskilt statens konsumentråd, som förra våren gjorde en särskild framställning som råkade levereras samma dag — tror jag — som interpellationssvaret avgavs här i kammaren.

Med detta lilla påpekande vill jag alltså fästa uppmärksamheten på att det föreligger ett stort intresse långt utanför konstfackskolans och överstyrelsens sfär att få vara med och diskutera den framtida uppläggnings av konstfackutbildningen och vad därmed sammanhänger. Jag hoppas att man kan räkna på att statsrådet Edenman har kvar sitt från förra året visade intresse för dessa problems framtida lös-

Understöd åt handelsgymnasier

ning. Det vore önskvärt om konstfackskolan skulle kunna ta initiativ till att i någon form vidga kretsen av dem som är aktivt intresserade av den påbörjade översynen, som den nu själv håller på med, och att upptaga en allmän debatt om framför allt konstfackutbildningens målsättning.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 8 och 9

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10**Understöd åt handelsgymnasier**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 256, s. 651—655 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till detta ändamål anvisa ett förslagsanslag av 3 547 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 510 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 106) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 118), i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta, 1. att statsbidrag skulle kunna utgå till treåriga handelsgymnasielinjer; 2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1961 års riksdag om förbättrade statsbidrag till handelsgymnasierna för att möjliggöra att elevavgifterna avskaffades; 3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1961 års riksdag om åtgärder för att främja lärarrekryteringen till handelsgymnasierna; 4. att bemyndiga överstyrelsen för yrkesutbildning att från och med budgetåret 1960/61 anordna försöksverksamhet med särskilda påbyggnadskurser i handel och

för detta ändamål anvisa ett anslag av 30 000 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *Åman* väckt motion (I: 270), vari hemställts att till Understöd åt handelsgymnasier måtte för budgetåret 1960/61 anvisas, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, ett förslagsanslag av 30 000 kronor till anordnande av påbyggnadskurser i handel;

dels ock en likaledes inom första kammaren av herr *Åman* väckt motion (I: 271), vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av nu förevarande anslag måtte uttala att intagningen av elever vid gymnasierna från och med budgetåret 1961/62 skulle avse jämväl intagning till treårig utbildning.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 270 samt I: 106 och II: 118, sistnämnda två motioner i vad de avsåge medelsanvisning för särskilda påbyggnadskurser i handel, till Understöd åt handelsgymnasier för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 3 547 000 kronor;

b) att motionerna I: 271 samt I: 106 och II: 118, sistnämnda två motioner i vad de avsåge statsbidrag till treåriga handelsgymnasielinjer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

c) att motionerna I: 106 och II: 118, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om förbättrade statsbidrag till handelsgymnasierna för att möjliggöra elevavgifternas avskaffande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

d) att motionerna I: 106 och II: 118, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om åtgärder för att främja lärarrekryteringen till handelsgymnasierna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Roman, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Jacobsson, Kaijser, Thorsten Larsson, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i

Understöd åt handelsgymnasier

Stenkyrka och Nilsson i Göingegården, fröken Karlsson, herrar Nihlfors och Larsson i Hedenäset, fröken Vinge och herr Helén, vilka ansett att utskottet under b)—d) bort hemställa

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 106 och II: 118, såvitt nu vore i fråga, samt motionen I: 271 besluta, att statsbidrag skulle kunna utgå till treåriga handelsgymnasielinjer från och med budgetåret 1960/61 med högst sex dylika linjer per budgetår;

c) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 106 och II: 118, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till förbättrade statsbidrag till handelsgymnasierna för att möjliggöra att elevavgifterna avskaffades;

d) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 106 och II: 118, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder för att främja lärarrekryteringen till handelsgymnasierna.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Det har i år väckts flera motioner som berör handelsutbildningen. Den mest omfattande är folktopartimotionen som sveper över hela fältet. Där berörs civilekonomutbildningen som lär komma att behandlas av det särskilda utskottet, de inbyggda skolorna på handels område, som vi kommer att ta upp under punkt 16, och slutligen handelsgymnasierna, som vi nu skall behandla.

Några dagar efter det att folktopartimotionen lades fram väckte Valter Åman ett par motioner som gällde handelsgymnasierna. Yrkandena där stämde mycket nära överens med förslagen i folktopartimotionen.

Jag kan inte, herr talman, underlåta att påtala det anmärkningsvärda i att utskottet inte infordrade några som helst yttranden från myndigheter eller

organisationer över dessa betydelsefulla motioner.

Handelsgymnasierna behöver ju både kvantitativ och kvalitativ upprustning. Ecklesiastikministern har hittills velat ge viss förtursrätt för den kvantitativa förbättringen, men i år konstaterar jag med tillfredsställelse att han har medgivit att de förslag som överstyrelsen för yrkesutbildning har lagt fram i fråga om kvalitativ upprustning också är beaktansvärda fastän han på grund av det statsfinansiella läget inte är beredd att tillstyrka reformer i år. Jag vill gärna understryka att både motionerna och reservationen är så utformade att ett bifall nu innebär godkännande av överstyrelsens principförslag men icke medför ökad belastning på statens budget det budgetår vi nu behandlar, 1960/61.

Motionerna i år liksom reservationerna berör inte den kvantitativa upprustningen, men det bör ändå i korthet framhållas att vi behöver flera handelsgymnasier och flera gymnasieavdelningar, dels därför att näringslivet behöver mera folk med kvalificerad handelsutbildning och dels därför att ungdomarna behöver utbildningsmöjligheter för levnadsbanor där de kan beredas utkomst. Vi talar med bekymmer om det hotande humanistöverskottet, men en hel del språkbegåvade ungdomar som nu söker sig till latin- eller allmän linje har säkert lika goda förutsättningar att studera vid handelsgymnasium med eller utan fortsatta studier vid högskola, men de söker sig nu icke till handelsgymnasium därför att det saknas handelsgymnasium på deras hemort. Det är nödvändigt att få inte bara fler allmänbildande gymnasier utan också fler fackgymnasier och däribland handelsgymnasier, eller handelsgymnasielinjer, som i vissa fall kan vara knutna till en skola av annan form, gymnasium eller större yrkesskola.

Men det räcker inte att vi får flera utbildningsmöjligheter. Vi måste göra

Understöd åt handelsgymnasier

dess linjer mera attraktiva. Med det påpekandet kommer jag in på frågan om den efterlängtrade handelsgymnasie-reformen.

Den utredning som överstyrelsen för yrkesutbildning på departementschefens uppdrag utförde innehöll förslag till tre huvudpunkter i förbättringen av handelsgymnasiernas villkor.

För det första begärs gynnsammare statsbidragsregler så att elevavgifterna kan avskaffas. Statsbidragsvillkoren är nu väsentligt sämre för handelsgymnasierna än för andra högre kommunala skolor, och vissa av dessa handelsgymnasier tar ut dryga elevavgifter.

För det andra rekommenderas åtgärder för att förbättra lärarrekryteringen. Anställningsförhållandena är i vissa avseenden sämre vid handelsgymnasierna än vid de allmänna läroverken, vilket givetvis försvårar rekryteringen.

Vidare föreslås, och det är framför allt detta jag vill uppehålla mig vid, att statsbidrag skall kunna utgå till tre-årig linje.

Reservanterna begär inte att alla handelsgymnasier skall bli treåriga nu omedelbart och i ett sammanhang men vill ha ett beslut som gör det möjligt att i begränsad utsträckning införa tre-åriga linjer. Skälen för detta kan sägas vara i huvudsak fyra.

För det första medför det hårdnande marknadsläget att näringslivet behöver folk med bättre kunskaper än den hittillsvarande handelsgymnasieutbildningen har kunnat ge. Jag skall bara exemplifiera detta från ett område, nämligen språkutbildningen. Det går inte längre att bara sitta stilla på ett kontor och skriva affärsbrev. Allt flera personer måste kunna tala både ett och flera främmande språk, och tala dem på ett sådant sätt att de kan argumentera, kan sälja. En sådan utökning enbart av språkundervisningen är mera än det finns utrymme för inom den nuvarande tvååriga utbildningstiden.

Härmed kommer jag över på den

andra huvudsynpunkten: elevernas stora arbetsbörda.

Redan nu är undervisningen alltför pressande för många elever. Det visar sig bland annat i de sorgliga siffrorna för kuggningarna i skrivningsproven vid vårens handelsgymnasieexamen, där i de tvååriga kurserna 29 procent hade underbetyg i avgångsskrivningen i engelska och 42 procent i den tyska skrivningen.

Ett tredje skäl är att den nuvarande handelsgymnasieexamen visserligen berättigar till inträde vid handelshögskolor men icke vid universiteten. Nu har departementschefen delvis biträtt universitetsutredningens förslag om civil-ekonomutbildning vid åtminstone något universitet, men då uppstår det abderitiska förhållandet att de här eleverna kan söka sig till viss civilekonomutbildning men icke till annan.

Universitetsutredningen föreslår därför att handelsgymnasieutbildningen skall bli treårig. Det är naturligtvis inte bara de tre åren man syftar till där utan undervisningen skulle också bli sådan att den kan bilda underlag för och berättiga till inträde vid universiteten.

Sedan kommer jag till det fjärde argumentet. Genom en treårig utbildning och genom de förbättringar av utbildningen som här föreslås blir handelsgymnasierna likvärdiga med andra gymnasier. Först när så sker kan man räkna med att en del blivande gymnasister söker sig till dessa linjer som ett verkligt alternativ till de andra gymnasie-linjerna, och först då kan man vända strömmen från de humanistiska fakulteterna.

Jag har lovat att fatta mig kort, herr talman, och jag skall sluta med att säga att handelsgymnasiet snart är den enda skolform som ställts utanför det reformarbete som vårt lands skolväsende varit och för närvarande är föremål för. Nu har utskottet funnit att motionärernas reformförslag i och för sig är väl-

Understöd åt handelsgymnasier

grundade, men det avvisar dem av statsfinansiella skäl liksom departementschefen gör. Utskottsmajoriteten förbiser att motionärerna liksom reservanterna har utformat förslagen så att det såsom jag nyss nämnde inte blir några merkostnader för statsverket 1960/61.

Vidare måste man observera att riksdagen inte förlorar greppet över den här frågan genom att nu fatta ett principbeslut. Riksdagen beslutar ju varje år om antalet avdelningar på de olika linjerna och får alltså i fortsättningen ta ställning till hur många avdelningar vi skall ha på de treåriga linjerna. Principbeslutet bör däremot fattas i år.

Herr talman! Jag har inte ofta anledning att instämma med Stockholms-Tidningen, men Stockholms-Tidningen skrev i en ledare härom dagen att den här reservationen bör bifallas. Jag ber att i likhet med Stockholms-Tidningen få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Det var ju glädjande att fröken Vinge kan hitta artiklar även i Stockholms-Tidningen som hon kan instämma i. Jag kan också kosta på mig att instämma i påståendet att åtskilliga motioner, kanske de flesta som läggs fram här i riksdagen, innehåller välmotiverade förslag, men vi måste ju trots detta avslå många av dem, i stor utsträckning beroende på att de allra flesta kommer att medföra ökade kostnader för staten, om inte omedelbart så i varje fall inom en nära framtid. Jag avslöjar väl ingen större hemlighet om jag säger att andra avdelningen har varit i Göteborg under de två första dagarna i den här veckan. Fröken Vinge har därvid varit med. Vi fick kontakt med åtskilliga institutioner av vitt skilda slag under de båda dagarna, och det fanns knappast någon som inte hade önskemål att framställa. I de flesta fall var det berättigade önskemål om utvidg-

ningar, om ökat antal tjänster på skilda områden, om ytterligare byggnader o. s. v. Alla önskemålen hade dock det gemensamt att de innebar ökade krav på statliga bidrag.

När det gäller våra handelsgymnasier måste vi väl vara överens om att de i kvantitetsavseende har utbyggts i mycket snabb takt under de senare åren. De förslag som framlagts av Kungl. Maj:t har godkänts av riksdagen. Det förslag som vi nu behandlar innebär att det för nästa budgetår tillkommer ytterligare åtta nya klassavdelningar, och antalet statsbidragsberättigade gymnasier ökar från 21 till 23.

Det är riktigt att överstyrelsen har förordat att riksdagen skulle besluta att handelsgymnasierna i princip bör bli treåriga. Utskottet vill i och för sig icke förneka att det finns behov av en mer kvalificerad utbildning på dessa områden, men vi hävdar nog att frågor av detta slag först bör prövas på departementsplanet innan riksdagen fattar beslut.

Vi är inte övertygade om att reservanternas förslag här är det bästa. Om riksdagen bifaller reservanternas förslag kan det innebära ett föregripande, som icke blir lyckligt för framtiden. Man har nämligen sagt att det under de närmaste tre å fyra åren skulle bli högst sex treåriga linjer. Jag har ingen bestämd uppfattning om huruvida ett sådant beslut vore lyckligt, men det kan få konsekvenser som man inte har förutsett. Fröken Vinge har här sagt att ett bifall till reservanternas förslag icke kommer att innebära någon anslagshöjning under nästa år, men vi vet allsammans att det måste innebära väsentliga anslagshöjningar under kommande budgetår. Jag tror, som sagt, att vi innan vi ger oss in på någonting sådant bör låta departementet pröva saken, så att vi får en säkrare grund att stå på än vi f. n. har.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Understöd åt handelsgymnasier

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Utöver vad utskottets talesman här har framhållit har jag behov av att stryka under några synpunkter vid behandlingen av det här ärendet. Jag vill gärna göra det med utgångspunkt från vad utskottet självt säger om att det i och för sig finns välgrundade skäl för det förslag som är framfört i motionerna, nämligen om en treårig utbildning i handelsgymnasier. Jag har i propositionen sagt ungefär detsamma, att det finns starka skäl som talar för en reformering av bestämmelserna rörande handelsgymnasierna och en förbättring av bidraget till denna skolform men att regeringen med hänsyn till det statsfinansiella läget inte har ansett att en sådan reform kan aktualiseras i år.

Ibland när det i en speciell fråga talar om statsfinansiella skäl kan någon eller några tro att just de här pengarna skulle vara avgörande. Så är det naturligtvis inte. Man måste se hela reformarbetet på åttonde huvudtiteln i ett enda perspektiv.

Jag vill då erinra kammarens ledamöter om att yrkesutbildningen aldrig har fått så stora nya anslag som vid denna riksdag. Under höstens budgetarbete kom den här reformen att prövas i samband med den väldiga automatiken på yrkesutbildningens område, som gällde 25 miljoner kronor. Jag behöver inte erinra fröken Vinge om en annan stor reform, som jag vet att hon har arbetat mycket för, nämligen av den husliga utbildningen, men vi har också yrkesläroreformen och mycket annat. Jag vill passa på att säga, att det inte är universiteten och forskningen som i år har fått de största nya anslagen, utan yrkesutbildningen, vilket ibland har förbi-setts.

I det läget har jag måst resonera ungefär så här: Det viktigaste nu på handelsgymnasiets område är att fortsätta den kvantitativa utökningen och alltså

öka utbildningskapaciteten. Det gäller i år en anslagshöjning på 510 000 kronor. Det har föreslagits och utskottet har också tillstyrkt statsbidrag till åtta nya avdelningar och två nya handelsgymnasier. Det var det väsentliga den här gången enligt min bedömning.

Dessutom vill jag framhålla, även om jag inte för fram det som ett argument i den här debatten, att meningarna om behovet av en förlängd handelsutbildning faktiskt är delade, framför allt bland representanter för näringslivet. Det är inte så att det på detta område finns en absolut entydig opinion för en förlängning av handelsutbildningen, men jag understryker att jag i dag icke tar upp detta som ett argument.

Men det är ändå, herr talman, ett annat skäl, som är avgörande för mig när jag anser att riksdagen i år inte bör stanna för denna utökning. Det är först nu vi har fått material för att kunna bedöma de här frågorna i ett litet större perspektiv. Universitetsutredningens betänkande är avlämnat, och en proposition som bygger på detta ligger på riksdagens bord. Den politik som där rekommenderas skulle jag vilja ange i fyra punkter: 1) en vidgning av de spärrade utbildningslinjerna vid universitet och högskolor; 2) en vidgning av alla icke-akademiska utbildningsvägar som bygger på studentexamen; 3) en intensifierad yrkesvägledning och prognosverksamhet och 4) en allmän översyn av hela gymnasiepolitiken. Jag har också i propositionen aviserat tillståndet av en ny gymnasieutredning. Inte heller det argumentet vill jag emellertid åberopa, ty man skulle då kunna säga att det betyder att hela den här reformen skjuts på framtiden.

Motionärerna och reservanterna har ett litet valhant grepp om hela denna fråga. Vi kommer efter dagens beslut att ha 23 statsbidragsberättigade handelsgymnasier.

Nu föreslår reservanterna att statsbidrag skall utgå till högst sex treåriga

Understöd åt handelsgymnasier

linjer under de närmast kommande tre till fyra budgetåren. Utskottets talesman, herr Karlsson i Olofström, var för sin del orolig för att man i så fall skulle binda utvecklingen, och jag vill försäkra kammarens ledamöter att när vi diskuterat en reform på detta område, så har det varit en reform av helt andra dimensioner. Det har självfallet varit en reform, innebärande att alla handelsgymnasier göres treåriga. Varför skulle vi ha treåriga linjer vid vissa gymnasier och inte vid andra?

Jag är för min del övertygad om att om riksdagen i detta fall följer reservanternas, så får vi omedelbart som ett brev på posten krav från alla de handelsgymnasier som inte erhåller denna treåriga utbildning. Det är inte rättvist att göra en partiell reform. Den skall göras total. Och då blir den också av något större ekonomiska dimensioner än vad fröken Vinge här ville göra gällande.

Man kan inte heller bara öka statsbidraget. Det gäller också att göra en översyn av hela lärarorganisationen. Vi har t. ex. inga lektorstjänster vid handelsgymnasierna. Med civilministerns goda minne vill jag erinra om att vid förhandlingarna för någon tid sedan mellan civilministern och lärarorganisationerna kom man bland annat överens om följande, som jag ber att få citera ur protokollet: »Frågan om att föra in rektors- och lärartjänsterna vid handelsgymnasierna under statens allmänna avlöningsreglemente skall bli föremål för ytterligare utredning inom sådan tid att eventuella förslag härom skall kunna föreläggas 1961 års riksdag under dess vårsession.»

Gör man nu en halvmesyr och låter slumpvis utvalda gymnasier få treårig utbildning och inte tar hela reformen på en gång, så kan jag inte förstå annat än att det snarare skulle vara ett lik i lasten än en fördel i det fortsatta reformarbetet.

Jag får kanske också till slut säga, att

inte minst med hänsyn till oppositionens alla besparingsförslag på möjliga och omöjliga punkter förefaller aktiviteten just här och just nu en aning egendomlig.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Först en replik till herr Karlson i Olofström, som erinrade om vårt besök i Göteborg i förrgår. När jag där mötte alla akademiska lärare och fick del av deras anslagskrav, så luftade också jag talet om det statsfinansiella läget. Då svarade man emellertid: Men det är ju dessa ungdomar som skall skapa det ekonomiska utrymme som förbättrar vårt statsfinansiella läge.

Jag tror att detta gäller alldeles speciellt för de inom handeln verksamma människorna, de som arbetar på exportmarknaderna. Det är de som skall dra in de pengar till landet som förbättrar vårt välbefinnande.

Herr statsrådet — om jag nu får vända mig till honom — är säkerligen inte obekant med det resonemang man för om know how-faktorn. Jag tror att det resonemanget är särskilt relevant i detta sammanhang.

Sedan menar givetvis jag också att hela handelsgymnasiereformen skall genomföras, och i den ingår ju bland annat åtgärder för förbättrad lärarrekrytering och tjänsternas inordnande under SAAR samt inrättande av lektorstjänster. Jag är glad att nu höra, att vi har utsikter att få detta förslag behandlat vid nästa riksdag, och jag vill fästa uppmärksamheten på att vår reservation just utmynnar i en beställningskrivelse på den punkten. Vi begär att riksdagen skall hemställa hos Kungl. Maj:t om förslag i sådan riktning.

När det gäller frågan om den treåriga utbildningen är det väsentliga att få en i hög grad reformerad utbildning vid våra handelsgymnasier. Jag är säker på att statsrådet är överens med reservanternas om att förhållandena inte är tillfredställande som de är nu. Det tycks

Understöd åt handelsgymnasier

inte vara tillräckligt att man bara utmönstrar visst gods för att få utrymme för det andra man behöver och av vilket jag bara tog ett exempel, nämligen språkundervisningen. Man måste säkerligen förlänga utbildningstiden om man skall få tillräckligt utrymme för allt som man behöver.

Nu säger statsrådet att man skall göra en total reform; man skall inte börja på ett par punkter. Men varför vill statsrådet inte ha försöksverksamhet på detta område? Är det inte nödvändigt att vi prövar oss fram på några orter där förutsättningar finns för att sedan, om man ser att det hela har god effekt, genomföra reformen över hela fältet? Det är ju i själva verket detta som är tanken bakom förslaget både i motionen och i reservationen.

När vi vill ha principbeslut redan i år, är det ju därför att de handelsgymnasier, som tycker sig ha förutsättningar för att anordna antingen ett tredje år eller en första årskurs i en treårig linje, skall komma till överstyrelsen för yrkesutbildning i höst med sina förslag, som prövas först där, sedan av statsrådet och slutligen av riksdagen. Tidtabellen är sådan att det är önskvärt att vi får beslut om att statsbidrag skall kunna utgå till treåriga linjer i år och att detta beslut sättes i kraft jämte hela den övriga handelsgymnasiereformen, som jag fortfarande hoppas står mycket högt i statsrådets angelägenhetsgradering.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Det är just därför att den står mycket högt i min angelägenhetsgradering, fröken Vinge, som jag är mycket oroad av ett riksdagsbeslut, som slår fast att »statsbidrag må utgå till högst sex treåriga linjer under de närmast kommande tre å fyra budgetåren med början från och med budgetåret 1960/61. Överstyrelsen för yrkesutbildning...» etc. Det är en verklig

hämsko på de närmaste fyra årens reformpolitik på detta område, fröken Vinge.

Herr **KARLSSON** i Olofström (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi fick — om jag så får säga — det beskedet ifrån representanter i Göteborg, att det är dagens ungdom som vi skall satsa på för framtiden. Däröfver är vi fullständigt överens.

Men i det sammanhanget skulle jag vilja fråga fröken Vinge, om vi kan räkna med hennes medverkan i fortsättningen, när det gäller att skaffa pengar till statskassan för att betala de ständigt ökade kostnaderna. Om jag inte tar alldeles fel, har det en och annan gång hänt att denna medverkan från fröken Vinge m. fl. varit synnerligen skral.

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! Jag vill bara i korthet svara, att det gäller inte bara frågan hur vi skall dela kakan. Det gäller att med gemensamma krafter göra den större, så att den räcker till det vi behöver.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i momentet gjorda hemställan, dels ock på bifall i motsvarande del till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10:o) mom. b) i utskottets utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 92 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

Mom. c

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i detta moment gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10:o mom. c) i utskottets utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 103 ja och 92 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GANSMOE (h), som anförde:
Herr talman! Jag röstade fel.

Mom. d

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 11

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 12

Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 258, s. 656 och 657) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 95 000 kronor eller ett 2 700 kronor högre belopp än innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 264) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 210), i vilka hemställts att riksdagen ville besluta, att statsbidraget för upprätthållande av bergsskolan i Filipstad måtte för nästa budgetår utgå med sammanlagt 223 344 kronor.

Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 264 och II: 210, till Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 95 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Jacobsson, Kaijser och Nihlfors*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 264 och II: 210, till Bidrag till bergsskolan i Filipstad m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 223 300 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Motionen på denna punkt, som gäller bergsskolan i Filipstad, är ingen nyhet för året. Vi har fört fram den tidigare, och jag skulle vilja säga till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att vi kommer att fortsätta att föra fram den, tills den lett till något resultat, helt enkelt av det skälet att den är i hög grad befogad.

Vi har i detta hus många gånger gjort den iakttagelsen, att ett befogat krav, som förts fram motionsvägen, så småningom visar sig vara oemotståndligt och tas upp av regeringen och då vinner riksdagens bifall. Vi hoppas att detsamma skall hända detta anslag. Vi gör det så mycket mera som förslaget i år föranlett en reservation, som samlat icke mindre än sju av statsutskottets ledamöter.

Jag skall här inte på något yvigt sätt argumentera för detta anslag, men jag vill säga, att därför att en teknisk skola av stor betydelse har en gammal och förtjänstfull historia, genom decennier har haft och fortfarande har en annan huvudman än staten, så skall den väl

därför inte straffas och liksom låsas fast i sitt nuvarande läge.

Vi har inrättat många nya tekniska läroverk och satsat mycket pengar på det. Vi har — vilket ecklesiastikministern vet precis lika bra som jag — behov av att nu föra fram bergsskolan i Filipstad ytterligare ett steg, förlänga utbildningen och höja standarden på utbildningen.

Det är detta det gäller. Man kan inte begära att Jernkontoret i detta nya läge skall satsa de pengar som erfordras här för. Det är statsbidraget, som måste få rimliga proportioner.

Jag antecknar också med stor tillfredsställelse, att huvudmannen för den tekniska utbildningen, nämligen överstyrelsen för yrkesutbildning, helt instämmer i detta krav, medan däremot statskontoret ställer sig direkt kallsinnigt, vilket ju inte i och för sig är någon överraskning.

Jag är övertygad om att när ecklesiastikministern får utrymme i sin budget för ett rimligt bidrag till bergsskolan i Filipstad — det är ju inte så stora pengar det gäller — så kommer också detta. Jag uttalar den förhoppningen att det blir möjligt att villfara detta önskemål redan nästa budgetår. Det är ingalunda för mycket begärt med hänsyn till den betydelse skolan under många decennier haft och fortfarande har.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Fru *Sjöqvist* (h) instämde häri.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att vi förra året hade en liknande motion, och vi redovisade då frågan synnerligen utförligt. Vi har även i år sagt att det finns skäl som talar för en ökning av detta bidrag, och jag är övertygad om att så fort ecklesiastikministern får utrymme för en ökning av anslaget, så får vi också en sådan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 13—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

Kungl. Maj:t hade (punkt 262, s. 663—670) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning från och med budgetåret 1960/61, meddela de bestämmelser, som kunde föränledas av vad departementschefen föreslagit rörande statsbidrag till inbyggda skolor för huslig utbildning, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande föreningen Handarbetets vänner meddela beslut i fråga om förhöjt statsbidrag m. m. i enlighet med vad departementschefen anfört, dels ock till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 80 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels de under punkten 10 redovisade likalydande motionerna I: 106 och II: 118, i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag skulle kunna utgå till inbyggda skolor även inom handelsområde;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eskilsson* (I: 368) och den andra inom andra kammaren av herrar *Darlin* och *Magnusson* i Tumhult (II: 476), i vilka hemställts att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning från och med budgetåret 1960/61, meddela de bestämmelser,

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

som kunde föränledas av att till statsbidragsberättigade inbyggda skolor och företagsskolor finge räknas även sådana som rörde handels- och kontorsområdet.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning från och med budgetåret 1960/61, meddela de bestämmelser, som kunde föränledas av vad departementschefen föreslagit rörande statsbidrag till inbyggda skolor för huslig utbildning;

b) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande föreningen Handarbetets vänner meddela beslut i fråga om förhöjt statsbidrag m. m. i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört;

c) att motionerna I: 368 och II: 476 samt I: 106 och II: 118, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, icke måtte av riksdagen bifallas;

d) att riksdagen måtte till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 80 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman*, *Axel Johannes Andersson*, *Påls-son*, *Jacobsson*, *Kaijser*, *Thorsten Larsson*, *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Karlsson*, herrar *Nihlfors* och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under c) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 106 och II: 118, såvitt nu vore i fråga, samt I: 368 och II: 476, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag förelades riksdagen om statsbidrag till inbyggda skolor inom handelsområde.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! 1952 års yrkesutbildningsutredning föreslog i sitt betänkande att statsbidrag skulle kunna utgå

Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

förutom till inbyggda skolor för industri och hantverk även till sådana för handel och husligt arbete. De nu befintliga skolorna av detta slag inom industri och handel har kommit att få stor betydelse, och överstyrelsen för yrkesutbildning har inte minst med hänsyn till deras resultat i sina petita förra hösten hemställt att förslag måtte föreläggas detta års riksdag om att bidrag skall utgå även till inbyggda skolor för handel och husligt arbete. Kungl. Maj:t har emellertid i statsverkspropositionen endast gått med på sådana bidrag vad gäller husligt arbete.

Jag är väl medveten om att den stora upprustning som statsrådet nyss talade om och den utbyggnad som föreslås i årets statsverksproposition ger yrkesutbildningen i landet ett rejält handtag. Men jag vill påpeka att detta är något som har pressat sig fram, och det är i dag en tvingande nödvändighet att satsa betydligt större belopp på detta område än vad som tidigare skett. Jag skulle rent av vilja säga att vi säkerligen under de senare åren tyvärr har syndat här, i den mån vi inte har ansett oss ha haft tillräckligt med pengar för att tillgodose behovet av yrkesutbildning på en mångfald områden där det behövt tas verkliga krafttag. Det hänger samman med de stora barnkullarna i början av 1940-talet, som i den ålder de nu befinner sig i pockar på att få en ordentlig yrkesutbildning.

Reservanterna på denna punkt i statsutskottets utlåtande har med hänsyn till nödvändigheten av att tillvarata varje tillfälle att öka resurserna för yrkesutbildningen på så många områden som möjligt och på ett så praktiskt och billigt sätt som möjligt i sin reservation föreslagit att bidrag skall utgå även till inbyggda yrkesskolor för handeln. Det är säkerligen det billigaste sättet att meddela yrkeskunskaper.

Statsrådet anmärkte gentemot reservationen på den punkt vi nyss voterade om, att det är underligt att oppositio-

nen, som kräver besparingar på så många områden, just på denna punkt vill föreslå ett ökat anslag. Men i den mån någon skulle vilja göra den anmärkningen beträffande denna reservation, så måste jag nog svara att det väl alltid är så för en företagare — och det bör vara på samma sätt för staten och samhället — att om det finns möjligheter att satsa en mindre slant för att få ett större utbyte, så bör man göra det även om man har ont om pengar. Här har vi ett sådant tillfälle för staten att öka ett anslag med en ringa slant och i stället få ett värdefullt utbyte.

Jag ber därför, herr talman, med dessa få ord att få yrka bifall till reservationen på denna punkt av herr Boman m. fl.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! 1955 fattades ett beslut rörande yrkesutbildningen. Dennas omfattning har sedan ökat i en takt som man vid det tillfället inte kunde förutse. Anslagen har stigit synnerligen kraftigt för varje år. Det förslag som nu föreligger från departementschefen innebär ju en anslagsökning för nästa budgetår på inte mindre än 25 miljoner kronor till sammanlagt 80 miljoner. Överstyrelsen för yrkesutbildning hade visserligen äskat ett anslag på 82 miljoner kronor, men om vi sätter denna prutning i relation till en hel del andra som departementet gjort, så får vi säga att den är betydligt mindre än prutningarna måst bli i andra sammanhang.

När nu reservanterna yrkar på statsbidrag även till inbyggda skolor på handels- och kontorsområdet och samtidigt säger att detta skulle innebära en ringa kostnadsstegring, så tror jag att de gör påståenden om saker som de inte vet någonting om. Jag är övertygad om att det här skulle kunna bli en för allt i världen värdefull utbildning, men vad den skulle komma att kosta i anslag har vi ingen vetskap om.

Jag tror det finns anledning att ge

ecklesiastikministern en eloge för de krafttag han gjort på både detta och andra områden, inte minst för yrkesutbildningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 16: o) i utskottets utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 5) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 99 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 17—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt 269, s. 675 och 676) föreslagit riksdagen att för detta ändamål för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 690 000 kronor eller samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson* (I: 56) och den andra inom andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.* (II: 67), i vilka hemställts, för det första att riksdagen måtte besluta att hantverksmästare, som åtog sig utbildning av lärlingar, erhöles ett statsbidrag av 2 000 kronor för en fullständig utbildning om minst tre år och ett kurs-tillägg av 1 200 kronor, därest lärlingen bereddes möjlighet att under betald arbetstid genomgå teoretisk utbildning, samt för det andra att det ökade bidrag, som detta föranledde utöver det föreslagna beloppet av 1 690 000 kronor till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m., måtte täckas genom ianspråktagande av medel ur Femte huvudtiteln: »För arbetslöshetens bekämpande»;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Torsten Andersson* och *Mattsson* (I: 364) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl. (II: 472), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag om 2 285 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, i vad de avsåge bidragsbeloppen för lärlingsutbildning, icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 364 och II: 472, i vad

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

de avsåge antalet bidragsrum, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

c) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 690 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Pålsson, Jacobsson, Kaijser, Thorsten Larsson, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Stenkyrka och *Nilsson* i Göingegården, fröken *Karlsson*, herrar *Nihlfors* och *Larsson* i Hedenäset, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under a) och c) bort hemställa

a) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att höja bidragsbeloppen för den lärlingsutbildning, som påbörjades från och med den 1 maj 1960, grundbidraget till 2 000 kronor och kurstillägget till 1 200 kronor;

c) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 56 och II: 67 samt I: 364 och II: 472, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 1 780 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Frågan om främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare är ju en gammal bekant. År efter år har motionsledes framförts krav på att ökade möjligheter skulle skapas för yrkesutbildning via hantverksmästarna.

Kungl. Maj:t har också medgivit en utökning, men med tanke på att kostnaderna vid denna värdefulla yrkesutbildning hos hantverksmästarna blir

så mycket lägre än vid den skolmässiga yrkesutbildningen anser vi reservanter att det vore klokt och mycket ekonomiskt, att det allmänna satsade ytterligare en slant på denna form av yrkesutbildning. Gör vi en jämförelse mellan en två- eller treårig yrkesutbildning hos hantverksmästare och motsvarande utbildning vid yrkesskola finner vi, att det är en kolossal skillnad i kostnads-hänseende. Vid exempelvis en central verkstadsskola är kostnaden per elev och år mellan 20 000 och 25 000 kronor, under det att kostnaden hos en hantverksmästare håller sig kring 2 000 kronor, i vissa fall 2 500 kronor.

I årets motioner är det inte fråga om en ökning av antalet s. k. bidragsrum, en fråga som tidigare diskuterats. Under år som gått har nämligen kostnaderna för hantverksmästarna ökat betydligt, vilket i sin tur föranlett ett minskat intresse hos dem för att ta emot elever. Reservanterna anser att en höjning av bidraget till mästarna är nödvändig så att de kan anse sig ha råd att ta emot lärlingar.

Det finns, herr talman, både många och starka skäl utom detta att åberopa för reservanternas uppfattning. Jag skall emellertid inte ytterligare uppehålla mig vid dem. De har tidigare varit föremål för ingående diskussioner i denna kammare, och jag skall därför nöja mig med att yrka bifall till reservationen vid punkt 21, av herr Boman m. fl.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Vi är förvisso samtliga i denna kammare fullt på det klara med att en av förutsättningarna för ett lands utveckling och välstånd är ett blomstrande näringsliv. Liksom föregående talare har åtskilliga representanter för såväl regeringen som samtliga politiska partier betonat betydelsen av en kvalificerad yrkesutbildning, inte minst med tanke på det kvalitetsbegrepp som är förbundet med svensk produktion över huvud taget. Så gott som dagligen

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

får vi inom de olika yrkena bevis för att den svenska industrien och det svenska hantverket ropar efter kvalificerad arbetskraft. Jag har tidigare haft tillfälle att anföra exempel härpå och skall inte trötta kammaren med en upprepning.

Däremot kan jag inte underlåta att erinra om att den utveckling som sker i dagens moderna samhälle ställer allt större krav inte bara på råvarutillförseln och på de maskiner som förädla råvaran utan även på den mänskliga faktorn inom produktionen såväl i tillverknings- som i serviceledet. Detta liksom vår anslutning till sjustatsmarknaden, med ytterligare ökad pris- och kvalitetskonkurrens, samt en mångfald andra motiveringar gör det enligt min uppfattning nödvändigt att alla möjligheter att ge vår ungdom en tillfredsställande kvalificerad yrkesutbildning tillvaratas.

Vi är på industri- och hantverkshåll tacksamma för den upprustning som skett på yrkesskoleområdet och som alltför jämt pågår. Fortfarande måste emellertid stora skaror av ungdomar, som önskar yrkesutbildning, avvisas på grund av platsbrist. I detta sammanhang är det angeläget att komma ihåg, att det alltid är lättare att placera yrkesutbildad arbetskraft än utbildad och att det därför föreligger stora risker för att många av våra ungdomar, som inte kan beredas yrkesutbildning, hamnar bland de arbetslösa, samtidigt som vi ser oss nödsakade att importera utländsk kvalificerad arbetskraft.

En nyligen av länskolnämnden presenterad utredning om yrkesutbildningen i Gävleborgs län visar att en fördubbling av antalet elevplatser — till 3 500 mot nuvarande 1 785 — vore önskvärd. Detta betraktas ändå av utredningen såsom ett minimiprogram. Samtidigt understryker utredningen starkt sambandet mellan yrkesutbildning och arbetslöshet bland ungdomen. Även om arbetsförmedlingens siffror är ofullständiga när det gäller ungdomar visade de

i alla fall, att ungdom under 18 år utgjorde 22 procent av de arbetslösa i vårt län. Samtidigt råder det brist på yrkesutbildad arbetskraft.

Jag förstår mycket väl att vi i dag av olika anledningar — bland annat det statsfinansiella läget — inte har möjlighet till en snabbare utbyggnad av yrkes-skolorna än den som för närvarande sker, men det finns som bekant andra, avsevärt mycket billigare utbildningsformer. Varför inte stimulera intresset för dessa?

Parallellt med den utredning, som jag nyligen talade om, har länets hantverksförbund liksom andra länsförbund inom hantverket och den mindre industrien undersökt möjligheterna att öka intresset hos företagen och de enskilda hantverksmästarna för utbildning av lärlingar. Dessa utredningar visar att företagen liksom hantverksmästarna är beredda att medverka till att lösa detta svåra men för oss alla så viktiga problem, detta under förutsättning att vi inte själva lider alltför stor ekonomisk förlust på denna medverkan. Vi kan inte i dagens hårda konkurrens kräva, att företagen och hantverksmästarna skall ha lärlingar, hålla dem med arbetsplats och undervisningsmateriel, betala eventuellt lärartillägg för dem som sköter lärlingarna och dessutom betala kollektivavtalsenlig lön till dessa ungdomar under tre å fyra år för en ersättning av 1 500 kronor. Överstyrelsen för yrkesutbildning delar denna uppfattning och föreslår liksom vi i motionen en höjning av detta belopp till 2 000 kronor. Det är en mycket rimlig begäran och en för det allmänna cirka tio gånger billigare utbildningsform än den vid yrkesskolorna. Anslagsmässigt kan detta synas vara en ökning av budgeten, men i realiteten kan det i stället resultera i avsevärda besparingar. Det måste därför vara i landets intresse att bereda så många ungdomar som möjligt tillfälle till en god yrkesutbildning men det är också i landets intresse att föra

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

en ekonomiskt mindre kostnadskrävande utbildningspolitik. Genom att intensifiera de möjligheter till yrkesutbildning och tillvarata den fond av yrkeskunnande som finns ute i näringslivet kan vi medverka till att båda dessa intressen tillgodoses.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få instämma i herr Nilssons i Göingegården yrkande om bifall till reservation nr 6 vid punkten 21.

Herr NILSSON i Tvärålund (ep):

Herr talman! Trots att riksdagen alldeles nyss har beslutat att höja anslaget till byggande av yrkesskolor med inte mindre än 25 miljoner kronor kan yrkesskolorna ändå inte under överskådlig tid framåt ta emot alla ungdomar som vill genomgå yrkesutbildning. Genom att ytterligare stimulera lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna kunde för en billig penning erhållas en avsevärd ökning av kapaciteten i yrkesutbildningen. Detta är möjligt därför att lärlingen utnyttjar hantverksmästarens lokaler, maskiner och verktyg. Den tillsyn och vägledning som lärlingen behöver tar naturligtvis tid och uppmärksamhet från hantverksmästarens övriga arbetsuppgifter. För detta erhåller hantverksmästaren, som vi alla vet, 1 500 kronor för genomgången treårig utbildning plus 1 000 kronors kurstillägg. Det torde inte vara möjligt att i längden erbjuda hantverksmästarna en så låg ersättning som den hittillsvarande, om de i fortsättningen skall vara villiga att ta emot lärlingar och utbilda dem på ett fullgott sätt.

En höjning av grundbidraget till 2 000 kronor och av kursbidraget till 1 200 kronor, vilket föreslås i reservationen, måste från olika synpunkter vara ytterst välmotiverad. Från kostnadssynpunkt måste höjningen anses försvarbar. Denna form av yrkesutbildning är nämligen ändå den ojämförligt billigaste för samhället. Genom den föreslagna höjningen skulle rättvisa vederfaras hant-

verksmästarna med hänsyn till de insatser de får göra. När nu många ungdomar måste avvisas från yrkesskolorna på grund av platsbrist, borde den reserv av möjligheterna till yrkesutbildning, som ligger i utbildning hos hantverksmästarna, bättre utnyttjas. Med tanke på angelägenheten av att snabbt öka kapaciteten i yrkesutbildningen borde, eftersom våra resurser inte räcker till att snabbt avveckla bristen på yrkesskoleplatser, lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna utbyggas och uppmuntras mer än vad som nu sker.

Jag ber att med det sagda få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Det är riktigt, som departementschefen sagt i årets statsverksproposition och som även har framkommit i debatten tidigare i dag, att yrkesskoleväsendets utbyggnad skett i avsevärt snabbare takt än man kunde förutse vid beslutet 1955. Det skall vi vara tillfredsställda över och vi bör också uttala ett erkännande för att det kunnat ske i den hastiga takt som faktiskt skett.

Det är egentligen förvånande att man inte, när man haft en så klar och positiv inställning till en utbyggnad av yrkesundervisningen, försökt få en större del av yrkesundervisningen förlagt till just näringslivet, eftersom detta har visat sig vara en mycket effektiv form för utbildningen. Dit räknar jag då de inbyggda yrkesskolorna och även lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna. Jag tycker att man skulle kunna tänka sig att lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna kunde få samma ställning i bidragshänseende som den inbyggda yrkesundervisningen hos näringslivet får. Detta får den inte nu, utan man ställer lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna i strykklasse.

Det är förunderligt — när man ändå har en positiv inställning till hela yrkesutbildningen — att man enligt gällande

Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.

bestämmelser i den inbygda yrkesskolan kan få statsbidrag med 13 000 kronor per år för åtta elever, vilket motsvarar 1 625 kronor per elev och år i en tre-årig utbildning. I den inbyggda yrkesskolan får man alltså inte mindre än 4 875 kronor per elev. Det är ett rätt betydande bidrag för yrkesutbildningen. Motsvarande bidrag vid utbildning hos hantverksmästarna är 1 500 kronor. Jag förstår inte varför det skall vara ett så stort gap mellan dessa båda utbildningsformer och varför man inte skall kunna tillerkänna den senare formen samma bidragsmöjligheter, eftersom vi är på det klara med att den formen av yrkesutbildning är den utan tvekan mest effektiva.

Jag har inte mer att tillägga i debatten. Jag vill instämma i vad som tidigare har sagts om yrkesutbildning hos hantverksmästarna och jag har gärna velat ta upp denna fråga i samband med debatten för att om möjligt få en förklaring från departementschefen, varför hantverksmästarna inte kan få samma bidragsmöjligheter som de inbyggda yrkesskolorna nu har.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Frågan om främjande av lärlingsutbildningen hos hantverksmästarna har under flera år blivit en följetong här i riksdagen — detta trots att vi knappast har något område, där det har skett en så väsentlig ökning av anslagets storlek som just på detta. Jag behöver bara erinra om att det inte är mer än något över fem år sedan som anslagssumman endast var 310 000 kronor, medan Kungl. Maj:ts förslag, som utskottets majoritet tillstyrker, för nästa budgetår innebär ett anslag på 1 690 000 kronor. Härav framgår väl att en mycket kraftigt anslagshöjning ägt rum under åren. Ersättningen till hantverksmästarna har förbättrats vid flera tillfällen. Beträffande denna fråga har jag den uppfattningen, att visserligen är statsrådet

10 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 14

Edenman en mycket skicklig chef för sitt departement, men jag tror att han aldrig kan bli så skicklig att han kan framlägga ett förslag på denna punkt utan att bli överbjuden.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) i utskottets utlåtande nr 77, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen 6) av herr Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 102 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

bifall till reservationen 6) av herr Bo-
man m. fl.

Punkterna 22 och 23

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24

Lades till handlingarna.

§ 2

Föredrogs statsutskottets utlåtande
nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position angående vissa med den norska
nationalgåvan svenskhemmet Voksen-
åsen sammanhängande frågor.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Herr **ANDRE VICE TALMANNEN**
yttrade:

Jag får meddela, att vid morgonda-
gens plenum kl. 10.00 kommer att före-
tagas till avgörande endast jordbruks-
utskottets utlåtande nr 26, angående
reglering av sockernäringen i riket, vil-
ket utlåtande kommer att bordläggas
vid dagens plenum och i vilket utskottet
hemställt, att ärendet måtte upptagas
till behandling efter allenast en bord-
läggning. De ärenden, som ej medhinnes
vid dagens plenum, kommer att företa-
gas till avgörande vid fredagens plenum
kl. 11.00.

§ 4

**Ändring i lagen om folkpensionering,
m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlå-
tande nr 20, i anledning av dels Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag
angående ändring i lagen den 29 juni
1946 (nr 431) om folkpensionering,
m. m., i vad propositionen hänvisats
till lagutskott, dels ock i ämnet väckta
motioner.

Genom en den 4 mars 1960 dagteck-
nad proposition, nr 75, hade Kungl.

Maj:t, under återopande av proposition-
nen bilagda i statsrådet och lagrådet
förda protokoll, föreslagit riksdagen att
dels antaga vid propositionen fogade
förslag till

1) lag angående ändring i lagen den
29 juni 1946 (nr 431) om folkpensione-
ring,

2) lag angående ändrad lydelse av 1
och 2 §§ lagen den 1 juni 1956 (nr 264)
om höjning av folkpensioner m. m.,

3) lag angående ändrad lydelse av 1
och 3 §§ lagen den 30 juni 1947 (nr
398) om kommunernas bidrag till kost-
naderna för folkpensioneringen,

4) lag om barnpensioner,

5) lag angående ändring i lagen den
26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barn-
bidrag till änkers och invaliders m. fl.
barn,

6) lag angående ändring i bidrags-
förskottslagen den 11 juni 1943 (nr
382),

7) lag angående ändrad lydelse av
1 och 2 §§ lagen den 31 maj 1957 (nr
284) om utfyllnad av vissa underhålls-
bidrag,

8) lag angående ändrad lydelse av
29 och 33 §§ lagen den 3 januari 1947
(nr 1) om allmän sjukförsäkring och

9) lag angående ändrad lydelse av
22 § lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om
undervisning och vård av vissa psykiskt
efterblivna,

dels ock bifalla de förslag i övrigt,
om vars avlåtande till riksdagen före-
dragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt anginge de
därvid fogade lagförslagen, hänvisats
till lagutskott och behandlats av andra
lagutskottet. I övrigt hade propositionen
hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen hade
utskottet behandlat följande i ämnet
väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta mo-
tioner:

de likalydande motionerna nr 19 i
första kammaren av herr *Persson, Hel-*

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

mer, och nr 11 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.* om viss höjning av folkpensionerna,

de likalydande motionerna nr 316 i första kammaren av herr *Wirmark m. fl.* och nr 391 i andra kammaren av fru *Johansson m. fl.* angående socialt försäkringsskydd för hemmadöttrar, m. m.;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

de likalydande motionerna nr 573 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 714 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, i vad motionerna hänvisats till lagutskott,

de likalydande motionerna nr 574 i första kammaren av fröken *Andersson* och nr 717 i andra kammaren av fru *Kristensson m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 575 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 713 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 576 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric*, och herr *Sundin* samt nr 719 i andra kammaren av herrar *Fälldin* och *Nilsson* i Tvärålund,

de likalydande motionerna nr 577 i första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* och nr 718 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 578 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 716 i andra kammaren av herr *Malmborg m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 579 i första kammaren av herrar *Sundin* och *Mattsson* samt nr 715 i andra kammaren av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*,

motionen nr 709 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.*,

motionen nr 710 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.*,

motionen nr 711 i andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile och fröken *Elmén* samt

motionen nr 712 i andra kammaren av fröken *Karlsson*.

Om propositionens huvudsakliga innehåll m. m. anförde utskottet:

I propositionen föreslås betydande förbättringar i folkpensioneringen fr. o. m. den 1 juli 1960.

Ålderspensionerna samt invalidpensionernas och sjukbidragens maximibelopp föreslås höjda med 250 kr. om året för en ensam pensionär och 350 kr. för två pensionsberättigade makar. Med 9 indextillägg blir det årliga beloppet för en ensam pensionär 2 750 kr. och för två pensionsberättigade makar 4 350 kr. eller 2 175 kr. för vardera maken. Till sistnämnda belopp höjes också hustrutilläggens maximibelopp. Någon avveckling av de kommunala bostadstilläggen föreslås inte.

Nya regler föreslås beträffande änkepensionerna. Dessa skall i fortsättning- en utgå med samma belopp som ålderspensionen till en ensam pensionär, varigenom de höjes med 750 kr. till 2 750 kr. Full änkepension föreslås tillkomma dels en änka, som har barn under 16 år i hemmet, och dels annan änka, som fyllt 50 år vid mannens död och varit gift med honom i minst 5 år. Om en änka utan barn i hemmet var under 50 år vid mannens död, minskas pensionen med en femtondel för varje år som ankans ålder vid mannens död understeg 50 år. Hade hon inte fyllt 36 år vid mannens frånfälle, erhåller hon ingen änkepension. Om en änka inte längre har något barn under 16 år i hemmet, skall vid bedömandet av hennes rätt till full eller reducerad pension anses som om mannen avlidit, då yngsta barnet fyllde 16 år eller då änkan eljest upphörde att ha barn under nämnda ålder i hemmet.

En änka, som får sin pension indragen på grund av omgifte och därefter ånyo blir änka inom 5 år, skall enligt förslaget kunna återinträda i rätten till änkepension efter den förste mannen.

Till kvinnor, som blir änkor efter utgången av juni 1960, utges de nya änkepensionerna utan inkomstprövning, me-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

dan inkomstprövning enligt nuvarande regler tillämpas beträffande pensioner till änkor, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960. Om mannens dödsfall inträffat under tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960 eller den 1 juli 1958—den 30 juni 1959, skall dock alltid utgå — såsom ett garantibelopp utan inkomstprövning — i förra fallet minst $\frac{2}{3}$ och i senare fallet minst $\frac{1}{3}$ av änkepensionen.

De nya änkepensionsreglerna beräknas den 1 juli 1960 bli tillämpliga på omkring 62 000 kvinnor, av vilka 34 000 förut helt saknat rätt till förmåner från folkpensioneringen.

Propositionen innehåller vidare förslag om att barnpensioner å 1 000 kr. om året skall utan inkomstprövning utgå till alla barn under 16 år, som mist sin fader eller moder eller båda föräldrarna. Omkring 14 000 barn, som nu

har särskilt barnbidrag, får i stället barnpension, och därutöver beräknas 49 000 barn erhålla sådan pension.

Maximibeloppet för återstående särskilda barnbidrag, till antalet omkring 13 500, föreslås höjt till 996 kr. Samma belopp skall enligt förslaget bli maximum för bidragsförskott.

För budgetåret 1960/61 beräknas statens merkostnader på grund av förslagen bli 306 milj. kr., varav 195 milj. kr. för standardhöjningen, 51 milj. kr. för änkepensionsreformen och 60 milj. kr. för barnpensionsreformen. Kommunernas kostnader beräknas öka med 25 milj. kr. för standardhöjningen och 38 milj. kr. för änkepensionsreformen, medan barnpensionsreformen inte medför någon kostnadsökning för kommunerna.

De vid propositionen fogade lagförslagen voro i nedan intagna delar av följande lydelse:

Förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering

3 §.

4 mom. *Folkpension i form av änkepension tillkommer*

a) *änka, som har vårdnaden om och stadigvarande sammanbor med barn under sexton år, därest barnet vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan; samt*

b) *annan änka än under a) sägs, som vid männens död fyllt trettiosex år och varit gift med honom minst fem år.*

Upphör änka att vara berättigad till änkepension jämlikt första stycket a), skall vid bedömandet av hennes rätt till pension jämlikt första stycket b) anses som om mannen avlidit, då rätten till pension enligt första stycket a) upphörde, samt äktenskapet varat till och med nämnda tidpunkt.

Levde makar vid mannens död åtskilda, må änkepension ej utgå, därest på talan av mannen dömts till hemskillnad mellan dem jämlikt 11 kap. 2 § första stycket giftermålsbalken eller kvinnan efter det sammanlevnaden med mannen upphörde stadigvarande sammanbott med annan man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn.

Ogift eller fränskild kvinna eller änka, som stadigvarande sammanbodde med ogift eller fränskild man eller änking vid dennes död och som varit gift med eller har eller har haft barn med honom, likställes i fråga om rätt till änkepension med änka. Den tid, under vilken kvinnan oavbrutet sammanbott med mannen fram till tidpunkten för dennes död, jämställes vid tillämpningen av första stycket b) med tid, varunder äktenskap bestått.

Änkepension skall indragas om den änkepensionsberättigade ingår äktenskap eller stadigvarande sammanbor med man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn. Har änkepension indragits enligt vad nyss sagts, må pensionen ånyo

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

börja utgå, om äktenskapet upplöses eller samboendet upphör innan det bestått i fem år.

8 §.

Tilläggspension, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 750 kronor och för annan pensionsberättigad 1 000 kronor samt med ytterligare en tredjedel i vad årsinkomsten må överstiga 1 050 kronor för gift pensionsberättigad och 1 400 kronor för annan pensionsberättigad.

Minskning skall, där rätt till såväl tilläggspension eller hustrutillägg som kommunalt bostadstillägg föreligger, *ske först å bostadstillägget och därefter å tilläggspensionen eller hustrutillägget*. Indextillägg till hustrutillägg minskas först sedan hustrutillägget i övrigt bortfallit.

Äger änkepensionsberättigad uppbära livränta enligt 20 § lagen om yrkesskadeförsäkring eller äger hon jämlikt annan lag eller särskild författning eller enligt Konungens förordnande uppbära motsvarande livränta, vilken bestämmes av eller utbetalas från riksförsäkringsanstalten eller bolag som avses i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, skall livräntan avdragas från änkepensionen i vad förmånerna belöpa på samma tid, dock att alltid minst hälften av pensionen skall utgivas. Livräntan skall i vad den sålunda avdragits icke räknas såsom inkomst vid tillämpning av första och andra styckena.

Vid tillämpningen av de nya bestämmelserna skall följande iakttagas.

4. Änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, minskas enligt bestämmelserna i 8 § äldre lydelsen. Minskning skall dock därvid i första hand göras å kommunalt bostadstillägg. Änkepensionen skall, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1959, utgå med minst en tredjedel och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960, med minst två tredjedelar av det belopp, som utan minskningen skulle hava tillkommit den pensionsberättigade. Änkepension, som efter minskningen understiger en femtondel av full pension, skall ej utgå. I fall som avses i denna punkt skola 14 § 2 mom. och 16 § äldre lydelsen alltjämt gälla.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 1 juni 1956 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m.

1 §.

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension, änkepension eller hustrutillägg skall höjas för år räknat med

455 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbär hustrutillägg, ävensom för hustru, som uppbär hustrutillägg, samt

600 kronor för annan pensionsberättigad.

Förslag till lag om barnpensioner**3 §.**

Barnpension utgör för år räknat 1 000 kronor.

4 §.

Äger barn, som är berättigat till barnpension enligt denna lag, jämväl uppbära livränta enligt 21 § lagen om yrkesskadeförsäkring eller äger barnet jämlikt annan

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

lag eller särskild författning eller enligt Konungens förordnande uppbära motsvarande livränta, vilken bestämmes av eller utbetalas från riks försäkringsanstalten eller bolag som avses i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, skall livräntan avdragas från barnpensionen i vad förmånerna belöpa på samma tid, dock att alltid minst en fjärdedel av pensionen skall utgivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Är barn, som för juni månad 1960 åtnjutit särskilt barnbidrag enligt lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, berättigat till barnpension enligt denna lag vid lagens ikraftträdande, skall barnet erhålla sådan pension utan särskild ansökning. Det åligger pensionsstyrelsen att därvid omräkna särskilt barnbidrag till barnpension.

Utan hinder av vad som följer av 6 § må barnpension, som sökes senast den 31 december 1960, utgå från och med den månad, varunder rätt till pension inträtt.

I de likalydande motionerna I: 316 och II: 391 hade hemställts »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att åtgärder måtte vidtagas i syfte att bereda här ifrågakvarande grupp, de s. k. hemmadöttrarna m. fl., möjlighet till socialt försäkringsskydd och samma trygghet i socialt och ekonomiskt avseende, som andra samhällsmedborgare är berättigade till.»

De likalydande motionerna I: 573 och II: 714 utmynnade i hemställan

»I. att riksdagen vid behandling av propositionen nr 75 måtte besluta

a) att utöver vad som föreslås i propositionen ålderspensionerna samt invalidpensionernas och sjukbidragens maximibelopp inom folkpensioneringen med verkan från den 1 januari 1961 må höjas med 250 kronor om året för ensam pensionär och 350 kronor för två pensionsberättigade makar;

b) anvisa till Bidrag till folkpensioner m. m. för budgetåret 1960/61 ett förslagsanslag av 2 504 000 000 kronor;

c) att folkpensionsavgiften från den 1 januari 1961 skall utgå med 5 procent av den taxerade inkomsten enligt i övrigt nu gällande bestämmelser; samt

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till enligt ovan erforderliga författningstext.»

I de likalydande motionerna I: 575 och II: 713 yrkades

»A) att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 75 måtte

1) besluta att barnpension till barn vars båda föräldrar avlidit må utgå med 1 500 kronor,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i enlighet med vad i motionen anförts av *dels* frågan om bättre pensionsförmåner till dem, som blivit änkor före den 1 juli 1960, *dels* frågan om tryggandet av främst äldre, ogifta kvinnors försörjning, vilka under lång tid haft vårdnaden av till följd av ålder eller annan orsak handikappade föräldrar eller därmed jämförbar uppgift, *dels* ock frågan om en mindre restriktiv behovsprövning inom folkpensioneringens ram; samt

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till författningstext, som härav föranledes.»

I de likalydande motionerna I: 576 och II: 719 hemställdes

»att riksdagen måtte besluta

1) att inkomstgräns för erhållande av inkomstprövad pensionsförmån måtte höjas med 1 000 kronor;

2) att utskottet måtte utarbeta erforderlig författningstext.»

De likalydande motionerna I: 577 och II: 718 utmynnade i hemställan

»I. att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 75 måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förslag om höjning av hustrutillägget;

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag rörande ett icke inkomstprövat garantibelopp om två tredjedelar av änkepensionen, därest mannen avlidit under tiden den 1 juli 1959—30 juni 1960, och en tredjedel av änkepensionen om mannen avlidit under tiden den 1 juli 1958—30 juni 1959;

3) med ändring av Kungl. Maj:ts förslag rörande grunderna för utgivande av änkepension besluta

a) att den bestämmelse i 3 § 4 mom. femte stycket lagen om folkpensionering skall utgå, enligt vilken änkepension skall vara helt förverkad, om äktenskap som änkepensionsberättigad ingår består i 5 år eller mera,

b) att änkepension, där mannens död inträffat efter den 30 juni 1960, icke skall kunna reduceras eller upphöra av den anledningen att barn under 16 år, som vid dödsfallet vistats i hemmet, sedermera blivit bosatt utom hemmet utan skall så till vida definitivt regleras vid mannens död och reduceras först vid tidpunkt då yngsta barnet beräknas uppnå 16 års ålder, att pensionsrätten blir oberoende av vem som har vårdnad om barnet;

4) besluta att barnpensionen till barn vars båda föräldrar avlidit skall utgöra 1 500 kr. i stället för 1 000 kr. om året;

5) beträffande det kommunala bostadstillägget besluta

a) att sådant tillägg icke skall utgå till änkepensionsberättigad som icke skulle ha varit berättigad till änkepension enligt äldre bestämmelser,

b) att ökning av standardtillägg till annan änkepensionsberättigad samt eventuell standardhöjning av hustrutillägg i sin helhet skall avräknas från kommunalt bostadstillägg, med hälften,

c) att ökning av standardtillägg till allmän ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag skall avräknas från kommunalt bostadstillägg med hälften,

d) att kostnadsökning som kan orsakas av beslut om nya grunder för kom-

munala bostadstillägg icke skall föranleda något bidrag från staten;

6) besluta att i princip total samordning mellan änke- och barnpensionerna å ena sidan och änke- och barnlivräntor å den andra skall tillämpas och sålunda

a) att i lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring och därmed sammanhängande författningar skall införas sådana bestämmelser för yrkesskador som inträffar efter den 30 juni 1960, att tills vidare från änkelivränta avräknas änkepension från folkpensioneringen utan beaktande av sådana index- och standardtillägg som kan tillkomma efter juli månad 1960 och att från barnlivränta avräknas barnpension med högst 1 000 kr.,

b) att i militärersättningsförordningen den 2 juni 1950 (nr 261) skall införas motsvarande bestämmelser,

c) att, om yrkesskadan inträffat före den 1 juli 1960 men dödsfallet inträffat nämnda dag eller senare, nedsättning i stället skall göras i änkepensionen respektive barnpensionen så att motsvarande resultat som under a) och b) erhålles;

7) besluta att folkpensionsavgiften fr. o. m. ingången av år 1961 skall utgöra 4,5 % av den taxerade inkomsten, dock högst 675 kr.;

8) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte

a) tillse att pågående utredning rörande rätt till uppskov med uttagande av folkpension mot att folkpensionen höjes ävensom rörande frågan om pensionsålderns rörlighet nedåt bedrives så skyndsamt att förslag snarast kan föreläggas riksdagen,

b) låta frågan om indexregleringen av folkpensionerna göras till föremål för en förutsättningslös skyndsamt utredning; samt

II. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till sådana författningsändringar som föranledes av ovanstående förslag.»

I de likalydande motionerna I: 578

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

och II: 716 hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 75 måtte besluta,

A. att barnpension fr. o. m. 1 juli 1960 skall utgå med 1 000 kronor till barn under 16 år, som förlorat en av sina föräldrar, och med 1 500 kronor till barn, som förlorat båda sina föräldrar;

B. att i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. anhålla att förslag framlägges för riksdagen om värdeskydd åt barnpensionerna genom indexreglering i likhet med vad som gäller för övriga förmåner inom folkpensioneringen;

2. uttala

a) att en administrativ samordning på socialförsäkringarnas område inte får rubba folkpensioneringens grundläggande och betydelsefulla ställning,

b) att möjligheterna att bereda pension före 67 år till dem, som på grund av skötsel av föräldrar eller syskon i hemmet inte blivit i tillfälle att ha förvärvsarbete eller annorledes har starkt reducerade försörjningsmöjligheter, ingående prövas av 1958 års socialförsäkringskommitté och att förslag härom förelägges riksdagen;

3. ge till känna vad ovan anförts i fråga om folkpensionsavgiften.»

I de likalydande motionerna I: 579 och II: 715 hade yrkats »att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 75 måtte besluta att full änkepension utan behovsprövning skall utgå till den som blivit änka före den 1 juli 1960 från det år hon uppnått 60 års ålder».

I motionen II: 709 hemställdes »att riksdagen måtte besluta, att Förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 1 juni 1936 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m. i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 må beträffande 1 § erhålla följande lydelse:

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension, änkepension eller hustrutillägg skall höjas för år räknat med

690 kronor för gift pensionsberätti-

gad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbär hustrutillägg, även som för hustru, som uppbär hustrutillägg, samt

1 050 kronor för annan pensionsberättigad.»

Motionen II: 710 utmynnade i hemställen »att riksdagen i samband med godkännandet av proposition nr 75 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att de frågor vi berört i motiveringen skyndsamt omprövas och att förslag förelägges riksdagen i huvudsaklig överensstämmelse med de synpunkter vi anfört.»

I motionen II: 711 hemställdes

»att riksdagen

1. antager Kungl. Maj:ts proposition nr 75 dock med den ändringen att den nuvarande inkomstprövningen för änkepensionen bibehålles,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en översyn av reglerna för inkomstprövningen enligt ovan angivna riktlinjer samt att förslag härom förelägges nästa års riksdag i samband med förslag om en reform av invalid- och förtidspensioneringen, samt

att utskottet måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext.»

I motionen II: 712 yrkades

»1. att riksdagen måtte besluta, att även för den som blivit änka före den 1 juli 1960 skall gälla, att rätten till (full eller reducerad) änkepension skall bedömas med utgångspunkt från förhållandet då hon blev änka och alltså inte var beroende av huruvida då befintligt hemmavarande barn sedermera men före den 1 juli 1960 fyllt 16 år; samt

2. att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsändringar.»

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag å följande motionsyrkanden, nämligen

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

1) yrkandena i motionerna I: 19 och II: 11 samt motionen II: 709,

2) yrkandena i motionerna I: 574 och II: 717,

3) yrkandena under 1), 2), 3), 4) och 6) i motionerna I: 577 och II: 718,

4) yrkandet under 1) i motionerna I: 575 och II: 713,

5) yrkandet under A i motionerna I: 578 och II: 716,

6) yrkandet i motionerna I: 579 och II: 715,

7) yrkandet under 1) i motionen II: 711 samt

8) yrkandena i motionen II: 712,

I. måtte — med förklaring att riksdagen icke kunnat helt bifalla det genom förevarande proposition, nr 75, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering — för sin del antaga lagförslaget med den ändringen att tredje stycket 4 mom. övergångsbestämmelserna erhöles nedan angivna lydelse:

4. *Beträffande änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, skall 8 § äldre lydelsen allttjämt äga tillämpning. Minskning enligt nämnda paragraf av pensionsförmån skall dock därvid i första hand göras å kommunalt bostadstillägg. Änkepensionen skall, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1959, utgå med minst en tredjedel och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960, med minst två tredjedelar av det belopp, som utan minskningen skulle hava tillkommit den pensionsberättigade, dock att änkepensionen icke på grund av vad nu sagts må uppgå till högre belopp än som skulle hava utgått, om dödsfallet inträffat efter den 30 juni 1960. Änkepension, som efter minskningen understiger en femtondel av full pension, skall ej utgå. I fall som avses i denna punkt skola 14 § 2 mom. och 16 § äldre lydelsen allttjämt gälla.*

II. måtte antaga det genom proposi-

tionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 1 juni 1956 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m.,

III. måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen,

IV. måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om barnpensioner.

B. att riksdagen måtte antaga följande genom propositionen framlagda förslag till lagändringar, nämligen

I. förslag till lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn,

II. förslag till lag angående ändring i bidragsförskottslagen den 11 juni 1943 (nr 382),

III. förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 31 maj 1957 (nr 284) om utfyllnad av vissa underhållsbidrag,

IV. förslag till lag angående ändrad lydelse av 29 och 33 §§ lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring samt

V. förslag till lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna.

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 575 och II: 713, motionerna I: 576 och II: 719 samt motionen II: 711 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att åt 1958 års socialförsäkringskommitté uppdroges att överse reglerna om inkomstprövningen inom folkpensioneringen.

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 316 och II: 391, motionerna I: 575 och II: 713 samt motionerna I: 578 och II: 716 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

frågan om socialt försäkringsskydd åt hemmadöttrar m. m.

E. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 573 och II: 714, i vad de hänvisats till lagutskott,

2) motionerna I: 575 och II: 713,

3) motionerna I: 577 och II: 718,

4) motionerna I: 578 och II: 716 samt

5) motionen II: 710,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid A i utskottets hemställan

Förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering

I. Till 3 § 4 mom.

(avser femårsgränsen vid återupplivning av änkepension)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet med bifall till yrkandet under 3 a) i motionerna I: 577 och II: 718 bort hemställa, att 3 § 4 mom. måtte erhålla följande lydelse.

»3 §.

4 mom. Folkpension i — — — fem år.

Upphör änka — — — nämnda tidpunkt.

Levde makar — — — haft barn.

Ogift eller — — — äktenskap bestått.

Änkepension skall indragas om den änkepensionsberättigade ingår äktenskap eller stadigvarande sammanbor med man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn. Har änkepension indragits enligt vad nyss sagts, må pensionen ånyo börja utgå, om äktenskapet upplöses.»

II. Till 8 §.

(avser samordningen mellan änkepension och änkelivränta från yrkesskadeförsäkringen m. m.)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandena under 6) i motionerna I: 577 och II: 718, i vad avsåge änkepensionerna, måtte för sin del

dels besluta, att tredje stycket skulle utgå ur det genom propositionen framlagda förslaget till ny lydelse av 8 § lagen om folkpensionering,

dels ock såsom en följd härav

A. antaga av reservanterna framlagda förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 25 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring;

2) förordning angående ändrad lydelse av 11 § 1 mom. förordningen den 2 juni 1950 (nr 261) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (militärsättningsförordning).

B. besluta, att övergångsbestämmelserna till det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering skulle erhålla följande lydelse.

»Denna lag — — — juli 1960.

Genom denna — — — sagda månad.

Vid tillämpningen — — — följande iakttagas.

1. Pensionsberättigad, som — — — fjärde stycket.

2. Har kvinna — — — ovan sägs.

3. Då fråga — — — lång tid.

4. Änkepension efter — — — allttjämt gälla.

5. Äger änkepensionsberättigad uppbära livränta enligt 20 § lagen om yrkesskadeförsäkring eller äger hon jämlikt annan lag eller särskild författning eller enligt Konungens förordnande uppbära motsvarande livränta, vilken bestämmes av eller utbetalas från riks-försäkringsanstalten eller bolag som avses i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, och har det olycksfall eller den skada i anledning varav livräntan utgår inträffat före den 1 juli 1960 men mannens död först därefter, skall livräntan avdragas från änkepensionen i vad förmåner belöpa på samma tid, dock att avdrag ej skall ske i vidare mån än att ankans sammanlagda förmåner uppgå till vad de skulle ha utgjort om jämväl olycksfallet eller skadan inträffat efter den 30 juni

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

1960. Livräntan skall i vad den sålunda avdragits icke räknas såsom inkomst vid tillämpning av 8 §.

6. Äger kvinna — — — erforderlig omräkning.

7. Utan hinder — — — nämnda år.»

III. Till övergångsbestämmelserna

(avser garantireglerna beträffande dem som blivit änkor under tiden den 1 juli 1958—den 30 juni 1960)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet med bifall till yrkandet under 2) i motionerna I: 577 och II: 718 bort hemställa att tredje stycket 4 mom. i övergångsbestämmelserna skulle erhålla följande lydelse.

»4. Beträffande änkepension efter man, som avlidit före ikraftträdandet, skall 8 § äldre lydelsen allttjämt äga tillämpning. Minskning enligt denna lag av änkepension skall dock därvid i första hand göras å kommunalt bostadstillägg. Änkepension, som efter minskningen understiger en femtondel av full pension, skall ej utgå. I fall som avses i denna punkt skola 14 § 2 mom. och 16 § äldre lydelsen allttjämt gälla.»

Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen om höjning av folkpensioner m.m.

IV. Till 1 §.

(avser undantagande av hustrutillägen från standardhöjningen)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottet med tillstyrkan av yrkandet under 1) i motionerna I: 577 och II: 718 bort hemställa, att 1 § måtte erhålla följande lydelse.

»1 §.

Folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension skall höjas för år räknat med

455 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 600 kronor för annan pensionsberättigad.

Folkpension i form av hustrutillägg skall höjas för år räknat med 280 kronor.»

Förslaget till lag om barnpensioner

V. Till 3 §.

(avser barnpensionens storlek då båda föräldrarna avlidit)

Av herrar *Sunne*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Ringaby*, *Jacobsson* i Tobo och *Wahlund*, fru *Sandström* och herr *Björkman*, vilka ansett att utskottet med bifall till yrkandet under 1) i motionerna I: 575 och II: 713, yrkandet under 4) i motionerna I: 577 och II: 718 samt yrkandet under A i motionerna I: 578 och II: 716 bort hemställa, att 3 § måtte erhålla följande lydelse.

»3 §.

Barnpension utgör för år räknat 1 500 kronor för barn, vars båda föräldrar avlidit, och 1 000 kronor för annat barn.»

VI. Till 4 §.

(avser samordningen mellan barnpension och barnlivränta från yrkesskadeförsäkringen m. m.)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka, under åberopande av vad de anfört vid reservationen under II, ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandena under 6) i motionerna I: 577 och II: 718, i vad avsåge barnpensionerna, måtte för sin del

dels besluta, att 4 § skulle utgå ur förslaget till lag om barnpensioner, efter följande paragrafer erhålla ändrat nummer i konsekvens härmed samt hänvisningen i övergångsbestämmelserna till 6 § ändras till att avse 5 §,

dels ock såsom en följd härav

A. antaga i reservationen framlagda förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 25 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring;

2) förordning angående ändrad lydelse av 11 § 1 mom. förordningen den 2 juni 1950 (nr 261) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring (militärsättningsförordning);

B. besluta att övergångsbestämmelser-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

na till förslaget till lag om barnpensioner skulle erhålla följande lydelse.

»Denna lag — — — juli 1960.

Är barn — — — till barnpension.

Äger barn, som är berättigat till barnpension enligt denna lag, jämväl uppbära livränta enligt 21 § lagen om yrkesskadeförsäkring eller äger barnet jämlikt annan lag eller särskild författning eller enligt Konungens förordnande uppbära motsvarande livränta, vilken bestämmes av eller utbetalas från riksförsäkringsanstalten eller bolag som avses i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, och har det olycksfall eller den skada i anledning varav livräntan utgår inträffat före den 1 juli 1960 men faderns eller moderns död först därefter, skall livräntan avdragas från barnpensionen i vad förmåner belöpa på samma tid, dock att avdrag ej skall ske i vidare mån än att barnets sammanlagda förmåner uppgår till vad de skulle ha utgjort om jämväl olycksfallet eller skadan inträffat efter den 30 juni 1960.

Utan hinder — — — pension inträtt.»

Vid D i utskottets hemställan

Utan direkt anknytning till lagförslagen

VII.

(avser socialt försäkringsskydd åt hemmadöttrar m. m.)

Av herrar *Sunne, Edström, Thorsten Larsson, Jacobsson* i Tobo, *Wahlund* och fru *Sandström*, vilka ansett att utskottet i anledning av motionerna I: 316 och II: 391, motionerna I: 575 och II: 713 samt motionerna I: 578 och II: 716 under D. bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att åt 1958 års socialförsäkringskommitté uppdroges att skyndsamt utreda frågan om möjligheterna att bereda pension före 67 år till dem, som på grund av skötsel av föräldrar eller syskon i hemmet inte blivit i tillfälle att ha förvärvsarbete eller som av annan orsak hade starkt reducerade försörjningsmöjligheter.

Vid E i utskottets hemställan

Utan direkt anknytning till lagförslagen

VIII.

(avser avräkning av standardhöjning å kommunalt bostadstillägg m. m.)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av yrkandena under 5) i motionerna I: 577 och II: 718 måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

IX.

(avser ytterligare standardhöjning den 1 januari 1961)

Av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandet under a) i motionerna I: 573 och II: 714 måtte för sin del antaga ett genom denna reservation framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 1 juni 1956 (nr 264) om höjning av folkpensioner m. m.

X.

(avser folkpensionsavgiftens storlek)

1. Av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka, under hänvisning till vad de anfört i reservationen under IX, ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till yrkandet under c) i motionerna I: 573 och II: 714 måtte för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § 2 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

2. Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandet under 7) i motionerna I: 577 och II: 718 måtte för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § 2 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

3. Av herrar *Sunne, Edström* och *Jacobsson* i Tobo samt fru *Sandström*, vil-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

ka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till yrkandet under 3. i motionerna I: 578 och II: 716 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført i fråga om folkpensionsavgiftens storlek.

XI.

(avser änkepension i övergångsfallen)

1. Av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 575 och II: 713 samt motionerna I: 579 och II: 715 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om bättre pensionsförmåner för kvinnor, som blivit änkor före den 1 juli 1960, i enlighet med de riktlinjer reservationen angivit.

2. Av fru *Eriksson* i Ängelholm, utan angivet yrkande.

XII.

(avser den inverkan barn, som fyllt 16 år före den 1 juli 1960, bör ha på rätten till änkepension)

Av herrar *Ringaby* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 575 och II: 713 samt motionen II: 712 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning av frågan om förbättrade änkepensioner i de övergångsfall där änkan före den 1 juli 1960 haft barn under 16 år.

XIII.

(avser indexreglering av barnpensioner)

Av herrar *Sunne*, *Edström*, *Thorsten Larsson*, *Jacobsson* i Tobo och *Wahlund* samt fru *Sandström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till värdeskydd av barnpensioner i enlighet med vad dessa reservanter anført.

XIV.

(avser folkpensionernas ställning inom socialförsäkringen)

Av herrar *Sunne*, *Edström* och *Ja-*

cobsson i Tobo samt fru *Sandström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av yrkandet under 2. a) i motionerna I: 578 och II: 716 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført i frågan om folkpensionernas ställning inom socialförsäkringssystemet.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Thorsten Larsson*, *Ringaby*, *Wahlund* och *Björkman*.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Timmen är sen, men eftersom jag är den förste som yttrar sig i detta ärende måste jag ändå göra en liten exposé över de reservationer, som är fogade till det föreliggande utlåtandet. Jag skall mycket kortfattat, herr talman, belysa reservationerna från centerpartiets aspekt, och jag berör först ämnen som jag tror inte skall väcka några nämnvärda politiska ambitioner från något håll.

Jag börjar, herr talman, med barnpensionerna. På den punkten har vi centerpartister i utskottet fogat en reservation nr V till utskottsutlåtandet tillsammans med utskottets högermän och folkpartister. I propositionen föreslås för barn, när någondera av föräldrarna avlidit, 1 000 kronor om året i barnpension. Vi vill höja beloppet för barn, vilkas båda föräldrar avlidit, ty vi menar, att dessa ensamstående barn har ett avsevärt och påtagligt större behov av ekonomisk hjälp än de, som har endera av föräldrarna kvar i livet. Vårt förslag avser att barnpensionen för »ensambarn» skall utgå med 1 500 kronor per år. Denna summa är, herr talman, inte alldeles slumpvis tilltyd. För min del resonerar jag så, att dessa ensamstående barn mycket väl kan jämföras med ensamstående ålderspensionärer. Går man till levnadskostnadsstatistiken fin-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

ner man, att kostnaderna för ett barn väl varierar med barnets ålder men att man ändå som en tumregel kan säga, att den utgör ungefär två tredjedelar av kostnaden för en vuxen. Centerpartiet föreslår för ensamstående ålderspensionärer med sikte på den 1 januari 1961 3 000 kronor. Två tredjedelar av det blir 2 000 kronor. Propositionen föreslår med de nio dyrtidstilläggen 2 750 kronor. Efter två tredjedelsregeln blir det något sådant som 1 800 kronor. Detta visar, att vårt förslag här är återhållsamt och att det i propositionen förutsatta beloppet för dessa ensamstående barn — 1 000 kronor — måste anses vara för litet. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen nr V.

I detta sammanhang vill jag övergå till reservation nr XIII, som också har samband med barnpensionen. Den gäller indexreglering av barnpensionerna. Denna reservation har av oss avgivits tillsammans med folkpartiets representanter. Här kan man naturligtvis resonera annorlunda, om man som folkpartiet finner sig i ATP, vilket inte vi gör. Vårt resonemang är att det är självklart, att när man utöver hela folkpensioneringen i övrigt tänker sig den mekaniska säkerhet för värdebeständighet som indexreglering innebär, skall man rimligtvis införa sådan indexreglering också för barnpensionen. Jag vill tillägga, att en anknytning av barnpensionerna till ett pensionsindex inte vållar några svårigheter. Den representerar ett mycket enkelt räknestycke. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen nr XIII.

Jag vill nu beröra de s. k. övergångs-
änkorna, beträffande vilka vi från centerpartiet har en reservation nr XI. Vi konstaterar, att i många fall de pensionsförmåner, som enligt propositionen skall utgå i dessa s. k. övergångsfall, måste framstå som otillräckliga i jämförelse med pensionerna i huvudfallen. Vi hemställer, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en utred-

ning angående frågan om bättre pensionsförmåner för kvinnor, som blir änkor före den 1 juli 1960. För att vinna tid kan jag på denna punkt i övrigt hänvisa till vad en av centerpartiets motionärer, herr Jansson i Benestad, kommer att säga. Han är antecknad för denna debatt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr XI.

Härefter övergår jag till reservationen nr VII beträffande de s. k. föräldra-
änkorna. Dessa är vanligtvis — som vi vet — äldre ogifta kvinnor som stannat kvar i föräldrahemmet och tagit vård om syskon eller föräldrar till deras död. När föräldrarna faller undan är de invalidiserade, om inte i egentlig mening dock i den bemärkelsen, att de mycket ofta saknar yrkesutbildning, de har det mycket svårt att anpassa sig till arbetsmarknadens krav och saknar ofta förtjänstmöjligheter. Vi vet att problemet särskilt ur gränsdragningsynpunkt är mycket besvärligt, men vi önskar att riksdagen skall anmoda 1958 års socialförsäkringskommitté att ta upp frågan och se vad som är att göra för att bereda pension före 67 års ålder till sådana som på grund av att de skött föräldrar eller syskon i hemmet inte kunnat ha förvärvsarbete eller av annan orsak har starkt reducerade försörjningsmöjligheter. Jag yrkar bifall till reservation VII.

Detta utgjorde, herr talman, en snabb-exposé, och jag övergår nu till den väsentliga av våra reservationer, nämligen den som gäller frågan om en ytterligare standardhöjning för ålderspensionärerna.

Jag vill erinra om frågans förhistoria. Det var pensionsberedningen som på sin tid sysslade med saken och framlade ett förslag, som jag inte här behöver i detalj redovisa. Detta förslag godkändes av riksdagen och användes som utgångspunkt för folkomröstningen i pensionsfrågan. Jag vill påminna om att — såsom vi alla känner till — de valsedlar som vi detta tillfälle utlämnades

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

till de svenska valmännen innehöll en gemensam ingress, oberoende av vilken linje sedlarna företrädde. Denna ingress hade följande lydelse: »Avsikten är att successivt höja folkpensionerna enligt pensionsberedningens enhälliga förslag, så att de år 1968 uppgår till 5 400 kronor för två pensionsberättigade och 3 600 kronor för ensamstående.» Vi inom centerpartiet anser att detta representerar ett löfte till folkpensionärerna, vilket vi vill infria på ett sådant sätt att folkpensionärerna inte skall känna sig besvikna. Personligen är jag kanske särskilt angelägen därom, eftersom jag hade en del att syssla med linje 2 vid folkomröstningskampanjen.

Frågan kom ju sedan under riksdagens behandling, och det särskilda pensionsutskott, som tillsattes år 1958, gjorde liksom sedermera riksdagen det uttalandet, att det i pensionsberedningens förslag var förutsatt att det skulle ske en viss avveckling av de kommunala bostadsbidragen, men att man nu ej ville binda sig för den saken. Man ansåg därmed att den »puckel», alltså den höjning som år 1960 skulle ske, borde utjämnas. Jag vill tämligen ordagrant citera vad som från riksdagens sida sades om denna sak.

Riksdagen fann det inte lämpligt att binda sig i fråga om takten för pensionshöjningen, utan uttalade att vid varje framtida höjning av pensionsnivån möjlighet borde föreligga att bestämma höjningens storlek. Ja, det är just den saken som det i dag gäller. Men riksdagen gjorde även ett annat uttalande: man framhöll att den av pensionsberedningen föreslagna, *särskilt kraftiga* höjningen år 1960 borde undvikas och en *jämnare*, successiv höjning skulle *eftersträvas*.

Vi i centerpartiet anser oss solidariska även med detta beslut. Men när den s. k. besparingsutredningen sedermera ville ha en jämn trappa fram till målet år 1968, då sade vi i centerpartiet nej. Det var inte vad vi hade tänkt oss, då

vi deltog i beslutet vid 1958 års riksdag, utan det representerade någonting nytt som vi inte ville vara med om.

I dagens läge blir därför vår ståndpunkt den, att vi inte anser oss kunna biträda motionerna nr 11 och nr 709 i denna kammare, som direkt tar sikte på de belopp pensionsberedningen på sin tid tänkte sig. Vi har bundit oss för en »avfasning» med tanke på de kommunala bostadstilläggen. Jag har redan tidigare här i kammaren deltagit i diskussioner om vad som verkligen hände år 1958, och jag vill nu bara tillägga en sak som jag inte förut redovisat inför kammaren. Av centerpartiets reservation år 1958 framgår klart den nämnda sammanknytningen av problemen om de kommunala bostadstilläggen och den s. k. puckeln i fråga om pensionsbeloppens höjd. Vi sade i vår reservation år 1958 att vi med hänsyn till att vi förordade en jämnare ökning av folkpensionsbeloppen än den av pensionsberedningen föreslagna inte var beredda att tillstyrka principbeslut om avveckling av de kommunala bostadstilläggen och statsbidraget därtill. Dessa frågor, herr talman, hänger intimt samman.

Vi har som sagt av dessa skäl föreslagit att höjningen inte skall gå upp till det belopp som motionerna 11 och 709 förutsätter utan skall stanna vid 500 för ensamstående mot propositionens 250 och 700 kronor för två makar mot propositionens 350. Vårt förslag på denna punkt har redan diskuterats här i kammaren och ännu mer utanför kammarna, och där — inte här i kammaren — har utfallen mot centerpartiet i många fall varit minst sagt hätska. Dessa utfall mot oss har varit så mycket mera påfallande som de har kommit från håll där man samtidigt säger sig räkna med möjligheten att ha centerpartiet som framtida koalitionspartner.

Näväl, herr talman, sådant här är vårt förslag, och jag skall försöka fram-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

ställa det i dess rimliga proportioner. Jag skall inte upprepa argumenten för vår syn på dessa frågor, det har jag varit i tillfälle att göra så många gånger tidigare och inte mindre än två gånger under denna riksdag. Jag skall hänvisa till vad jag och andra inom centerpartiet har sagt tidigare i ämnet. Jag skall i dag peka på en annan sak, nämligen att centerpartiets förslag inte är så märkvärdigt, om man ser det mot bakgrunden av den utveckling pensionsfrågan har genomgått. Det är ju något fantastiskt som skett.

Jag påminner om hur det var för snart 50 år sedan då man först inrättade folkpensioneringen. Den reform man genomförde genom 1913 års lag var ju mycket försiktigt tillskuren efter vår tids mått. De av allmänna medel utbetalade pensionstilläggen skulle utgöra 150 kronor om året för man, 140 kronor för kvinna. Och inte nog med det, utan om vederbörande hade en årsinkomst som översteg 50 kronor gjordes det avdrag, så att inget pensionstillägg utgick vid en årsinkomst över 300 kronor. Det är klart att penningvärdet har fallit, men även om man tänker på den saken ter sig dessa pensionsbelopp ytterligt minimala.

Sedan förbättrades visserligen folkpensionerna successivt men, som vi vet, tämligen försiktigt. Under denna period, då folkpensionerna successivt förbättrades, vågade regering och riksdag inte betrakta folkpensionerna som annat än bidrag till de gamlas och invalidernas uppehälle. Man var inte beredd att låta hela eller huvudsakliga delen av deras försörjning bekostas av samhället ens till en mycket torftig standard. Nej, på den tiden ansåg man, att de gamlas släktingar och anhöriga borde träda till vid behov, och när det inte var möjligt för åldringarna att få hjälp på så sätt hänvisade man dem till fattigvården.

Ett stort steg framåt togs som vi vet genom 1935 års reform som trädde i

kraft 1938, men inte heller då hade man kommit så långt att pensionärerna med skälig levnadsstandard kunde leva på pensionen. Man byggde sedan på med dyrtidstillägg och provisoriska förbättringar, men det var, som vi alla känner till, först vid 1946 års riksdag som det skedde något väsentligt i folkpensionsfrågan. Det var då man bestämde att alla ensamstående över 67 års ålder skulle erhålla 1 000 kronor om året, äkta makar 1 600 kronor.

Vi kan jämföra dessa belopp med vår nuvarande målsättning, 3 600 kronor respektive 5 400 kronor. Väl får vi tänka på penningvärdets fall också här, men i dag räknar vi i partipolitisk enighet med att genomföra folkpensioner som har dubbelt så stort realvärde som de riksdagen bestämde sig för 1936.

Det är i denna utveckling som centerpartiets förslag i dag får ses. Vad vi här vill är ingenting annat än att det den 1 januari 1961 skall komma till stånd ett extra trappsteg på vägen till den standard för folkpensionärerna varom vi alla är ense. Jag vill alltså, herr talman, försöka ge rimliga proportioner åt centerpartiets förslag. Men naturligtvis är förslaget väsentligt för dem det gäller, folkpensionärerna, och visst är det viktigt ur statsfinansiell synpunkt. Jag skall här också redovisa några siffror, om vi nu skall anlägga den senare aspekten på frågan.

Statens kostnad för folkpensioneringen var 1916 11 miljoner, 1932 45 miljoner, 1945 190 miljoner, 1948 600 miljoner och nu enligt propositionen 2 400 miljoner kronor. Det är i den sifferserien som centerpartiets förslag kommer in.

Jag yrkar bifall till centerpartiets reservation nr IX och övergår till nr X, som avser folkpensionsavgifternas storlek.

Centerpartiet har som väl alla känner till här tänkt sig en folkpensionsavgift på 5 procent. Inte heller det förslaget innebär något revolutionerande. Det

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

var exakt vad pensionsberedningen på sin tid tänkte sig att vi skulle ha. Man tänkte sig till och med att vi skulle kunna höja avgiften med ytterligare en procent efter 1961, om vi skulle få statsfinansiella svårigheter. Jag vill slå fast en sak: vi i centerpartiet föreslår ökade pensionsavgifter jämfört med vad som föreslås i propositionen, men detta får inte fattas som ett ståndpunktstagande i princip från vår sida. I motsats till vad jag tror att högern och folkpartiet anser menar vi, att pensionsavgiften visserligen betecknas som en avgift, men i själva verket fungerar som en skatt. Den är obligatorisk, den kommer på skattsedeln, man är tvungen att betala den. Pensionsavgiften kan betraktas som en skatt, som löper proportionellt mot inkomsten och att den har ett tak, vilket betyder att den inte innebär någon marginalbeskattning för de högre inkomsttagarna. Till detta kan läggas att därigenom att pensionsavgifterna är avdragsgilla vid den vanliga beskattningen kommer de att verka regressivt. Det enda positiva beträffande pensionsavgifterna är att de dock verkar bättre för de allra lägsta inkomsttagarna än den allmänna varubeskattningen gör. Vi i centerpartiet räknar med — och detta redovisas också av departementschefen — att finansieringen av folkpensioneringen skall utredas och att det så småningom skall komma ett förslag i det ämnet. Vi avvaktar naturligtvis utredningsresultatet, men jag kan redan i dag säga att centerpartiet kommer att sträva efter att finansieringen i största möjliga utsträckning sker genom den vanliga beskattningen och i så liten utsträckning som möjligt genom pensionsavgiftskontot.

Herr talman! Jag skall åtminstone i det här anförandet inte gå längre. Jag skulle kunna ytterligare redogöra för centerpartiets principinställning, men det anser jag vara obehövt. Den är väl känd.

Jag yrkar bifall till centerpartiets re-

servation under nr X. Dock kommer jag att ta tillbaka det yrkandet, herr talman, om centerpartiets yrkande i reservation nr IX skulle bli avslaget.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Den långa raden av reservationer till andra lagutskottets föreliggande utlåtande kunde ge kammarens ledamöter anledning till slutsatsen att samvaron i utskottet präglas av samma djupa och varaktiga söndring i denna pensionsfråga som rätt i fråga om den obligatoriska tilläggspensionen. Så är icke fallet. Att avvikande mening anförts i 14 punkter — och under en del av dessa med flera olika yrkanden — får icke undanskymma den enighet som rätt i det väsentliga. Med det beslut som riksdagen i dag går att fatta förverkligas de uttalanden som riksdagen gjorde 1958. Vi har sålunda varit eniga om en förbättring av ålderspension, invalidpension och sjukbidrag samt om att sörja för familjernas trygghet genom änkepension och barnpension. Vi trodde också att vi var eniga om den takt i vilken höjningen skulle ske. Som framgår av herr Wahlunds anförande — det har också varit bekant tidigare här i riksdagen — har centerpartiet brutit sig ut ur denna enighet av skäl som vi inom högern inte kan godta. Uttalandet om jämnare takt i fråga om höjning av pensionsnivån var enhälligt 1958 och bekräftades då pensionsfrågan ånyo behandlades vid 1959 års riksdag. Vi inom högern har anslutit oss till den linje som utskottets övriga ledamöter enats om, nämligen den höjning som propositionen innebär. Den överensstämmer också med vad 1959 års besparingsutredning förordade.

Med det beslut som vi i dag skall fatta avverkar vi ännu en etapp på den solidariska grundtrygghetens väg, som riksdagen tidigare utstakat.

Av de avgivna 14 reservationerna svarar vi högerledamöter i utskottet en samma för sju, i vilka vi fullföljer de

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

yrkanden, som ställts i högerpartiets motion så när som på två punkter, där utskottets skrivning är så positiv att vi har kunnat acceptera den. En del av våra reservationer har mindre räckvidd, medan andra är principiellt grundade och får större ekonomiska konsekvenser. Vi fullföljer här den linje som vi under många år följt i fråga om folkpensionering.

Av praktiska skäl skall jag i mina kommentarer till reservationerna följa den nummerordning de har i utskottets utlåtande. Detta innebär självfallet ingen angelägenhetsgradering. Det är den ordning i vilken utskottet har behandlat de olika avsnitten i denna fråga. En del av reservationerna har samma grundmotivering.

I propositionen föreslås att änkepension skall indragas om änkan ingår nytt äktenskap — i likhet med vad som nu gäller inom folkpensioneringen och i andra pensionssystem — men att änkepensionen skall återupplivas om det nya äktenskapet upplöses innan det har bestått i fem år. Någon motsvarighet till denna nya regel torde icke finnas i andra pensionssystem. Vi kan icke finna det förnuftigt att ha en lag, som ger omgift änka ett incitament att inom fem år efter ingåendet av det nya äktenskapet överväga, om hon eventuellt skall skiljas eller om hon skall fortsätta äktenskapet. En sådan möjlighet är olämplig ur allmän social synpunkt och även med hänsyn till pensionssystemets ekonomi. Vi har därför föreslagit att fem-årsgränsen skall utgå.

Den andra reservationen gäller samordningen mellan änkepension och änkelivränta från yrkesskadeförsäkringen. Utskottet har i detta avseende framhållit, att vissa svårigheter föreligger att finna en väg för samordningen, som ger ett ur alla synpunkter tillfredsställande resultat och däri kan vi instämma. Utskottet har dock godtagit propositionens lösning, som är att anse som ett provisorium i avvaktan på se-

nare allsidig prövning. Vi har förordat, att om yrkesskadefall inträffar efter 30 juni 1960 samordningen skall ske genom avräkning av änkepension å änkelivränta från yrkesskadeförsäkringen. Dessutom har vi förordat, att samordningen i princip göres total, så att i de nya fallen änkepension i sin helhet skall avräknas på änkelivränta och att i de äldre fallen avräkning skall ske av änkelivränta å änkepensionen, så att samma resultat uppnås i bägge fallen.

Med samma motivering som jag här har anfört har vi i reservation nr VI föreslagit motsvarande ändringar i vad avser samordning av barnpension och barnlivränta från yrkesskadeförsäkringen.

Bägge dessa reservationer har föranlett förslag till ändringar i lagen om yrkesskadeförsäkring och i militärsättningsförordningen samt att 4 § skall utgå ur lagen om barnpensioner.

Med samordningsfrågan sammanhänger även det yrkande vi framfört i reservation III angående garantibeloppen. Vid riksdagens behandling av denna fråga 1958 framhöll särskilda utskottet angående rätten till änkepension i de fall, då mannen avlidit före 1 juli 1960, möjligheten att ge änkepension i form av garantibelopp. Riksdagens principbeslut innebar dock icke något bestämt ståndpunktstagande till huruvida garantibelopp skulle införas, men socialförsäkringskommittén, som utrett denna fråga, ansåg att den stora olikheten mellan dem som blivit änkor kort före och kort efter 1 juli 1960 utgjorde tillräckligt skäl för införande av en garantiregel. Kommittén förordade, att garantibeloppet skulle utgöra två tredjedelar av änkepensionen, om mannens dödsfall inträffat 1 juli 1959—30 juni 1960, och en tredjedel, om dödsfallet inträffat under tiden 1 juli 1958—30 juni 1959. Detta förslag har upptagits i propositionen.

Propositionens samordningsregler innebär, att änkepensionen skall reduce-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

ras av änkelivränta, men änkan får alltid behålla minst hälften av änkepensionen. Enligt garantireglerna kan änkan få två tredjedelar av änkepensionen, utan inkomstprövning. Utgår även änkelivränta erhåller hon likväl minst två tredjedelar av änkepensionen, eftersom samordningsreglerna ej gäller övergångsfallen. Om mannen dör efter den 30 juni 1960 kan änkan ofta inte uppbära mer än — utom änkelivräntan — hälften av änkepensionen. På grund av denna garantiregel kan alltså pensionen bli högre i övergångsfallen än i huvudfallen.

Utskottet har, för att undgå överpensionering, föreslagit en ändring i övergångsbestämmelserna och uttalar att behovet av samordningsregler mellan änkepension och änkelivränta synes kunna tillgodoses med denna ändring. »Övriga delar av samordningsproblemet synes böra prövas i andra sammanhang», säger utskottet. Problemet är alltså inte löst med denna ändring.

Argumenten för garantibeloppen är icke hållbara. Garantibeloppen möjliggör en samordning mellan änkepensioner och andra förmåner. Det gäller icke enbart livräntor i form av skadestånd utan även exempelvis tjänstepensioner. Vi har för att eliminera konsekvenser, som vi icke anser tillfredsställande, funnit det lämpligare att låta reglerna om garantibelopp helt utgå ur övergångsbestämmelserna.

I fråga om hustrutilläggen har vi föreslagit, att standardhöjningen icke skall omfatta dessa. Vi har därvidlag stöd i den uppfattning pensionsberedningen framförde 1957. Beredningen uttalade bl. a., att med en höjning av mannens pensionsnivå minskar behovet av hustrutillägg och fortsatte: »För att inte försvåra den avveckling eller ändring av hustrutillägget som då kan finnas erforderlig bör vidare enligt beredningens mening tillägget bibehållas vid det maximibelopp som följer av nuvarande regler, f. n. 1 720 kronor.»

Så långt pensionsberedningen.

I detta belopp ingick då fem indextillägg. Nu är antalet nio. Som ytterligare skäl åberopade pensionsberedningen önskemålet att avveckla inkomstprövningen inom folkpensioneringen. Pensionsberedningen ansåg därför, att i samband med 1958 års standardhöjning någon uppräknings av standardtillägget icke borde ske.

Dessa skäl finner vi lika bärande i dag som 1957.

I fråga om barnpensionen har alla borgerliga ledamöter i utskottet enats om att denna skall utgå med 1 500 kronor till barn, vars båda föräldrar avlidit, i stället för 1 000 kronor som socialförsäkringskommittén och departementschefen har föreslagit. Herr Wahlund har redan talat om detta och jag instämmer i hans motivering och yrkande på denna punkt.

Det beslut riksdagen i dag går att fatta innebär ett betydelsefullt steg i ett avseende som jag tidigare som hastigast berörde i samband med hustrutillägget. Vi tar nu ännu ett steg i fråga om avvecklingen av inkomstprövningen inom folkpensioneringen, den faktor som under lång tid utgjort en effektiv spärr för ordnande av tilläggspensionering i olika former. I fråga om änkepensioneringen innebär propositionen, att inkomstprövningen skall slopas för änkepensionsfall efter 30 juni i år. Detta har ett enhälligt utskott accepterat. Utredning pågår inom 1958 års socialförsäkringskommitté om liknande regler i fråga om invalidpensioneringen. Det hade varit önskvärt att förslag härom hunnit framläggas, så att riksdagen fått möjlighet att besluta i dessa frågor i ett sammanhang. Detta har på grund av de många och svårlösta problem kommittén har att brottas med särskilt i denna del icke varit möjligt utan reformerna får genomföras i etapper. Det torde — efter vad vi har oss bekant i utskottet — icke vara nödvändigt att uttala att kommittén bör raska på. Kommer så-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

som vi hoppas kommittén till ett positivt resultat i fråga om avveckling av inkomstprövningen även i fråga om invalidpensioneringen, återstår de kommunala bostadstilläggen som den enda mera betydande inkomstprövade förmånen. Från denna synpunkt är det angeläget, att man icke vidgar inkomstprövningen till nya områden.

Som jag tidigare nämnt eftersträvade pensionsberedningen en avveckling. »Inkomstprövningen», sade beredningen, »försvarar påbyggnaden å folkpensionen i form av frivillig pensionering — genom egen eller arbetsgivarens försorg — eller sparande av olika slag. I vissa inkomstlägen hämmar den också lusten att utföra förvärvsarbete. Inkomstprövningen nödvändiggör vidare en prövning av de pensionsberättigades inkomst- och förmögenhetsförhållanden, vilken är administrativt betungande och mindre tilltalande ur den enskildes synpunkt.»

Det är starka skäl beredningen här har anfört. Dessa ledde beredningen till att förorda, att en avveckling av de kommunala bostadstilläggen skulle inledas, så att »pensionshöjningarna år 1960 och senare till viss del avräknas på dylika tillägg... Det synes beredningen lämpligt, att hälften av de pensionshöjningar som sker år 1960 senare avräknas på de kommunala bostadstilläggen».

Nu blir visserligen inte den höjning riksdagen i dag kommer att fatta beslut om av den storlek som beredningen föreslog. Den blir mindre. Men beredningens motivering för förslaget måste anses vara principiellt grundad. Det kan icke ha varit höjningens storlek, som varit avgörande för beredningens ståndpunkt. Vi delar den uppfattning beredningen hade och föreslår därför, att ökningen av standardtilläggen till allmän ålderspension, invalidpension eller sjukbidrag skall avräknas från kommunalt bostadstillägg med hälften och att ökningen av standardtillägg till

änkepensionsberättigad skall avräknas från kommunalt bostadstillägg i sin helhet.

De ökade kostnaderna för de pensionsreformer riksdagen i dag har att ta ställning till uppgår enligt propositionen totalt till 306 miljoner kronor för staten, vartill kommer kommunernas kostnader, 63 miljoner kronor, sammanlagt alltså i runt tal 370 miljoner kronor.

Pensionsberedningen föreslog en höjning av folkpensionsavgiften till 5 procent fr. o. m. 1961. »Därest det med hänsyn till det statsfinansiella läget finnes motiverat, bör enligt beredningens mening övervägas en höjning av avgiften till 6 procent under de därpå följande åren.» Besparingsutredningen föreslog likaledes 5 procent. Även om vi inte nu tar den stora höjning av pensionerna, som beredningen förordade, är en avgiftshöjning starkt motiverad. En höjning med en halv procent ger staten en inkomst på cirka 125 miljoner kronor. Genom att avgiften — alltså blir jag kanske tillägga — är avdragsgill blir nettot något lägre. Vi vet inte vad den pågående utredningen kan leda till. Direktiven gav anledning till oro. Merkostnaderna för änkepensionerna och kostnaderna för barnpensionerna, sammanlagt cirka 111 miljoner kr., torde ungefärligen täckas av en avgiftshöjning på en halv procent.

Vi anser en sådan höjning av avgiften angelägen av flera skäl. Med det hårda direkta skattetryck vi för närvarande har är det nödvändigt att så långt som möjligt undvika en ökad skattefinansiering. Vi i högerpartiet eftersträvar en sänkning av det direkta skattetrycket genom ändrade skatteskalor, som mildrar progressiviteten och därmed den orimliga marginalbeskattningen. Vi anser en utveckling, där skattefinansieringen får en undan för undan allt mindre betydelse, vara angelägen.

Nu pågår, som jag tidigare nämnt, utredning om sättet för folkpensioner-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

nas finansiering, och på denna grund har departementschefen icke funnit lämpligt att ta ställning till frågan om en höjning av avgiften. En begränsad höjning, med en halv procent, föregriper icke, såvitt vi kan se, utredningen. Skulle förbättringen i pensionsförmåner helt finansieras genom avgiftshöjning, skulle det krävas en höjning med minst 1 procent. Det är vidare angeläget att markera sambandet mellan egen prestation och den förmån man får.

Så ett par ord om vårt yrkande i reservation XII i anledning av några motioner som rör propositionens förslag, att vid fastställande av pensionsrätt för kvinna, som blivit änka före 1 juli 1960, hänsyn skall tas endast till barn som denna dag icke fyllt 16 år. De exempel, som anförts i motionen nr 712 i denna kammare av fröken Eva Karlsson, ådagalägger tydligt den olikhet i pensionshänseende som kan uppstå mellan änkor före och efter 1 juli 1960. Jag skall anföra ett exempel. Om två kvinnor med nyfödda barn blivit änkor vid 35 års ålder och den enas barn fyller 16 år i juni 1960 medan den andras barn fyller 16 år i juli — den 30 juni är tröskeln — får den förra änkan ingen som helst pensionsrätt, medan den andra får möjlighet till full, inkomstprövad änkepension och dessutom enligt propositionen möjlighet till bostadstillägg. Dessa olikheter är, mildt uttryckt, icke tillfredsställande och vi har därför föreslagit utredning om förbättrade änkepensioner i de övergångsfall där änkan före den 1 juli 1960 haft barn under 16 år.

Slutligen, herr talman, vill jag ännu en gång erinra om de stora kostnader nu föreslagna reformer för med sig för stat och kommun. Förutom sakliga grunder talar även ekonomiska skäl för många av de ändringar vi föreslagit i reservationerna. Jämfört med propositionen skulle våra förslag medföra kostnadsbesparingar på 31 miljoner för sta-

ten och 35 miljoner för kommunerna. Det är, särskilt i nuvarande ansträngda finansiella läge, inga oväsentliga be-
lopp. Vi har ännu icke sett kompletteringspropositionen och vet alltså inte vad den kommer att innehålla, men man har — såsom så många gånger tidigare — anledning till farhågor.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de reservationer som avgivits av herr Ringaby och mig.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Såsom framgick av vad den föregående ärade talaren yttrade från denna talarstol råder det i stort sett enighet rörande förbättringen av folkpensionerna. Centerpartiet har visserligen då det gäller folkpensionshöjningen velat gå väsentligt längre än de andra partierna har velat göra, men i stort sett är vi i övrigt eniga, bortsett från vissa detaljfrågor.

Jag skall nu, herr talman, helt kort redogöra för de reservationer, som folktopartiets ledamöter har avgivit dels ensamma och dels i vissa fall tillsammans med representanter för högerpartiet och centerpartiet.

När det gäller reservationen V om barnpensionerna till sådana barn, vars båda föräldrar avlidit, har utskottets borgerliga ledamöter i andra lagutskottet reserverat sig för att pensionerna bör vara 1 500 kronor per år. Vi har där följt de förslag som vissa reservanter i socialförsäkringskommittén framfört. Vi anser nämligen, att de barn som förlorat båda sina föräldrar har ett avsevärt större behov av ekonomisk hjälp än de som har en av föräldrarna kvar.

Oavsett om barnen i en familj drabbas av förlusten av endast den ene eller båda föräldrarna, blir de för sin försörjning beroende av annan hjälp än den folkpensionen ger. Det erforderliga tillskottet måste bli större för de föräldralösa barnen. Därför anser vi reservanter det vara rimligt, att man vid ut-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

formningen av grundskyddet beaktar denna skillnad.

Herr talman! Jag tillåter mig att vid denna punkt yrka bifall till reservationen av herr Sunne m. fl.

I reservation VII under avsnittet D i utskottets hemställan har ett antal reservanter från centerpartiet och folkpartiet tagit upp det i motioner aktualiserade problemet om tryggnad av vissa i inkomsthänseende missgynnade gruppers försörjning. Dessa grupper anses vara i behov av men saknar möjlighet att erhålla förmåner från socialförsäkringen. Här kan i första hand nämnas de s. k. hemmadöttrarna, d. v. s. äldre ogifta kvinnor, vilka stannat i föräldrahemmet och tagit vård om sina föräldrar till dessas död, men även andra kvinnor, som befinner sig i ålderna strax före 67 år och som utan att vara i egentlig mening invalidiserade ändå av olika skäl har svårt att klara sin egen försörjning.

Denna fråga var uppe vid 1958 års A-riksdag, och riksdagen beslöt då på särskilda utskottets förslag, att frågan om förtida uttag av ålderspension eller mildrande av villkoren för rätten till invalidpension skulle utredas. Detta utredningsuppdrag har anförtratts 1958 års socialförsäkringskommitté.

Andra lagutskottet har härvidlag uttalat, att de i motionerna aktualiserade frågorna inte helt kan finna sin lösning inom invalidpensioneringen eller genom förtida uttag av ålderspensionen. Utskottet anser, att innan slutlig ståndpunkt kan tagas till dessa problem bör en utredning ske i syfte att kartlägga föreliggande behov och eventuellt erforderliga åtgärder. Därför förordar utskottet, att motionerna i frågan överlämnas till socialpolitiska kommitténs prövning.

Reservanterna, som anser att denna fråga bör handläggas med största möjliga skyndsamhet, förordar att frågan handlägges av 1958 års socialförsäkringskommitté samt framhåller att ut-

redningsarbetet bör bedrivas så, att förslag i ärendet kan föreläggas nästa års riksdag.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen VII av herr Sunne m. fl.

Sedan kommer jag till reservation X 3. Där har folkpartiets ledamöter i andra lagutskottet upptagit frågan om finansieringen av folkpensionerna. Vi erinrar där bland annat om att besparingsutredningen, som för sin del framlagt det förslag utskottet nu tillstyrker i fråga om folkpensionernas standardförbättring, förordade en höjning av folkpensionsavgiften från 4 till 5 procent fr. o. m. 1961. Att en höjning av folkpensionsavgifterna vid en förstärkning av förmånerna sålunda förordats, beror givetvis på att folkpensioneringen bör betraktas som en socialförsäkring.

Med hänvisning till att en utredning sedan i höstas pågår om folkpensionsavgiftens konstruktion har departementschefen anmält, att han inte anser det vara lämpligt att nu ta ställning till frågan om folkpensionsavgifterna. Departementschefens ståndpunkter innebär, att de ökade folkpensionskostnaderna — cirka 300 miljoner kronor — tills vidare skall täckas med skattemedel.

Vi reservanter anser, att årets riksdag senare bör få ta ståndpunkt till folkpensionsavgiften, då utredningens resultat föreligger. Vi har vidare den uppfattningen, att en avgiftshöjning på en procent av folkpensionsavgiften bör ske, därest omsättningsskatten avskaffas den 1 juni 1961. Detta bör enligt vår uppfattning riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen X 3 av herr Sunne m. fl.

I reservation XIII har några utskottsledamöter från centerpartiet och folkpartiet yrkat på värdeskydd för barnpensionerna. Vi reservanter anser att

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

det bör införas index på barnpensionerna, eftersom övriga folkpensionsförmåner är indexreglerade. Barnpensionerna bör sålunda jämföras med övriga folkpensionsförmåner.

Uppdraget att närmare utarbeta denna anknytning bör anförtros vederbörande departement. Därför föreslår vi reservanter, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag om sådant värdeskydd för barnpensionerna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen XIII av herr Sunne m. fl.

Reservation XIV avser folkpensionernas ställning inom socialförsäkringen. Vi reservanter delar den uppfattningen, att en teknisk och administrativ samordning av samtliga socialförsäkringar är ett angeläget spörsmål. Men vi anser det nödvändigt med en omsorgsfull och förutsättningslös prövning och tror att det vore mindre lyckligt om ett ställningstagande där skulle forceras. Vi förutsätter därför, att det kan bli nödvändigt att vidta övergångsanordningar av provisorisk karaktär för att klara vissa samordningsproblem.

Vi erinrar om att en väsentlig förstärkning av folkpensioneringen förestår under 1960-talet. Vi har velat betona, att en administrativ samordning på socialförsäkringens område inte får rubba folkpensioneringens grundläggande och betydelsefulla ställning, och detta föreslår vi att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna.

Herr talman! Jag ber att i denna punkt få yrka bifall till reservationen XIV av herr Sunne m. fl.

Som sammanfattning vill jag säga följande.

Det beslut, som riksdagen i kväll går att fatta, innebär att en väsentlig förstärkning genomföres av folkpensionerna. Det sker i överensstämmelse med det principåtagande, som riksdagen gjorde 1958 i full enighet mellan partierna och som innebar att folkpensio-

nerna skulle höjas i jämna steg vartannat år, så att de år 1968 utgår med 5 400 kronor för två äkta makar. Centerpartiet har i dag brutit enigheten. Dess bud kan inte karakteriseras som annat än en demonstration.

Med de principbeslut riksdagen under senare år har fattat i fråga om ålderstrygghetens ordnande har slutstenen lagts i de stora, genomgripande reformerna i vårt land på det sociala området. Men det återstår att bättre sörja för de mindre grupper i vårt samhälle, som kommit att hamna i skarvarna mellan de olika sociala reformerna. Jag tänker här exempelvis på de ensamstående kvinnor som stannat i föräldrahemmet och tagit vård om sina föräldrar till dessas död. De har inte fått tillfälle till yrkesutbildning, och då de inte uppnått folkpensionsåldern ställs de i många fall inför svårigheter att klara sin försörjning. Men även andra grupper av kvinnor, som till stor del inte fått yrkesutbildning och som åtskilliga år före folkpensionsåldern saknar väsentliga förtjänstmöjligheter, kan komma i ett läge där pensionsbehov föreligger.

Vi har velat erinra om dessa problem. Det bör enligt vår mening vara möjligt redan före nästa års riksdag att här fatta beslut om komplettering av vår sociala lagstiftning för denna grupp av medborgare.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Förslagen om änke- och barnpensionerna är de mest genomgripande i utskottsutlåtandet, och jag skall beröra de frågorna först. Därefter tänker jag ta upp ett litet samtal med professor Wahlund. Ja, det är klart att även första delen av mitt anförande kan ha intresse för professor Wahlund.

Genom de förslag, som vi nu har att behandla, avhjälpas en mycket stor brist i vårt trygghetssystem. De nuvarande bestämmelserna om änkepensionering är mycket restriktivt utformade, fram-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

för allt i fråga om åldersvillkoret. Har inte kvinnan uppnått 55 års ålder vid mannens frånfälle, får hon ingen pension. Detta innebär att vi har cirka 75 000 pensionslösa änkor.

Nu är det alldeles klart, att det är av största intresse hur det blir för den som nu är änka än hur det blir för den som i framtiden förlorar sin make. De nuvarande änkorna har daglig och påtaglig kännning av sin änkesituation. Svårigheterna är större ju senare mannens dödsfall har inträffat. Ju längre bort den tidpunkten ligger, desto bättre har naturligtvis änkan anpassat sig.

Den nuvarande änkepensioneringen är som sagt mycket restriktivt utformad, och den har ställt flertalet utanför. I huvudsak har åldersvillkoret varit avgörande, men också änkornas ekonomiska situation har utgjort hinder. Det är rätt intressant att notera att det djärvaste förslag, som tidigare på allvar har framförts i riksdagen i fråga om förbättrade änkepensioner, gick ut på att låta de änkor, som fyllt 50 år vid mannens frånfälle, få änkepension vid fyllda 55 år. Jämfört med det förslaget och jämfört med de nuvarande pensionsvillkoren är det förslag, som riksdagen nu diskuterar, revolutionerande, även för de nuvarande änkorna.

De nuvarande änkorna skall få pension efter i stort sett samma regler som de blivande änkorna. Det innebär således, att den som har uppnått 36 års ålder vid makens frånfälle, får pensionsrätt från och med den 1 juli i år. Detta betyder att cirka 35 000 nu pensionslösa änkor kommer att få pension. Antalet pensionsberättigade änkor är större, men många får ingen pension 1960 på grund av sin inkomst.

I två avseenden skiljer sig beräkningen av pensionen till de nuvarande änkorna från de blivande änkornas pension. För det första skall inkomstprövning tillämpas för de nuvarande änkorna, och för det andra skall förekomsten av barn under 16 år påverka

pensionen endast i de fall då änkorna har sådana barn den 1 juli i år.

Vid principbeslutet 1958 utgick man från att pensionen till de nuvarande änkorna skulle vara inkomstprövad. Man utgick också ifrån att de, som blir änkor strax innan lagen träder i kraft, skall få sin pension beräknad efter generösare regler genom ett sådant arrangemang, som departementschefen förordar och utskottet tillstyrker med en tredjedels respektive två tredjedelars pension åt dem som blivit änkor under de två åren närmast före lagens ikraftträdande. Detta löser frågan på ett tillfredsställande sätt.

Högerreservationen på denna punkt går ju ut på att man inte skall ge dessa änkor någon garanterad pension. Om deras inkomst utgör hinder, skall de över huvud taget inte ha någon pension alls. De skäl, som högerreservanterna anfört till förman för sin reservation, har ju utskottet undanröjt, och därför finns det ingen anledning att ytterligare kommentera den frågan annat än genom att hänvisa till utskottets ändringsförslag på denna punkt.

Det har anförts i debatten, att det är orättvist mot de änkor, som nu är i 60-årsåldern, att de endast får en ringa pension eller i vissa fall ingen pension alls, ifall de blev änkor före fyllda 36 år. Man jämför då med pensionen till dem som kommer att förlora sin make efter den 1 juli 1960. Det är alldeles klart, att dessa kvinnor väl kommer ihåg sina otroliga ekonomiska svårigheter från sin egen sorgetid. De ser nu att sorgen över att förlora en kär anförvant för framtiden inte behöver tyngas av otroliga ekonomiska bekymmer.

Man får emellertid inte glömma följande omständighet, när man diskuterar detta förslag. Enligt förslaget kommer ju en kvinna, som efter den 1 juli förlorar sin make innan hon fyllt 36 år, aldrig att få någon änkepension. Det samma gäller för de nuvarande änkorna. Den som inte fyllt 36 år vid makens

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

bortgång kommer inte heller att få någon pension. Det blir precis på samma sätt efter den 1 juli i år; den som blir änka vid fyllda 36 år får en femtondel av full pension ända tills hon fyller 67 år. Hon får inte — som man tycks tro — ytterligare en femtondel varje gång hon fyller år, för att vid fyllda 50 år få full pension. Precis på samma sätt blir det med de nuvarande änkor som fyllt 36 år vid mannens bortgång. De får en femtondel av full pension, såvida inte den ekonomiska situationen utgör hinder.

Skulle man ge samtliga nuvarande änkor full pension vid fyllda 60 år oberoende av deras ålder vid mannens bortgång, måste man i rimlighetens namn tillämpa samma metod för framtidens änkor. En sådan lösning har ingen i utskottet velat tillstyrka.

Till utlåtandet har fogats två reservationer med förslag om bättre villkor för de nuvarande änkor.

Jag skall inte ta upp tiden med att kommentera reservationerna; jag vill bara fästa uppmärksamheten vid reservationen VIII på s. 88 i utlåtandet från högermännen. Jag ber den vakne läsaren jämföra denna reservation med partiets reservation på s. 96. Om den som är intresserad av frågan läser de båda reservationerna och ställer dem mot varandra, får han klart för sig hur man tänkt ordna den här frågan för änkor. Utskottet har tänkt sig att man genom att utreda möjligheterna till generösare inkomstprövning för de nuvarande änkor i någon mån kan reducera skillnaden i pensionsförmåner för de nuvarande änkor och de som blir änkor efter lagens ikraftträdande. Så långt har utskottet alltså sträckt sig.

Jag skall med ett par ord kommentera den s. k. femårsregeln. Vid omgifte dras änkepensionen in, och det anser alla vara fullt rimligt. Om nu den nye mannen avlider, innan äktenskapet varat i fem år, så skulle ju en sådan änka inte få någon pension om man inte in-

förde en specialregel. Det har man alltså gjort: om äktenskapet upplöses genom dödsfall inom fem år får änkan tillbaka sin gamla pension. Får hon barn och mannen avlider, behöver de inte ha varit gifta i fem år.

Nu har det ansetts, att om äktenskapet upplöses genom skilsmässa inom rimlig tid, borde även det ge änkan rätt att få tillbaka sin pension. Det är emellertid inte möjligt att låta en omgift änka leva i äktenskap 15—20 år och sedan låta henne få tillbaks sin änkepension vid en skilsmässa. Vi har inte kunnat finna några motiv för en sådan ståndpunkt, utan vi menar att fem år är en rimlig tid. Om vi därigenom ger de omgifta änkor en starkare ställning i sina nya äktenskap, är det bara att hälsa med glädje.

Ytterligare en reservation skulle jag vilja kommentera, nämligen förslaget om ett förbättrat socialt försäkringskydd åt hemmadöttrar. På den punkten har det rått delade meningar inom utskottet. Reservanterna vill att man uppträder åt 1958 års socialförsäkringskommitté att pröva den frågan. Utskottsmajoriteten har emellertid menat att frågan är av den karaktären, att den lämpligen bör klaras av socialpolitiska kommittén. Den kommittén har till uppgift att rikta strålkastarna på smågrupperna i samhället — bortglömda minoriteter. Det är enligt utskottsmajoritetens mening nödvändigt med en sådan genomlysning av denna grupp, innan 1958 års socialförsäkringskommitté kan ta itu med frågan. Efter vad jag erfarit har den socialpolitiska kommittén redan gjort vissa förberedelser för att undersöka den frågan. Man har ju bara att uttala sin glädje över att kommittén handlar så snabbt. Utskottsmajoriteten har alltså menat att det är nödvändigt att frågan först genomlysas, så att man får klart för sig hur den ser ut.

De borgerliga partiernas representanter i utskottet har i reservation förordat, att de föräldralösa barnen skall få

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

en barnpension på 1 500 kronor i stället för de 1 000 kronor som den andra halvan av utskottet stannat för. Skälet för utskottets ståndpunkt är att den allmänna tjänstepensioneringen redan 1963 som regel ger mycket bättre förmåner åt de barn som har förlorat båda sina föräldrar än åt de barn som har någon av föräldrarna i livet. För oss existerar ju som bekant tjänstepensioneringen även efter 1963.

Det är ytterligare en sak jag gärna vill fästa uppmärksamheten på. Tidigare utgick de s. k. särskilda barnbidragen med olika belopp för föräldralösa barn och barn som hade någon av föräldrarna i livet. De föräldralösa barnen fick 420 kronor om året och de andra 250. Vid 1953 års riksdag bestämde vi oss enhälligt för att låta såväl de föräldralösa barnen som de övriga få 600 kronor. Man utgick då från barnets behov och menade att bidraget skulle minska om någon av föräldrarna hade en viss inkomst. Det var en generösare inkomstprövning för de föräldralösa barnen än för barn som hade någon av föräldrarna i livet. Det här var alltså 1953, och beslutet fattades fullständigt enhälligt. Nu har emellertid, som jag framhöll, det avgörande skälet för den andra halvan av utskottet varit tilläggspensioneringens förmåner till de föräldralösa barnen. Det finns alltså inte längre något motiv för att ge dem mer från folkpensioneringen.

Utskottsmajoriteten har inte tillbakavisat kravet på indexreglering av barnpensionerna i och för sig — vi har ju värdebeständiga barnpensioner inom tilläggspensioneringen — men vi har menat att då man nu höjer barnpensionerna från 600 till 1 000 kronor och man skall utreda indexregleringen för folkpensioneringen, så finns det all anledning att utreda frågan om barnpensionernas indexreglering i samband med denna allmänna översyn som ju måste komma ganska snart.

Därefter, herr talman, vill jag övergå

till den fråga som herr Wahlund berörde. Herr Wahlund höll ett mycket intressant anförande. Det hade varit nyttigt, om det hållits i första kammaren i anslutning till de centerpartianföranden som hölls där. Centerpartiet menar att folkpensionerna bör höjas i huvudsak i den takt som allmänna pensionsberedningen på sin tid föreslog. Skiljer sig nu regeringens förslag i verkligheten så mycket från pensionsberedningens förslag? Ja, på längre sikt gör det det — i gynnsam riktning. De kommunala bostadstilläggen kommer inte att avvecklas och hustrutilläggen kommer att förbättras. Departementschefen tillkännager i propositionen, att han inte har för avsikt att medverka till att de kommunala bostadstilläggen försvinner eller avvecklas på det sätt som allmänna pensionsberedningen 1957 föreslog. Det är riktigt att pensionsberedningen föreslog att pensionen 1960 skulle höjas med 700 kronor för ensamstående pensionär och 820 kronor för ett gift pensionärspär. Därefter skulle den höjas med 150 kronor om året för ensamstående och 225 kronor om året för gift par.

Hur kom det sig nu, att man ville företa en så kraftig höjning 1960? Förklaringen är enkel och uppenbar för alla som har studerat pensionsfrågan: allmänna pensionsberedningen ville komma bort från de kommunala bostadstilläggen. Man ville egentligen komma bort från inkomstprövningen. Det senare lät sig emellertid inte göra. Då valde man vägen att slopa de kommunala bostadstilläggen. Genom att höja folkpensionerna kraftigt 1960 och därvid avräkna hälften av höjningen från de kommunala bostadstilläggen skulle ett mycket stort antal tillägg försvinna. Man räknade med att om man höjde pensionen med 700 kronor skulle man få bort 240 000 kommunala bostadstillägg.

Pensionsberedningens förslag såg alltså i verkligheten ut på det sättet, att alla ensamstående pensionärer med

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

kommunalt bostadstillägg på upp till 350 kronor skulle få en förbättring med 350 kronor och icke med 700 kronor. Pensionärsparen skulle få 410 kronor och icke 820 kronor. Detta var alltså den verkliga takt som pensionsberedningen på sin tid förordade. Det är visserligen riktigt att de pensionärer, som har sådana inkomster eller befinner sig i en sådan ekonomisk situation, att de inte har något kommunalt bostadstillägg, skulle ha fått hela höjningen, men den gruppen var ju inte i största behov av en standardförbättring.

Enigheten var fullständig 1958 om att man inte skulle följa allmänna pensionsberedningens förslag. Det är ju alldeles klart dokumenterat. Herrar Wahlund, Eliasson i Sundborn och Hansson i Skegrie förordade sålunda en jämnare höjning av pensionsbeloppen fram till år 1968 än den av pensionsberedningen föreslagna. Herr Eliasson tog för övrigt sig själv på allvar, då han i besparingsutredningen i ett konkret förslag skulle omsätta den jämnare höjning han varit med om att uttala sig för. Om man vill vara elak — och det vill man ibland — kan man påpeka, att herrar Wahlund och Eliasson tillhörde första kammaren 1958 och kanske inte då hade i tankarna andrakammarvalet i år, men herr Hansson i Skegrie har inte bytt kammare utan bara bytt åsikt.

De kommunala bostadstilläggen har ett stort värde även efter 1968 för alla dem, som endast har folkpensionen och inte har tilläggspension. Därför kan det inte bli tal om att acceptera högerreservationen, enligt vilken de kommunala bostadstilläggen skall avvecklas med hälften och änkepensionen med mycket mer. Innehörden av detta förslag är att de mest behövande får den minsta höjningen.

Det är ganska viktigt att det ges full klarhet om var man står beträffande de kommunala bostadstilläggen. Jag vill uttala min glädje över att riksdagsmajoriteten 1958 avslog såväl högerreservatio-

nen som centerpartiförslaget om att pröva principerna för bostadstilläggens avveckling och att förelägga 1959 års riksdag förslag om denna avveckling. Det var glädjande, att denna centerpartiiver inte smittade av sig på riksdagsmajoriteten. Det är intressant att få reda på var centerpartiet står i fråga om de kommunala bostadstilläggen.

I sin reservation och sin motion kommer centerpartiet tillbaka till påståendet, att den allmänna tjänstepensionen är ett hot mot folkpensioneringens standardhöjning. Det kan vara på sin plats, herr talman, att något granska detta påstående.

Jag tar mig friheten att sätta in folkpensioneringens standardhöjning i ett större och riktigt sammanhang. Även om det är uppenbart för alla — så är det ju med mycket av det man säger i riksdagen — vill jag påpeka, att den standardhöjning vi har fått i samhället, det ökade allmänna väståndet, har kommit från produktionsökningen. Hur självklart detta än är tar jag mig ändå friheten framhålla, att det är ur produktionsökningen vi hämtar standardhöjningen. För varje år får vi ett nytillskott av varor och tjänster att ytterligare fördela. Enligt beräkningarna kommer produktionsökningen nästa år att ge oss ett tillskott av varor och tjänster till ett värde av omkring 2 500 miljoner kronor. Det är alltså från detta nytillskott, denna större kaka, vi får vår standardstegring.

Den intressanta frågan i dag är hur stor andel därav som vi ger folkpensionärerna genom det beslut vi skall fatta och hur stor del de övriga medborgarna kommer att få. Nu begriper självfallet varje folkpensionär här i landet, att en del av nytillskottet måste användas för ökat bostadsbyggande, till fler pensionärshem, flera kraftverk, skolor, fabriker o. s. v. Ungefär 1 000 miljoner kronor av nytillskottet beräknas gå till sådana ändamål. Sedan är det väl lika uppenbart för alla, att samhällets ökade

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

service och förbättrade vård tar en del av nytillskottet — flera läkare, fler lärare, sjukvårdare m. fl. skall ha betalt. Att den vården förbättras är till fördel inte minst för landets äldre medborgare. Det är återstoden av nytillskottet som står till vårt förfogande. Det beslut vi snart kommer att fatta garanterar, att folkpensionärerna bli delaktiga av detta nytillskott till ett värde av cirka 370 miljoner kronor. Varje beslut om standardhöjning åt folkpensionärerna innebär, att vi garanterar att de får varor och tjänster till ett visst värde — eljest ger vi ingen standardhöjning åt dem. En närmare granskning av den fördelning mellan pensionärer och aktiva av det kommande årets ökade produktionsresultat, som blir följden av det beslut riksdagen nu skall fatta, ger vid handen, att den inte kan betecknas som orättvis mot folkpensionärerna. Mot denna bakgrund kan man utan några betänkligheter yrka bifall till den av regeringen föreslagna och av utskottsmajoriteten tillstyrkta standardhöjningen för folkpensionärerna.

Hur kan då införandet av ATP utgöra ett hot mot folkpensionen? Jag föreställer mig att man från centerpartihåll menar, att det belopp som betalas i avgift till ATP skulle ha blivit beskattningsbar inkomst, om avgiften inte behövt betalas, och att statskassan av denna anledning mister några hundra miljoner kronor. Men får jag fästa herr Wahlunds och övriga centerpartisters uppmärksamhet på att regeringen infört omsättningsskatten, som ger oss möjlighet att genomföra folkpensionsförbättringar — statskassan har ju genom omsättningsskatten tillförts 1 400 miljoner kronor. Att lova förbättringar är en sak; att skaffa pengar för att genomföra dem en annan och inte lika rolig.

Nu föreslår man att avgiften till folkpensioneringen skall höjas. Om detta vill jag bara säga, att effekten av en höjning av folkpensionsavgiften enligt

det system som nu gäller blir inte så mycket en övergång från skattefinansiering till avgiftsfinansiering som en övervältring av kostnaderna från de stora inkomsttagarna på de små. Det är därför vi motsätter oss en höjning av folkpensionsavgiften med det nuvarande systemet. Vi vill avvakta en utredning härvidlag, som kan anvisa en möjlighet att höja avgiften utan att det sker en övervältring på de små inkomsttagarna.

Beträffande ATP händer under de närmaste åren som bekant följande.

Avgifter till ett sammanlagt belopp av cirka 480 miljoner kronor inbetalas innevarande år till pensionsfonden, men inga pensioner utbetalas. 1961 inbetalas 740 miljoner kronor, men inte heller då utbetalas några pensioner. 1962 inbetalas 940 miljoner kronor, fortfarande utan att några pensioner utbetalas. 1963 inbetalas cirka 1 130 miljoner i avgifter, och först då utbetalas pensioner från ATP, till ett värde av 40 miljoner kronor — d. v. s. ungefär vad det kostar att betala ett indextillägg inom folkpensioneringen.

Då frågar jag: Hur i all rimlighet namn kan den omständigheten, att företagarna på bekostnad av företag arvinsten och möjlig löneökning inlevererar 480 miljoner kronor till pensionsfonden, försvåra för oss att ge de nuvarande folkpensionärerna en standardhöjning? Svaret är att ATP inte alls utgör något hot mot folkpensioneringen — snarare gör den det lättare för oss att ge folkpensionärerna en förbättrad standard.

Låt mig till sist anföra några siffror som gör klart, vad det här är fråga om.

När folkpensionsreformen trädde i kraft år 1948 drog pensioneringen en sammanlagd kostnad på mellan 700 och 800 miljoner kronor. En änka som fyllt 55 år fick efter inkomstprövning en årlig pension på 600 kronor. Genom det beslut vi nu skall fatta får hon 2 750 kronor plus kommunalt bostadstillägg,

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

varjämte förbättrade åldersvillkor inför. En ensamstående pensionär fick 1948 1 000 kronor — nu får han 2 750 kronor. Det gifta pensionärsparet fick 1948 1 600 kronor men får nu 4 350 kronor.

Folkpensionärerna erhåller genom det kommande beslutet sammanlagt 2 800 miljoner kronor. Vi är alltså på rätt väg då det gäller att ordna åldersförsörjningen, och jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Herr förste vice talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade i mitt anförande ingenting om skattebortfallet i samband med ATP och om den därav orsakade inkomstminskningen för staten. Jag sade i det sammanhanget ingenting om de ökade utgifter för staten som ATP medför. Jag skulle ha kunnat dra upp de sakerna i mitt resonemang, men jag behövde inte göra det, ty vi finansierar ju det extra tillägget genom den ökade folkpensionsavgiften.

Herr Bengtsson i Varberg erinrade om att jag hade lämnat den relativt trygga tillvaron i första kammaren och givit mig in i den osäkra tillvaro, som faktiskt föreligger beträffande de flesta av oss här i andra kammaren, och han antydde att detta skulle ha kunnat påverka mitt ståndpunktstagande i pensionsfrågan. Ja, jag ber herr Bengtsson läsa förstakammarprotokollen från den tid jag var där. Jag har alltid haft samma förkunnelse i pensionsfrågan.

Nu var herr Bengtsson mycket vänlig mot mig, åtminstone formuleringsmässigt. Jag vill därför inte beteckna herr Bengtsson som en skrymtare — men jag menar något däråt — då han yttrade, att nu var centerpartiet i aktion med tanke på andrakammarvalet i höst. Något sådant skulle socialdemokraterna

aldrig tillåta sig, förstås! Det strider mot socialdemokraternas och herr Bengtssons etik och moral att vara ute för att söka värva röster. Men hur är det med den där trevliga gamla farbrodern, som vi känner igen från tidigare valkampanjer — han med den där fina mustaschen och medaljen på bröstet? Är inte den farbrodern uppe på affischtavlorna igen redan nu? Börjar inte socialdemokraterna redan på detta tidiga stadium driva valkampanj just i pensionsfrågan? Jag bara frågar — herr Bengtsson kanske kan svara.

Jag har naturligtvis, herr Bengtsson, inte något emot att folkpensionärerna röstar med oss; de är hjärtligt välkomna till centerpartiet. Herr Bengtsson var ju rädd för att de skulle gå till oss, men jag skall lugna herr Bengtsson på den punkten. Jag skulle vara dålig statistiker och dålig rådgivare åt centerpartiet, om jag sade att nu skall vi höja folkpensionerna, så att flera folkpensionärer röstar med oss. Nej, jag vet genom vad som kan utläsas ur valstatistiken, att folkpensionärerna faktiskt är ganska litet påverkade av intressepolitik. Jag kan tala om, att t. ex. vid folkomröstningen i pensionsfrågan fick linje 2 bara rösterna från 13 procent av dem som var mellan 60 och 80 år, linje 1 fick 16 procent och linje 3 fick 20 procent av rösterna från denna ålderskategori — vad nu det sista kan bero på; jag begriper det inte. Nej, jag kan lugna herr Bengtsson på den här punkten. Och vad beträffar orsaken till centerns ståndpunktstagande är den ju helt enkelt vår allmänna principiella inställning, att vi vill satsa på grundskyddet för alla och att vi ställer folkpensionerna som ett alternativ till ATP-pensionen.

Om jag sedan går över till vad herr Bengtsson sade om motiveringen till att han vill ta bort »puckeln», d. v. s. att man inte behöver ta hänsyn till bostadstilläggen längre, så är det väl en klen tröst för dem som befinner sig inom

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

sådana områden i landet, särskilt på landsbygden, där det inte finns bostadstillägg. Men jag skulle tro att socialdemokraternas motivering ännu så sent som 1958 var en annan och var den som kom till uttryck i propositionen det året. Där sade socialministern, att hans ställningstagande beträffande folkpensionerna berodde i första hand på hänsynen till dem som »i dag eller de närmaste åren blir folkpensionärer». Han fortsatte i propositionen, att dessa folkpensionärer komme att få inte någon eller endast en liten fördel av tilläggs-pensioner av den avsedda konstruktionen eller någon annan.

Det är detta som är det viktiga. De som redan är gamla eller invalidiserade blir alltfjänt helt beroende av folkpensionerna och har ingen hjälp av ATP. Det är just detta som är centerpartiets motivering för att vi vill att så mycket som möjligt av samhällets resurser skall användas till folkpensionärerna och att man vidare på det sättet skall stödja de lägre inkomstgrupperna samtidigt som man ger de högre inkomstgrupperna ett grundskydd.

Herr **BENGTSSON** i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr Wahlund för det »klara och koncisa» svaret på min fråga beträffande bostadstilläggen och centerpartiet. Det är riktigt att herr Wahlund inte sade någonting för egen del om ATP-avgifternas inverkan på statsfinanserna, men i centerpartiets motion och reservation står det angivet, och då har man väl rätt att från utskottets sida konstatera detta. Affischer med mustaschgubben irriterar redan nu och då förstår jag att den inte är fel utformad. Det var inte alls så, herr Wahlund, att jag hyste några bekymmer för valets utgång på grund av centerpartiets bud i folkpensionsfrågan. Jag tror inte alls, att centerpartiet får några ytterligare folkpensionärer med sig genom sitt

överbud, ty det är visdomen som ökar med åren och inte dess motsats.

Sedan skulle jag vilja vädja till herr Wahlund att han i den mån han har möjlighet därtill påverkar de landskommuner, där man har små kommunala bostadstillägg på 100 kronor. I de kommuner, där man varit så snål med de kommunala bostadstilläggen, finns det utrymme att hjälpa folkpensionärerna.

Herr **BJÖRKMAN** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg ägnade större delen av sitt anförande åt herr Wahlund och lämnade mig nästan utanför. Han var över huvud taget mycket hovsam i sin kritik mot mig och använde den trevliga samtals-ton som vi har i andra lagutskottet.

Herr Bengtsson sade att i fråga om garantireglerna hade utskottet undanröjt de invändningar vi hade i högerreservationen. Jag undrar i alla fall om inte utskottets utlåtande på denna punkt andas någonting av inre tveksamhet. Utskottet säger nämligen så här: »Detta behov av samordning synes emellertid kunna tillgodoses genom införande i övergångsbestämmelserna av de av utskottet ovan rekommenderade reglerna.» Detta syftar alltså på den ändring som utskottet föreslagit i propositionen. »Med hänsyn härtill och då övriga delar av samordningsproblemet synes böra prövas i andra sammanhang» vill utskottet inte tillstyrka våra motioner.

Frågan gäller icke endast samordningen med änkepensionerna utan även andra förmåner, t. ex. livränta på grund av tjänstepension, trafikförsäkring och viss form av olycksfallsförsäkring. Samordningen kan inte lösas genom de bestämmelser som införts.

Herr Bengtsson och jag kan nog fortsätta diskussionen om femårsregeln fram och tillbaka utan att bli överens. Herr Bengtsson anser att den är lämplig, och vi anser att den är olämplig. Jag skall ta ett exempel på vilka egendoms-liga konsekvenser det kan bli, om dessa

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

bestämmelser träder i kraft. En änka gifter om sig och äktenskapet består i fem år. Efter fem år och en dag skiljer hon sig från den andre mannen. Då får hon ingen som helst pension. Även herr Bengtsson måste väl medge att sådana regler ter sig förbryllande.

Jag vill även säga några ord om en fråga som såväl herr Jacobsson i Tobo som herr Wahlund berörde. Det gäller de s. k. föräldraänkorna. Jag hade den uppfattningen — kanske herr Bengtsson kan bekräfta det — att vi inom utskottet blivit eniga därför att utskottets uttalande var positivt på denna punkt. Jag vill erinra om att 1958 års riksdag, som behandlade motioner i denna fråga, som en tänkbar utväg framhöll ett förtida uttag av ålderspension. Man skulle också kunna tänka sig att denna grupps behov tillgodosågs genom att man mildrade rätten till invalidförmåner. Inom utskottet ansåg vi att det var lämpligast att skicka detta förslag till socialpolitiska kommittén. Detta trodde jag att vi var eniga om. Jag blev förvånad då jag såg att reservationen kom från centerpartiet och folkpartiet.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att anlägga några synpunkter på en fråga, som ingen av de föregående talarna har berört, nämligen frågan om lämpligheten av att nu införa en änkepension utan inkomstprövning.

I motionerena I: 574 och II: 717 har hemställts att riksdagen måtte besluta att änkepension skall utgå med de belopp som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 från den 1 juli 1960 men endast efter inkomstprövning. Vidare har där hemställts, att riksdagen måtte besluta om uppskov med det slutliga ställningstagandet till änkepensioneringens utformning för att den frågan skall kunna avgöras samtidigt med frågan om utformningen av invalidpensioneringen.

Vi motionärer anser att förslaget om att nu införa en änkepension utan in-

komstprövning inger starka betänkligheter och detta huvudsakligen av tre skäl. Det första skälet är, vilket redan framgått av klämman i motionen, att eftersom invalidpensioneringsfrågan ännu inte är löst, bör man låta det slutliga avgörandet av änkepensioneringens utformning anstå, intill dess invalidpensioneringen blir färdigutredd, för att de båda frågorna skall kunna avgöras i ett sammanhang. Det andra skälet är att det statsfinansiella läget i dag inger synnerligen starka betänkligheter. Även ur den synpunkten bör man noga överväga, innan man tar ställning till en reform, som visserligen inte för det närmast kommande budgetåret medför så stora kostnadsökningar men som sedd på längre sikt kommer att betyda avsevärda utgifter. Det tredje skälet är närmast av principiell natur, och det skall jag senare återkomma till.

Jag vill först bara säga något om det första skälet, nämligen relationerna till invalidpensionerna. Det är uppenbart, tycker vi motionärer, att det under en övergångstid kan komma att uppstå fall som är klart orimliga. En invalid får i dag utan inkomstprövning 600 kronor om året. Jag vet inte om kammarens ledamöter har klart för sig vad förslaget enligt utskottsutlåtandet innebär när det gäller ankorna. Det innebär att en änka med minderåriga barn under 16 år oavsett ankans ålder vid mannens dödsfall får änkepension utan inkomstprövning. Det innebär också att en änka som inte har minderåriga barn men vid mannens frånfälle är 50 år och varit gift med honom i fem år får en icke inkomstprövad änkepension. Men förslaget innebär även att en änka som är under 50 år, ja t. o. m. så ung som 36 år, får en inte inkomstprövad änkepension — låt vara att änkepensionen för en 36-årig änka utgår med så litet belopp att vi kanske inte skall tala om den med så stora bokstäver. Men det ter sig ändå orimligt att en så ung människa som en 36-åring över huvud taget skall

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

medges icke inkomstprövad pension. Vi frågar oss om det är rimligt att barnlösa, friska kvinnor med kanske utmärkta inkomster skall erhålla 2 750 kronor om året, om de vid makens död är 50 år, och cirka 900 kronor om året, om de är 40 år — detta i relation till att en invalid i dag får endast 600 kronor om året utan inkomstprövning.

Det kan invändas att dessa svårigheter är av övergångskaraktär, därför att man kan förvänta att invalidpensionsfrågan snart kommer att bli löst. Ja, men är inte detta också ett skäl till att man i stället skall säga sig att man bör uppskjuta det definitiva ställningstagandet till änkepensionens utformning just därför att det inte kommer att dröja så länge, förrän invalidpensioneringen är utredd och vi då kan ta definitiv ställning till änkepensionsfrågan? Vi motionärer menar därmed inte att vi skall underlåta att från den 1 juli i år höja änkepensionerna med i utlåtandet angivna belopp. Vi har endast ansett att man bör vänta med ställningstagandet i fråga om avskaffande av inkomstprövningen för att änkepensioneringen och invalidpensioneringen skall kunna avgöras i ett sammanhang och för att man på det sättet skall kunna uppnå en rättvis avvägning av utgående förmåner inom ramen för samhällets resurser.

I det sammanhanget vill jag också gärna säga att när det gäller barntilläggen anser vi motionärer att de bör utgå utan inkomstprövning.

Det statsfinansiella läget tillåter inga överbud, och även inom utskottet har man synbarligen haft klart för sig att finansiella svårigheter kan uppkomma. Vi måste undvika den situationen att när invalidpensionen skall beslutas vi saknar erforderliga medel härtill.

Det är inte bara hänsynen till invaliderna som gör att man kan hysa betänkligheter. Det finns många andra kategorier som kan känna sig missgynnade på grund av det förslag som nu föreligger, t. ex. de som nu är änkor och

många gånger har stora svårigheter att brottas med. Jag vill gärna säga till herr Bengtsson i Varberg att man inte skall skapa motsatsförhållande mellan dem som nu är änkor och de s. k. blivande änkor. Å andra sidan tycker jag inte heller att man helt kan bortse från att de nuvarande änkor fått vänta länge på en angelägen förbättring. De kan måhända nu anse att man är alltför frikostig mot de nya änkor och visar en generositet som i många fall kan te sig helt omotiverad.

Vi har också haft i åtanke de frånskilda kvinnornas situation, som ofta verkligen är bekymmersam. Vi har även beaktat de s. k. hemmadöttrarna, som efter strävsamma år, vid föräldrarnas frånfalle många gånger får stora ekonomiska svårigheter att brottas med. Det ligger faktiskt snubblande nära att fråga, om verkligen enbart änkeståndet motiverar löpande underhållsbidrag, eller för att tala med socialstyrelsen: »Änkeståndet som sådant kan numera knappast motivera löpande bidrag till uppehållet.»

Det är således även ur principiella synpunkter synnerligen tveksamt om änkepension över huvud taget bör utgå utan inkomstprövning. Vi har alla varit ense om ett grundskydd för ålderspensionärer, och vi vill också — såvitt jag förstår — sträva efter trygghet för invaliderna genom en rimligt avvägd pension, som skall utgå utan inkomstprövning. Men är det ändå inte litet oförsynt och kanske en aning kränkande mot kvinnorna att de förutsättes behöva samma grundskydd som en ålderspensionär eller en invalid? Här är det dock fråga om kvinnor i fullt arbetsför ålder. Genom förslaget om icke inkomstprövad änkepension kommer en änka även i relativt unga år att beträffande försörjningsmöjligheterna jämsställas med ålderspensionärer och icke arbetsföra. Detta förslag vittnar om ett underkännande av kvinnoras vilja och förmåga att själva klara sina försörjnings-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

problem. Därtill kommer att allt fler kvinnor i dagens samhälle har inkomst av förvärvsarbete. Jag tror, att statistiken visar att inte mindre än 29 procent av alla gifta inkomstagare i dag är kvinnor.

Utvecklingen får väl sägas gå i riktning mot att ett allt större antal kvinnor efter giftermålet behåller sitt förvärvsarbete. I en sådan situation måste det anses omotiverat att fatta beslut om en icke inkomstprövad änkepension. Det är en fråga som bör närmare övervägas.

I motionen har vi vidare diskuterat möjligheterna av att införa en änklingspension, givetvis utgående efter inkomstprövning. Det finns utan tvivel fall, då en man som blivit änklings får stora ekonomiska svårigheter att brottas med. Tag bara det exemplet att hans hustru haft inkomst av förvärvsarbete och dessutom har skött hemmet utan någon hjälp. När hon faller ifrån försvinner ju hennes inkomst och dessutom måste mannen kanske anställa någon person för att klara hushållet. Det kan innebära en avsevärd ekonomisk belastning för honom.

Vi har således ansett att man även bör överväga frågan om en inkomstprövad änklingspension.

Det är också rätt väsentligt att man vid dessa överväganden undersöker möjligheterna att få till stånd liberalare regler för inkomstprövningen.

Med detta, herr talman, ber jag — eftersom jag inte har möjlighet att yrka bifall till motionen — att få föreslå att 8 § i lagen om folkpensionering måtte erhålla följande lydelse: »Tilläggs pension, änkepension, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 750 kronor och för annan pensionsberättigad 1 000 kronor samt med ytterligare en tredjedel i vad årsinkomsten må överstiga 1 050 kronor för gift pensionsberätti-

gad och 1 400 kronor för annan pensionsberättigad.

Minskning skall, där rätt till såväl tilläggs pension, änkepension eller hustrutillägg som kommunalt bostadstillägg föreligger, ske först å bostadstillägget och därefter å tilläggs pensionen, änkepensionen eller hustrutillägget. Indextillägg till änkepension och hustrutillägg minskas först sedan änkepensionen eller hustrutillägget i övrigt bortfallit.»

I detta anförande instämde fröken *Wetterström* (h), herr *Hægglom* (h) och fru *Boman* (h).

Herr **HEDLUND** (cp):

Herr talman! För centerpartiet har frågan om folkpensioneringen och utbyggnaden av den grundläggande tryggheten på alderdomen, vid försörjarens bortgång o. s. v. alltid varit mycket väsentlig. Redan i det första programutkastet vid bildandet av dåvarande bondeförbundet för snart 50 år sedan återfanns på framträdande plats kravet på trygghad alderdomsförsörjning. Partiet har även därefter städse hävdat, att det skall finnas en tillräckligt stor pension som ger grundtrygghet åt alla. Vi har ställt oss avvisande till tanken på behovsprövning.

Vid 1956 års riksdag — alltså före folkomröstningen och innan pensionsberedningen hade gjort sitt ställningstagande — lade vi fram en motion om att folkpensionerna borde höjas, så att de vid 1960-talets mitt uppginge till 6 000 kronor för äkta makar, räknat efter 1956 års penningvärde och inkomstnivå. Vi satte detta belopp som mål för successiva förbättringar.

Frågan hänsköts till pensionsberedningen. I syfte att komma överens med övriga däri representerade partier kompromissade vi ned de 6 000 kronorna till 5 400 kronor, och motsvarande sänkning gjordes för ensamstående från 4 000 kronor till 3 600 kronor. Målsättningen var enligt pensionsberedningen, att summan 5 400 kronor respektive 3 600 kro-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

nor, räknat i 1957 års penningvärde, skulle uppnås år 1968. Vi fann det — som sagt — riktigt att biträda denna kompromiss framför att äventyra frågans lösning på ett någorlunda hyggligt sätt.

Inom pensionsberedningen rådde enighet om målsättningen men även om takten för utbyggnaden. Också av företrädarna för dem, som ville ha en lagstadgad tilläggs pension ovanpå folkpensionen, blev denna målsättning och denna takt accepterade. Under folkomröstningen förklarades från olika håll under hela kampanjen, att så stor skulle folkpensionen bli år 1968, så stor skulle höjningen bli år 1960, så stor skulle den bli år 1962 o. s. v. Jag är inte i stånd att begripa annat än att de som läste folkomröstningsbroschyrerna måste ha uppfattat detta som ett löfte, inte bara om slutmålet fram till år 1968 utan även om storleken av de olika höjningarna, år 1960, år 1962 etc.

Inom det särskilda utskott, som vid 1958 års riksdag behandlade ärendet om folkpensionerna, togs frågan om takten i höjningarna upp till prövning. Som bekant uttalade sig utskottet för samma mål år 1968 som pensionsberedningen satt, men i fråga om takten i höjningarna ansåg utskottet »det icke lämpligt att riksdagen nu binder sig». — »Vid varje ytterligare höjning av pensionsnivån bör möjlighet föreligga för statsmakterna att bestämma höjningens storlek med hänsyn till den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen.» — »Utskottet vill dock uttala, att den av pensionsberedningen föreslagna särskilt kraftiga höjningen 1960 bör undvikas och en jämnare» — märk väl: jämnare, icke jämn — »successiv höjning eftersträvas.» Särskilda utskottet vid 1959 års riksdag refererade dessa synpunkter och accepterade dem.

När centerpartiets representanter i utskottet ansåg sig kunna gå med på denna »jämnare» höjning, motiverade de det därmed att pensionsberedningen

hade föreslagit att vid den stora höjningen av folkpensionerna år 1960 skulle en väsentlig reducering av de indexstyrd bostadstilläggen företas. Då man nu gick in för att icke göra någonting åt bostadstilläggen, sade våra män i utskottet: »Eftersom bostadstilläggen skall bibehållas oförändrade, kan vi gå med på denna jämnare höjning.»

Det är denna linje som centerpartiet fullföljer i motionen till årets riksdag. Vårt förslag innebär att pensionsbeloppet höjes, dock med den minskning som ungefär motsvarar kostnaden för att bostadstilläggen bibehålles oreducerade.

Besparingsutredningen gick i sitt betänkande ett steg längre och ville ha en jämn höjning av folkpensionerna.

Inom centerpartiet tar vi fasta på vad utskottet har sagt rörande de omständigheter som bör vara utslagsgivande för höjningens storlek. En av dessa omständigheter är det samhällsekonomiska läget. Det är säkerligen få som skulle vilja göra gällande att detta läge i dag är dåligt. Tvärtom lever vi i en högkonjunktur, och det finns ingen möjlighet att såsom ett återhållande moment i detta sammanhang åberopa det samhällsekonomiska läget. Vad vidare beträffar kostnaderna för den extra höjning av folkpensionerna, som vi inom centerpartiet vill ha, påtar vi oss ansvaret för och det obehag som kan vara förenat med att förordna en ökning av folkpensionsavgiften, fullt tillräcklig för att täcka statens utgifter för denna extra höjning.

Därmed tycker vi att vi gjort vad på oss ankommer. Det är att märka att den merhöjning vi förordat inte kan träda i kraft förrän tidigast den 1 januari eftersom folkpensionsavgiften inte kan höjas förrän från och med år 1961. Det är visserligen inte vårt fel att detta kan ske först då, eftersom vi hade ställt ett yrkande om höjning redan från och med 1960, och om detta yrkande hade bifallits kunde den extra höjning av folkpensionen som vi anser vara utlovad

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

och som vi betraktar som rättvis och rimlig ha satts in redan från och med 1 juli i år. Men man måste finna sig i förhållandena. När vår motion om förstärkning av statskassan för detta ändamål blev avslagen, hade vi inte annat att göra än att återkomma nu och föreslå genomförande av den extra höjningen från det tidigaste datum som är möjligt med hänsyn till hur snart det nu går att ta in pengarna till statskassan.

De partier som står bakom ATP-reformen har ju argumenterat så, att folkpensionen varit otillräcklig, men vi tycker inte att man har dragit den logiska slutsatsen av resonemanget, vilket enligt vår uppfattning vore att inrikta krafterna på att förbättra folkpensionen. För vår del har vi uttalat farhågor för att ATP skulle medföra minskat intresse för folkpensioneringen. Vi anser att vi har fått belägg för att farhågorna icke var ogrundade. Kom ihåg att de som i dag är folkpensionärer och de som blir folkpensionärer före 1963 icke får ett öre genom ATP, men de får vara med och betala de högre varupriser som kan förädlas av tilläggs pensionsavgifterna.

Intentionerna i pensionsberedningen var uppenbarligen att åstadkomma en kraftig ökning av folkpensionerna innan man började betala ut tilläggs pensionerna. Det borde man ha försökt att bättre fullfölja. Det hade varit en gärd av rättvisa mot dem som nu är folkpensionärer eller snart blir det och som genom livslångt arbete varit med om att bygga upp det välförhållande, som vi otvivelaktigt lever i, om man nu verkligen sökt fullfölja inte bara pensionsberedningens intentioner utan också löftena, givna under folkomröstningskampanjen. Det kan hända att någon stiger upp och säger: »Vad är lovat?» Vi får tillfälle att återkomma till det då.

Häri instämde herrar *Hansson* i Skegrie, *Börjesson*, *Elmwall*, *Svensson* i Vä, *Johansson* i Gränö, *Carlsson* i Bakeröd, *Hansson* i Önnarp, *Brandt* i Sätilla, *Lars-*

son i Luttra, *Vigelsbo*, *Björkänge*, *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Norderön och *Nilsson* i Tvärålund (alla cp).

Fru **ERIKSSON** i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag kan säkert inte efter alla de välformulerade och långa anföranden som hållits här i kammaren berika debatten med något direkt nytt, men då jag med avseende på änkepensionerna och övergångsbestämmelserna har lämnat en blank reservation vill jag ta kammarens tid i anspråk bara ett par minuter för att motivera den.

Den reform som vi nu går att besluta om kommer att hälsas med tillfredsställelse av många tusen kvinnor i vårt land. Den kommer att ge grundtrygghet åt de många kvinnor som blir ställda ensamma och som nu får bättre förutsättningar att klara upp den situation de kommit i. När sedan den beslutade ATP-pensionen blir fullt utbyggd skapas full ekonomisk trygghet för dem.

Vi är alla glada över att kunna hjälpa folkpensionärerna till den ökning av folkpensionen som vi lovat dem och låta dem åtnjuta något av den standardökning som kommit andra grupper till del. Allt detta är vi överens om. Men det är inte bara superlativer jag skulle vilja strö. Jag skulle vilja peka på några grupper som fortfarande blir ställda utanför: de äldre änkor och de fränskilda kvinnorna. Dessa bägge grupper har haft det svårt. Det är till stor del kvinnor som haft stora barnskaror att ta hand om. Att göra sig gällande på arbetsmarknaden är inte så lätt när man är i 50—60-årsåldern. När vi möter dem och de frågar oss vad de får genom den nu framlagda propositionen, kan vi i många fall komma med glädjebudskap, men i många andra fall måste vi svara: »Du får ingenting.»

Jag är väl medveten om att varje ny grupp som ekonomiskt skall lyftas upp drar mycket pengar. Jag är också väl medveten om att vi har en väl utbyggd socialvård att hänvisa en del grupper

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

till. Men det är icke socialvård de här kvinnorna önskar, utan en pension, och den vill de ha som erkänsla för strävsamt arbete. Det förvånar inte att de blir missnöjda, när de gör jämförelser med de yngre grupperna.

De socialdemokratiska kvinnorna har då det gällt sociala reformer varit orostiftare. Jag kan försäkra statsrådet att det kommer vi att vara också i det här fallet. Vi kommer att hävda att dessa eftersatta grupper måste bli hjälpta.

Bland de eftersatta grupper, som har svåra ekonomiska problem som med det snaraste behöver lösas, vill jag också nämna invaliderna och hemmadöttrarna. Deras problem, som här har berörts, måste bli nästa etapp i det sociala försäkringsbygget. Detta påpekande vill jag göra med adress till statsrådet Nilsson.

Sedan vänder jag mig till fru Kristensson, som rekommenderade inkomstprövning. Men, fru Kristensson, denna kommer kanske att slå litet olika. De grupper jag tänker på kanske inte fru Kristensson heller vill vara med om att ställa litet i skymundan. Jag skall bara ta ett enda fall, fru Kristensson: Ett kvinnligt tidningsbud, vars arbete är enkelt och inte så väl avlönat får en pension på 2 750 kronor, och för att hon bär tidningar får hon 3 200 kronor. Hon har alltså en årlig inkomst på 5 950 kronor. Nu vill högern att den skall skäras ner. Man vill beröva henne en del av hennes änkepension. Hon skulle då få bara 1 550 kronor plus de 3 200 kronor som hon erhåller för att hon bär omkring tidningar. Hennes sammanlagda inkomst skulle då bli 4 750 kronor om året. Jag tror inte att fru Kristensson och hennes partivänner anser att det är de här grupperna som skall drabbas av minskningen.

Herr talman, jag har inget yrkande.

Herr talmannen tog nu ledningen av förhandlingarna.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara i korthet säga till fru Eriksson i Ängelholm att jag är fullt medveten om att de nuvarande reglerna för inkomstprövning inte är tillfredsställande; det sade jag också i mitt första anförande. Jag är således medveten om de här konsekvenserna, men jag kan inte frigöra mig från känslan av att det är ännu egendomligare att en invalid i dag inte kan få mer än 600 kronor om året utan inkomstprövning. Det är den relationen som jag tycker att man skall ha för ögonen. Om kammaren fattar det beslutet att vi skall uppskjuta det här avgörandet, hoppas jag att man kommer att använda tiden till att också ompröva reglerna för inkomstprövningen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Här har sagts att det beslut som andra kammaren står inför skulle innebära att vi inte fullt ut har hållit löftena till våra folkpensionärer.

Det förslag om folkpensionerna som riksdagen skall ta ställning till innebär både en höjning av pensionsbeloppen och en omläggning av familjepensionerna.

1958 genomförde statsmakterna senast en förbättring av folkpensionerna. Då höjdes pensionen för ensam pensionär med 150 kronor. Gången dessförinnan var 1956, då höjningen blev 200 kronor. Nu har regeringen föreslagit en höjning med 250 kronor för ensam pensionär och 350 kronor för två makar. Den föreslagna standardökningen tillsammans med förslaget om ändring av familjepensionerna gör att 1961 års förbättringar blir de största som har förelagts riksdagen efter den stora folkpensionsreformen 1946.

Ett par talare har tidigare varit inne på en historik och gjort jämförelser mellan förhållandena under tider som gått och förhållandena i dag. Det skall jag också göra. Folkpensionerna

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

har genomgått en utveckling så väldig att de som var pensionärer för ett 20-tal år sedan knappast kunde föreställa sig att något sådant var möjligt. 1938 kostade folkpensionerna totalt mindre än 150 miljoner kronor om året. Genom 1946 års reform steg kostnaderna till 850 miljoner kronor och för nästa budgetår räknar vi med en totalkostnad av mer än 2 850 miljoner kronor om året. Jag finner därför att det verkligen är en överdrift när en av centerpartiets talare i första kammaren för några timmar sedan på tal om det förslag som nu föreligger sade, att vi inte borde utsätta oss för historiens dom att vi bara har sört för oss själva — det var med tanke på tjänstepensioneringen — men att vi har glömt våra gamla. Att med de fakta som vi har för ögonen komma med ett dylikt påstående, är mindre välbetänt.

I själva verket är det så att den allmänna levnadsnivån i vårt land visserligen har stigit kraftigt under denna 20-årsperiod men att folkpensionärernas andel av nationalinkomsten på samma gång har ökat väsentligt. Då vi har genomfört det förslag som nu ligger på bordet, avsätter vi till våra folkpensionärer en fyra gånger större andel av våra samlade resurser än vi gjorde 1938, vilka resurser dessutom har blivit så mycket större nu än de då var.

Den i årets proposition föreslagna standardhöjningen med 250 kronor för en ensamstående pensionär och 350 kronor för ett gift pensionärspär står i överensstämmelse, påstår jag, med vad riksdagen enhälligt uttalat sig för 1958. Det skall medges att detta riksdagsbeslut innebar en viss förskjutning av det program för folkpensionernas höjning som allmänna pensionsberedningen hade tänkt sig. För de folkpensionärer som bäst behöver sin folkpension är emellertid denna förskjutning inte så stor. Man måste ju komma ihåg att pensionsberedningen ville avskaffa de kommunala bostadstilläggen. För varje hundra-

lapp i pensionshöjning under 60-talet ville pensionsberedningen ta ifrån pensionärerna 50 kronor i bostadstillägg. Jag vill erinra om att över en halv miljon pensionärer har kommunala bostadstillägg, d. v. s. ungefär hälften av våra åldringar och de allra flesta av invaliderna och änkorna.

När beredningen föreslog en ökning med 700 kronor 1960 och 150 kronor år 1962, betydde detta i realiteten en ökning med 350 kronor plus 75 kronor för de mest behövande, d. v. s. 425 kronor på två år. Nu föreslås 250 kronor för år 1960 utan någon minskning av bostadstilläggen. Alla räknar vi ju med att kunna höja folkpensionerna lika mycket 1962. Det blir 500 kronor på två år, alltså något mera än beredningen tänkte sig för de mest behövande pensionärerna.

Hur man skall göra med bostadstilläggen i framtiden finns det inget beslut om, men för egen del vill jag deklarera att jag inte vill medverka till att dessa tillägg försvinner eller reduceras på det sätt som allmänna pensionsberedningen har föreslagit.

Vi har i dag hört att den borgerliga oppositionen inbördes står splittrad på tre olika ståndpunkter. Centerpartiet vill höja folkpensionerna så att man är uppe i en höjning med 500 kronor redan 1961. Folkpartiet vill liksom regeringen höja med 250 kronor nu, och högern har bitit sig fast i pensionsberedningens propå om en avveckling av bostadstilläggen och låter höjningen följaktligen stanna vid 125 kronor för flertalet av dem som bäst behöver sin folkpension.

Regeringens förslag medför såsom vi alla vet en ökning av de samlade folkpensionskostnaderna med cirka 370 miljoner kronor. Ett genomförande av högers förslag skulle trots prutningarna leda till en kostnadsökning på cirka 300 miljoner kronor. Centerpartiets förslag skulle däremot dra nära 600 miljoner i ökade årskostnader. Det är närmare 300

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

miljoner som skiljer centerpartiets och högerens bud.

Denna betydande splittring mellan dessa båda oppositionspartier är märklig allra helst som centern — jag gör det påståendet herr Wahlund — för icke alls så länge sedan var ense med högern och andra partier om 1960 års pensionshöjning. Inte önskar jag att vi skall försöka politiskt bakbinda varandra vid vad vi tidigare har sagt, men faktum är att centerpartiet dessutom har stått högern mycket nära i sin iver att avveckla de kommunala bostadstilläggen. Den förvandling som partiet nu har genomgått är nästan oförklarlig, men jag tror att motionen har skrivits med handen på folkpensionärernas puls.

När emellertid herr Wahlund här gör gällande att vi har skyldighet att följa beredningens förslag och att han egentligen alltid har intagit denna ståndpunkt, får han förlåta mig om jag har litet svårt att utan vidare skriva under detta. Jag vill erinra om att i pensionsutskottet år 1958, i vilket herrar Wahlund och Eliasson satt med, sade man ifrån, att den särskilt kraftiga ökningen 1960 borde undvikas. Redan detta var ju ett avsteg från beredningsförslaget. Vidare föreslog han att bostadstilläggen skulle avvecklas och att förslag härom skulle föreläggas 1959 års riksdag. I pensionsutskottet 1959 fick vi en erinran om 1958 års ståndpunkt och ingen ändring signalerades. 1959 förklarade herr Eliasson genom sitt deltagande i besparingsutredningen, att han stod fast vid 1958 års riksdagsuttalanden, och i centerpartimotionen 1960 säger man plötsligt att det är nödvändigt att i huvudsak följa den takt beredningen har föreslagit. Jag kan inte förstå hur man under dessa omständigheter kan göra gällande, att man inte skulle ha ändrat sig.

Nu säger herr Wahlund att det inte ligger några valtaktiska spekulationer bakom. Han gör vidare gällande, att man

i och för sig inte har någonting emot att få folkpensionärernas röster, och så säger han att det under folkomröstningen visade sig att endast 13 procent av folkpensionärerna understött linje 2. Han erinrade i det sammanhanget om vår affisch med den gamle mannen med mustasch och medalj. Jag tror mig ha funnit en förklaring till centerns ståndpunkt i att man har inregistrerat de där 13 procenten som för litet. Det har tydligen inte lämnat centerpartiet och statistikern herr Wahlund någon ro, och detta kan måhända vara en förklaring till den ståndpunkt man nu intar.

Om centerpartiets förslag kunde genomföras, skulle våra kostnader för folkpensionerna bli 3 085 miljoner kronor år 1961. Låt oss tänka över ett ögonblick: vi har i vårt land 2,2 miljoner enskilda hushåll, om vi bortser från rena pensionärshushåll. Slår vi ut de nuvarande folkpensionskostnaderna på alla dessa 2,2 miljoner hushåll, betyder det att varje hushåll i genomsnitt avstår mellan 1 000 och 1 150 kronor om året till våra folkpensionärer. Enligt regeringens förslag ökas detta belopp med drygt 150 kronor — inemot 15 procent — till 1 300 kronor. Centerpartiet vill lägga på ytterligare 100 kronor per hushåll.

Jag medger att vi för vår del anser det vara klokt att i detta läge inte kräva en större insats av den aktiva befolkningen än vi har föreslagit, trots att jag är helt överens med herr Hedlund om att de nuvarande folkpensionärerna under sin aktiva tid har i hög grad bidragit till att skapa möjligheterna för de standardförbättringar som vi nu genomför.

Allt vårt handlande i pensionsfrågan bygger på solidaritet mellan generationerna, men det kan ligga en fara i att utsätta solidariteten för alltför stora påfrestningar. Det är bl. a. detta som har dikterat den ståndpunkt som regeringen har intagit och som vi tidigare

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

har varit överens med de övriga demokratiska partierna om.

Detta ger mig anledning att också ta upp ett påstående som alla de tre borgerliga partierna mer eller mindre öppet har antytt. Man gör gällande att den allmänna tilläggs pensioneringen innebär något av ett hot mot folkpensionerna. Jag vill säga att redan den propositionen, som ligger på riksdagens bord och i vilken regeringen året efter beslutet om tjänstepensionen föreslår den största sammanlagda förbättringen av folkpensionerna sedan 1946, borde vara tillräckligt klargörande i fråga om socialdemokratiens inställning. Vad som nu sker inom tilläggs pensioneringen och som kommer att ske även i framtiden, om inte pensionsbeslutet rubbas, är ju, som herr Bengtsson i Varberg underströk, ett avgiftssparande, och det sparandet möjliggör investeringar som ökar kapaciteten hos vår produktionsapparat, som ju skall betala bl. a. alla våra pensionskostnader.

Jag vill göra ett påpekande i anslutning till ett påstående som finns i centerpartimotionen men som herr Wahlund inte tog upp i sitt anförande i dag. Centerpartiet påstår att ATP-beslutet medför en försämring av statens finanser med så och så många miljoner kronor. Centern menar tydligen följande: Staten går miste om skatt på det belopp som nu går i avgifter till ATP. Om ATP inte funnes, skulle man ha fått betala inkomstskatt på dessa pengar.

Låt mig i anslutning till detta resonemang bara göra ett par erinringar. Senast för någon månad sedan ville centerpartiet att dess personliga frivilliglinje skulle ersätta den lagfästa tilläggs pensioneringen. Har man då skänkt en tanke åt hur mycket den personliga frivilliglinjen skulle försämrat statens finanser om det verkligen skulle bli något av den och den skulle bli så allmän som man har velat ge sken av? Pensionsavgifterna skulle ju då bli sky-

höga i jämförelse med det nuvarande uttaget till ATP, för att inte tala om alla de övriga formerna av skattefria ersättningar till pensionsändamål som centerpartiet har föreslagit. Det skulle verkligen bli ett skattebortfall för staten som hette duga. Skulle centerpartiet ha låtit detta skattebortfall hindra en höjning av folkpensionerna? Det tror inte jag. Men då kan jag ännu mindre fatta, varför ATP med sina låga avgifter kan stå i vägen för folkpensionshöjningen. Jag måste säga att det dunkelt tänkta är det dunkelt sagda och tvärtom.

I detta sammanhang vill jag också påminna om centerpartiets förslag 1958 som gick ut på att alla i statens tjänst skulle få välja mellan att bibehålla sin pensionsrätt och att genast få ta ut värdet av denna i form av konstantlön. Nu fanns det visserligen inte en enda löntagarorganisation som reflekterade på det anbudet, men antag att förslaget hade genomförts och alla statsanställda hade gjort ett uttag på låt oss säga i genomsnitt ett par tusen kronor. Ja, det skulle ha betytt en kostnad för staten på 600 miljoner kronor, d. v. s. lika mycket som centerpartiet i dag skulle behöva för folkpensionsförbättringar, om det skall vara någon mening med förslaget. Och inte är det väl någon som tror att centern därmed riskerar att behöva säga nej till folkpensionerna!

Detta tycker jag visar halten av den argumentation centerpartiet kan prestera i sina mörkare stunder. Jag medger att man kanske inte har så många sådana i partiet, men jag tycker att man här — i sin i och för sig förklarliga vilja att komma åt den allmänna tjänstepensioneringen — har fallit för ett resonemang, som inte står i överensstämmelse med den goda sed för samvaro vi egentligen skulle önska oss.

Oppositionspartiernas inbördes olika ståndpunkter i fråga om de nu aktuella folkpensionsförbättringarna motsvaras

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

också av en splittring beträffande finansieringen. Högern vill höja avgiften med en halv procent och centerpartiet med en procent. Folkpartiet anser att en höjning med en procent behövs, ifall omsättningsskatten slopas. Enligt regeringens uppfattning skall kostnaderna för årets pensionsreform inte komma på skattsedlarna vare sig på det ena eller andra sättet, och det är enligt mitt förmenande en fördel att kunna finansiera pensionshöjningarna med den allmänna varuskatten och slippa ta ut några ökade avgifter.

Den av regeringen föreslagna standardhöjningen av folkpensionerna ligger sålunda inom ramen för våra möjligheter. Den kommer också att genomföras, och när allt kommer omkring är väl detta det mest väsentliga.

Sedan också bara några ord om änke- och familjepensioneringen.

Jag anser att jag inte behöver gå närmare in på den saken, efter det anförande herr Bengtsson i Varberg tidigare hållit. Vi får emellertid komma ihåg att vi med det förslag som nu framlagts siktar framåt. Vi vet att ungefär 10 000 kvinnor under 67 år varje år förlorar sina män genom dödsfall. När vi genomför en sådan reform som denna, så uppstår naturligtvis alltid gränsfall. Jag får då säga som herr Strand sade i första kammaren, att man väl egentligen inte då bara skall blicka framåt, på de änkor som tillkommer efter den 1 juli 1960, och göra jämförelser mellan vad de får och vad de änkor får som tidigare inträtt i änkeståndet. Man bör väl också blicka tillbaka och göra jämförelser med de förhållanden som tidigare rådde och vad man nu kommer att få. Och då vill jag erinra om att cirka 30 000 kvinnor redan nu uppbär änkepension eller änkebidrag från folkpensioneringen med högst 2 000 kronor per år, bostadstilläggen oräknade. Och eftersom änkepensionen skall höjas till samma belopp som pensionen för en ensam ålderspensionär, för när-

varande 2 750 kronor, så får alla dessa änkor en höjning på 750 kronor om året.

Vidare leder de nya reglerna till att närmare 35 000 kvinnor som redan blivit änkor men hittills inte kunnat få någon folkpensionsförmån, får änkepension från den 1 juli i år.

Vi har för närvarande 300 000 änkor, och av de 110 000 ankorna under 67 år som alltså inte är folkpensionärer i gängse bemärkelse får cirka 65 000 efter den 1 juli del av den nya änkepensionen. Som förut påpekats blir reformen inte verkningsslös för de återstående 45 000 ankorna heller. Också de uppfyller i de allra flesta fall de nya villkoren i fråga om ålder eller barn under 16 år. De får därför vilande änkepensionsrätt, innebärande att om deras inkomster upphör eller sjunker till en viss nivå, så utbetalas änkepension även till dem. På det sättet får även de ett skydd genom den nya änkepensionen.

Herr talman! Genom den reform som vi nu går att genomföra kommer år 1960 att värdigt ansluta sig till de närmast föregående årens stora avgöranden på pensionsområdet. Avsikten är att skapa verklig trygghet för alla, trygghet för familjen och trygghet inför ålderdomen. I denna strävan bildar den nya tilläggspensioneringen och de förbättrade folkpensionerna ett enhetligt mönster. Vi bygger ut folkpensionen samtidigt som vi bygger ut den framtida tjänstepensionen. Tryggheten är det väsentliga, och den är odelbar.

Att göra det bästa av nuet och bygga för en ännu bättre framtid i solidaritet mellan generationerna har varit och är vår strävan, och det ligger till grund för vår ståndpunkt både när det gäller tjänstepensionen och folkpensionen.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det vore mycket att säga om socialministerns anförande. Jag får i detta korta genmäle nöja mig

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

med att ta upp de punkter där socialministern vände sig direkt till mig.

Jag skulle ha ändrat ståndpunkt sedan 1958, framhöll socialministern. Han kunde inte kritisera vad jag sade i mitt anförande, ty jag läste upp ordagrant vad vi sade i pensionsutskottet 1958 och vad som sedan blev riksdagens beslut. Det enda »tillägget» var att jag lade tonvikten på vissa ord för att framhäva dem. Jag läste dessutom upp delar av vår reservation den gången, där jag särskilt pekade på hur vi motiverade vår inställning med hänsyn till den ändrade ståndpunkten i fråga om de kommunala bostadstilläggen.

Vad som sades i pensionsutskottet år 1958 och som vi biträdde, det var att det skulle bli en *jämnare* utveckling av ålderspensionerna. Socialministern berörde inte alls vad herr Hedlund hade sagt härom i sitt anförande strax innan, där han exakt förklarade vår ståndpunkt. Jag kan instämma i varje ord herr Hedlund där sade.

Nej, herr socialminister, det nya momentet i denna sak kom när den s. k. besparingsberedningen framförde sitt förslag om den *jämna* trappan upp till 3 600 respektive 5 400. Det var den s. k. besparing som besparingsberedningen ville göra på folkpensionerna. Där sade vi som parti nej så snart frågan kom till partiinstans. Socialministern kan säga att vi frångick »vår» ståndpunkt i besparingsberedningen. Men så har också andra partier, inklusive socialdemokraterna, gjort på andra punkter, så den invändningen tar jag med god ro.

Jag hade inte tänkt att vi här skulle behöva forska i varandras föregående, och jag brukar inte samla på citat. Men jag fick ett just i min hand, som jag själv väl kommer ihåg. Det var från radiodebatten den 11 oktober 1957, då socialminister Torsten Nilsson yttrade följande: »För egen del så kan jag bara försäkra, att om jag skall fortsätta som socialminister så nog skall folkpensionärerna få den förbättring som vi alla

varit med om att lova dem.» Det var den 11 oktober 1957, och det som vi då hade lovat folkpensionärerna var just pensionsberedningens förslag, inte riksdagsbeslutet av år 1958.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan naturligtvis se olika på innebörden av vad som sagts vid skilda tillfällen, men nog känner vi med oss inom centerpartiet att vi i folkomröstningskampanjen 1957 ställde ut vissa löften även om hur stor höjningen borde bli 1960.

Vi hade ungefär samma redogörelse i fråga om folkpensionen i våra papper och broschyrer som man hade på en del andra håll. Jag har framför mig här ett papper för linje 1. Där sägs det om folkpensionen, att höjningen genomföres i 6 etapper. Den första kommer i juli nästa år med 150 kronor för ensam pensionär och 240 för två makar. År 1960 infaller enligt förslaget den största ökningen, 700 kronor för ensamstående, 820 kronor för makar. Det blir en verkligt rejäl lyftning, säger man vidare. Ingressen till detta är: »Låt oss först se på den delen av förslaget som man enats om.» De som känner med sig att de står bakom propagandan, måste nog anse sig ha ett förflutet. Jag talar egentligen bara i det avseendet för oss i centerpartiet; vi tycker att vi har det.

Sedan vill jag naturligtvis stryka under att de 250 kronor för ensamstående, som nu föreslås i höjning, visst inte är något obetydligt belopp. Det är ungefär 10 procent, men vi skall komma ihåg att det är 10 procent för två år. Det dröjer två år nästa gång, och det blir 5 procent om året. Om man jämför dessa 5 procent med de löneflyftningar och löneglidningar, som man har fått och får på arbetsmarknaden, tror jag nog att man har rätt att säga att detta inte är den kraftiga insats, som skulle innebära ett inhämtande av eftersläpningen.

Det är ganska naturligt att vi inom

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

centerpartiet håller så styvt på folkpensionen, eftersom vi var emot ATP av flera skäl. ATP är ju garanterad bara en viss del av befolkningen. Åtminstone en halv miljon människor får själva svara för om de skall ha en ATP-pension eller inte. Det finns alltså goda skäl för vår ståndpunkt. Ett är att vi känner oss bundna från 1957 års kampanj.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag har redan tidigare sagt att jag inte vill söka medverka till att vi skall bakbinda varandra med hjälp av de tidigare uttalanden vi till äventyrs kan ha gjort, men jag tycker att man därför inte behöver förneka att man kanske inte intar riktigt samma ståndpunkt som man gjort tidigare.

Herr Wahlund säger att jag borde lyssna till betoningen när han yttrar sig. Men det är inte alltid man kan ha herr Wahlund med sig så att man kan lyssna till hans speciella läsart för att förstå vad centerpartiet menar. Man kan emellertid inte komma ifrån att det i den reservation som centerpartiet lade fram 1958 sades: »Med hänsyn bl. a. till att utskottet förordat en jämnare höjning av folkpensionsbeloppen fram till år 1968 än den av pensionsberedningen föreslagna anser sig dock utskottet icke berett att tillstyrka yrkandet i motionerna I: 326 och II: 417 att principbeslut nu skall fattas om avveckling av de kommunala bostadstilläggen och av statsbidragen därtill enligt de i motionerna föreslagna riktlinjerna. Med hänsyn till angelägenheten av att principerna för bostadstilläggens avveckling fastställas utan onödigt dröjsmål förordar utskottet att denna fråga göres till föremål för ytterligare prövning samt att förslag i ärendet förelägges 1959 års riksdag.» Jag kan inte fatta denna reservation av herrar Wahlund, Eliasson i Sundborn och Hansson i Skegrie på annat sätt än att den syftade

till en avveckling av de kommunala bostadstilläggen.

Herr Hedlund anförde ett citat ur en broschyr från linje 1. Han sade att man där hade hänvisat till de siffror beträffande folkpensionshöjningen som beredningen hade avlämnat. Men om han vänder bladet och tittar på nästa sida så skall han finna att linje 1 klart sade ifrån att det vi röstade om absolut inte var folkpensionen. På nästa sida står nämligen följande: »Som tjänsteman kanske Du har en annan mening om grundpensionens storlek och fördelningen av kostnaderna på avgifter och skattemedel, men *folkomröstningen gäller inte den frågan*. Folkomröstningen gäller olika sätt för en tilläggspension, alltså en *tjänstepension utöver folkpensionen*. Detta framgår också av den gemensamma ingressen på röstsedlarna för de olika förslagen.»

Jag tycker verkligen att linje 1 genom detta har täckning för den ståndpunkt som vi hävdar nu. Vi har inte tagit ståndpunkt till frågan om folkpensionshöjningen. Folkomröstningen gällde något helt annat, nämligen tilläggspensionen.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det har diskuterats mycket om vad som hände 1958. Jag vill för min personliga del göra klart — liksom herr Wahlund redan gjort — att om man från vårt håll med orden »jämnare successiv höjning» hade avsett detsamma som »jämn», så hade jag aldrig skrivit på utskottets utlåtande. Det hade inte heller herrar Wahlund och Hansson i Skegrie gjort.

Nu säger socialministern, att jag skulle ha godkänt samma sak i besparingsutredningen. Jag skall inte diskutera allt vad som hände i besparingsutredningen. Jag vill dock klargöra för socialministern, att jag vid två tillfällen i besparingsutredningen hävdade, att

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

man för år 1960 skulle föreslå högre belopp än 250 respektive 350, och jag stödde mig på argumentationen att utskottets skrivning inte innebar en »jämn» utan »jämnare» höjning. Det kan herr Nilsson kontrollera hos de övriga ledamöterna i besparingsutredningen. Jag fick inget stöd för den linjen, och därför släppte jag den.

Anledningen att jag accepterade förslaget i besparingsutredningen var ju den, att vi genom att göra eftergifter, som i många fall var smärtsamma, skulle skapa förutsättningar för en parlamentarisk enighet i fråga om besparingsförslaget.

När regeringen förklarade, att den skulle ta de russin som den tyckte passade, var hela fältet upprivet, och det fanns då ingen anledning för mig att stå fast vid min ståndpunkt i besparingsutredningen. När vårt parti var berett att ta en avgiftshöjning för att klara finansieringen av högre folkpensioner, hade jag ingen anledning att motsätta mig det.

I fråga om principbeslutet angående de kommunala bostadstilläggen innebär icke vår reservation att vi förordar en absolut avveckling. Vi begärde att få klarhet för framtiden. Det sades nämligen från flera håll i särskilda utskottet, att så länge man inte visste hur det skulle bli med de kommunala bostadstilläggen, skulle många företag vara mindre angelägna att betala ut pensioner åt sina anställda. Man måste därför få klarhet i denna fråga med hänsyn till kommunerna och framtiden.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som socialministern säger att omröstningen inte gällde folkpensionen. Men det är också riktigt att pensionssystemet avsågs komma att bestå av två delar, folkpensionen i botten och tilläggs pensionen ovanpå, vilket ju namnet »tilllägg» för övrigt anger. Om man då har talat om i broschyrerna hur den undre

delen skall byggas upp och lämnat en utförlig redogörelse för vilka steg som skall tas år efter år och lagt till att partierna är ense om detta, så tycker nog vi i centerpartiet att vi varit med om att ställa ut ett löfte.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Beträffande besparingsutredningen så låg väl egentligen saken till på det sättet att den sade rent ut i siffror vad vi under hand kommit överens om vid 1958 och 1959 års riksdagar. Herr Eliasson skrev sålunda sitt namn under de belopp som vi hade räknat med. Besparingsutredningen registrerade bara den ståndpunkt som man visste att riksdagen hade intagit tidigare. Det sades bara rent ut. Vad som sedan skedde med besparingsutredningens förslag är en annan sak, som är ovidkommande i denna diskussion. Det väsentliga är att besparingsutredningen skrev ut de belopp vi alla under hand egentligen var överens om.

När det gäller frågan om de löften som utställdes under folkomröstningskampanjen och under den debatt som ägde rum 1957 så måste jag för herr Wahlund understryka — och det behövs inte någon särskild läsart för att komma till klarhet om det — att vad mitt löfte beträffar så gällde det det belopp som vi alla varit överens om skulle vara genomfört år 1968, och det löftet står jag fortfarande vid. Men vi har också varit överens om att det skulle bli en jämnare höjning — alldeles oavsett vilken betoning vi lägger på ordet — än vad pensionsberedningen på sin tid föreslog.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste än en gång upprepa för socialministern att det är alldeles riktigt, att besparingsutredningen i sin skrivning har åberopat riksdagens uttalande om en successiv jämnare

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

höjning. Men det strider inte mot formuleringen i särskilda utskottet, om man tar ett större belopp 1960 än t. ex. 1962 och 1964. Den uppfattningen har jag hävdad i besparingsutredningen under de förberedande diskussionerna. Men jag har inte fått stöd för den uppfattningen.

Herr socialminister! Jag har tolkat skrivningen i särskilda utskottet på ett annat sätt än socialministern gjort. Det har jag hävdad i utredningen och det har jag velat redovisa här.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Till det senaste skulle jag bara vilja göra en enda kommentar: »Vad som är skrivet är skrivet», sade Paulus.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! När jag någon gång i förmiddags begärde ordet i denna fråga var det givetvis inte för att bara understryka alla de fördelar jag ansåg att propositionen och därmed också utskottsutlåtandet hade. Min avsikt var helt enkelt att ställa ett ändringsyrkande beträffande övergångsbestämmelserna. Nu är jag förhindrad till detta eftersom första kammaren redan fattat sitt beslut och något ändringsyrkande där inte ställdes. Ett yrkande i denna kammare skulle alltså nu endast betyda en tom gest, och tomma gester blir ingen människa hjälpt av. Däremot kan jag givetvis vädja till regeringen och hoppas att den så snart som möjligt granskar de övergångsproblem som finns.

Det är visserligen en oerhört liten grupp det gäller, men de kvinnor som befinner sig vid denna så markanta och onekligen drastiska gränslinje är därför inte mindre drabbade av det hela. Ett exempel som motsvarar vad jag själv tänkt anföra har herr Björkman tidigare framfört. Ett annat exempel tar jag mig friheten att dra för kam-

maren. Det gäller en kvinna som är mor till flera barn. Hon blev änka 1944. Hon var då 35 år gammal. Yngsta barnet var 1 år. I dag är kvinnan 52 år, och yngsta barnet fyller 16 år i juni. Hon får alltså ingen rätt ens till behovsprövad pension. En annan kvinna i samma ålder som blev änka samtidigt och vars barn fyller 16 år i juli får däremot full rätt till inkomstprövad pension. Det är ju alldeles självklart att dessa två kvinnor och många andra med dem jämställda kommer att få oerhört svårt att förstå vari finessen i det hela ligger. Det är väl, herr Bengtsson, på det sättet att de kvinnor som i dag befinner sig i denna situation lika väl som de kvinnor som är i 60-årsåldern och anser sig berättigade till en änkepension inte enbart jämför sina egna situationer med den tidpunkt då de inträdde i änkeståndet. En sådan kvinna tänker inte bara på de svårigheter hon genomlidit, utan hon jämför först och främst den situation hon befinner sig i i dag och den situation den nyblivna änkan kommer att befinna sig i vid samma tillfälle.

När jag därför som jag antydde gör en hemställan till regeringen, främst till socialministern, att titta på dessa problem och granska dem litet noggrannare, så gör jag det i den förhoppningen att det då skall gå snabbare att nå en lösning och få denna fula fläck bortputsad så att vederbörande får del av den reformvilja som annars gjort sig gällande i hela förslaget.

Jag har den förhoppningen, att den gamla viljan att värna om de sämst ställda i samhället fortfarande finns kvar. Trodde jag inte att det skulle kunna gå snabbare att nå en lösning på denna väg, hade jag kunnat välja mellan reservationerna, men ingen av dem sammanfaller till alla delar med den uppfattning jag har i övriga frågor. Jag skulle då ha blivit tvungen att bryta loss någon del ur en tidigare reservation, och detta anser jag varken praktiskt eller lämpligt.

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Jag skall inte ta fler minuter av kammarens tid i anspråk. Mycket av vad jag ytterligare skulle vilja säga är redan sagt, inte minst av fru Eriksson i Ängelholm och herr Bengtsson i Varberg. I förhoppningen att problemet kommer att lösas för denna lilla men därför inte mindre känsliga grupp ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i den föga uppbyggliga debatt som förts mellan socialministern och företrädarna för centerpartiet. Att jag tycker den är föga uppbygglig beror på att man sökte krångla sig ifrån tidigare ståndpunkter, och i en fråga som denna anser jag inte detta vara den rätta debattmetoden.

Jag vill emellertid rätta en uppgift som socialministern kom med. Han sökte göra gällande att folkomröstningen i pensionsfrågan inte rörde folkpensionen utan endast tilläggspensionen. Det är ändå ett faktum som vi alla känner till, att i folkomröstningen föreslogs — det var allmänna pensionsberedningens förslag — att folkpensionen skulle utgöra bottenpension, och det var därför man tog med själva folkpensionsförslaget som ingress. Folkpensionsförslaget och tilläggspensionsförslaget var alltså oskiljaktiga vid det tillfället. Senare, då vi vid 1959 års riksdag skulle genomföra beslutet, föreslog regeringen att folkpensionerna skulle lämnas åsido och beslut endast fattas om en samordning utan att två lagförslag kom till stånd.

Det är självfallet ett beslut av stor betydelse för folkpensionärerna som riksdagen i dag skall fatta. Ett faktum som inte låter sig bestridas är nämligen att våra folkpensionärer allttjämt lever på en låg standard och att det gamla löftet om full försörjning på ålderns dagar ännu inte på långt när är

infriat. Allmänna pensionsberedningen uttalade härom bl. a., att »folkpensionärer som är hänvisade att helt eller huvudsakligen försörja sig genom folkpensionen måste leva på en betydligt lägre standard, än den som eljest numera är vanlig i vårt land».

Konstaterandet är ju fullt riktigt. Det är en officiös bekräftelse på att våra upprepade påståenden i denna riktning inte varit överdrivna. Jag tillåter mig emellertid att till ytterligare bekräftelse anföra en pensionärs månadsbudget. Jag har flera stycken, men jag skall endast ta en från Göteborg. Det gäller en pensionär som har en sammanlagd pension av 478 kronor i månaden, d. v. s. betydligt mera än vad som enligt det beslut som fattats av riksdagen skall utgå sammanlagt efter tio år. Ena maken är invalid. Av de 478 kronorna åtgår för hyra av en enrumslägenhet 138 kronor, till livsmedel — enligt en mycket noggrann specifikation, som jag emellertid av tidsskäl inte skall föredra — 196 kronor, till spårvagnsavgifter, bl. a. för sjukhusbesök för invaliden, och annat 18 kronor. Underkläder tar 6 kronor, telefon 10 kronor, förbrukningsartiklar 12 kronor, tidningar 5 kronor och så är det en del andra utgifter. Allt som allt drar utgifterna i denna mycket enkla budget, där man håller sig till billigast tänkbara livsmedel, 476 kronor per månad — pensionen är som jag nämnde 478 kronor.

Det är uppenbart att ingen kan leva anständigt på en sådan inkomst. Utan tvekan kan man här tala om ett nödläge, och det är med utgångspunkt från detta faktum vi kommunister bedömer alla frågor som rör de folkpensionärer, som helt eller delvis är beroende av pensionen för att kunna existera. Vi kan därför inte delta i de högstämda lovsånger som uppstås med anledning av den höjning som nu föreslås av folkpensionen. Vi kan så mycket mindre göra det som de belopp som föreslås inte bara är otillräckliga för att skapa trygghet

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

för pensionärerna utan dessutom representerar en synnerligen kraftig sänkning av de belopp som enligt tidigare utfästelser skulle utbetalas vid årets etapphöjning.

Jag vill erinra om att minskningen i förhållande till det ursprungliga förslaget utgör för ensam folkpensionär 450 kronor och för makar 470 kronor, d. v. s. 36, respektive 42 procent av vad som ursprungligen lovades. Vilka känslor ett dylikt tillvägagångssätt måste utlösa hos de folkpensionärer som lever ur hand i mun är lätt att förstå. De kan inte gärna undgå att anställa jämförelser med hur rundhänta statsmakterna är mot en slösande militärmakt, mot chefspersonerna inom statstjänsten och beträffande skatterna mot de stora bolagen.

Vi har tidigare betecknat sänkningen av årets folkpensionshöjning som ett flagrant löftesbrott. Ingenting har inträffat — allra minst den debatt som förts här i dag — som ger oss anledning att ta tillbaka eller mildra denna anklagelse. Inte ett ord sades under folkomröstningen om att man planerade den nu föreslagna sänkningen av årets etapphöjning. Tvärtom var det en samstämmig kör som sjöng allmänna pensionsberedningens lov i folkpensionsfrågan, inte minst beträffande den takt i vilken höjningarna skulle genomföras. Väljarna hade ingen aning om vad som planerades i fråga om försämring av pensionsberedningens förslag.

Inte heller under nyvalet 1958 yppades den väl bevarade hemligheten. Visserligen hade A-riksdagen samma år beträtt löftesbrottets farliga stråt och i vaga ordalag antytt, att etapphöjningarna borde anpassas till den samhälls-ekonomiska situationen. Men de s. k. demokratiska partierna, som var ansvariga därför, aktade sig visligen för att nämna ett ord därom i kampanjen för nyvalet. Då det var en överenskommelse mellan dessa partier i sak, ansågs förmodligen »de demokratiska spelregler-

na» — som det så förnämt brukar heta — lägga hinder i vägen för att bibringa väljarna en riktig uppfattning om vad som planerades.

Under den uppmärksammade debatten i radio om pensionsreformen yttrade varken socialministern eller någon av de borgerliga partiernas representanter ett ord om att den större etapphöjningen skulle försvinna. Väljaropinionen och främst folkpensionärerna blev följaktligen icke informerade om vad som planerades av de s. k. demokratiska partierna.

Senare har socialministern anfört vissa motiv för den uppseendeväckande vändningen i denna fråga. Dessa är: att 1958 års A-riksdag inte velat binda sig för etapphöjningarnas storlek utan ansett att frågan därom måste avgöras med hänsyn till den samhälls-ekonomiska situationen, att folkpensionärerna inte kommer att berövas någonting, enär det sammanlagda beloppet av etapphöjningarna blir detsamma vid 10-årsperiodens slut och vidare att allmänna pensionsberedningens förslag om avveckling av de kommunala bostadstilläggen inte nu framlägges.

Jag tycker att dessa motiv mera är att betrakta som ursäkter för att löftet inte hållits. De är dessutom enligt min uppfattning inte alls bärkraftiga. Regeringspartiet var enhälligt med och diktade 1958 års riksdagsbeslut, vilket socialministern nu åberopar, och ingen kan väl tro att korrespondensen mellan regeringen och riksdagsgruppen är så svag, att riksdagsgruppens ställningstagande kom som en överraskning för regeringen.

Dessutom kan vi inte finna att riksdagsbeslutet har klavbundit regeringen i frågan. Tvärtom har ju riksdagen överlämnat åt regeringen att själv bedöma läget och rätta sina förslag därefter. Den fråga som i dagens situation måste besvaras är därför: Är det samhälls-ekonomiska läget sådant att det motiverar den upprörande behandling

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

av folkpensionärerna som vi nu bevittnar?

Vi svarar bestämt nej! För oss är det över huvud taget otänkbart att den samhällsekonomiska situationen skall få inverka på bedömningen av frågor som rör människor i nödläge. Vi har tillika aldrig märkt att den samhällsekonomiska situationen fått inverka på miljön-rullningen till militära eller liknande ändamål. Vi anser inte den samhällsekonomiska situationen vara sådan, att den hindrar ett uppfyllande av löftet till folkpensionärerna.

Vi har nu, såsom här tidigare framhållits, en högkonjunktur som är enastående i landets historia. Och om man inte under en högkonjunktur har en samhällsekonomisk situation som möjliggör en mer generös behandling av de sämst ställda i samhället, när skall den då anses föreligga?

Statsinkomsterna börjar också på nytt att flöda. Nu beräknas de överstiga de tidigare beräkningarna med över en halv miljard. Enbart detta ger mer än nog till uppfyllande av löftet till pensionärerna, för såvitt man inte vill skära ned de våldsamt uppskruvade rustningsutgifterna. Det finns inga skäl till att med åberopande av den samhällsekonomiska situationen beröva folkpensionärerna den tidigare aviserade etapphöjningen i år. Varje försök att komma undan den måste betecknas som de obotfärdigas förhinder.

Det andra argumentet, nämligen att det slutliga beloppet vid 10-årsperiodens slut inte kommer att rubbas genom minskningen av årets etapphöjning, är likaledes svagt. Man kan inte komma ifrån det faktum att den kraftigare förbättringen för de nu levande pensionärerna uppskjutes. Detta tog allmänna pensionsberedningen med i beräkningen och uttalade därför att genom den kraftigare höjningen år 1960 skulle »de dåvarande pensionärerna få verklig nytta av reformen».

Med det förslag som nu ligger kom-

mer emellertid många folkpensionärer inte att få något tillbaka av vad staten »lånat» av dem. Varje år dör omkring 50 000 åldringar över 67 år. Det är en dålig tröst för deras efterlevande att veta att om de levat längre skulle de haft utsikter att få igen vad de »lånat» till staten.

Inte mycket större värde har argumentet om de kommunala bostadstilläggen. Frågan om de kommunala bostadstilläggen har inget samband med frågan om höjningarna av folkpensionerna. Vare sig allmänna pensionsberedningen, särskilda utskottet eller 1958 års riksdag har försökt konstruera något sådant samband. I propositionen till samma riksdag uttalade socialministern starka betänkligheter mot att slopa de kommunala bostadstilläggen, därför att de skulle drabba de pensionärer som är beroende av dem för sin existens.

Vid det tillfället sammankopplade socialministern inte alls bostadstilläggen med frågan om höjningen av folkpensionen. Det har också vid varje tillfälle klart sagts ifrån att slopandet av de kommunala bostadstilläggen utgjorde ett led i avvecklingen av de inkomstprövade förmånerna och ingenting annat. Att sedan detta förslag är ytterst reaktionärt är en annan sak.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja säga några ord till centerpartiet. Det är en mycket lång, krokig och törnbeströdd väg som centerpartiet har vandrat för att komma fram till den numera välvilliga ståndpunkt som man synes intaga till folkpensionärerna. Herr Hedlund måste gå 50 år tillbaka i tiden för att kunna visa upp att dåvarande bondeförbundet hade ett krav om en förbättrad ålderdomsförsörjning på sitt program. Men sedan måste han gå till 1956 för att kunna markera centerpartiets intresse för folkpensionärerna. Denna stora lucka på 47 år begriper man, om man räknar med hur centerpartiet förhållit sig i denna fråga under tiden. Jag vill erinra om att center-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

partiet, dåvarande bondeförbundet, var med om att ställa till en regeringskris 1936, därför att de motsatte sig ett mycket blygsamt förslag till förbättring av folkpensionerna. Jag vill dessutom erinra om att centerpartiet varje gång som vi från kommunistiska partiets sida har ställt ett förslag till förbättringar av folkpensionerna avvisat detta förslag tillsammans med de övriga s. k. demokratiska partierna.

Nu skall man ju inte vara gramse på någon som sig omvänder och bättrar, men jag tycker det smakar något av bedrägeri, när man från centerpartiets sida framställer sig som om man stod i spetsen när det gällde att tillvarata folkpensionärernas intressen. Om jag emellertid säger, att jag betraktar detta som ett fromt bedrägeri, gör jag det därför att vi givetvis i andra omgången blir tvingade att rösta på deras förslag — men självfallet då inte med den motivering som centerpartiet anför och i vilken man rekommenderar en höjning av folkpensionsavgiften. En sådan betraktar vi nämligen som i högsta grad orättvis. Vi anser att finansieringen av folkpensionerna inte skall ske genom att man tar ut avgift på skattsedeln. Den skall ske på samma sätt som statsutgifterna i övrigt finansieras.

Det finns enligt vår bestämda uppfattning vare sig samhällsekonomiska eller andra skäl för en minskning av årets etapphöjning av folkpensionsbeloppen. Jag ber därför att i denna punkt, herr talman, få yrka bifall till vår motion nr 709 i denna kammare.

Beträffande propositionen i övrigt har vi i en motion nr 710 i denna kammare anført vissa synpunkter på förslagen om änke- och barnpensioner, dock utan att ställa direkta yrkanden i anslutning till propositionens förslag. Främst har vi vänt oss emot att inkomstprövningen för änkepensionerna slopas fr. o. m. den 1 juli i år. Jag vill dock förklara, att vi visserligen är anhängare av att all behovs- och inkomstprövning så långt

möjligt slopas. Men vi har ansett att inkomstprövningen i sådana fall, där den kan vara behövlig för att förhindra icke önskvärda konsekvenser, bör bibehållas.

Ett sådant läge anser vi föreligger beträffande vad som nu föreslås i fråga om änke- och barnpensioner. Det kan inte vare sig ur materiella eller psykologiska synpunkter vara riktigt att en änka, hur gott ställt hon än har i fråga om förmögenhet och inkomst, skall erhålla pension vid 50 år, medan en ensamstående ogift kvinna i små omständigheter får arbeta 17 år längre i ofta hårt och obekvämt arbete, innan hon kan få sin pension.

Vi har emellertid ansett att bevarandet av familjen efter den huvudsakliga försörjarens död är ett så värdefullt intresse, att inkomstprövningen bör vara betydligt generösare än vad som gäller för folkpensioneringen i övrigt.

Samma synpunkt har vi även beträffande barnpensionerna. Det kan inte anses vare sig nödvändigt eller riktigt att barn, för vilka det är väl sorjt även efter försörjarens bortgång, skall utan inkomstprövning komma i åtnjutande av barnpension. Regeringen har vidare i sin proposition i två avseenden gått ifrån vad riksdagen beslutat och socialförsäkringskommittén föreslagit. Det första gäller åldersgränsen för barnpensionerna, som av 1958 års riksdag och senare socialförsäkringskommittén föreslagits till 19 år. I propositionen har av statsfinansiella skäl gränsen föreslagits till 16 år.

Sänkningen av åldersgränsen spelar en betydande roll med hänsyn till de kostnader som försörjare i mindre goda ekonomiska omständigheter får åtaga sig om de vill ge sina barn en högre utbildning. Den betyder att många får avstå från att ge sina barn den bättre utbildningen och innebär följaktligen ett om än litet bidrag till konserverandet av bildningsmonopolet. Vi har följaktligen ansett att åldersgränsen för

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

barnpensionerna bör fastställas till 19 år.

Vi har ävenledes i särskild motion patalat att änklingsbidragen slopats, vilket vare sig riksdagen eller socialförsäkringskommittén påyrkat. Då änklingar med barn har det lika besvärligt som ankorna med omvårdnaden av hem och barn och ofta får anlita hjälp i hemmet, finner vi det vara oriktigt att, även om det gäller en mindre grupp, slopa änklingsbidraget.

Vi har emellertid, som jag tidigare framhållit, inte ställt direkta förslag i denna fråga utan inskränkt oss till att hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär omprövning av de förslag vi kritiserat. Jag ber därför, herr talman, att i detta avsnitt få yrka bifall till vår motion nr 710 i denna kammare.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag vill uttala min tillfredsställelse över att utskottet biträtt våra motionsvis framförda krav om ändrade och mildrade grunder för erhållande av inkomstprövade pensionsförmåner. De nuvarande reglerna är alltför snäva, och jag vill bara uttala den förhoppningen, att 1958 års socialförsäkringskommitté så snart som möjligt skall kunna framlägga förslag om ändring till det bättre i detta avseende. Jag skall inte förlänga debatten med någon detaljanalys av de frågor vi diskuterar här i dag utan bara framföra några korta speciella synpunkter på detta.

Jag är övertygad om att för låglönegruppernas folk kommer även i framtiden folkpensionerna att vara den avgörande och väsentliga faktorn i människornas ålderstrygghet. Bara det förhållandet att en människa råkat komma att tillhöra en typisk låglönegrupp, t. ex. skogsarbetarna eller vissa företagargrupper, betyder ju inte, att hon är mindre viktig ur det samlade produktionsresultatets synpunkt. Det talas ofta om att det är produktionen som skall

betala pensionerna och om man inte förnekar låglönegruppernas avgörande betydelse för vårt samlade produktionsresultat, har vi ansvar för dessa gruppers ålderstrygghet, och det måste komma till uttryck i folkpensionen. Det förhåller sig ju så, att av totalt något över 4 miljoner skattebetalare är det omkring 2 miljoner som har inkomster på 8 000 och därunder. För alla dessa människor måste även i framtiden folkpensionen komma att vara den väsentligaste faktorn i deras ålderstrygghet.

När det nu gäller att genomföra det program för folkpensioneringen, som man varit enig om, vill man från socialdemokratiskt håll och för övrigt även från högerens och folkpartiets sida pruta. När ATP genomfördes, framfördes i varje fall inte från socialdemokratiskt håll några farhågor för att de tillgängliga resurserna inte skulle komma att räcka till. Man måste därför fråga sig: På vilket sätt har framtidsutsikterna försämrats jämfört med situationen när ATP genomtrufades? Någoting måste ha hänt, eftersom den takt i fråga om folkpensionens höjning, om vilken alla var eniga i folkomröstningskampanjen, inte kan hållas. Man måste fråga varför man kan vara så fylld av tillförsikt inför framtiden när det gäller ATP och varför man är så försiktig och tveksam vad beträffar folkpensionerna. I en situation, där alla politiska partier är bundna av ett i detalj utformat löfte, bör det kunna åberopas alldeles speciella skäl och händelser för att man skall bryta ett sådant löfte. Jag tror att det är angeläget att de politiska partierna i detta sammanhang handlar så att de kan bevara förtroendet från människorna. Det är väl inte någon som helst diskussion om att slutmålet, 3 600 kronor respektive 5 400 kronor, skall vi försöka uppnå år 1968. Det är bara takten i höjningarna som man strider om.

Jag har emellertid svårt att förstå att ekonomiska skäl skulle hindra ett

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

genomförande av det förslag som vi från centerpartiets sida i år framlagt, medan det skulle bli möjligt att vid ett senare tillfälle genomföra denna del av höjningen inom folkpensionens ram. ATP-avgifterna ökas ju ständigt — det har herr Bengtsson i Varberg här belyst genom att tala om att avgifterna under de första åren skulle komma att utgöra 480, 740, 940, 1 130 miljoner o. s. v. Han försökte också visa att det inte finns något motsatsförhållande mellan ATP och folkpensionen genom att framhålla, att det först år 1963 skulle utbetalas några ATP-pensioner och då med mycket små belopp. Men det är inte säkert att man på detta sätt kan bedöma, om det föreligger något konkurrensförhållande eller icke. Saken måste också ses ur den enskilda människans synpunkt. Om det finns en tilläggs pensionering, som för varje år kräver en ökad tribut av produktionsresultatet, måste utrymmet för andra reformer minska. Vi kan väl ändå vara överens om att därest ATP icke tagit i anspråk en del av produktionsökningen, skulle denna ha kommit de anställda till godo.

Det är mot denna bakgrund svårt att inse att det någonsin kommer att föreligga en samhällsekonomisk situation som skapar större förutsättningar för att genomföra den föreslagna folkpensionshöjningen än vad som i år är fallet.

I sitt anförande i dag lämnade socialministern en upplysning, som gör att jag vill ställa en fråga till honom, trots att han för tillfället inte är närvarande i kammaren. Socialministern erinrade om centerpartiets förslag att statstjänstemännen skulle ha frihet att, om de så önskade, ta ut sin pensionsförmån i form av en kontant löneförmån, och han framhöll att ett genomförande av detta förslag skulle förorsaka staten nya utgifter på sammanlagt 600 miljoner kronor. Socialministern undrade, om vi inom centerpartiet hade tagit detta

med i beräkningen när vi framförde vårt förslag.

Om man kan ange ett så preciserat belopp för kostnadsökningarna, måste man väl ha arbetat med någon form av procentsiffra då det gällt att uttrycka värdet av den statliga pensionsförmånen. Det skulle vara intressant att få veta hur stor denna procentsiffra är. Därigenom skulle det vara möjligt att bilda sig en föreställning om vad den avlösning, som för närvarande diskuteras inom den privata sektorn, skulle resultera i, därest det bleve en nollställning för statstjänstemännens del. Om vi vidare tänker oss den procentsats, som tillämpas inom ATP och eventuellt lägger till litet för en del övergångsbestämmelser och jämför den med det nuvarande värdet av pensionsförmånerna, skulle vi få fram nettolöneökningen för statstjänstemännens del och även storleken av de sammanlagda årliga lönekostnaderna för staten i fortsättningen.

Till sist vill jag göra den reflexionen att regeringen, som — om jag minns rätt — var den första att förklara att man inte alls kände sig bunden av besparingsutredningens förslag, nu verkar vara den sista då det gäller att hålla på dessa förslag. Det är en rätt egendomlig situation att regeringen och socialdemokratien, som praktiskt taget inte på någon punkt behöver känna sig bundna av besparingsutredningens förslag, ändå är otroligt angelägna om att, när så passar, hänvisa till besparingsutredningen och uppmana andra partier att känna sig bundna av den.

Herr talman! I övrigt ber jag att få instämma i de av herr Wahlund framställda yrkandena.

Herr förste vice talmannen tog på nytt ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Tillsammans med en kamrat i denna kammare har jag väckt en motion beträffande behovsprövning-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

en av änkepensionerna. Ehuru det ytt-rats en del i detta ämne förut här i kväll, vill jag ändå säga några ord i anslutning till denna motion.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall behovsprövningen nu helt och hållet avskaffas för den som i fortsättningen blir änka. Själva reglerna har relaterats här tidigare och är kända för kammaren. Detta innebär i varje fall tills vidare en mycket markerad särställning för en del människor. Om jag tänker mig detta förslag i kraft i full utsträckning — alltså att en änka får 3 600 kronor, som det skall bli år 1968 — betyder det, att en kvinna alldeles oberoende av både arbetsförmåga, förmögenhet och inkomst kommer att erhålla omkring 60 000 kronor under tiden mellan 50 och 67 år, alltså innan den egentliga ålderspensionen träder till.

Det är detta som jag i likhet med åtskilliga andra finner vara betänkligt. Man kan t. ex. göra jämförelsen med de människor, som håller på att arbeta ett helt liv för att till staten återbetala ett lån av motsvarande storlek. Det är många, som år efter år betalar av egnahemslån, jordbrukslån eller lån av andra slag, ofta under knappa omständigheter. Nu skänker man 60 000 kronor till andra människor alldeles oberoende av deras förmögenhet, arbetsmöjligheter och inkomster. Jag finner detta litet svårsmält, eller vad tycker damerna och herrarna? Jag skulle ur den politiska historien från de sista åren kunna plocka fram andra jämförelser, men jag skall inte göra det i kväll.

Här har med all rätt pekats på att det hela i varje fall tills vidare klaffar mycket illa i jämförelse med andra grupper. Det är ju i huvudsak ingen skillnad mellan en kvinna, som har blivit änka i 50-årsåldern — om hon varit husmor och inte varit inkopplad i arbetsmarknaden och inte heller har någon särskild utbildning för ett visst yrke — och eu som har gått hemma och

skött sina föräldrar eller på annat sätt ägnat sig åt husliga göromål och blir så att säga friställd i 50-årsåldern utan utbildning och utan fäste i arbetsmarknaden. Från social synpunkt är det ingen skillnad mellan dessa två människor, men de behandlas mycket olika. Som här också har sagts, kan man även göra jämförelser med invalidernas pensionsförhållanden.

Nu säger utskottet, att detta är en etapp på vägen när det gäller att ta bort behovsprövningen eller inkomstprövningen inom folkpensioneringen i dess helhet. Det är egentligen utskottets huvudtes. Utskottet menar, att reformen inte kan genomföras för alla grupper på en gång. Det kan alltså inte hjälpas, att en del blir efter och att det uppstår vissa differenser tills vidare. På detta kan man svara två saker. För det första vore det naturligtvis önskvärt att man i så stor utsträckning som möjligt verkligen kunde pröva problemen för alla dessa grupper i ett sammanhang — och det må rimligen kunna gå, ifall man uppskjuter slopandet av denna restriktion en tid. Man kan behålla inkomstprövningen för ankorna i avvaktan på att man får göra utredningsarbetet färdigt för de andra grupper, som måste finnas med i blickfältet. För det andra: Är man så bergsäker på att man verkligen kan slopa behovsprövningen? Socialministern har stått här och sagt, att det finns 500 000 behovsprövade bostadstillägg, som han inte vill vara med om att ta bort. Det innebär, att man inte kan slopa behovsprövningen inom den egentliga ålderspensionens ram. I varje fall är det ingen som kan säga när eller hur det skall ske. Är det då så säkert att man kan plocka ut hela grupper i 50—60-årsåldern och även i 40—50-årsåldern och säga att den eller den gruppen skall ha en viss förmån utan någon som helst inkomst- eller förmögenhetsprövning. Jag är inte säker på den saken, det är därför jag har tagit till orda.

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

I socialpolitik och i samhällsarbete över huvud taget är det väl ganska viktigt att man lägger fram tillräckligt genomtänkta förslag, så att man inte behöver ta tillbaka förmåner som en gång är givna. Den grundregeln bör man i varje fall försöka följa. Vidare är det viktigt att sociala åtgärder, som skall verka ekonomiskt utjämnande människor emellan, verkligen kommer att göra det och inte utformas så att de verkar bakvänt. Men sedan 1958 har man infört omsättningsskatt för att klara ra statsfinanserna. Omsättningsskatten drabbar alla, utan några skattefria avdrag. Jag har förut pekat på att man egentligen gick miste om resultatet av reformen beträffande de kommunala ortsavdragen, när man inte kunde klara den utan att genomföra en konsumtionskatt som gick ännu djupare ner än kommunalskatten gjorde. Jag tycker att den av socialdemokraterna genomdrivna omsättningsskatten kan tjäna som en klockboj som ständigt ringer i de socialpolitiska farvattnen och varslar om att man får se upp så att man inte tar från dem som har det sämre och ger åt dem som har det bättre. En sådan socialpolitik vore väl ändå alltför missriktad. Situationen är emellertid nu sådan, att vi måste rikta vår uppmärksamhet på problem av detta slag.

Jag instämmer i att inkomstprövningen för änkepensioner är alldeles för restriktiv. Detta sägs också i vår motion. Inkomstprövningen borde vara mera frikostig. Motionen innehåller två yrkanden, det ena att man tills vidare skall behålla behovsprövningen, och det andra att man skyndsamt skall mjuka upp den. Vi i folkpartiet förutsatte att utskottet skulle utarbeta en författnings-text, men ingen reservant har förbarmat sig över oss och därför blev det inte någon sådan text i utskottsutlåtandet. Men fru Kristensson har här i kammaren väckt ett förslag till författnings-text som täcker det första yrkandet i motion 711. Jag ber därför, herr tal-

man, att få yrka bifall till detta av fru Kristensson väckta förslag i stället för bifall till förslaget under punkt 1 i motion 711. Dessutom ber jag att få yrka bifall till förslaget under punkt 2 i vår motion, där det hemställs om en skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsam revidering av reglerna för inkomstprövning när det gäller invalider och förtidspensionerade.

I detta anförande instämde herrar *Onsjö* (cp) och *Antby* (fp) samt fröken *Elmén* (fp).

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Med anledning av denna proposition nr 75 har jag i motion yrkat att alla änkor som fyllt 60 år skulle få en icke behovsprövad pension. Detta yrkande bryter av emot många andra yrkanden i denna fråga. Jag har emellertid ställt yrkandet därför att jag har funnit, att den inkomstprövning som vi nu har inte är på något sätt tillfyllest. Jag menar att det är bättre att ge alla dessa änkor som fyllt 60 år pension utan behovsprövning. Vi skall komma ihåg att den här utredningen emotsågs med stora förväntningar just från den gruppen. När nu betänkandet är färdigt och proposition och utskottsutlåtande har kommit, visar det sig faktiskt, att de som blev änkor före den 1 juli 1958 och är i 60-årsåldern strängt taget inte berörs av det här förslaget. De känner sig givetvis oerhört besvikna. Många av dem har genom brev och på annat sätt uttryckt sin förvåning över detta. Särskilt illa utsatta är de änkor som varit gifta med företagare. De har inte någon ting att falla tillbaka på, och deras situation är precis lika bekymmersam nu som den var innan detta förslag framlades. Man har under debatten här i kammaren anfört en rad konkreta exempel. Jag tolkar detta som ett bevis för den oro och den besvikelse som man faktiskt känner runtom i vårt land. Jag skall också berika protokollet med ett konkret exempel, nämligen ett ärende

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

som varit uppe i pensionsnämnden och där vederbörande fått avslag. Jag ber herr Bengtsson i Varberg korrigera mig om jag skulle ha fel på någon punkt.

Det gäller en änka som fyller 61 år nästa år. Hon har en bostadsfastighet i en tätort. Den är taxerad till 45 000 kronor och är skuldfri. Enligt reglerna för behovsprövning av pension räknas 20 000 kronor gå ifrån, och på de 25 000 kronor som då är kvar räknas 20 procent såsom inkomst. Hon anses alltså ha 5 000 kronors inkomst. Hon har sökt pension men på grund av denna beräkningsmetod har hennes ansökan blivit avslagen. Hon har inga inkomster utan lever så att säga av barnens välvilja.

Vad skall hon i detta läge göra? Hon har övervägt att sälja fastigheten. Det vill hon inte göra, ty det är det hem hon och maken sparat till för att kunna ha på ålderdomen. Jag har givit henne rådet att belåna fastigheten, och det har hon tydligen också stannat för. Men det är ett mycket dåligt råd. Efter tre, fyra år har hennes förmögenhet visserligen kommit ned till 20 000 kronor och hon får då pension, men hon har då räntor på skulden som tar det mesta av pensionen, även om hon skulle få kommunalt bostadstillägg. Denna ordning är en skönhetsfläck på vårt socialt så ombonade samhälle.

Nu har man siat att den socialförsäkringskommitté som arbetar med behovsprövningsreglerna skall kunna åstadkomma bättre förhållanden i det påtalade avseendet. Det är absolut nödvändigt med riktigare former för behovsprövning, men helst borde man utan vidare ta bort behovsprövningen. Jag har denna gång annan mening än Waldemar Svensson. Även om något litet fåtal skulle få för mycket är väl huvudsaken att den stora massan får tillräckligt. För dem som får för mycket har vi, jag skulle nästan vilja säga som väl är, den progressiva skatteskalen såsom korrektionsmedel. Hellre än att utvidga det kineseri som följer med all behovspröv-

ning borde man följa samma linje här som när det gäller folkpensionen.

Vad gäller huvudförslaget om icke behovsprövad pension för änkor i framtiden delar jag helt och hållet propositionens uppfattning. Den anvisar enda riktiga vägen att gå, och jag vill därför hälsa förslaget med allra största tillfredsställelse.

Jag vill med detta yrka bifall till reservation nr XI:1, av herrar Thorsten Larsson och Wahlund.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill först be att få instämma i vad utskottsmajoritetens företrädare och socialministern anfört i diskussionen beträffande den avvikande hållning som centerpartiet har intagit i huvudfrågan i förevarande ärende. Jag skall till detta instämmande bara foga ett par kommentarer.

Jag fäste mig vid att centerpartiets talesmän, som försvar för den ståndpunkt de intagit, mycket starkt har åberopat dels pensionsberedningens betänkande och dels den ingress som stod på valsedlarna vid folkomröstningen i pensionsfrågan. Vad beträffar pensionsberedningen kan det förtjäna påpekas inom parentes att denna i fråga om stegen i folkpensionernas höjning inte var så enig som förut här i dag har gjorts gällande. Jag vill erinra om att herr Aastrup och herr Ahlberg, företrädare för folkpartiet respektive högern i pensionsberedningen, liksom även herr Hyden i den beredningen i ett särskilt yttrande till dess förslag anförde bl. a. följande: »Det är möjligt att ett närmare övervägande av den nya samhällsekonomiska prognosen kan föranleda att de trappsteg, varmed folkpensionen under det närmaste årtiondet höjes till 3 600 respektive 5 400 kronor, göres på annat sätt än i förslaget.» Det kan vara av visst intresse att påpeka detta mot bakgrunden av den debatt som här har förts.

När det gäller folkomröstningen och

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

löften i samband med denna lämnades ett auktoritativt besked av herr Strand i första kammaren i maj 1957 när riksdagen debatterade folkomröstningen och dess uppläggning. Herr Strand var ordförande i det utskott som hade formulerat det utlåtande riksdagen då behandlade. Herr Strand sade med anledning av ett inlägg av herr Aastrup i första kammaren bl. a.: »Men jag vill gärna understrika vad herr Aastrup själv tydligen hade ett intresse av, att det» — alltså det framlagda förslaget — »inte betyder att riksdagen har tagit ställning till eller föregripit riksdagens möjligheter att pröva både frågan om höjningens belopp och frågan om den takt i vilken höjningen skall ske. Det är målsättningen som anges, icke någonting annat.»

Det beskedet gavs här i riksdagen just om pensionsberedningens förslag och med hänsyftning på ingressen till valsedlarna i folkomröstningen. Såvitt jag har kunnat konstatera var det vid det tillfället ingen talare från centerpartiet som hade någon invändning att göra mot den tolkning av utskottsutlåtandet som herr Strand då gav. Tvärtom var det en talare från centerpartiet i första kammaren som uttryckte sin tacksamhet över herr Strands klarläggande besked.

Det förefaller mig därför, herr talman, som om det skulle vara ganska lätt att göra en gradering av de vittnesmål som lämnats under debatten här i dag. Vad tvisten gäller är ju vad riksdagen har lovat folkpensionärerna. Fyra vittnesmål finns om vilket det löftet är och vad det innebär. Dessa vittnesmål kommer från de fyra demokratiska partierna. Tre av dem är samstämmiga, nämligen de som kommer från regeringspartiet, högern och folkpartiet. Ett fjärde, från centerpartiet, är avvikande. Jag tror, herr talman, att det i dessa som i andra sammanhang finns grundad anledning att anta att vad tre samstämmiga vittnen uppfattat måste vara mera riktigt än det som ett fjärde avvikande vittne gör gällande att det har uppfattat.

Detta resonemang tror jag bör äga en särskild tillämpning i det här fallet, då det ju sannerligen inte i vanliga fall förhåller sig så att socialdemokraterna, högern och folkpartiet utmärks av någon särskild lust att överse med bristfälligheterna i varandras vittnesmål, utan tvärtom.

När det gäller finansieringen av folkpensionerna, så ordnar ju regeringen den stora höjning, som nu skall ske och som den är ense med oss och högern om, med en motsvarande del av de inkomster som omsättningsskatten ger. Vi som inte vill ha en omsättnings-skatt har förklarat oss beredda att finansiera förbättringen av folkpensionerna i huvudsak med en höjning av folkpensionsavgiften av samma storlek som besparingsutredningen enhälligt föreslog. Högern finansierar också förbättringen av folkpensionerna med en höjning av avgifterna, ehuru mindre, och vissa andra åtgärder som vi inom folkpartiet ingalunda i allo kan gilla men som jag i det här sammanhanget inte tar upp någon debatt om. Centerpartiet finansierar den förbättring av folkpensionerna, varom de tre andra partierna är överens, liksom vi i huvudsak med samma höjning av folkpensionsavgiften som vi kan tänka oss. Men sitt överbud finansierar centerpartiet, såvitt jag kan förstå, inte alls, i varje fall inte med några hittills under denna riksdag framlagda förslag.

Jag skulle också, herr talman, vilja säga ett par ord, som skall bli mycket korta, om änkepensionerna. Jag skall därvid nämna något om de invändningar som under debatten har riktats mot utskottets förslag angående avvecklingen av inkomstprövningen i samband med änkepensionerna.

Jag vill erinra kammaren om att det förslag som nu ligger på riksdagens bord bygger på den grundval, varom alla de demokratiska meningsriktningarna år 1958 blev överens — för övrigt efter mycket segslitna överläggningar i

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

det särskilda utskottet. Jag tycker att detta i och för sig är ett starkt skäl för att bifalla utskottets förslag. Även här är det ju vad gäller huvudlinjerna fråga om att infria något som de berörda kategorierna av folkpensionärer säkerligen har uppfattat som ett löfte. Nu är jag naturligtvis väl medveten om att frågan sammanhänger med inkomstprövningens avskaffande också för betydande andra grupper såsom invaliderna. Den sammanhänger också med ställningen inom folkpensionssystemet för den grupp som herr Svensson i Ljungskile förut berörde här, nämligen de äldre ogifta kvinnorna i små omständigheter som likväl ej nått folkpensionsåldern och andra i ungefär samma läge.

Jag vill emellertid säga, herr talman, att fränsett att utskottets skrivning förbigår — vilket i och för sig inte är berättigat — att ansvaret för det långa dröjsmålet med lösningen av problemet om invalidpensioneringens ställning inom folkpensionssystemet naturligtvis måste ligga hos regeringen, kan jag instämma i utskottsutlåtandet på den här punkten. Skrivningen innehåller ju i alla fall ett klart erkännande av den principiella nödvändigheten av ett samband mellan olika kategoriers folkpensionsförmåner både i fråga om storleken och i fråga om inkomstprövningen. Utskottets skrivning understryker i själva verket enligt min mening önskemålet att påskynda en lösning av frågan om invalidpensionernas ställning i folkpensionssystemet och även av de grupper problem som i övrigt har berörts förut i debatten. Jag utgår därför från, herr talman, att man, när förslag till en lösning, i första hand när det gäller invalidpensioneringen, föreläggs riksdagen, skall kunna finna en sådan lösning i former som utan att rubba huvudlinjerna för änkepensioneringen möjliggör en lämplig samordning.

Detta har, herr talman, varit mina motiv för att tillstyrka utskottets förslag i det här avseendet. Jag har gärna

velat redovisa dem, men i övrigt har jag vid denna sena timme ingenting ytterligare att tillägga.

Herr talmannen tog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! Det är stora förbättringar inom folkpensioneringens ram som vi nu snart skall besluta om, och jag är övertygad att många människor i vårt land med förväntan ser fram mot den 1 juli då de skall få känna större trygghet och då deras ekonomiska förhållanden väsentligt förbättras. Det är klart att man kan peka på skönhetsfläckar även i den här reformen, men det går ju aldrig att på en gång få allting precis som man vill ha det, och vi får väl hoppas att det som behöver rättas till skall kunna ändras inom inte alltför avlägsen framtid.

I samband med behandlingen av denna fråga har man också haft en del motioner uppe till behandling, och jag vill med några ord beröra en motion som jag tillsammans med några andra socialdemokratiska ledamöter har lagt fram, nämligen motion nr 391, som behandlar den kategori av kvinnor som i andra lagutskottets utlåtande benämns hemmadöttrar.

Hur många de är har vi ingen statistik över, men säkert har vi alla mött dem ute i våra bygder. De är inte högröstade, de utför sin gärning i det tysta, och de är värda all vår respekt. Men en vacker dag står de där ensamma och finner att tiden har ridit dem förbi. De är för gamla för att hävda sig i konkurrensen med andra kvinnor ute på arbetsmarknaden och de är för unga för att erhålla folkpension. De har svårt att anpassa sig i sin nya situation.

Det har inte ansetts möjligt att inordna dessa i de stora reformer som under de senare åren har genomförts, men i dag kan vi med glädje konstatera, att de första stegen tas mot en lösning även

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

av denna — jag är villig att erkänna det — svärbemästrade fråga. Jag tror dock att man med god vilja skall kunna lösa även den.

Jag har begärt ordet för att uttala motionärernas tillfredsställelse över andra lagutskottets välvilliga behandling av vår motion. Vi förväntar nu att socialpolitiska kommittén, som skall få denna motion till behandling, skall behandla den lika positivt som andra lagutskottet har gjort, så att vi inom en snar framtid kan skapa ett social försäkringskydd som ger dessa kvinnor samma trygghet som andra samhällsmedborgare åtnjuter.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag yrkade förut bifall till fru Kristenssons förslag, som ansluter till punkt 1 i motionen 711, som jag talade för. Detta yrkande vidhåller jag givetvis. Så yrkade jag bifall även till punkt 2. När vi skrev denna motion var vi angelägna om att en översyn av reglerna för behovsprövning skulle bedrivas med största möjliga skyndsamhet, eftersom en ändring är av nöden påkallad. Emellertid visade det sig att denna hemställan i vår motion så nära sammanfaller med utskottets hemställan under punkt C, att det kanske skulle krångla till voteringen att bibehålla bägge yrkandena. Jag ber därför att få ta tillbaka detta andra yrkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen meddelade, att propositioner först komme att ställas beträffande utskottets hemställan under punkten A, som avsåge vissa av de genom den kungliga propositionen framlagda lagförslagen, varvid till en början upptoges varje stadgande, i fråga om vilket under överläggningen framställdes annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, varefter propositioner komme att givas beträffande utskottets hemställan i övrigt under A. Var och en av punkterna B—D komme att ställas

under särskild proposition, och i fråga om punkten E, som avsåge vissa motionsyrkanden, upptoges till en början de frågor, som berördes i de vid punkten fogade reservationerna, varefter propositioner framställdes beträffande de motionsyrkanden, till vilka bifall yrkats under överläggningen, och i fråga om utskottets hemställan under punkten E i övrigt.

Punkten A**I. Förslaget till lag angående ändring i lagen om folkpensionering****3 § 4 mom.**

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av 3 § 4 mom. i utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Ringaby och Björkman avgivna reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § 4 mom. i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändring i lagen om folkpensionering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen I) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag.

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.**8 § första stycket**

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i det av fru Kristensson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § första stycket i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändring i lagen om folkpensionering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i det av fru Kristensson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 163 ja och 32 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

8 § andra stycket

Utskottets förslag godkändes.

8 § tredje stycket

Herr talmannen framställde proposi-

tioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på bifall till den i fråga om detta lagrum avgivna reservationen II) av herrar Ringaby och Björkman; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § tredje stycket i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändring i lagen om folkpensionering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i fråga om detta lagrum avgivna reservationen II) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag.

Tredje stycket 4 mom. övergångsbestämmelserna

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Ringaby och Björkman avgivna reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkän-

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

ner tredje stycket 4 mom. övergångsbestämmelserna i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändring i lagen om folkpensionering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen III) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 39 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Lagen i övrigt

Utskottets förslag godkändes.

II. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen om höjning av folkpensioner m. m.*1 §, såvitt avser pensionsbeloppen*

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 709; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Senander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren — såvitt avser pensionsbeloppen — godkänner

1 § i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen om höjning av folkpensioner m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i berörda del godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i motionen II: 709.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Senander begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 202 ja och 5 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

1 §, såvitt avser undantagande av hustrutilläggen från pensionshöjningen

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Ringaby och Björkman avgivna, med IV) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren — såvitt avser undantagande av hustrutilläggen från pensionshöjningen — godkänner 1 § i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen om höjning av folkpensioner m. m., röstar

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i berörda del godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i reservationen IV) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 38 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag.

Lagen i övrigt

Utskottets förslag godkändes.

III. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen

Utskottets förslag godkändes.

IV. Förslaget till lag om barnpensioner**3 §**

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Sunne m. fl. avgivna reservationen V); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § i andra lagutskottets föreliggande

de förslag till lag om barnpensioner, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i reservationen V) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 109 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i reservationen V).

4 §

Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets föreliggande förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Ringaby och Björkman avgivna reservationen VI); och godkände kammaren utskottets förslag till paragrafens avfattning.

Lagen i övrigt

Utskottets förslag godkändes.

Utskottets hemställan under punkten A i övrigt

Bifölles.

Punkterna B och C

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten D

Herr talmannen gav propositioner

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen VII); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten D) i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen VII) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 137 ja och 70 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten E

Avräkning av standardhöjning å kommunalt bostadstillägg m. m.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen VIII); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser avräkning av standardhöjning å kommunalt bostadstillägg m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen VIII) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 36 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ytterligare standardhöjning den 1 januari 1961

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen IX); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser ytterligare standardhöjning den 1 januari 1961, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen IX) av herrar Thorsten Larsson och Wahlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 172 ja och 36 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Folkpensionsavgiftens storlek

Ordet lämnades på begäran till

Herr WAHLUND (cp), som yttrade:

Herr talman! Som jag sade tidigare har denna reservation, nr X: 1, samband med reservationen nr IX. Nu har reservation nr IX fallit, varför jag ber att få ta tillbaka mitt tidigare yrkande och hemställa om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Ringaby och Björkman avgivna reservationen X: 2); samt 3:o) bifall till reservationen X: 3) av herr Sunne m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Jacobsson i Tobo vo-

tering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten E) i andra lagutskottets utlåtande nr 20, såvitt avser folkpensionsavgiftens storlek, antager det förslag, som innefattas i den av herrar Ringaby och Björkman avgivna, med X: 2) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen X: 3) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 44 ja och 36 nej, varjämte 129 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser folkpensionsavgiftens storlek, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen X: 2) av herrar Ringaby och Björkman.

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 40 nej, varjämte 38 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Änkepension i övergångsfallen, m. m.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Thorsten Larsson och Wahlund avgivna reservationen XI: 1); samt 3:o) bifall till reservationen XII) av herrar Ringaby och Björkman; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Björkman votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten E) i andra lagutskottets utlåtande nr 20, såvitt avser änkepension i övergångsfallen, m. m., antager det förslag, som innefattas i den av herrar Thorsten Larsson och Wahlund avgivna, med XI: 1) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen XII) av herrar Ringaby och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 44 ja och 40 nej, varjämte 125 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser änkepension i övergångsfallen, m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen XI: 1) av herrar Thorsten Larsson och Wahlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 31 nej, varjämte 42 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Ändring i lagen om folkpensionering, m. m.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Indexreglering av barnpensioner

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen XIII); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser indexreglering av barnpensioner, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen XIII) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 134 ja och 69 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Folkpensionernas ställning inom socialförsäkringen

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid

utlåtandet fogade reservationen XIV); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i punkten E) i utskottets utlåtande nr 20, såvitt avser folkpensionernas ställning inom socialförsäkringen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen XIV) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 168 ja och 34 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Behovsprövning och åldersgräns i fråga om änke- och barnpensioner samt fråga om införande av änklingspensioner

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 70; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan under punkten E i övrigt

Bifölls.

§ 5

Till bordläggning anmälades

statsutskottets utlåtande nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1960/61 till arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande motorfordons axeltryck, m. m., och

nr 23, i anledning av väckta motioner om hastighetsbegränsning för motorfordon;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motion om rätt för hyresgäst att anföra besvär över beslut rörande hyressättningen i vissa fall, och

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående stiftskansliernas organisation m. m., dels ock motioner om avlöning med medel ur kyrkofonden till Evangeliska fosterlandsstiftelsens sjömanspräster; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa norrlandsfrågor jämte i ämnet väckta motioner,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående viss omorganisation av lantmåteriväsendet och rikets allmänna kartverk, m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket.

§ 6

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m.; samt

från tredje lagutskottet:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om renmärken, m. m.; och

nr 183, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 1 § lagen om ersättning för mistad fiskerätt, m. m.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.14 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 28 april

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 22 innevarande april.

§ 2

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 81, andra lagutskottets utlåtanden nr 22 och 23, tredje lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 18 och 19.

§ 3

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket.

Sedan kammaren på därom framställd proposition bifallit av utskottet gjord hemställan att detta utlåtande måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, föredrogs utskottets i övrigt gjorda hemställan, vilken av kammaren bifölls.

§ 4

Föredrogs den av herr *Braconier* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan

att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående Ystads läggande under landsrätt.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 184, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket.

§ 6

Tillkännagavs, att till herr talmanen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 803, av herr *Magnusson* i Borås, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143, med förslag till ändringar i regeringsformen m. m.

Denna motion bordlades.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.04.

In fidem

Sune K. Johansson
